DUKE
UNIVERSITY
LIBRARY

Treasure Room

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Duke University Libraries

http://www.archive.org/details/derepvdiisetdivo00bz

DE RE
DIVORTIIS:

IN QVA PLERAEQVE DE causis matrimonialibus (quas vocant) incidentes controuersiæ ex verbo Dei decidũtur.

Additur Iuris Ciuilis Romanorum, & veterum his de rebus canonum examen, ad eiusdem Verbi Dei, & æquitatis normam.

EX TH. BEZAE VEZELII PRAELEctionibus in priorem ad Corinthios Epistolam.

GENEVÆ.
APVD EVSTATHIVM VIGNON.
M. D. LXXIII.

QVAE hîc ex Pontificiis Canonibus citauimus, nemo perinde accipito, ac si eorum auctoritate veritatem niti vlla ex parte vellemus. Tantùm enim illos idcirco protulimus, vt hæc aduersus eos quoque valeant quibus alioqui religio est quicquam quod probemus nō improbare.

DE REPVDIIS ET DIVORTIIS.

Spōsalium origo & causæ.

DVo iam olim gradus in matrimonio fuerunt constituti, non tantùm in Ecclesia, sicut ex Mose & Matthæo colligi facilè potest: verùm etiam inter Græcos, apud quos μνηστεία & γαμεῖν differūt: & iure Romanorum ciuili, in quo de Sponsalibus copiosè cauetur. Videntur autem eius moris duæ potissimùm causæ generales fuisse: vna, vt tanti momēti obligatio non protinus, sed duobus demum distinctis gradibus perficeretur: altera, vt medio temporis interuallo, num aliquid fortasis esset quod matrimonij consummationem impediret, tempestiuè dispiceretur, quoniam videlicet cōsummato matrimonio res in integrum postea restitui in virgine nullo modo potest: in vidua, sine infamia turpique macula nō potest. Addo quoque tertiam, cuius vel maxima habita fuit ratio in Christiana Ecclesia, nempe vt

Deut. 20. 7
Mat. 1. 18

honestas in hac sancta corporum coniunctione seruetur, quod non fieret si statim vt facta est stipulatio, ad concubitū effreni libidinis impetu cōiuges proruerent. Certum autem illius inter sponsalia & nuptias intercedentis temporis spatium sub Lege vel in prima Ecclesia fuisse non lego: sed rectè videtur postea illud definiisse Ecclesia veluti trinundina promulgatione, in solemni videlicet cœtu facienda, vt ritè & ordine omnia in Domo Dei, ex Apostoli doctrina peragantur. Itaque qui hunc morem aspernantur, sciant se ludibrio habere Ecclesiam Dei, quum planè ridiculum sit denuntiare futuram matrimonij benedictionem quod clàm sit consummatum: & num aliquod sit impedimētum rebus non amplius integris quærere. Qua igitur frōte postea pro virgine prodibit quæ iam cum marito concubuit? & benedictio quo pudore ab Ecclesia, quæ ludibrio habita fuerit, flagitabitur? Itaque in hac Geneuensi Ecclesia rectè illud obseruatur, vt qui tale quippiam admiserint, antequàm illis benedicatur, culpam coram Ecclesia, præfante Ministro, agnoscant: nec virginali habitu prodeat quæ virginitatē ante tēpus pacto etiam marito prodidit. Quibus verò, vt vulgò in Papatu fieri solet, precio accepto

huiusmodi promulgationes omittere nulla est religio, quod potius quàm sacrilegorũ nomẽ tribuas? Sed & illa solemnis nuptiarum in Ecclesia benedictio vetustissima est, & iustis de causis sancita: non modò vt Deo, sicuti par est, consecretur indiuiduæ consuetudinis vitæ initium: verùm etiam vt infinitis alioqui fraudibus occurratur, Christianis certè admodum turpe fuerit, non conscia Ecclesia matrimonium inire vnde nascantur futuræ Ecclesiæ membra, quum ipsas prophanas gentes constet ritibus penè infinitis sua coniugia iis quos falsò deos arbitrabantur, consecrasse. Sed & prima illa coniugij Adami à Deo ipso Euam Adamo tradentis, profecta benedictio, hãc futuris omnibus verè sanctis coniugibus regulam omninò videtur præscripsisse, vt qui cõiugium initurus est, testibus cum Ecclesia Angelis, vxorem non tam ex parentum quàm ex Dei ipsius, per os ministri sui loquẽtis, manu traditam accipiat. Duobus igitur gradibus verè solemne & legitimum matrimonium inter prophanas etiam gentes perficiebatur: sponsalibus nimirum & nuptiis, vt vel illud Terentianum declarat:

Benedictio nuptiarum. Tert. libr. 2. ad vxores. Ambros. epist. 70. lib. 9.

Gen. 2. 22

Placuit, despondi, nuptiis dictus est dies.

Inde & illud consequitur, totidem esse

Repudiū & Diuortium quo differant.

eius dirimendi vinculi gradus, nempe REPVDIVM, quo spōsalia, & DIVORTIVM, angustiore significatione appellatum, quo matrimonium, iam ipsa interueniente corporum copula consummatum, dirimitur, vt disertè declarat Modestinus. De vtroque igitur sigillatim agemus, ac primùm quidem de repudiis, siue de sponsalium diremptione.

l. inter stu prū. D. de verb. sign.

De sponsalibus ipso iure nullis siue inutilibus.

Sponsalia propriè dicuntur dirimi quæ rata prius fuerūt ac proinde legitimè contracta: nec enim vbi nullum est vinculum, diremptioni locus est. Nihil tamen prohibet quominus de iis quoque sponsalibus, & quidem priore loco, disceptemus, quæ quum ipso iure nulla ac planè inutilia sint, impropriè dirimi dicuntur, quum potius vana ab ipso statim initio, quod ad obligationem attinet, fuisse declarentur.

Sponsalia verbis in futurū cōceptis non obligant præcisè.

c. præterea. & c. requisiuit. De sponsa.

Eiusmodi sunt autem in primis spōsalia quæ solis verbis de futuro, vt loquuntur, siue purè, siue addita conditione concipiuntur, vt si quis dicat ACCIPIAM, non autem ACCIPIO. Nam, vt rectè declarat Lombardus, aliud est promittere quàm facere. Aliqua tamen in eo subest difficultas, quòd Spōsalia sui natura in futurum respiciant, quum in ipsis demum nuptiis vxor ducatur. Imò etiam verbo ἐκδέχομαι vti-

Lombard. lib. 4. dist. 27. & 28.

tur

tur Angelus apud Matthæum, de Ioſepho iam deſponſo loquens, vt DESPONDERE nihil aliud ſit quàm SE ACCEPTVRVM, SPONDERE. Neque verò dubium eſt quin Sponſalia veteribus nihil aliud fuerint quàm ſponſiones, id eſt, adhibita ſtipulatione ſolemnes de accipienda vxore promiſsiones, ita vt non tunc plena & abſq; omni exceptione fieret futuri matrimonij obligatio, ſed libertas quędam relinqueretur recedędi à cõtractu & Sponſo & Sponſæ, ſi ita placuiſſet: quãuis ex ſponſo ageretur, & qui in culpa erat QVANTI INTERERAT damnaretur. Chriſtiani verò, quibus meritò ſumma ſemper religio fuit de iſto contractu cuius ſe auctorem Deus ipſe profitetur, quicquã temerè ſtatuere, vt obuiam irent iſti ſpõſalium diſſolutioni, vulgatas illas de paciſcendo ſiue ſeriò promittendo matrimonio ſponſiones non pro veris ſponſalibus, quæ ex ſolo partium conſenſu mutari non poſſunt, ſed pro ſimplicibus promiſsis habuerunt. Inde diſcrimen illud verborũ in præſens vel in futurum tẽpus conceptorum, quod ego quidem minimè inane eſſe puto. Quemadmodum enim, exempli gratia, qui ſic loquutus fuerit, *Vendam tibi hoc fundum*, nondũ vendidit, ſed tantùm venditurum promiſit, ac

Mat. 1. 20

Gel. lib. 4. cap. 4.

proinde nulla inde actio neque ex vēdito, neque ex empto naſcitur, ſed ex promiſſo dūtaxat: qui verò dixit, *Vendo tibi hunc fundum*, etiam ſi addiderit non niſi à certo die ab emptore poſsidendum, eo tamen ipſo momento vendidit: ita etiam diſtinguendū eſt inter *Deſpondeo* & *Deſpondebo*, *Accipio* & *Accipiam*, quoniam iſtis verbis non fit coniugium, ſed promittitur: illis verò contrahuntur ſponſalia, atque adeò matrimonium ipſum, quanuis non de facto, vt vulgò loquuntur, de iure tamen eo ipſo momēto initur. Itaque poſt ciuſmodi ſponſolia de futuro duntaxat, ſi quis aliam ſibi verè deſpondit, rata erit poſterior promiſsio: ac proinde prior, quod ad obligationem attinet, vana fuiſſe declarabitur, quoniam aliud eſt reipſa ſeſe obligare, quàm faciendam obligationē promittere. At enim, inquies, quātunuis ſimplex promiſsio cōſcientiam ligat. Neque verò inficior lōgè rectius facere qui fidem quoquo modo datam præſtet quātum in ſe eſt, præſertim ſi iuſiurandum interpoſitum ſit: ac grauem etiam reprehenſionem in Eccleſia mereri, qui mutatæ voluntatis cauſam idoneam non afferet: imò etiam in foro iuſtè damnari, quāti intererat promiſsionem illam impleri, ſi in culpa fuiſſe deprehēdatur. Sed tamen eum qui

Lateran. Cōcil. ſub Alexan. 3. parte 6. c. conſuluit, c. ſicut, De ſponſal.

Pſalm. 15 c. de illis, & c. ſicut, De ſponſ.

Gel. lib. 4. cap. 4.

qui tãtùm futuram obligationem promittat, existimo videri posse omnino, quũ tacitè saltem sibi spatiũ ad ampliorem deliberationem petat, liberam sibi facere mutandi consilij facultatem, quod in isto præsertim tanti momenti contractu meritò obseruatur, vt ex eiusmodi pollicitatione præcisè obligatus videri non possit. c. requisti-uit, De sponsal.

In sponsalibus verò per verba (vt aiunt) de præsenti, sed adiecta conditione cõceptis, has distinctiones obseruari volunt Scholastici. Primùm, vt si ponatur res præterita vel præsens: veluti, si quis dicat, *Accipio te vxorem, si hoc vel illud possides*, vel, *Si pater consensit*, & ea conditio iam extet, rata sint sponsalia: sin verò non extet, nihil promissum intelligatur. Deinde vt si conditio futurum respiciat, ea rursus distinctio adhibeatur, vt necessaria quidem habeatur quasi cõpleta, ac proinde sit ex sponsalibus ratum coniugium, vt *Accipio te vxorem si cras sol oriatur*: si impossibilis, habeatur pro non adiecta, ac proinde rata quoque sint sponsalia: si contingens, vt *Accipio te vxorem modò cras hoc vel illud fiat*, idem de ea iudicetur atque de simplici promissione per verba de futuro, vt paulò antè diximus. Denique vt si conditio vel contra matrimonij naturam fuerit, veluti, *Accipio te vxorem ad biennium*, vel etiam De sponsalibus nõ puerè initis. Lib. Sent. 4. distinct. 28. quæst. 2.

c. Si cõditiones, De cond. apposit.

turpis, vt *Accipio te vxorem modò quæstum ex corpore facias*, ciusmodi sponsalia vana censeantur. Et hæc quidem fateor probabiliter dici, sed sepositis istis distinctionibus eorum sententiæ per omnia accedo, qui non nisi purè factis sponsalibus, & quidem per verba de præsenti, coniugium prorsus ratum esse volunt, quo iure vtimur in hac Geneuensi Ecclesia: quoniam videlicet qui conditionem adiicit, quæcunque tandem illa sit, in incertum loqui necessariò præsumitur, etiam si res iam certò esse postea comperiatur: ac proinde purus ac prorsus liber ipsius cõsensus esse non videtur, qualem tamẽ in huiusmodi præsertim cõtractu requiri extra cõtrouersiam est. Itaq; apposita rei præsentis vel præteritæ conditione quæ postea extet, concedo quidẽ actionem ex sponso nasci, de qua superiùs diximus: certam verò & inuiolabilem rati matrimonij obligationem, non item. Certè eius appositæ cõditionis quam omnibus satis constet prorsus necessariam esse, nõ video quis vsus esse possit, quoniam nemo illam sanæ mentis nisi cum ludibrio adhibeat. Quòd autem impossibilis pro non adiecta censetur, vt valeat tãquam purè facta obligatio, ne id quidem facilè probarim, si modo fuerit ex earum genere quas prorsus impossibiles

e. super eo, De condit. appos.

Cõcil. Lateran. sub Alexan. 3. parte 6. c. consuluit, &c. Quicunque.

biles esse palàm constiterit, vt si dicatur, *Accipio te vxorem si digito cælũ tetigeris*, vel (cæcam alloquendo) *si me videris*. Nam qui sic loquitur, sese non modò in id cõiugium non consentire, sed etiam cum ludibrio id reiicere, palàm, meo quidem iudicio, testatur, nedũ vt purè videri possit consensisse. Sed quid si sponsalibus appositа cõditione factis, copula sit subsequuta? rectè sanè responsum est ab Innocẽtio tertio, eiusmodi hominem videri à conditione recessisse. c. de illis, c. per tuas. De condit. appos.

Ipso quoque iure inualida sunt spõsalia cõtra Dei volũtatem nobis in ipsius verbo patefactam contracta, cuiusmodi sunt incestuosa: itémque clãdestina, id est, in quibus auctoritas eorũ non interuenit in quorum potestate vel alter contrahentium sit cõstitutus. Incestuosa sunt, quæ cum cognatis vel affinibus intra gradus prohibitos cõtrahuntur. Nititur autem ista prohibitio iure tũ diuino tũ humano. Etsi enim videri possent quæ Dominus hac de re per Mosen scripsit ad solos Israelitas pertinuisse, tamen ita se res non habet. Est enim vniuersalis & perpetua istarum legum ratio, & legis ipsius naturæ pars, quanuis ipso mũdi initio necessitas coegerit quædã non ad vnguem obseruare in iis qui ex latere coniunguntur, & postea quoque non sine De spõsalibus incestuosis.

arcano mysterio, ante Legem latam nonnulli ex sancta progenie intra gradus posteà expressè prohibitos coniugia, exemplo posteris minimè imitando, contraxerint. Nam alioqui Rubem filium suum Iacobus nō rectè primogenituræ gradu deiecisset: neque Dominus Ægyptios & Cananæos vt incestuosos expressis verbis damnasset: neque iure dixisset Paulus illū Corinthiū coarguens, eiusmodi flagitium ne inter prophanas quidem gentes tollerari.

Gen. 49. 4
Leuit. 18.
1. Cor. 5. 1.

Ista porrò graduum descriptio quum non vno modo à Iurisconsultis & à Romanis Pontificibus tradatur, (de quo discrimine magna iampridem est contētio:) constitui summam tantùm rerum ita explicare vt de veritate constet. Primùm autem quandam vocabulorum significationem tradendam arbitror.

Gradus quid.

Gradus vocāt ipsam generationum seriem, quòd alij ab aliis quasi gradibus quibusdam oriantur. In iis Descendisse dicuntur, qui ab iis orti sunt, ad quos sursum iisdem gradibus regrediaris necesse est, vt & eorum qui genuerunt; & eorum qui geniti sunt perpetuam seriem habeas. Vtrorunque directa, & perpēdicularis est linea, quam vocant, in qua serie Ascēden-

Descendētes & Ascendentes qui.

tes

tes illos, Descendentes autem istos vulgò appellant. Latini illos ad sextũ vsque gradum, id est, ad Tritauũ, Parentes, deinceps verò Maiores generali nomine vocant: istos autem itidem ad sextum gradum, id est, ad Trinepotem, Liberos, ac deinceps cõmuni nomine Posteros nominant, quorum hæc est descriptio:

Parentes. Maiores. Liberi. Posteri.

Tritauus, Tritauia.

Atauus, Atauia.

Abauus, Abauia.

Proauus, Proauia.

Auus, Auia.

Pater, Mater.

Filius, Filia.

Nepos, Neptis.

Pronepos, Proneptis.

Abnepos, Abneptis.

Atnepos, Atneptis.

|

Trinepos, Trineptis.

Cognatio. Iam verò quum plures filij ex vno cõmuni patre oriri posſint, & hi rurſus in ſuas diſtinctas familias propagari, conſtitui oportet aliud conſanguinitatis genus quod συγγένειαν vocant, id eſt, cognationem eorum videlicet qui interdum propiùs, interdum longiùs repetito genere ex communi quopiam parente ortum habuiſſe deprehendũtur, qui omnes communi nomine Cognati, magis proprio verò vel Agnati, (putà ſi ex communi parente mare) vel Cognati, anguſtiore tamen ſignificatione, ſi ex communi parente fœmina deſcenderint, appellantur: alias autem appellationes maximè proprias, prout propiùs vel longiùs diſtant, ſortiũtur. Itaque quod ad eos attinet qui parentibus coniunguntur ex latere, dicitur

Agnati.

Cognati.

PATRVVS, Patris frater. Amita, patris ſoror.

AVVNCVLVS, matris frater. Matertera, matris ſoror.

PATRVVS magnus, aui frater. Amita magna, auiæ ſoror.

AVVNCVLVS magnus, auiæ frater.

Mater-

Matertera magna, auiæ soror.

PROPATRVVS, siue Patruus maior. proaui frater. Proamita siue Amita maior, proaui soror.

PROAVVNCVLVS, siue Auunculus maior, proauiæ frater. Promatertera, siue Matertera maior, proauiæ soror.

PATRVVS maximus, abaui frater. Amita maxima, abaui soror.

AVVNCVLVS maximus, abauiæ frater. Matertera maxima, abauiæ soror.

FRATER, eiusdem patris & matris, vel alterius illorum filius, qui frater est Vterinus.

SOROR, eiusdem patris & matris, vel alterius illorum filia, quæ dicitur soror Vterina.

PATRVELIS, patrui filius vel filia. Itaque Patrueles sunt minimùm duo, nempe duorum fratrum filij vel filiæ: vt,

THARE.

NACHOR. ABRAHAM.

BETHVEL, — ISAAC, patrueles.

AMITINVS, amitæ filius, vt Amitina amitæ filia. Itaque nunquam Amitini inter se duo sunt, quoniam qui est alteri

Amitinus, ab eo nominatur Consobrinus, veluti in hac specie:

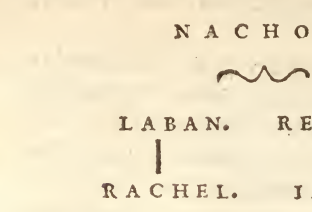

Iacob est Racheli amitinus, Rebeccæ videlicet ipsius amitæ filius. Eandem autem Rachelem Iacob vocabit Consobrinam, id est, Auunculi filiam.

CONSOBRINVS enim propriè est Auunculi filius, & Consobrina Materteræ filia. Nam alioqui sic quoque promiscuè vocantur quilibet fratrum vel sororum liberi, quos vernaculo sermone Cognatos germanos vocamus.

SOBRINO propior, est Patrui vel Auunculi magni, seu Amitæ, vel materteræ magnæ filius, quod vicissim de ea statuendum est quæ vocatur Sobrina.

SOBRINVS, est patrui vel auunculi magni, siue amitæ vel materteræ magnæ, nepos: ac proinde Sobrina, patrui vel auūculi magni, siue amitæ vel materteræ magnæ, neptis, veluti in hac specie:

THARE.

THARE.

NACHOR. ABRAHAM.

BETHVEL. ISAAC.

LABAN. IACOB.

Bethuelem vocabit Iacobus propiorem Sobrinum, vtpote magni eius patrui Nachoris filium. Iacobus & Laban sunt sobrini, quoniam ille quidem Abrahami, iste verò Nachoris, magni vtriusque patrui, nepos est. At Bethuel Iacobum patruelis filium, ac vicissim Isaacus Labanem, dicet: quem vulgò, vt & consobrinorum & amitinorum filios, vocamus *Cousin remué de germain.*

Quòd autem fratris vel sororis filiis à nonnullis tribuitur Nepotum nomen, id fit præter Latinæ linguæ morem.

Esto verò istarum συγγενῶν hæc descriptio, inserta quoque illa recta parentum linea, cui ad latus vtrinq; tum Agnati tum Cognati adiunguntur:

Tritauus.
Tritauia.

Atauus.
Atauia.
Patruus,
Abauus,
Amita,
Abauia.
Auunculus,
MAXIMI.
Matertera,
MAXIMI.
Propatruus,
Proauus,
Proamita,
Proauia.
Proauunculus,
siue
Promatertera,
Patruus,
siue
Amita,
Auunculus,
MAIORES.
Matertera,
MAIORES.
Patruus,
Auus,
Amita,
Auia.
Auunculus,
MAGNI.
Matertera,
MAGNI.
Magni vel magnæ filius, propior Sobrino: filia, propior Sobrina.
Magni vel magnæ filius, propior Sobrino: filia, propior Sobrina.
Magni vel magnæ nepos, Sobrinus: neptis, Sobrina.
Magni vel magnæ nepos, Sobrinus: neptis, Sobrina.
Patruus,
Pater,
Amita.
Mater.
Auunculus,
Mater-

	Matertera.
Patrui filius vel filia, Patruelis: Amitæ filius, Amitinus: Amitæ filia, Amitina.	*Auunculi vel Materteræ filius, Consobrinus: Auunculi vel Materteræ filia, Cõsobrina.*
Horum filii & nepotes.	*Horum filii & nepotes.*

Frater. { *Filius, Filia.* } *Soror.*

Et hæc quidem est humanarum generationum distributio, suis Latinis nominibus explicata. Quòd si quæratur quoto quis gradu ab alio distet, vno verbo res tota ex iure Romanorum Ciuili perspicuè cerni potest, siue de parentum & liberorum, siue de agnatorum vel cognatorum gradibus agatur. Numera generationes, & gradus numeraueris.

Itaque in recta linea pater & filius vno gradu: auus & nepos duobus: proauus & pronepos tribus gradibus distabunt: quæ proportio deinceps est seruanda.

In transuersa autem linea, numerantur generationes serie nonnihil diuersa à

ſuperiore, ídque interdum breuiore, interdum longiore circuitu. Quoniam enim à latere ad latus peruenirí non poteſt niſi per eum tranſeas à quo veluti communi limite vtrunque latus deſcendit: neceſſe eſt primùm vt ab eo de cuius cognatione quæritur, ad communem cognationis iſtius duplicis auctorẽ ſurſum progrediaris, & inde rurſus deorſum ad alterum de quo & ipſo quæritur, peruenias: vt in hac ſpecie:

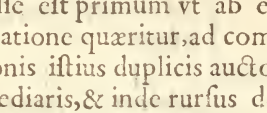

Si ſcire voles quoto gradu Iſaac à Bethuele diſtet, ab Iſaaco ad Abrahamum patrem, inde ad Thare auum aſcendes: tertio à Thare ad Nachorem alterum eius filium, ac demum à Nachore ad Bethuelem deſcendes, ac ita comperies Iſaacum à Bethuele quatuor gradibus diſtare. Sunt autem perſonæ de quorum inter ſe cognatione quæritur, vel æquidiſtantes à communi parẽte in quo latera vtrinque coeũt, cuiuſmodi eſt Thare in iſta ſpecie: vel inæquali interuallo diſiti: vt,

Linea tranſuerſa vna æqualis, altera inæqualis.

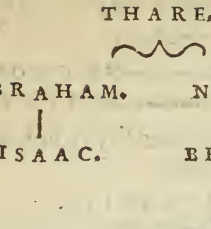

In hoc enim exemplo Nachor & Abraham vna tãtùm generatione, Isaac duabus, Laban autem tribus à Thare communi stipite distant. Illa igitur cognationis linea transuersa æqualis: ista verò transuersa inæqualis dicitur. Vtraque verò paucis istis regulis planè intelligi potest.

In linea transuersa æquali siue æquidistante à communi parente.

Fratres & sorores duobus inter se gradibus distant, vt Abraham & Nachor: 1.

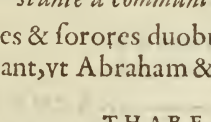

Duplex enim est generatio vnius personæ, nempe Thare.

Patrueles quatuor inter se gradibus distant, vt Isaac & Bethuel: 2.

THARE.

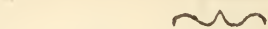

ABRAHAM.——NACHOR.

ISAAC.——BETHVEL.

Et Consobrini inter se, vt in hac hypothesi Caius & Titius:

SEMPRONIVS.

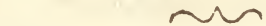

SEIVS.——CAIA.

CAIVS.——TITIVS.

Et amitinus à cōsobrina, vt Iacob à Rachele:

BETHVEL.

REBECCA.——LABAN.

IACOB.——RACHEL.

3 Sobrini sex inter se gradibus distant, vt Iacob & Laban:

THARE.

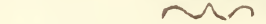

ABRAHAM.——NACHOR.

ISAAC.——BETHVEL.

IACOB.——LABAN.

Eadem deinceps ratio seruanda est in subsequentibus propagationibus.

In linea transuersa inæqualiter distante à communi parente.

1 Patruus à fratris filio vel filia tribus gradibus

dibus distat, vt Abraham à Bethuele:

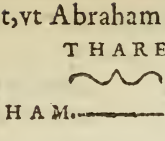

Eadem igitur est distantia amitæ à fratris filio vel filia: itémque auunculi vel materteræ à sororis filio vel filia.

Patruus magnus vel amita magna, à fratris nepote vel nepti: itidémque auunculus magnus vel matertera magna, à sororis nepote vel nepti, quatuor gradibus distant, vt Abraham & Laban: 4

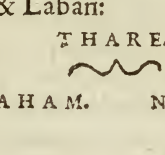

Eadem proportio in patruis, amitis, auunculis, materteris, maioribus & maximis seruanda est.

Propior Sobrino quinque gradibus distat, linea videlicet transuersa inæquali, vt à Iacobo Bethuel: à Labane Isaacus: 5

THARE.

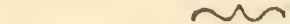

ABRAHAM. NACHOR.
ISAAC. BETHVEL.
IACOB.

THARE.

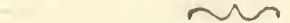

ABRAHAM. NACHOR.
ISAAC. BETHVEL.
LABAN.

Itémq; patruelium, vel consobrinorum, vel amitini filij à propioribus sobrino, vt in superiori specie, Iacobus à Bethuele, & ab Isaaco Labanes. Est enim Bethuel Iacobo propior sobrino, & Labani Isaacus: vicissim autem Iacobus à Bethuele dicitur patruelis filius, vt Laban ab Isaaco, quæ proportio similiter in reliquis descendentibus seruanda est.

Nihil autem prohibet quominus vnus & idem quispiam diuerso respectu, accedente videlicet ad cognationem affinitate, aut repetita cognatione, modò propior, modò remotior diuersis nominibus censeatur, atque adeò ex agnato vel cognato fiat affinitate parens, veluti Iacobus fit ob matrem Rebeccam Labani filius sororis, tribus ab eo gradibus distans:

BETHVEL.

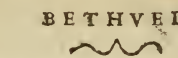

qui secũdum paternum genus quinque ab eo gradibus distabat, vt paulò antè ostendimus. Sic Abraham patruus magnus Rebeccæ, matrimonio inter Isaacum & ipsam inito, fit ipsius socer, cuiusmodi exempla plurima passim occurrunt.

Hæc est igitur germana, perspicua, ipsique naturæ prorsus consentanea graduum numeratio, vt est à sapientissimis Iurisconsultis tradita: quam tamen Romani nescio qui pontifices, siue quòd eam non intelligerent, siue quòd nati sint diuinis humanisque rebus omnibus peruertendis, vsque adeò improbarunt, vt nouam etiam, cámq; perabsurdam, ausi fuerint Ecclesiæ obtrudere, regulis istis comprehensam. c. ad sedē. 35. q. 5.

In linea recta, ascendentium videlicet & descendentium, tot sunt gradus, quot sunt personæ, vna dempta. itáque filius à patre vno gradu, ab auo nepos duobus gradibus, & sic deinceps distabit. Hæc verò regula etsi nihil statuit à veritate alienũ, tamen nõ rectè cõcepta est. Relinquit enim suspensum animum, cur demenda sit vna persona ex hoc numero, & quænam sit demenda. 1.

Itaque multo planiùs & rectiùs loquuntur qui generationes, non personas enumerandas dicunt, quum generatio efficiat gradum.

2 In linea transuersa æquali, quo gradu distat vna persona à communi stipite, eo etiam inter se altera alteri iungitur. Itaque frater quum à patre distet vno gradu ex præcedente regulâ, eodem etiam gradu à fratre vel sorore distabit. Sic quoque Patrueles & Consobrini duobus gradibus inter se distabunt: & sic deinceps. Atqui ineptam & falsam esse hanc enumerationem vel ipse communis sensus dictare potuit. Natura enim ipsa ostēdit tot esse oportere gradus quot sunt generationes: nec posse peruenirì à fratre ad fratrem nisi per patrem communem transeas. Etsi autem generatio vnius fratris, & generatio itidem alterius fratris, sint eiusdem, vt ita loquar, speciei, & paris seriei, vnde etiam in transuersa linea æquali frater & frater collocantur: tamen numero, atq; adeò quadātenus serie duæ sunt generationes, si ordinem numerandi spectes, quum ab vno fratre ad patrem communem ascēdere, & ab eodem patre ad alterū fratrem descendere necessariò oporteat. Itaque vterque frater seorsim consideratus vt filius videlicet, distat à suo

suo patre in linea recta, vno gradu: alter autem ab altero, vt frater, duobus. Sic patruelis, quum per auum transeat, necessariò ad alterum patruelem, ab auo quidem cõmuni duobus distat gradibus, à patruele verò quatuor. Neque huic malo medẽtur qui respondent duas personas à Pontificibus pro vna censeri, quoniam in matrimonio duo fiunt vnum: quam matrimoniorum rationem vnicam aiunt à Iuris Canonici auctoribus spectari. Nam si hoc ita esset, consequeretur in matrimonio incũdo id potissimùm spectandum vt coniungendi eodem inter se gradu à communi stipite distarent: quod tamen fieri nec potest nec debet. Conqueruntur alij duplicari gradus à Iurisconsultis, quum fratres pari gradu à communi stipite disiti, dicunt duobus inter se gradibus, consobrinos quatuor, ac sic deinceps alios pariter descendentes, ab aliis inter se distare. Sed hoc certè apud homines minimè contentiosos ne responsione quidem indiget. Nã duo semper duo sunt numero: & qui aliter se rem habere cõtendit, ne numerare quidem nouit, ac proinde homo esse desiit, etiam si Papa, id est, omnium bestiarũ deus fuerit.

In linea transuersa inæquali (inæquali-

tas autem opponitur ascensui & descensui, qui non cadunt in lineam παρ' ἀλληλον) quo gradu distat remotior à stipite, eo inter se alter ab altero distat.

Hæc verò regula tam crassum ac pudendum errorem prodit, vt vel sola manifestè ostendat istos Antichristos verè fuisse vertiginis spiritui mancipatos, vt Dominus per eos vlciscceretur in vniuerso mundo suæ veritatis contemptum. Cui enim, obsecro, nisi prorsus mente capto, venire in mentem potuit, vt existimaret data duplici serie cognatorum, vna ad dextram, altera ad sinistram, conspici quidem ex vna parte discrimen generationum, in altera non item? quod vt vel ipsis cæcis pateat, consideremus hanc descriptionem:

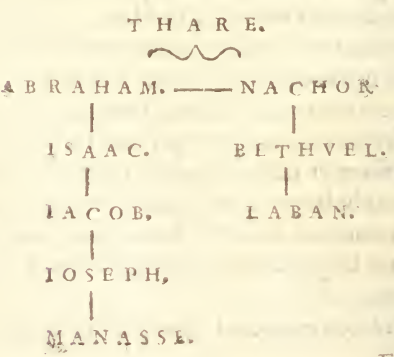

Ecce

Ecce in ista serie, si quæratur quoto gradu Laban à Manasse distet, respondebitur ex spritu Papistico, quinto gradu distare. Quid Bethuel? itidem quinto. quid Nachor? itidem quinto. Atqui res ipsa clamitat etiam surdis, quū Nachor, Bethuel, Laban aliquot inter se gradibus distēt, nō posse ipsos pari gradu à Manasse distare, nisi naturæ ipsius ordine conuulso, patrē Nachorem, filium Bethuelem, nepotem Labanum, transuersa æquali linea colloces, vt Nachor patruus maximus à Manasse fratris sui Abrahami abnepote, Bethuel patruus maior ab eodem Manasse patruelis sui pronepote, Laban denique patruus magnus ab eodem Iacobi Sobrini sui nepote, vno eodémque gradu distent. Hæc fuit igitur hac in re, vt in plurimis aliis, bonorum Pontificum Romanorum sapientia: quam sanè pudendum esset homines quosdam, alioqui Iurisconsultos pereruditos, nostra etiam hac ætate, tueri conatos fuisse, nisi plus satis constaret eò iam res euasisse vt veritatis quàm minima ratio à multis habeatur.

Et de graduum quidē numeratione hactenus. Nunc supereſt vt de eo ipso agamus cuius vnius causa in hoc argumētum ingressi sumus, intra quos videlicet gra-

dus nuptiæ prohibeantur : qua in re non dubium est quin tutissimum iter ij demum ingrediantur qui intra Verbi diuini fines consistunt, quatenus perpetua & vniuersalis est legum in eo præscriptarum ratio, vt paulò antè diximus. Etsi verò certis regulis ista in verbo Domini non sunt comprehensa, tamẽ ex iis quæ ibi vetantur, difficile non est certã quandam normã tum in recta tum in transuersa linea cõstituere, ad quam singulares illæ prohibitiones reuocentur. Neque verò dissimulandum est Ciuiles Romanorum leges adeò cum diuinis hac in re consentire, vt hinc penè ad verbum desumptæ videri possint. Sic autem se res habet.

1 Inter parentes & liberos, adeóque omnes recta linea ascendentes, & descendentes, perpetua est prohibitio : quòd ita iubeat naturæ honestas tacito omniũ gentium consensu, adeò quidem vt si qui eiusmodi quippiam vel per ignorãtiam cõmiserunt, execrabiles omnibus fuerint. Hinc istæ tragicæ Oedipodarum calamitates: hinc Nero ob incestum non minùs quàm ob reliqua omnia facinora detestabilis. Afferuntur aliæ quoque rationes minimè aspernandæ : nempe vt necessitudo ad plures emanet, quod fieri interest non tãtùm Reipub.

Reipublicæ alicuius, verùm etiam totiùs humani generis, alioqui misérè dissipandi, nisi familiæ quæ quò latiùs à cõmuni stipite diffunduntur, eò magis ab vno discedunt, inter se rursus coalescerent. Præterea & illud obseruare ipsa natura docuit, non esse confundẽdam, quoad eius fieri potest, communem cognationum normã, id quod sanè necessariò consequeretur istam sanguinis inter parentes & liberos commixtionem. Deniq; affertur & alia ratio quãuis à magno Philosopho, tamen non ita magni momenti, ne videlicet propter ætatis insigne discrimẽ, imbeciles fœtus nascantur. Sed illa ab honestate naturæ sumpta ratio quũ præcipua sit, ideóq; à Domino apud Mosen singulis hac de re latis legib⁹ inculcata, digna videtur quæ in primis expendatur. Quũ enim honoratas esse nuptias testetur Apostolus, vnde ista violãdæ per nuptias honestatis suspicio? & si quid in ea re vsque adeò turpe admittitur, vt natura ipsa in eo videatur offendi, cur nõ sum ma vxoris ratio habetur à marito, quũ propinquior etiã maritus vxori quàm suæ ipsi⁹ matri videatur? Respõdeo negari non posse, in mutuo vsu quantumuis legitimi matrimonij inesse cuius meritò homines pudeat, quod etsi à Domino ignoscatur, vsq; Leuit. 18.

adeò vt nihilominus honestum sit matrimonium, tamen re vera turpem naturæ nostræ ἀταξίαν redarguit. Itaque tale quicquam in eos admittere quos secundũ Deum colimus vt nostri generis authores, honestus quidã pudor prohibet, filio deinceps non reuerituro vt matrem quam sibi vxorem subiecerit: nec patre ius illud suũ paternum, augustæ cuiusdã maiestatis plenum, in filiam retenturo, quam vitæ sociã & comitem acceperit. Hæc igitur naturæ iura qui violant, sua ipsorum conscientia redarguantur necesse est.

In linea transuersa inæquali nec per omnia similem nec prorsus tamen dissimilem esse rationem facilè demonstrari potest. Nam vt patris & matris, ita etiam amitæ & materteræ nuptiæ à Domino disertè prohibentur. Dictat autem ipsa ratio, sicut patris & matris nuptiis interdictis, intelligitur aui quoque & auiæ, ac cæterorum deinceps ascendentiũ matrimonium prohibitum, quemadmodum etiam quod de filio & filia dictum est, ad nepotem & neptim, cæteróque descẽdentes porrigitur: ita hic quoque amitam & materteram tum maiores tum maximas, superieréque omnes, & vicissim omnes infra filiũ fratris ac sororis comprehendi.

Ex

Ex quo efficitur aliud quippiam hîc spectari quàm ipsum graduũ numerum, quum fratris nepos ab amita magna non pluribus gradibus quàm à patruele, vel amita, vel consobrina distet: & tamen concessæ sint, vt mox dicemus, inter has personas nuptiæ: Imò etiam amitina maior longiùs vno gradu abest à fratris pronepote, quàm ipse pronepos à sua patrueli, amitina, vel consobrina, & tamen illæ demùm nuptiæ prohibitæ sunt. Rectissimè igitur Iurisconsulti aliam istius interdicti rationem attulerunt, quoniam videlicet amita, matertera, cæteræque deinceps personæ ascendentes, cum fratrum vel sororum filiis aliisque descendentibus comparatæ, eorum parentum vicem obtineant quibus æquali linea transuersa adiunguntur, amita videlicet patris, matertera matris: amita magna, aui, matertera magna, auiæ: & ita deinceps: quod in amitinis, patruelibus, cõsobrinis locum nullum habet.

Idem autem prorsus statuendum esse in patruo, & fratris vel sororis filia, res ipsa coarguit, quanuis Iudæi (perditum hominum genus, & in explicatione diuini Verbi penitus cæcum) aliter sentire scribantur. Nam (vt illam rationem taceam vtrobique eandem, de qua modò dixi) quum disertè

Dominus fratris filio inhibeat vxoris patrui nuptias, quæ tamen duntaxat ipsi affinis est, quis non animaduertit multo magis vetari nuptias inter patruũ & fratris filiam, personas consanguinitate coniunctas? Itaque ne tum quidem quũ Imperatores Romani quiduis sibi licere volebãt in ciuitate libidinosissima ausus est Claudius patruus Agrippinam fratris filiam ducere, nisi extorto prius ea de re Senatusc. quoniam etiã si nulla scripta lege inhibita esset istiusmodi cõiunctio, tamen perpetuo omnium maiorum consensu incesta haberetur: adeò quidem vt, in tanta perditissimorum adulatorum turba, vix tãdem sit inuentus vnus & alter qui quod & Senatusconsultum & Cæsaris exẽplum cõcederet, sibi tamen licere existimaret: adeò sunt altè ab ipsa natura parente, vel ab ipso Deo potiùs, leges istæ cordibus humanis insculptæ. Iure igitur postea Nerua imperator Claudianum illud S.C. abrogauit.

Tacit. lib. 12. Sueton. in Claud.

Dion. in Nerua.

Romanis verò pontificibus quis nõ miretur hoc accidisse, vt vbi maximè religiosi videri voluerunt, ibi maximè ostenderint sese multo minùs iis sapere quibus ipsos acquiescere potiùs oportuerat? Sic enim scribit disertè Gregorius nonus: *Vir qui à stipite quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere*

Greg. c. 9. de cõsang.

tere distat quarto, (secundum regulam approbatam qua dicitur, Quoto gradu remotior distat à stipite, & à quolibet per eandem lineam descendentium) licitè possunt matrimonio copulari. Speciem autem hanc ita ibi describit glossa, quam sequitur Iohannes Andreas:

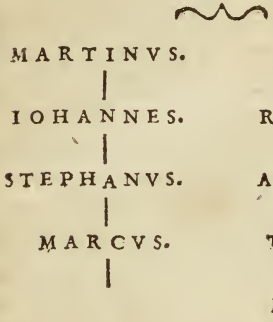

In hac specie, inquit ibi glossator, Maria distat quinto gradu à Petro, ergo eodem distat à Martino, Iohāne, Stephano: & quilibet eorum potest eam accipere. Atqui Martinus est Mariæ auunculus maximus, (cuius fororis ipsa est abneptis) ac proinde est ipsi parētis abaui loco. Ex quo cōsequitur licere ex Canonico iure, quod neq; diuino neque ciuili fas esse suprà ostēdimus, quoniam cum naturæ honestate pugnat, vt cuius filiam ducere non potes, neptem

posisis. Neque ignoro qua ratione Iurisconsultus alioqui doctisimus, sed nõ satis fortis interdum veritatis defensor, Franc. Duarenus, conatus sit hoc excusare: sed malam causam bene tueri sanè difficile est: & à nostro Franc. Hotomano, eruditisimo viro, sic est ei responsum vt hominibus non contentiosis abundè sit satisfactum.

Stet igitur hæc firma regula, In linea transuersa inæquali nec duci posse, nec ducere qui parentum loco habentur, id est, qui stipiti à quo diffundi incipit cognatio, vel superioribus, à latere adiũguntur. Inter alios verò, veluti inter sobrino propiorem, & consobrini vel consobrinæ filiam, & sic deinceps, nuptiæ neque diuino neque ciuili iure interdicuntur, quum inter ipsos fratrum vel sororum filios (vti mox dicemus) concedantur. Itaque rursum hoc in loco se prodũt Canonicorum ineptiæ, vt in hac specie:

l. nemini. C. de nupt. l sororis. ff. de rit. nupt.

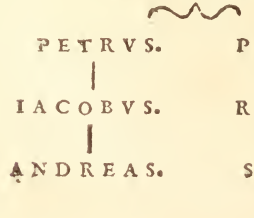

IO-

IOHANNA.

LIA.

Concedunt Canonici Liam fratris abneptim ducere Petro patruo maximo, quæ ab eo, si rectam supputationem sequamur, sex gradibus distat: Iacobo verò Iohānam non item, quanuis totidem, id est, sex gradibus distent. Imò ne Iohannam quidem Andreas accipere ex illorum canonibus poterit, à qua tamē septem distat gradibus. Itaque intra sextum gradum concedunt nuptias etiam cum eo qui parentis loco sit, vt modò diximus: intra eundem qui parentis loco non sit, non concedunt, nempe inter Iacobum & Iohannam: imò ne in septimo quidem gradu, vt inter Andream & Iohannam. Vsq; adeò procul eos à recto cogit deflectere secūda illa regula commentitia de gradibus in trāsuersa linea inæquali numerandis. Opponitur tamen ex historiis sacris Amram, qui Mosen & Aaronem ex Iocabed amita sua genuerit. Sed quicquid factum est à Patribus, fieri licuisse nō rectè dici potest. Leuit. 18. 27

In linea transuersa æquali, solus secūdus gradus iure diuino & ciuili prohibetur, id est, fratrum ac sororum nuptiæ: à quo flagitio constat quantopere abhorreat ipsa l. licet. c. de incestis nuptiis.

Plato lib. de leg. 8. natura, quanuis id Ægyptij & alij nonnulli populi licere voluerint, suorum nimirū numinum exēplo, quum Saturnus Opin, Iuppiter Iunonem, Osiris Isin duxerit. Itaque quidni hoc facerent, apud quos Semiramis mater etiam Nino nupsit, nec tantùm Philadelphos, verùm etiam Philometoras legimus? Sed illud alicuius est momēti quod ex historia sacra cōstat, oportuisse nimirū à primis illis hominibus sorores duci quum aliæ mulieres nō extarent. *Sed id factum,* vt rectè inquit Augustinus, *quāto est antiquius, compellente necessitate: tanto postea factum est damnabilius, religione prohibente.* Sed eget quoque explicatione istud Augustini dictum. An est enim aliquod necessitatis genus quo res per se & simpliciter nefariæ licere incipiant? minimè profectó. Itaq; necessitatem intellige ex illius temporis circunstantia. Quum enim iuberet Dominus propagari genus humanū, nec plures simul fœminas condidisset, satis intelligitur hanc fuisse ipsius voluntatem, vt fratri ex sorore sobolem tollere fas esset, quod postea docuit ipsa natura nō licere. Neque enim religionis nomine legem postea perscriptam intelligendam esse, (quod falsò alicubi à glossatore quodam traditur, quasi videlicet non cognatio ipsa, sed Ecclesiæ constitutio

August. de Ciuit. libr. 15. cap. 16.

glosſ. in c. quum igitur, 35. q. 1.

matri-

matrimonium impediat) illud manifestè probat quòd Dominus apud Mosem ob istiusmodi flagitia manifestè Cananæos sibi detestabiles factos testatur, quibus tamen ea de re non alia quàm naturæ & honestatis lex fuerat data.

Affertur & aliud, nempe quòd Abraham duxerit Saram sororem ὁμοπάτριον, quod factum sic excusant Iudæi vt velint fuisse Lothi sororem, filiam videlicet Arani, quam Moses alibi Iiscam vocarit. Itaque nō sororem, sed fratris filiam duxerit Abrahamus, quæ tamen soror ab eo dicta est, nomine videlicet apud Hebræos, quāuis cognatam declarante. Sed sanè infirmissima est hæc coniectura, quum potiùs videatur Moses Aranum istū idcirco patrē Melchæ & Iischæ vocare, vt eū ab altero, qui Abrahami frater erat, distingueret. Deinde quū, (vt antè diximus, etiam si aliter arbitrentur excæcati Iudæi) non minùs incestuosæ sint nuptiæ patrui cum fratris filia, quàm fratris & sororis, nihil hoc certè Abrahamum subleuarit. Sunt igitur qui priuignam Thare fuisse velint, vt quæ dicatur ipsius filia, quam tamen ex vxore non genuerit: quod si verum est, affinis duntaxat Abrahamo fuerit Sara, & quasi consobrinæ loco, cuiusmodi coniunctionem licere extra Genes. 20. 12, & 11. 29

controuersiã est. Sed si ita fuisset,nõ videtur dicturus Abrahamus,Saram esse patris quidem sui filiam,matris verò nõ item:sed potius matris esse filiam,nõ patris. Vtcunque sit,in tanta populorum illorum corruptione, apud quos tum versabatur Abraham nõdum à Deo vocatus,non est incredibile repertos etiam qui sorores communi exemplo ducerẽt: quod etsi tolerauit,vt & alia multa Dominus, quæ expressè postea inhibuit, nũquam tamen comprobauit. Certè non nescisse Abrahamũ apud plerosque populos insolitam huiusmodi coniunctionem fuisse, ex eo apparet quòd se
Genes.12 crediderit non habendum Saræ maritum, si sororem ipsam appellaret.

Sed & illud afferri solet Thamaræ dictũ ad Amnonem fratrem ὠσπάτειον, *Alloquere regem*,inquit,*non enim denegabit me tibi*. Respondent autem Iudæi non sine Dauidis cõtumelia, Thamarã fuisse ex ipsius matre Maacha adhuc prophana,id est, antequàm Iudæa fieret, susceptam, quæ proinde ipsi Amnoni habita fuerit veluti extranea, vtpote ex illegitimo coitu nata. Sed vnde hoc didicerunt? quod etiam si concederetur, idem tamen esset cognationis vinculum, quoniam quæ ex illegitimo coitu suscipitur, filia tamen est ex patris semine concepta.

concepta. Sed siue hoc Thamara sciens commenta est, vt se præsenti periculo eriperet, siue reuera credidit hoc quoque patri regi licere, non est quòd inde colligamus vel hoc fuisse Dauidem concessurum, vel rectè facturum fuisse si concessisset. Est itaque Martini quinti sceleratissimum factum, quem non puduisse scribũt cuiusdam matrimonium cum sorore germana (precio videlicet religiosè accepto) relaxare.

Cõsobrinos autẽ siue patrueles inter se coniungi iure diuino non modò nõ prohibetur, sed etiam, si exempla ius faciunt, expressè conceditur. Apud Romanos autem nõ semper id licuisse innuit Vitellius adulator apud Tacitum, quo loco Sobrinæ pro consobrinis accipiendæ sunt. Illud quidem constat, à Theodosio fuisse istiusmodi nuptias inhibitas, ex quo cõsequitur antea licuisse. Neq; firma fuit ista constitutio, mox nimirum ab ipsius filiis, Honorio nimirum & Arcadio, abrogata, *Reuocata*, inquit, *prisci iuris auctoritate*: quod sequutus etiam est Iustinianus. Iure tamen diuino prohibitas fuisse patrueliũ nuptias affirmauit quidem Ambrosius, sed profectò, vt & alibi nonnunquam, memoria lapsus.

Num. 36. 11

Tacit. lib. 12.

l. celebran dis. C. de nupt. §. duorum. instit de nupt.

Ambr. lib. 8. epist. 66

At nostri Canonici, nimirũ vt sese ipso etiam Deo religiosiores probarent, non

modò consobrinos, quos secundo gradu, sed etiam sobrinos quos tertio,& sobrinorum liberos quos quarto numerant(quum tamen illi quarto,isti sexto,hi verò octauo inter se distent)coniungi vetuerunt. De iis loquor qui ab æquitate propiùs abfuerunt. Nam alij ad septimũ vsque suum gradum, id est,decimumquartum nuptias semel inhibuerunt, *Quoniam*,inquiũt, *sicut sex ætatibus finitur mũdi generatio & hominis status, ita propinquitas generis tot gradibus terminatur*:digna certè ratio quæ à Gratiano in decreti thesaurũ referretur: vt & illa Gregorij,cur cõsobrinorum nuptiæ prohibeãtur, *Quoniam*, inquit, *experimento didicimus ex tali coniugio sobolem non posse succrescere*.Cur autem postea boni viri prohibitiones istas in quarto suo gradu,id est,octauo inclusiuè (vt loquuntur) desinere voluerint, operæpretiũ est etiam cognoscere, vt de summa istiusmodi hominum & pietate & sapiẽtia omnibus constare possit.Innocẽtius igitur tertius, quem historici nocentissimum vocant, in illo egregio Lateranensi Concilio circiter annũ Domini 1215 celebrato,*Non debet*, inquit, *reprehensibile iudicari si secundum varietatẽ temporũ statuta quandoq; variantur humana præsertim quũ vrgens necessitas vel emẽdãs vtilitas id exposcit, quoniã ipse*

e. de affinitate, c. nullum, c. progeniẽ, c.de cõsanguinitate, c.nulli, & c. quædam 35.q.3.& c. cõsanguinitas. 3. q. 4. c. ad sedem.35. q. 5.

c. non debet de cõsang. & Concil. Lateran. c 50

Deus

Deus ex iis quæ in veteri Testamento statuerat, nõnulla mutauit in nouo. In his verò paucis verbis insignis sese prodit vel inscitia vel impudentia. Nam certè variatio in iis nulla est quæ perpetua & immota ratione nituntur, cuiusmodi esse leges de incestuosis coniũctionibus à Deo ipso perlatas vel ipsa natura demonstrat. Deinde quod de veteris Testamenti quibusdam abrogatis adiicitur, quorsum tandem, obsecro, quum leges de incestis in vetere Testamento expressas ne ipsimet quidem ausint inter eas quæ abolitæ sint recensere? Quòd si tandẽ ipsos necessitas coegit illa sua vincula relaxare, quod istud scelus est, suo facto pretexere Dei Opt. Max. exemplum? Deinde hoc quoque subiiciunt boni patres: *Quaternarius*, inquiunt, *numerus bene congruit prohibitioni cõiugii corporalis, de quo dicit Apostolus, quòd vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant ex quatuor elementis.*

En qua conscientia iampridem sacra illa Apostatica & Cacolyca sedes verbo Dei abusa est, vt miseras conscientias suarum traditionum laqueis, strangularet, & quomodo vicissim illos vltus est Domi-

nus, quum perpetuum hoc summæ ac penè incredibilis stultitiæ testimonium voluit in celeberrimo ipsorum cœtu, cui nimirum Prælati, quos vocant, 1215. aut etiã plures interfuerint, perscriptum extare. Istam porrò vanissimam graduum numerandorum rationem, quam Alexander secundus Ecclesiasticum canonẽ vocare ausus est, melioribus seculis ignotam fuisse vel ex vno Ambrosio liquere potest, qui patrueles quarto gradu inter se distare scribit: neque statim in Ecclesiam irrepsisse tyrannicas istas leges ex vetustis etiam quibusdam Synodis apparet. Nam in ea quæ Epaunensis dicitur, & ad Galasij primi tempora, circiter annum Domini 497, refertur, vltra consobrinos non progreditur interdictum, & ea quidem addita exceptione, vt antea contracta matrimonia non soluantur. In Turonica verò secunda sub Pelagio primo circiter annum Domini 177, idem statuitur, reperitis etiã Epaunensis Synodi canonibus, sed non bona fide, nisi mẽdosus est codex, adiectis ad cõsobrinas, sobrinis. At in Synodo prima Parisiensi, quanuis eodem põtifice habita, ne consobrinarum quidem vlla fit mẽtio, sed simplici Dei verbo statur: quod vnum vtinam sequi nunc quoque malint Christiani omnes

Ambros. lib. 8. epi. 66.

Tomo Conc. 2. Epaun. Conc. c. 30

Eodẽ tomo, Turõ. Conc. 2. can. 22.

Eod. tomo Pari. Cõc. 1. can. 4.

omnes Magistratus, quàm supra Deum ipsum & veteres leges ciuiles sapere videri. Sicubi tamen consobrinæ duci absque offendiculo non possunt, rectè facere existimo qui regulam Apostolicam sequuti nõ tantùm eius quod licet, verùm etiam eius quod expedit rationem habent, & suæ libertatis vsum ex vsu proximi metiuntur. Necesse est tamen teneri istud discrimen inter leges diuinas & humanas, si quæ de his rebus extent, vt sponsalia contra illas inita, irrita sine vlla prorsus exceptione habeãtur, nedum vt matrimonia tolerentur: si quis verò contra statutum aliquod humanum fecerit, pœna quidem ciuili afficiatur, matrimonium tamen consummatum propterea minimè soluatur: qua de re plura alio loco dicemus. Ro. 14. 23.

Consanguinitatis simulachrum quoddam est Affinitas, cuius ea etiam vis est, vt quosuis affines quibusuis coniungi naturæ honestas nõ patiatur. Affines autẽ dicũtur qui nõ quòd eiusdẽ sint sanguinis, sed quoniã alter ad alterius cognationis fines accessit, inter se sunt cõiuncti. Accessio autẽ ista vni⁹ cognationis ad alterã, eò fit, quòd quũ duobus inter se matrimonio iunctis, duo fiant vnũ, necesse sit vinculo etiã isto vtrinque cum iis connecti ipsorum cõsan- De gradibus affinitatis prohibitis. Affines qui.

guineos:vt in hac ſpcie : Dauid filius Iſai, ducit Michol Sauli filiam.Itaque quũ Dauid & Michol facti ſint vnum, conſequitur conſanguineos Dauidis factos eſſe quodãmodo conſanguineos Michol:& contrá. Affinium igitur nonnulli quidem alios attrahunt, ij videlicet quorum matrimonio interueniente coit affinitas, ſiue qui cauſã affinitati præbent : nonnulli verò attrahũtur,reliqui nimirum , qui cùm eſſent duntaxat vnius conſanguinei natura, poſtea, propter nuptias interueniẽtes,alteri quoque affinitate ſunt coniuncti. Mirum autem hìc quiddã accidit, nẽpe vt per quos alij fiunt affines, ipſi inter ſe non affines, ſed vnum quiddam potiùs fiant, quum neque maritus vxori, nec vxor marito propriè affinis dicatur, & tamen alter ad alteram ſuos trahat. Non habent autẽ omnes affines peculiaria ſua nomina, vt ne conſanguinei quidem, ſed Latinè ſic vocantur præcipui:

SOCER, mariti vel vxoris pater.Socrus,mariti vel vxoris mater.

VITRICVS, maritus matris ex alio viro natis.Nouerca,patris vxor ex alia matre natis.

PROSOCER,ſoceri pater.Proſocrus, ſocrus mater.

GENER

GENER, filiæ maritus. Nurus, filij vxor.

PROGENER, neptis maritus. Pronurus, nepotis vxor.

PRIVIGNVS, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore, filius. Priuigna, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore, filia.

PROPRIVIGNVS, priuigni filius. Propriuigna, priuigni filia.

LEVIR, mariti frater.

GLOS, mariti soror.

SORORIVS, sororis meæ maritus.

FRATRIA, fratris meæ vxor.

Conferuntur autem ista inter se hoc modo: Socer & Socrus, cum Genero & Nuru. Vitricus & Nouerca, cum Priuigno & Priuigna. Leuir & Glos cum Sororio & Fratria.

Hæc sunt igitur affinium nomina à Latinis præsertim Iurisc5sultis edita, quibus & alios adiicere nihil vetat, nempe sursum versus, Absocerum, Absocrum: Atsocerum, Atsocrum: Trisocerum, Trisocrũ: Quatrisocerum, Quatrisocrum. Itidem deorsum dicere licebit, Abpriuignũ, Abpriuignam: Atpriuignum, Atpriuignam: Tripriuignũ, Tripriuignam: Quatripriuignum, Quatripriuignã. Ad latus verò circunlocutio adhibenda est necessariò, vt socero vtrinq; apponatur, soceri soror vel

frater, socrus frater vel soror: & horũ deinceps filij & nepotes: quæ ratio in prosocero, absocero, & cæteris quoque seruanda est. Alias porrò affinitates neque diuinæ neque ciuiles leges cõmemorant. Soli Canonici, vt suo more pergerent, alia duo affinitatum genera excogitarunt, quorũ tamen quum ipsos authores tandem puduerit, non est quod in eis describendis tempus consumamus.

C. de propinquis, & excõtradicimus, & c. porro, 35 q. 3. & c. nõ debet, Extra, de cõsangui. vbi vide glos. l. 4. ff. de grad. affi. & 4. l. 10. ff. eo.

Etsi autẽ inter affines propriè nulli gradus sunt, vt ait Modestin⁹, quoniã videlicet affines ab affinibus non generantur: tamen nihil vetat quasi quosdam affinium quoque gradus numerare, quũ sic etiam Paulus Iurisconsultus loquatur. Itaque vt paucis omnia dicamus, duæ istæ regulæ obseruandæ sunt.

1 Quo gradu quispiam est cosanguineus vxori, eo gradu fit marito affinis, & quasi consanguineus: & contrá. Ergo sursum versus, quia vxor mea vno gradu à patre suo distat: ab auo, duobus: ego quoque vtpote gener, à socero, gradu vno: à prosocero, duobus distabo: quod de nuru quoque & cæteris tum ascendentibus, tum descendentibus, constituendum est.

Eadem quoque ratione in linea transuersa inæquali, quoniam vxor mea à suo patruo

patruo vel auunculo tribus gradibus diſsidet, ego quoque à ſoceri fratre vel ſorore totidem gradibus diſsidebo, & ſic deinceps. Similiter in linea tranſuerſa æquali, quum maritus à fratre ſuo diſtet duobus gradibus, vxor à leuiro totidem gradibus diſtabit: quod ipſum quoque dicendum eſt de glore, ſororio, & fratria, eorúmque liberis, non inter ſe (obſtat enim altera regula quam mox trademus) ſed ad eos relatis per quorum nuptias coiit affinitas. Ex his autem efficitur mutuam eſſe comparationem graduum cognationis & affinitatis, quæ vt legentium oculis veluti ſubiiciatur, libuit hanc deſcriptionem ſubiicere, in qua ſuperiore loco Cognati, inferiore Affines illis, vt ita loquar, correſpondentes ponuntur, initio tantùm à proſocero ducto, quoniam ſuperiores facilè intelliguntur, vt & qui infra generum ſunt.

Et ſic deinceps.

Alio autem reſpectu hi quoque affines inter ſe comparantur:

Pater,	*Mater.*
Vitricus,	*Nouerca.*
Filius, & Filia.	*Filius, & Filia.*
Priuignus,	*Priuignus,*

& Pri-

& Priuigna. *& Priuigna.*

Nepos, & Neptis. *Nepos & Neptis.*

Propriuignus, & Propriuigna.

Item & isto respectu hi quoque affines inter se comparantur:

Leuir, *Maritus* *Frater,* *Glos,* *Soror,* *Marius, Vxor,* *Leuir,* *Glos,* *Vxoris* *Frater.* *Soror.*

Et sic quoque:

Fratris, patris —— *Frater,* *Soror,* —— *Sororius, sororis maritus.*

uxor.

2 Affinitas inter cõſanguineos ſeu cõſanguineas earũ perſonarum, quarũ interuẽtu coiit affinitas, nulla eſt: ideóque multò anguſtioribus finibus cõtinetur quàm cõſanguinitas. Ratio huius diſcriminis hæc eſt, quoniam inter rem ipſam & rei ſimulachrũ multũ intereſt: eſt autẽ affinitas quoddam duntaxat eius coniunctionis, quæ naturali ſanguinis deriuatione coiit, ſimulachrum. Itaq; conſanguinitas nõ conſiſtit in cõmunibus parentibus, ſed etiam liberorum filij tum eos qui ſunt vice parentum in line atranſuerſa inæquali, tum etiam alios, ipſíque adeò ſeſe mutuò conſanguineos in linea tranſuerſa æquali vocant. Affinitas verò intra eos manet qui affinitati cauſam præbuerunt, vt ex iis quæ ſubiiciemus apparebit.

Ex iſtis perſpicuè colligi poteſt, quínam affinitatis gradus prohibiti ſint, iidem videlicet qui & cognationis, quod attinet ad eas perſonas quarũ coniunctio affinitatem illam effecit, quod rurſus, perſpicuitatis cauſa, in has regulas ſic diſtribuo:

1 Inter aſcendentes & deſcendẽtes, id eſt, in linea recta perpendiculari, prohibitio eſt in affinitate, vt in cognatione. Itaque ſocer, nurum: ſocrum, gener: proſocer, pronurum: progener, proſocrum: vitricus, priuignam

uignam:priuignus,nouercam:vitrici pater, propriuignam: propriuignus, matrem nouercæ,& sic deinceps,ducere nõ magis potest quàm pater filiam,filius matrem, auus neptim, nepos auiam: idque vsque adeò verum est, vt etiam eam quæ ex repudiata vxore & alio viro nata est, pro priuigna prioris viri habendam esse responderit Scæuola. l.14.& 40. ff. de ritu nupt. & alibi sæpe. & l.4. de gradib.

In linea transuersa inæquali neque patruus vxorem filiæ fratris, à qua vocatur soceri frater:aut auunculus vxorem filij sororis,à qua vocatur socrus frater:neq; maritus amitam vxoris suæ quam ipse vocat soceri sororem, aut materteram vxoris, quam vocat socrus sororem,ducere potest. Idem de prosoceri & prosocrus tũ fratre, tum sorore,& nepotis vxore, neptísq; marito,& sic deinceps,sentiendum est. Quoniam illi quidem parẽtum,isti verò liberorum locum obtinẽt.Sed de alio transuersæ affinitatis genere ambigitur,putà an possit quispiam gloris filiam ducere,cui nimirum sit auunculi vel patrui instar:quoniã amita, siue matertera,& eius maritus vna persona cẽsentur,& quum vxoris consanguinei sint marito pro consanguineis , effici omnino videtur non magis posse maritũ materteræ ducere sororis vxoris , id est, gloris filiam, 2 l. vlt. c. de incest. l.4.5. Hos itaque, De gradibus,

quàm matertera posset sororis filio nubere. Sed hoc Romæ etiam non penitus inusitatum fuisse apparet ex eo quod Connanus vir doctissimus ex Cicerone citat de Cæcilia Metelli, qua defuncta ipsius maritus filiam sororis eius duxerit, quod tamen neque ipse Cicero, neque post eum Valerius Maximus vt nouum aliquod factum recensent.

Itaque in hac specie dicendum est fuisse morte Cæciliæ soluta affinitatis iura, quod tamen neque in linea recta locum habet, neque etiam fortasis in transuersa, si vel patruus vxorem filij fratris, vel auunculus vxorem filij sororis: aut contrà, fratris filius vxorem defuncti patrui, aut sororis filius vxorem defuncti auunculi, ducere voluisset: de quibus posterioribus speciebus duabus cauit expresse Dominus apud Mosen, de prioribus autem à consequenti. At in transuersa linea inæquali vbi persona superior non obtinet parentis locum, veluti mariti eius quæ propior est Sobrina, cum sui consobrini aut consobrinæ suæ siue vxoris filia: & vxoris eius qui est propior Sobrino cum consobrini sui aut consobrinæ suæ vel mariti filio (quum ne cognatio quidem istiusmodi coniunctionem impediat) dubium nō est licitas esse nuptias, vt Iulius

Cæsar

Cæsar Pompeio Magno antea genero suo, mortua Iulia, sororis suæ neptim destinabat, cuius hypothesis hæc est descriptio, Suet. in D. Iulio.

L. CAESAR.

IVL. CAESAR. IVLIA.

IVLIA, *Pompeio nupta.*

ACCIA.

OCTAVIA, *Pompeio, post mortem Iuliæ, destinata.*

3

In linea transuersa æquali neque frater vxorem fratris aut sororis ducere, nec vicissim soror marito fratris aut sororis nubere magis potest, quàm frater sororem ducere, aut soror fratri nubere. Neque etiam maritus cum sorore vxoris, neq; vxor cum fratre mariti, id est, leuir & glos coniungi possunt, quoniam sunt inter se affinitate fratres & sorores. Hîc tamen non desunt quæ in contrariam partem opponantur. Primùm manifestè dicit Plutarchus, minimè tamen id tanquam nouũ & præter morem factum commemorãs, M. illum Crassum cognomento Diuitem, defuncti fratris viduam duxisse. Respondeo, me non meminisse quicquam tale vnquã Romæ præ- l. 5. 8, & 9. C. de incest. nupt. Canon. Apost. 19. Plutarch. in Crasso.

terea factũ legere: vna autem hirundo certè non facit ver. Esto tamen, vt hoc sit ab aliis etiam factitatum, quoniam hîc quoq; affinitatem iudicarẽt cum morte fuisse extinctam quæ causam ipsi præbuerat: nego tamen id rectè factum, quum nihil ad germanam sororem propiùs accedat, quàm fratris etiã demortui vxor, & honestas ipsa doceat non secus viro, à cognatis vxoris, & contrà, quàm à suis abstinendum, quoniam videlicet maritus & vxor vnum quiddam censeantur. Sed obiiciuntur alia maioris momenti. Primùm enim apud Mosen non prohibetur simpliciter quispiam glorem ducere, id est, vxoris suæ sororem, sed his demum verbis: *Vxorem cum eius sorore non accipies ad æmulationem, vt videlicet reueles eius turpitudinem, dum ipsa adhuc viuit:* ex quo consequi videtur, aut vanam esse illam adiectionem, aut vxore mortua, sororem eius ducere licere.

Leuit. 18. 18.

Respondeo, manifestè liquere leges de incestis nuptiis ita scriptas esse apud Mosen vt singula non sint expressa, sed quibusdam positis, quæ paria sunt pro expressis habeantur, quum hoc flagitet ipsa ratio, vt de similibus similiter statuatur. Itaque quum prohibentur nuptiæ inter fratris filium & patrui vxorem, intelliguntur etiam inter sororis

ſororis filium & vxorem auunculi, itémque inter auunculum & filij ſororis vxorem interdictæ. Ex hoc autem & illud conſequi neceſſariò videtur, vt quum frater expreſſis verbis vetatur vxoris fratris ſui pudenda retegere, inhibita quoque cenſeatur ſororis cum marito ſororis ſuæ coniunctio, quia paria ſunt duobus fratribus eandem, & duabus ſororibus eũdem coniungi. Paria autem hæc eſſe non tantùm demõſtrat ipſa graduum affinitatis, & in numero, & in ipſo ſerici ordine paritas: verùm etiã aliæ quoque rationes palàm videntur demonſtrare. Cur enim duobus fratribus eãdem ducere non licet? nempe quoniam quæ priori fratri nupſit, in vnum corpus cum eo coaluit, ac proinde non quidem conſanguinitate, ſed tamen affinitate facta eſt fratris mariti ſui ſoror, ſororẽ autem ducere fratri non licet. Itaq; eãdem prorſus ratione, ducere cuipiam non licebit vxoris ſororẽ, vtpote cui factus ſit frater. Deinde ſpectanda eſt ratio quam affert Moſes, cur illud non liceat, *Quia*, inquit, *fratris tui pudenda ſunt.* An nõ verò eãdem prorſus ratione prohibebitur ſororius glorem ducere? Minimè verò, inquiunt nõnulli, quum diſsimilis ſit ratio. Nam vxoris pudenda dicuntur eſſe mariti, nõ contrà, ideóq; ſororius fratriam

Leu. 18.14

Leuit. 18. 16.

ducens, nullius pudenda detegere dicitur. Atqui obiectio ista, vt parum sanè pudoris, ita nihil rationis habet. Nam si ita esset, nihil etiam prohiberet vitrico priuignam, & amitæ marito fratris eius filiam, & marito materteræ similiter eius filiã ducere, quod quum expressè inhibeatur, apparet eãdem esse vtrinque rationem, & propinquitatis, & honestatis: & illud, *Quia pudenda fratris tui sunt*, nihil aliud declarare, quàm, *quia vxor fratris tui est*. Sicut autem illa est fratris vxor, ita & ille est sororis maritus: ac proinde par fieret defuncto & defunctæ iniuria. Recte igitur Basilius hac ipsa de re ad quendam scribens, in hæc etiam verba erupit: *Illud*, inquit, *Non ingredieris ad vllum consanguineum carnis tuæ, ad detegenda eius pudenda, hoc quoque consanguinitatis genus* (illud videlicet de quo nunc quærimus) *comprehendit. Quid enim esse possit homini sua vxore, vel potius sua ipsius carne magis propinquum? non sunt enim amplius duo, sed vna caro. Quare per vxorem soror eius transit ad consanguinitatem. Quemadmodum enim vxoris matrem non accipiet, nec eius filiam, quoniam nec suam matrem, nec suam filiam: sic nec sororem vxoris, quoniam nec suam sororem. Sunt enim in vtrisque communia cognationis iura.* Istis verò quo iure

Basilius in epist. ad Diodorũ.

iure contradici possit ego quidem non video, ac proinde contendo, ex iure diuino non magis licere fratris vxorem, quàm vxoris sororem ducere. Cur igitur, inquies in alia lege additur hæc exceptio, ILLA VIVENTE, nisi vt intelligamus vna demùm sorore mortua, alteram ducere fas esse? Respondet Basilius eadem illa epistola, non temerè ex eo quod scriptum est colligendum esse quod scriptū non est. Et sanè ita est, quoties saltē id quod consequi videtur, vel absurdū est, vel alio loco, siue expressè, siue tacitè dānatū. Promittit Dominꝰ se Ecclesiæ suæ affuturū, quandiu se- Mat. 28. 20
culum hoc perstiterit: an inde colliges, vel desinēte mūdo abfuturū illum à suis, vel illud frustrà adiectū esse? Non cognouit Iosephꝰ Mariā quandiu prægnās fuit, an ideo Mat. 1. 25
efficitur, vel illā postea fuisse à viro cognitam, vel illud frustrà expressum fuisse ab Euangelista? Cur ergo illud adiectum est? inquies. Nempe mortuo fratre abstinendum esse alteri fratri ab ipsius vidua, ac vicissim ex consequenti mortua sorore abstinendum esse alteri sorori ab ipsius marito, in superiore lege cautum erat: postea verò, de alia quoque specie, nempe an superstiti vxori sororem superinducere liceret, dicendum quoque putauit legisla-

tor. Etsi enim tacitè colligi posse videbatur, si ne mortua quidē vxore, fas erat sororem eius ducere, quanuis abrupta per mortē omnis affinitas videri posset, multò minùs ipsa adhuc superstite id licere: tamē quum & magna per se esset illius populi in ducendis simul pluribus vxoribus licentia, & in hac specie periculum esse videretur, ne quis expresso Iacobi exemplo abuteretur, expresse quoque id cauendū Moses iudicauit. Sed & quàm effrenis fuerit Iudæorum in repudiandis vxoribus libido vel ex illa quæstione Iesu Christo à Phasæis proposita plus satis liquet. Idco ipse Rabbi Salemō, licet minimè ignarus à Iudæis aliter hanc legem intelligi & vsurpari, tamē arbitratus est sic demùm accipiēdam esse, vt prohibeat Moses vna sorore superstite & repudiata, alteram superinducere, quoniam videlicet repudiatæ dolor hoc modo duplicaretur. Neq; ab hac sententia alienus est Augustinus, quæ tamen non satis firma mihi quidem certè videtur, quum in ipsa lege nulla prorsus fiat repudij mentio. Alia verò etiam fuit summi illius maximique memoria nostra theologi D. Iohannis Caluini sententia, nempe hāc legem ad incestuosas nuptias, ac præsertim ad germanæ sororis matrimoniū nihil spectare,

Mat. 19. 3.
Rabbi Salomon in Leuitic. 18

Augustin. in Leuit. q. 61

spectare, quũ de illis omnibus, & præsertim de fratris vxore & vxoris sorore, satis superioribus legibus sit cautum: sed de vna Polygamia hîc agi, quæ sic vtcũque toleretur ob populi istius duritiem, vt tamen prohibeatur quispiam viuenti vxori superinducere sororem, id est, ex more loquendi Hebræis familiari, ipsius cõsanguineam (quam nimirum alioqui ducere fas esset) ne hoc modo duplici animi ægritudine prior vxor afficiatur. Sic igitur ad hanc legem responsum esto, quam tamen à Iudęis sic corrumpi, vt etiamnum hodie nulla sit ipsis religio duas sorores vicissim ducere, non est quod quisquam miretur, quum apud illos ne patruus quidẽ à fratris, neque auunculus à sororis filia dicatur abstinere. Sed alia rursum occurrit, magis etiam, vt videtur, obscura difficultas in hoc argumẽto de glore à sororio nõ ducẽda: Lex illa nimirũ Deuteronomij, qua frater non modò Deut. 25
nõ prohibetur, sed etiã iubetur fratris absque filio defuncti semen accepta ipsi⁹ vxore, suscitare. Hãc igitur Deuteronomij legẽ cũ altera illa Leuitici, prorsus alioqui repugnãte, sic nõnulli conciliãt (quorũ etiam sententiã idẽ D. Ioh. Caluin⁹ in loçũ illum Leuitici scribẽs, amplectitur) vt fratris nomine negẽt fratres germanos, sed dũtaxat

consanguineos (ex more Hebræorum) intelligi, & quidem eos quorum nuptiæ non sint interdictæ, quoniam alioqui incestus præcipi videretur. Quòd si obiiciatur Iudæ exemplum, respondetur hac in re peccatum fuisse à Iuda, qui ea lege sit abusus: quę etsi non erat scripta, tamen, veluti à naturæ ipsius æquitate dictata, iam in vsu erat, quoniam (opinor) quæ in cuiuspiam familiam transiisset, in aliam abnubere, non nisi cum prioris dedecore, vel sui ipsius ignominia poterat. Neque sanè ambigi potest, quin lege illa excitandi fraterni seminis, quod alioqui extinctum iacebat, comprehēderetur quisque vt proximus erat agnatus, ita vt eo id facere recusante, alius à proximo propior, & sic deinceps alius alij succederet, sicut ex Ruthæ historia liquet. Genes. 38.

Verùm huic sententiæ obstant alia quædam maximi momenti. Primùm enim omnes Hebrææ linguæ periti affirmant, & exemplis quoque manifestis confirmant verbū, יבם, propriè de leuiro vel glore, sororio vel fratria dici, quod eleganter etiam expressum est apud Matthæum verbo ἐπιγαμβρεύειν. Itaq; etiam si quod de illis propriè cōstitutum erat ad alios quoque propinquos accommodatur, non videtur tamen satis commoda eorum interpretatio qui

qui eos excludunt de quibus propriè lex sit intelligenda.

Deinde, vt illam Iudæ & Thamaris historiam omittamus, durum sanè videtur, quæstionem illā Christo à Sadducæis propositam, de septem fratribus, sic explicare quasi cognati duntaxat inter se fuerint, & quidem iis gradibus intra quos ex legibus liceret vnā eandémque mulierem ducere. Præterea verba illa Noemi ad nurus suas, *An adhuc intra me in vtero meo sunt filii qui fiant mariti vestri? Reuertimini, filiæ meæ, & abite: quoniam senior sum, quàm vt virū habere queam: & si dicere possem, est mihi spes, & potero hac nocte cum viro esse, pareréque filios, num expectabitis donec creuerint? num expectabitis in eorum gratiam, vt maritū non habeatis?* illa, inquam, verba manifestè videntur euincere germanos fratres illa lege propriè significari: cæteros autem propinquos duntaxat ex consequenti. Quid ergo? nempe hanc legem oportet alterius illius generalis exceptionem esse, (quod etiam existimauit Augustinus) sed quæ peculiari quadam ratione nitatur: ac proinde in exemplum trahi nec possit nec debeat. Distribuerat enim Dominus populū illū non in tribus duntaxat, sed etiam in familiarum capita, in quibus quū primogeniti

dominarentur, familiæ ex illis censebantur, ne in infinitum excresceret earum numerus. Itaque statuerat Dominus, vt si primogenitus eò vsque vixisset vt, ducta vxore, caput familiæ esset, & habitantibus simul fratribus, id est, (vt ego interpretor) adhuc expertibus coniugij, absque mascula sobole decederet, tum frater ab eo proximus, vt in primogenituram, sic etiam in fratris demortui vxorem hæres esset, & ita quidem, vt liberi ex eo matrimonio suscepti, de fratris illius mortui nomine censerentur, vt sic tegeretur illa incestuosæ alioqui coniunctionis ignominia, quoniam frater ipsammet quodammodo inducebat extincti absque virili sobole fratris personam ipsius etiam thorum ingrediens.

Hoc tamen postremum sæpe fuit spretum, naturalis patris nomine seruato, præsertim si, vel quòd alii fratres deessent, vel quòd sibi quàm fratri liberos gignere nonnulli mallent, ad cognatos alioqui remotiores deuentum esset. vt vel ex vnius Ruthæ historia satis liquet, cuius filius Obed non Elimelechi, sed ipsius Boozi filius nominatur: vnde etiam multæ in genealogiis texendis, ac præsertim Matthæo cum Luca, in genealogia Christi, conciliando, difficultates sunt obortæ. Hæc igitur fuit ratio

tio(vt ad institutum reuertar) cur quod alioqui incestuosum fuisset,tamen à Domino sit mãdatum:quod certè nulla causa est cur hodie nonnulli suis prorsus damnandis libidinibus prætexãt, quum neque iam valeat hæc ratio, diruta illa macerie quæ populum Dei certis finibus distinctum à reliquis separabat:neque Dei verbum isti habeant, ex quo nunc quoque valere istam singularem exceptionem colligere possimus. Stat igitur illa conclusio,neque leuiro fratriam(excepta tantùm olim specie cuius modò mentionem fecimus)neque sororio glorem ex iure diuino ducere fas esse. Itaque veteres hac de re Canonas, non vt ius humanum, sed vt ius diuinum prorsus amplector,ex verbo Dei nimirum descriptos. Canon. Apostol. 19. syn. Neocæsar. can. 2. Basil. epist. ad Diodor.

Quòd si leges humanæ quæruntur,idem multò magis etiam liquebit. Nam quod ad ius Pontificium attinet, tantum abest vt hanc coniunctionem permittat, vt etiam ad septimum vsque gradum initiò, deinde verò ad quartum vsque, affines non minùs quàm consanguineos coniungi prohibuerit: sed ita vt isti suo more,(sicuti suo loco diximus, & porrò dicemus) culicem quidem colarint, camelum autem, quoties libuit,deglutierint. Apud Romanos autem, quanuis ex illo Crassi exemplo,& quadam c. de propinquis.& c. progeniem,& aliis sequẽtibus,35.q. 2. c.vltim. Extrà, de Diuortiis.

Constantini cõstitutione colligi posit non inusitatum fuisse, vt apud illos quoque frater duceret defuncti fratris viduam, tamen constat hoc fuisse postea expresis legibus prohibitum. Sic quoque Caius Iurisconsultus celebris docuit: & post Romani imperij inclinationem, hoc etiam iure vsi sunt Alemani, Baioarij, & Franci, vt planè mirari subeat quosdam hodie inueniri posse qui eiusmodi flagitium, vt iure concessum, tueantur. Et de his quidem hactenus, si vnum hoc addidero, quod non prætermisit etiam Basilius: concesso nimirum, vt duæ vicissim sorores ab eodem ducantur, magnopere perturbatum iri præcipuos cognationum gradus, quum idem futurus sit pater, & materteræ maritus, id est, auunculus: eadem verò ex sorore natis matertera & nouerca: aliis autem ex se natis, mater & auunculi vxor: iidem deniq; fratres, & consobrini: quæ ἀπαξία vel vnica tanti est momenti, vt omnes sani iudicij homines meritò ad damnandam huiusmodi cõiunctionem semper commouerit.

l. fratris. & l. vlt. C. de incest. nup. C. Theod. lib. 3 tit. 12 Caius lib. Instit. 1. tit. 4. §. Sed nec. Leg. Alemañ. titul. 40 ff. 1. Leg. Baioar tit. 8. Leg. Frãc. lib. 5. tit. 4.

Et de his quidem hactenus, quorum hæc summa est: consanguineos vxoris, esse marito pro consanguineis, & contrà: ac proinde vt inter cognatos, sic etiam alteri cum alterius consanguineis, siue in recta linea,

linea, vel descendentibus, vel ascendentibus, siue in transuersa vel inæquali vel æquali, iisdem prorsus regulis, nuptias prohiberi. Itaque legem illam Athenienſium cuius meminit Terentius in Phormione, & apud Demosthenem expressam in oratione πρὸς μακάρτατον, qua videlicet cautum erat, vt orbam puellam duceret, aut dotaret qui genere proximus erat: aut interpretari de iis oportet quorum non esset incestuosa coniunctio, aut potiùs, vt ipsi naturæ honestati repugnantem, reiicere.

Sed an affines vxoris sunt marito ipsius affines, & contrà? vt, exempli causa, si mei quondam soceri vxor, non tamen vxoris meæ mater, sed nouerca, fuerit & socero & meæ vxori superstes, an ego quondam gener illam potero ducere vtpote quæ vxori meæ affinis duntaxat fuerit? Respondeo, non videri quidem vllam hîc esse propriè affinitatem, sed tamen, quoniam ea quæ fuit vxori meæ nouerca, mihi fuit instar socrus, vtpote soceri mei vxor, prohibere honestatem quominus hoc matrimonium liceat. Itaque rectè de his statuisse videtur Papinianus, his verbis: *Vxorem*, inquit, *quondam priuigni coniungi matrimonio vitrici non oportet: nec in matrimonium nouercam ei conuenire, qui priuignæ maritus fuit.* l. 15. D. de rit. nupt.

Vnde rectè colligit noſter Hotomanus, nec vxoris quondam ſoceri cum genero, nec mariti defunctæ nurus cum ſocru coniunctionem probari poſſe: quod etiam de vxore quondam ſororij & leuiri, fratriæ denique gloríſve marito ſit cõſtituendum. Eſt enim hæc regula vniuerſaliter vera, Cuius nõ licet inire nuptias, eius nec coniugis licet, quoniam videlicet vxor pars quædam mariti eſſe videtur: éſtque hoc de quo agimus longè diuerſum & à ſecundo & à tertio affinitatis genere, quod Canonici temerè excogitatum meritò poſtea abrogarunt.

4 e. quod ſuper his. Extrà. de conſang. & affin.

Conſanguinei perſonarum quarum interuentu & copula contracta eſt affinitas, inter ſe coniugium contrahere non prohibentur, quoniam, vt antè diximus, ſubſiſtit graduum affinitatis prohibitio in iis qui ſunt ipſa affinitatis cauſa, ne in hoc conſanguinitatis ſimulachro, effectum cauſæ latiùs quàm ipſa cauſa pateat. Itaque pater & filius matrem & filiam, & duo fratres duas ſorores ducere nõ prohibentur. Quia tamen in iſta permixtione ordo ipſe cognationis, cuius imago eſt affinitas, perturbari poſſet multis modis, vt ſi pater filiam, filius eiuſdem filiæ matrem duceret: ſi pater & filius duas ſorores: frater vitrici, priuignam

uignam fratris: filius sororem suæ nouercæ: frater filiam vxoris fratris: fratris filius, matrem vxoris patrui: filius sororis, matrem vxoris auũculi ducat, cuiusmodi species etiam aliæ recenseri possent: idcirco rectè quoque de his olim cautũ est multis canonibus. Neque dubito quin, cessantibus Imperatoribus, & penè ruẽte cum Romano imperio orbe terrarum, Synodos sæpe oportuerit his rebus multùm esse intentas, quarũ multa decreta meritò fuerunt à piis Imperatoribus postea confirmata. Sed audacia illa quæ multos impulit vt quod verbum Dei generali perpetuáque regula laxauit, adstringerẽt, quod restrinxit, laxarent: & manifesta illa ambitio ad suam iurisdictionem traducendi quod est Magistratuum proprium, sanè est piis omnibus non minùs intolerabilis, quàm Magistratuum in his curandis segnities. Eiusmodi tamen iam cõsummata matrimonia temerè dirimenda, ego quidem pronũtiare non ausim.

Vide Can. 54. synodi sextæ in Trullo.

Sed quæritur, An nudis spõsalibus contrahatur affinitas: quod non vno modo cadere in controuersiam potest. Quum enim (exempli gratia) matrem & filiam, aut duas vicissim sorores ducere prohibeat, mortua ante nuptias spõsa, ambigi meritò potest,

An nudis spõsalibus contrahatur affinitas.

num eius matri vel sorori cõiungi possim. Item, quum eam quæ fratris, vel patrui, vel filij vxor fuit, non possim vxorem habere, non temerè quæritur, an mortuo ante nuptias fratre, vel patruo, vel filio, aut alio quouis mihi intra prohibitos gradus cognato, ab eius sponsa mihi sit abstinẽdum. Respondent Iurisconsulti non propriè sic contrahi affinitatem, sed tamen rectiùs & iure facere qui ab huiusmodi nuptiis abstineant: quod vt concedam, nihilominus tamen distinctione vtendũ arbitror, ne summum ius hîc quoque summa esse iniuria deprehendatur. Sponsalia quippe certum est Iurisconsultis nihil aliud declarare, quàm promissionem simplicem in tempus futurum conceptam, à qua vni recedere etiam absque alterius cõsensu liceret. Quæ igitur hæc seueritas fuerit, obsecro, vt quum ne firma quidem coniugii obligatio inter aliquos extiterit, nedum vt re ipsa coniugium initum sit, statim idem ius statuatur, ac si verum ratúmq; matrimonium inter quospiam interuenisset? Velim igitur magnam quidem haberi honestatis rationem: ac proinde, si vel minima sit suspicio attentatum quippiam à spõso in sponsa fuisse, censuerim non aliter quàm vt reipsa contracta affinitate statuendum esse: sin minus, vt

l. si qua. D. de ritu nup. l. Seruius. D. de grad. adfi. & ff. si vxor. Instit. de nupt.

eos

eos rectiùs facere censuerim qui non tantùm eius quod licet, verùm etiã eius quod expedit, rationem habent, ita minimè sanè velim ciusmodi sponsalia vt incestuosa, vel per se illicita, infringere. Sed quid si sponsalia firma fuerint, id est, purè, & verbis in tempus præsens conceptis inita? Hîc verò demum assentiuntur plerunque Canonici Iurisconsultis, propter publicæ honestatis iustitiam, vt ipsi loquũtur. Sed iidem quum libet, à seipsis dissentiunt, vt qui sponsalia de præsenti cum impubere facta, habeant pro sponsalibus de futuro, & tamen tradãt, si quis à sponsalibus eius recesserit quam septennis desponderit, quod licet, nõ posse eius matrem ducere. Ego verò Augustini sententiam sequutus ab ipso etiam Gratiano prolatam, arbitror illam mulierem non pertinere ad matrimonium cum qua commixtio sexus non docetur fuisse. Nec obstat quòd sponsa in quibusdam pro vxore cẽsetur, quoniam videlicet etsi non re ipsa, at iure tamen vxor est, ideóque non magis sponsam quàm vxorem cuiuspiam ducere licet, quoniam duos simul maritos vna mulier habere non potest, & tanquam adulter punitur qui spõsam alterius corrupit. Sed ea in re de qua nunc quærimus, quum ipsa sanguinis cõmixtio potissimùm

c.8.11.12, & 13.27, q.2. & c. exspõsalibus. Extrà. De sponsalib. Vide c. literas, & c. duo, Extrà, de desponsat. impub.

Leuit.18. & 20. respiciatur, quam Moses honestè significat detectionis nomine, non video quî esse debeat eadem nudorum spõsalium, quæ consummati matrimonij, ratio. Cõsummatum autem matrimonium voco, quum ducta est vxor: neque bonos illos cœlibes Canonicos nobis sequendos arbitror in iis arcanis perquirendis, quæ tecta permanere multò præstat, quàm curiosè atque adeò turpiter, vt ipsi faciunt, ea scrutari.

c. extraordinaria, 35. q. 2. & ibi glossa sanè turpis.

An quouis coitu contrahatur affinitas.

Sed an ex alio quàm legitimo coitu, iusto videlicet matrimonio, contrahitur affinitas? Respondeo, primùm si incestuoso adulterio se polluat quispiam, vel iam coniux, vel vere sponsus, non eam esse vim huius illegitimæ coniunctionis, vt propterea firma sponsalia dirimantur, aut verum matrimonium præcedens soluatur, (nisi pars offensa separationẽ postularit) vt si, exempli gratia, sponsus vel maritus quispiam, matrem aut sororem spõsæ vel vxoris suæ corruperit, non propterea vel sponsalia dirimentur, vel matrimonium, quasi affinitas cum matre aut sorore vxoris per incestum sit contracta. Sed quid si solutus quispiam (vt loquuntur) vel maritus, aut cum soluta quapiam sit scortatus, aut cum aliena vxore, absque incestu tamen, adulterium commiserit? an propterea alteri ab alterius con-

c. 10, & 11, Extrà, de eo q. cogn. conf. vxor.

consanguineis, vt in affinitate vero matrimonio contracta, fuerit abstinẽdum? Mihi quidem ita omnino videtur, vt hîc quoque valeat quod de seruilibus cognationibus & affinitatibus Paulus Iurisconsultus respondit: nempe in contrahendis matrimoniis naturale ius & pudorem inspiciẽdum esse. Multò magis verò id intelligẽdum est vbi de cognatione ipsa quæritur, quam certum est quouis quantũuis illegitimo coitu contrahi. Hîc autem etiam operæpretium est considerare quàm rectè & sapienter omnia nostri Canonici.

l.14.D. de rit.nupt.

c.10.De eo q cog.cõs. vxor.

Affinitas, inquiunt, *post matrimonium iniquè contracta, putà siquis cum sorore legitimæ coniugis sit fornicatus, illi nocere nõ debet, quæ iniquitatis particeps non extiterit.* Rectè id quidem, vt & illud quod ex eo consequitur, vt videlicet fides postulanti legitimæ vxori seruetur. Verùm quo iure tandem constituunt, vt ipsi incestuosi absque vlla spe vnquam ineundi cõiugij permaneant, sed semper cõtinentiam seruare teneãtur? an enim quia incestuosi, idcirco continentiæ donum habent? Itaque illos potiùs decuit Magistratum seriò commonefacere, vt eiusmodi homines iustis pœnis afficeret, & siquidem ille cessaret, matrimonio vel soluto, vel, si reconciliari pars offensa

c.1.& 4.& 5.& 8.& 9.& 10.ibid.

malet, post legitimam pœnitentiam redintegrato, ad vitam meliorem miseros peccatores cohortari, quàm vltrò animas ipsas Satanæ & carni vsulandas tradere: quam-

c. si quis cũ duabus, 33. q. 2. obrem etiam paulò æquiores Canonici istam aliorum iniquam seueritatem improbarunt.

c. 2. ibid. Istud verò longè absurdissimum profectò videtur quod est ab Alexandro tertio responsum, vt si quis sponsæ suæ non cognitæ matrem cognouerit, neutram habeat, sed tamen cum alia possit cõtrahere: quòd si sponsam vel ante, vel post matrem cognouit, non modò neutram habeat, sed etiam ab omni spe vllius coniugij arceatur. Nam certè, vel illũ pœnas luere oportuit, vel cessante Magistratu, aut cum sponsa reconciliari, aut vbi Ecclesiæ satisfactũ esset, illi non adimere quod omnibus dicit Apostolus, vt qui non potest cõtinere, nubat in Domino.

Sed quid prætexẽt istis suis iniquissimis simul & ineptissimis decretis? Fortasse Da-

2. Sam. 20. 3. uidis exemplum, qui decem suas concubinas ab Absalomo constupratas quandiu vixit vinctas detinuit, neque vnquam attigit. Verum in hoc exemplo quàm multa sunt dissimilia? Quod ab illis postea Dauid abstinuit, recte sane fecit, & vix aliud suade-

suaderemus ei cuius vxor sese incestu pollui siuisset: sin minùs, ne ipsi quidem Canonici negabunt adulteram videri non posse cui vis est allata. De Absalomo verò, si superuixisset, quid constituturus fuerit Dauid, coniici potest ex historia. Nempe ipsi peperciisset indulgentissimus pater: quin tamen capitali supplicio dignus fuerit Absalomus, ambigi non potest, quod etiam iusto Dei iudicio luit. Hoc igitur Absalomi incestuosi exemplum nihil ad continentiæ votum spectat. Supersunt in hoc exemplo decem illæ concubinæ quæ propter incestum vinctæ manserunt absq; vlla spe coniugij. Atqui præterquam quòd pro regula sumi non debent quæuis, quantumuis laudatorum Patrum, exempla, de hoc Dauidis facto in vtranque partem iure disceptari potest. Si in incestum consenserant, non rectè facit Dauid quòd in eas ex lege non animaduertat. Error autem alter ex hoc errore nascitur, quod ita parcit eorum vitæ, vt eas nisi continentiæ donum habebant, vstionis periculo exponat. Sin verò non consenserant, cur eas saltem non planè repudiat, si retinere non placet propter facti in eas quãtumuis inuitas admissi turpitudinem? an quoniam regiæ concubinæ fuerant, non satis tutum erat eas cupiam 32.q.5.

elocari? atqui politica hæc ratio conſcientiam non potuit, aut certè non debuit pacare.

Quid ſi igitur dicamus id factum ex earum conſenſu? nempe obſtabit quod narrat hiſtoria, vinctas fuiſſe, & in cuſtodia retentas. Itaq; meo iudicio, in hoc facto cõſtituendum eſt Deum, quum hac ignominia vltus eſſet perpetratum aduerſus Vriam ſcelus, voluiſſe memoriam eius rei, quandiu illæ vixerunt, extare: ac proinde particulare hoc factum non eſſe ad imitationẽ trahendũ. Neq; verò dicitur Dauid eas perpetuæ cuſtodiæ pœna ſemel multaſſe, nedũ vt ad votũ continẽtiæ induxerit, vt iſti fieri volũt: ſed duntaxat eas tenuiſſe vinctas, & ab eis abſtinuiſſe ad mortẽ quidem earum vſque, ſed proculdubio rationem ipſarum conſcientiæ, ſi neceſſe fuiſſet, habiturus. Deinde in tanta vxorum & concubinarum turba, probabile eſt conſueuiſſe euenenire, vt illud vix poſſet locum in ſingulis habere, quod tamen eſt iuſti matrimonij proprium, nempe, vt vir non habeat ſui corporis poteſtatem. Quomodo enim vir vnus, vel libidinoſiſsimus, tam multis ſufficere potuiſſet? Subiectas igitur & viro prorſus obnoxias eſſe oportuit pleraſque, præſertim cõcubinas, quas vir fortaſsis

tasis aliquot annis non attingeret: & quibus etiam nisi quum prorsus liberet, vti non teneretur. Hæc igitur incommoda necessariò cum Polygamia cohærentia istis, post tantum admissum scelus, nõ prorsus noua, vel iniqua videri potuerũt. Idem autem certè in incestuosos, alioqui monogamos, qui tamen non habeant continentiæ donum, ex hoc Dauidis exemplo prorsus impari constitui nec potest, nec debet: etiam si factum istud vitio nõ carere concederemus.

An sponsi vel coniugis morte tollatur affinitas. l. 15. D. de rit. nupt. & affinitatis. & ff. socrum, Inst. de nupt.

Sed an alterius sponsi, vel cõiugis morte tollitur affinitas superstitis cum defunctæ personæ consanguineis? Iurisconsulti respondent sublatam quidem affinitatem videri, sed manere tamen eandem prohibitionem propter publicam honestatem: quibus eò vsque assentior, vt etiam repudio vel diuortio interueniente, idem statuendum existimem. Soluto quippe vinculo quod plures familias copulabat, necesse quidem est separatas fateri quæ priùs erant coniunctæ, sed ita vt coniunctionis memoriam adhuc vigere publica honestas iubeat. Sed & alio argumento solutam esse affinitatem liquet. Nam si, verbi gratia, superstes gener meus aliam ducat, ea quãuis filiæ meæ successerit, tamen est mihi

extranea,ac proinde illam, si vidua fuerit, ducere non prohibeor: quãuis religiosi nostri Canonici alterũ hoc affinitatis genus esse voluerint,cui & tertiũ adiunxerũt,putà si vidua illa, mortuo illo qui gener meus fuit,aleri nupserit. Sed bene est quod ipsimet istius commenti authores postea fictitia hæc impedimenta sustulerunt.

c.de propinquis 35. q.3.c. porrò ibidẽ.

De pœna incestus ante legẽ & sub lege. Gen.38.24 Leuit. 18. & 20. Pœna incestus sub posterioribus Imperatoribus. l si adulterium. D. ad l.Iul.de adult. l. si quis incesti. C. incest. nupt. Et auth.de incest col. 2.Contin. vlt.ff 1. Cic.de legib. 2.

Cæterùm quæ tum ante legem,tum sub lege fuerit incestus pœna,ab ipsa videlicet naturæ honestate dictata, ex sacris literis apparet: capitalis nimirũ, qualis etiã initiò fuit apud Romanos,vt qui adulteriũ quoque capitis pœna sæpe punierint. Sed inclinãte paulatim hominũ iudicio ad deteriorẽ partẽ excogitatæ sunt exceptiones, quæ iustissimas illas leges antiquas inutiles redderẽt. Inde cò ventũ est, vt capitalis pœna penit⁹ sublata sit,nulla certè ratione,& magno cũ totius Romani imperij dedecore, quum multo rectius esset illud quod apud Ciceronem ex antiquo iure refert Atticus INCESTVM PONTIFICES SVPREMO SVPPLICIO SANCIVNTO. Sed de his viderint Magistratus quibus est gladij potestas cõmissa. Nos ea persequimur quæ sunt Ecclesiasticæ iurisdictionis propria, id est,quæ ad eorũ mun⁹ spectãt qui ex verbo Dei cõscientias sibi cõmissas regũt.

In

In veteribus igitur Canonib⁹ illud laudabile est, (videlicet ex verbo Dei constitutum) quòd incestuosa siue sponsalia, siue coniugia, (de his enim simul iampridem in hoc argumento compendij causa differimus) omnino dirimenda iudicarint, quod tamen indiget ea interpretatione cuius antea mentionem fecimus. Neque enim propriè dirimi dicitur quod nunquã ritè coniunctum fuit. Itaque & sponsalia & coniugia huiusmodi potiùs pronuntianda sunt ipso iure inutilia & irrita esse, vt quæ sponsalium & coniugij speciem duntaxat habuerint. Sed & illud ex verbo Dei rectè constitutũ & obseruatũ fuit, vt eiusmodi flagitiorum rei (reos autem appello, qui scientes prudentes tale quippiam admisisse legitimè conuicti fuerint) ex Ecclesia eiicerentur. Verùm quod certum illorum pœnitentiæ tempus tam præcisè & tam diuturnum constitutum est, id ego verò neque in hoc flagitio neque in aliis probo. Nam si ne tum quidem resipuerint, quo iure illos receperis? Sin verò citiùs quàm sperari posset resipuerint, cur diutius illos afflixeris? Deinde quũ istiusmodi temporũ præscriptiones certũ sit aditũ patefeciſſe doctrinæ satisfactionũ & indulgẽtiarũ (ad quæ remedia necessariò deuenire

Veteres Canones qua pœna incestuosos affecerint.

multos coegit ista veterum Canonum nõ satis profectò consideratè institutа disciplina) causa nulla est (opinor) cur ista in vsum reuocentur. Quis enim est, obsecro, qui intra quod tempus Dominus sit cuipiam daturus vt resipiscat, definire possit? resipiscentis verò peccata quo iure retinueris, quæ iam esse in cælis remissa meritò videantur? an vt publico Ecclesiæ offendiculo satisfiat? atqui optimè satisfactum est Ecclesiæ, vbi constiterit peccatorem resipuisse, quod vnũ præcipuè in isto pœnæ genere spectatur: an verò potiùs, vt an satis seria sit pœnitentia temporis spatio probetur? id verò etsi minimè negligendũ est propter hypocritas, tamen qui possit præcisè certo temporis curriculo definiri, ego quidem nõ perspicio. Itaque hoc tandem extorsit ipsa necessitas, vt arbitrariæ essent pœnitentiæ quas vocant. Neque c. tempora 27. q. 7. c. hoc ipsũ 33. q. 2. huic obstat quod ex Isidoro refert Gratianus, de Aaronis & Mariæ pœnitentia septem dierum. Cur enim ipsi septem dies in septem annos transmutarunt? & vix poterit ad deflendum peccatum illis præscribi breuius temporis spatium: quomodo etiam accipienda sunt spatia legalis impuritatis diuersis temporibus definita, sed admodum breuibus, vt conqueri nemo de

seueritate potuerit? Itaque standum potiùs fuisse iudico Apostoli doctrinæ & exemplo, qui quum de incestuoso illo Satanæ tradendo præciperet, non vt periret (sicut nõnulli perperam admodum interpretantur) sed potiùs vt erudiretur: neque tempus vllum neque cõtinentiæ perpetuæ votum præscripsit, (quî enim id faceret?) verùm simulatq; intellexit quantopere ipsum sceleris admissi pœniteret, nihil antiquius habuit, quàm vt primo quoque tempore rursus receptus ille tristitia non absorberetur. 1. Cor. 5. 5, & 2. Cor. 2. 7.

Nostri verò boni Pontifices, seueri scilicet veterum Conciliorum & Canonum vindices, quid hîc tandem? Primùm quidem, sicut suprà demonstrauimus, vt ipso numine religiosiores viderentur, in transuersa cognationis & affinitatis linea, ad septimum vsq; gradum prohibitionem nuptiarum protraxerunt, nouam etiam eámque ineptissimam & falsissimam graduum numerationem commenti. Deinde triplex affinitatis genus excogitarũt, & iis quidem additis rationibus quæ vel ipsos lapides ridere cogant, nedum vt peccantibus lachrymas excutiant. Postea verò tandem coacti sunt intra quartum suum gradum, ipsorũ modo numeratum, id est, octauum, De pœna incestus sub Pontificio iure. Vide c. fraternitas, 35. q. 10.

subsistere. Quorsum id verò? certè sicut ipse exitus ostendit, vt quò arctiora vincula nexuissent, eò lucrosior esset eorundem relaxatio, vt, quemadmodum de ipsorum sacris Sannazarius scripsit,

Vendere iure potest, emerat ipse prius: sic quoque scribere de istis Papæ interdictis planè liceat:

Nexuit ipse prius, soluere iure potest. Quòd si fortè sibi iniuriam à me fieri Cacolyci nostri conquerentur, saltem mihi concedēt (opinor) vt ad summos illos ipsorum Doctores mihi liceat prouocare. Legantur ergo quæ illi quàm copiosissimè de istiusmodi, quas vocant, dispensationibus obseruāt, in 4. Sentent. distinct. 34. Eorum autem doctrinæ, cuius vel Satanam ipsum pudere possit, hæc summa est: prohibitionem quidem inter ascendētes & descendentes esse moralem ac perpetuam: alios autem gradus omnes, transuersos videlicet, lege tantùm iudiciali prohiberi: hac, quum vnis Israelitis sit perlata, nos minimè obligari nisi quatenus Ecclesia eos admisit, cuius caput quum sit Papa Romanus, fas illi esse iustis de causis (quasi verò iustum quicquam esse possit quo diuinum ius violatur) leges illas relaxare. Hæc illi, additis etiam quibus id confirment exemplis, nimirum quòd fra-

Vide Caietanum in secundam secundæ Thomæ, q. 154. art. 9.

tres

tres & sorores initiò generis humani vnà sese cõiunxerint, quòd Abrahamus Saram sororem ὁμοπάτριον, Iacobus duas sorores, Amramus Iochæbetam amitam duxerit, fratres denique fratrum semen iussi sint excitare. Mirum sanè istos præterire potuisse vel quod Catullus & Ouidius de Magorum apud Persas ortu, Lucanus de Arsacidis, & ipse Tertullianus noster de Persis, vel Æmilius Probus de fratrum & sororum apud Athenienses nuptiis commemorant, & quæ sunt à Ptolemæis in Ægypto palàm factitata. En quæ sit istorũ in seruanda matrimonij honestate seueritas, quorũ spurcitiem quid attinet pluribus refutare? Certè quanuis inter incestuosos concubitus alius sit alio detestabilior, tamen si verum esset quod illi impudentissimè comminiscuntur, prohiberi gradus illos iure quodam Iudæorũ ciuili, non iure ipso gentium siue naturæ, fecisset iniuriã Cananæis Dominus, quum eos vsque adeò argueret omnium istorum scelerum, vt eos propterea mox extirpandos ac penitus delendos prædiceret, hac etiam addita comminatione, fore vt si Israelitæ illos imitarentur, eos quoque solum ipsum euomeret.

l. si adulterium 5. stu prũ. D. ad leg. Iul. de adult.

Quid quod prophani ipsi Iurisconsulti hoc ius gentium esse apertè dixerunt, &

Plato de legib. 8.

Plato, istis certè, Christi scilicet vicariis, diuinior, palàm de his ita sensit? Libet enim totum locum subiicere, vt istos Cynædos Romanos quibus Philosophi sæpius quàm vlli Prophetæ vel Apostoli sapiunt, tantò apertiùs coarguamus: sic igitur ille,

Ὅταν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ τῷ γήμωνται καλοὶ, καὶ τοῦ υἱὸς ἢ θυγατρὸς ὁ αὐτὸς νόμος ἄγραφος, ὡς οἷόν τε ἀκινδυνότατα φυλάττειν, μήτε φανερῶς, μήτε λάθρα συνκαθεύδοντα, ἵππως ἄλλως ἀπαζόμενον, ἀπέχεσθαι τούτων. ἀλλ' ὅδ' ὅπη θυμία ζώντες τῆς συνουσίας τὸ ἀνδάπανον εἰσέρχεται τοῖς πολλοῖς. Id est, *Si cui soror aut frater formosi fuerint, itémque de filio vel filia, eadē lex est non scripta, quàm maximè fieri potest cauendum ne quis vel palàm vel clàm, vnà dormiens, aut alia quacunque occasione illos salutans contrectet. Imò plerosque ne vlla quidem istiusmodi congressus cupiditas subit.* Excepisset Plato, si nostris temporibus vixisset, Romanos saltem Pōtifices, Alexandrum Borgiam, & Paulum Farnesium, si illos nosset, vel certè potiùs inter homines non numerasset. Et mox, Οὐκοῦν σμικρὸν ῥῆμα καλοῦσι πάσας τὰς τοιαύτας ἡδονὰς, τὸ ζῶντα εἶτ' φαῦλα μηδαμῶς ὅσια, θεμιστὴ δὲ ἡ ἀνάγκη ἀπέχεσθαι.

τὸ

τὸ δ' ἄπον ἀφα τούτου ὄζει, τὸ μηδένα ἄλλως λέγειν αὐτὰ, ἀλλ' οὕθυς ηδύμυθον ἡμῶν ἕκαστον, ἀκούρν τε λεγόντων ἀεὶ κὴ παντάχοῦ ταῦτα, ἐν γελοίοις τε ἅμα, ἐν πάσῃ τε αὐδῇ ζαμικῇ λεγομένῃ πολλάκις, ὅταν ἢ Θυέστας, ἢ τινας Οιδίποδας εἰσάγωσιν, ἢ Μακαρέας τινὰς ἀδελφᾶς μιχθέντας λαθραίως, ὀρθέντας δὲ ἑτοίμως θάνατον ἑαυτοῖς ὀπιπθέντας, δίκην τῆς ἁμαρτίας. Id est, *Vno igitur verbo omnes istiusmodi voluptates restinguũtur, nẽpe si nefaria hæc esse dixerimus, & numini exosa, atq; adeò turpiũ turpissima. Huius autẽ certè vel hæc probatio fuerit, quòd nemo aliter de his loquatur, sed nostrûm vnusquisque à primo exortu ita semper & vbiq; de his rebus loquẽtes homines audiuerimus, tũ in illis ludicris, tũ sæpenumero in illis magis seriis tragicis quæ vocant, quũ Thyestas aut OEdipodas inducerẽt, aut Macareas aliquos sororum consuetudine clàm abusos, mox sibiipsis visos mortem, quæ nimirũ esset sceleris sui pœna, conciscere.* Hæc ille: quæ si quis comparet cum illis Pontificiorum doctorũ scriptis, quis tandem sani iudicij vir, nõ malit Platoni, quàm Romano illi fœdissimo scorto assentiri? De illis autem omnibus exemplis, quod sit illorum pondus suo loco declarauimus. Iacobi verò

factum si tantopere ipsis placet, agè, quid tandem obstat quominus Polygamiam apertè quoque concedant, & ita quidem vt duas etiã sorores simul habere liceat, si modò pecuniam D. Sataniſsimo Papæ persolueris? Sed hæc sunt scripta fortasſis à quibusdam Paparum adulatoribus, ab ipsis autem Pontificibus minimè vsurpata. Imò verò quis ignorat illustrisimas Europæ familias illis authoribus iã pridẽ fuisse istiusmodi Romanis spurcitiis cõtaminatas? Sic Philippus eius nominis secũdus Burgũdiæ dux, Patrũ memoria, viduã sui patrui duxit: sic Ferdinandus rex Neapolitanus amitam suam: sic Emanuel Portugalliæ rex, duas sorores: sic Catharina Angliæ regina, nostra memoria duobus vicisim fratribus nupsit, vt de nostris temporibus nihil dicam.

Noui ego hos in Gallia nobiles, quorum vnus sorores duas: alter fratris, tertius patrui viduam etiam num hodie apud se ex PõtificisRomani cõsensu retinet, ad quem refugerũt miseri quum in Gallicarum Ecclesiarum Synodo à nostris non potuissent istiusmodi flagitij approbationem obtinere. Quid plura? Martinus quintus, in plæclaro illo Cõstantiensi Cõcilio electus, fratris cuiusdam cum sorore germana matrimonium scribitur comprobasse, quod an iure

sit

sit factum adhuc inter nostros Canonicos ambigitur. Itaque vt hæc omnia vno verbo concludamus, quæcunque anathemata isti hypocritæ aduersus incestuosos crepant, mera sunt ludibria, adiecta illa exceptione, nisi aliter Romano Pontifici, qui est supra omnes, videatur. Et quid est attollere se supra ipsum numen, si hoc non est? Itaque dictum illud Pauli de doctrina dæmoniorum, isti filio perditionis quadrare comperitur, nō modò quum prohibet, verùm etiam quum cōcedit matrimonia, vt omnibus modis sit antichristus. At vos Reges & Principes Christiani, quousque tandem ab ista fœdissima meretrice septem montibus insidente vos patiemini dementari?

Vide Concilium Romanū sub Gregor. secundo. 1. Tim. 4.

Iam verò nobis dicēdum est de sponsalibus clādestinis, id est, absque eorum consensu factis, in quorum potestate sunt contrahentes. Illa igitur quum Dei volūtati ac mandato, ipsique adeò naturali æquitati ex diametro repugnēt, Deo auctore cōciliata videri non possunt, ideóque inutilia, & ipso (vt loquuntur) iure nulla sunt. Dicamus autem primùm de iure diuino. Honorem qui parentibus à liberis debetur, æstimandum esse ex parētum in liberos potestate nemo (vt opinor) inficiabitur. Liberos autem numeratos fuisse inter patrisfamiliās bona seu

De spōsalibus absque parētū, vel eorū qui parentū loco sunt, consensu factis.

fortunas, liquet saltem ex antiquissima Iobi
Iob.1.12.& 18. historia, quum Satan, facta sibi potestate omnes Iobi facultates perdendi, liberos quoque ipsius inuadat. Liberis igitur, sese aliis mancipare, non magis quàm seruis licuit, nisi ex parentum cõsensu: idq; æquum & honestũ esse res ipsa clamat, quum liberi seipsos parentibus secundùm Deum debeant, ac proinde multò etiam meliore ratione in parentum bonis habeantur, quàm vlli serui siue domi nati, siue pretio com-
Exod.21.7 parati. Quod autem sub Lege non correxit Dominus, nẽpe vt patribus liceret, cogẽte nimirum egestate, liberos suos ad seruiendum diuẽdere, etsi est fortasis ex eorũ numero quæ propter illius populi duritiem tolerauit potius quàm approbauit: arguit nihilominus summam semper fuisse parentum in liberorũ corpora, potestatem: vt & illud quod diu apud Romanos viguit, nempe, vt patres in filios ius vitæ & necis haberent. Quòd si quæritur quippiam magis peculiare, & ad liberorũ matrimonia proprie spectãs, quid obstat quin pro expressa lege habeatur, quod perpetuo in vsu fuisse
Gnes. 24. & 27.& 28 liquet? Rebecca sanè non nisi ex Bethuelis manu petitur & accipitur. Iacobus à Laba-
Exo.22.15. & 34.12.15 Deut.24. ne suas vxores sumit. Eandem patriam potestatem inculcat Moses, de virginis stupratore

pratore differens, itémq; de generis ac nuribus ex prophanis populis non accipiēdis. Idem liquet ex Israelitarum aduersus Beniaminitas iureiurādo. Sampson quoq; licet amore peregrinæ inflammatus, requirit tamen patris consensum. Thamar ex fratris stupratoris manibus euadere sic conatur. Paulus agens de virgine vel elocanda, vel asseruāda, quod ius patrum esse voluerit in liberos manifestè ostēdit. Huic autē verbo Dei sic assentiūtur veteres Patres, tū Græci, tum Latini, vt ne vnus quidem dissensisse cōperiatur. Quid plura? Ipsi quoq; Pontifices Euaristus, Leo primus, Pelagius, Vrbanus, Nicolaus, non aliter iudicant. Synodi quoq; veteres eò vsque damnāt clandestina cōiugia, (inter quæ vel præcipua sunt de quibus agimus,) vt etiam scientes, præsentes, auxiliantes, excōmunicationis sentētiæ ipso (vt loquuntur) facto subiiciant. Leges autem ciuiles his de rebus & à veteribus Iurisconsultis, & ab Imperatoribus summo cōsensu scriptæ, adeò vt ne vidua quidem, licet emācipationis libertate gaudeat, intra vicesimūquintum annū excipiatur, notiores sunt quàm vt ignorari, clariores quàm vt obscurari, sanctiores quàm vt iure aboleri possint. Quid obstat igitur quominus eiusmodi spōsalia prorsus inutilia irritáque

Iud.14.& 21
2. Sam.13, 13
1.Cor.7.38
Euar.epist. 1.tomoCōcil.1.
Leo epist. 92.c.4.c. aliter legitimū, & c. nostrates, 30 q.5.c.si verum. 31. q.2.
Ambr. de Abrah.lib. 1.cap.9.
Tert.ad vxor.lib.2.
Basilius ad Amphilo. epist. 1. c. 38.40.43.
Cōcil.Lateran. sub Innoc. 3.c. 51. & alib i passim. c. tria legitima.36.q 2. Syno. Senon.c.37.

semel pronuntiemus? Imò etiam viduarum quæ iam sui sunt iuris sponsalia clam parentibus inita, vt inutilia non sint, tamen iustissima reprehensione non carent.

Sed quid si eiusmodi spōsalia coniugium sit reipsa consequutum? Certè si causa spectetur, cur prorsus irrita sint huiusmodi sponsalia, (quoniam videlicet cōsentire in sui ipsius traditionē non potest qui sui iuris nō est) efficietur multò minus valere ipsum coniugium, vtpote in quo expressior etiam ac certior consensus requiratur. Diluenda sunt tamen quæ in contrariam partem afferūtur. Sed hæc age in cum locum reiiciamus in quo de diuortiis differemus.

An cogi possit consensus. Gen 24.57 Ambro. in 1.Cor.7. Vide 31 q. 2. & c. honorantur, 32. q. 2. & c. quū locū, Extrà, de sponsal. l.12. & 14.C.de nupt.l. nō cogitur.D. de rit nup. l.6 & 12. & 13.D. de sponsal.

Oboriuntur autem hoc loco nonnullæ maximi momenti quæstiones. An enim liberi coguntur iis in quorum sunt potestate necessariò cōsentire? Respondeo non cogi quidem, quoniā liber in primis, ac penitus volūtarius cōsensus in matrimonio requiritur: sed tamen reuerentiam quæ parentibus debetur, & iis qui parentum loco sunt, hoc postulare, vt sine maxima causa ab iis nō dissentiatur. Vicissim autem æquum est vt parentes cum liberis suis agant moderate, nec eos inuitos ad hoc vel illud matrimoniū cogant. Quid si verò vel non satis inter parentes & liberos possit conuenire,

vel

vel parentes officium non faciant? Nempe tentanda hîc sunt mitiora omnia remedia, expugnanda est patrum seueritas omni officij genere, cauendum vicissim patribus ne abutantur potestate sibi à Deo attributa. Quòd si nihil æqui potuerit alia ratione obtineri, tum sanè adeantur Magistratus oportet, quorum etiam munus est, partim leges de his rebus quàm æquissimas ponere, partim veluti sese medios interponere, vt neque violetur patria potestas, neq; ab iniquis & tam dulci nomine indignis patribus liberi opprimantur. l.19.D. de rit. nupt. l.1. & 20. C.de nup.

Sed an consensisse iudicandus est qui non dissensit? Nempe videtur æquitas hoc postulare, vt parentes, vel qui parentum loco sunt nisi expressè dissenserint, cõsensisse videantur, quoniam nulla neque vis neque metus violenta suspicio in ipsos cadit. De liberis autem, & in aliena potestate positis, etsi videntur idem sentire Iurisconsulti, tamen non possum idem statuere, sed hoc potiùs seruandũ puto, vt, quoniã & patria auctoritas & ætatis imbecillitas facilè potest plenam voluntatis libertatẽ impedire, ipsa cõsensus expressio loco minimè suspecto requiratur. Addo & illud, etiam si expressus fuerit cõsensus, tamen si pertinaciter negata fuerit copula, An qui tacuit consensit. l.7. & 12. D.de spõs. l.22. D.de ritu nupt. Vide 31. q.2. c.6. & 13. & 14.& 21 & 28. Extrà, desponsal. & c.11. Extrà. de despõs. impuber.

dignam rem videri de qua diligenter inquiratur, vt nulli nisi planè libero & volũtario consensu coniuges habeantur. Vbi autẽ interuenit copula, frustrà certè coactio à sponso prætexitur: neque de sponsa aliter statuendum videtur, nisi fortè vim sibi allatam, cui neque tunc neque postea vnquam consenserit, liquidò probarit.

De sponſ. impuberũ. Verùm quid si ex parentum quidem consensu, aut etiam iussu, inita sunt sponsalia, sed inter vtranque vel alteram saltem impuberem personam? Respondeo hæc sponsalia nullius esse momenti, nisi postea nouo puberis facti consensu confirmentur aut malitia ætatem supplente, concubitus interuenerit. Nec enim videri possunt cõsensisse qui qua de re agatur intelligere per ætatem nequeunt. Quia tamen inter infantiam & pubertatem, tanquam inter duo extrema, media quædam est ætas in qua nec prorsus expertes intelligẽtiæ, nec tamen satis intelligentes sunt homines, ideo inter consensum eorum qui planè intelligunt quid ab iis agatur in quorum sunt potestate, & eorum consensum qui ad res istas intelligendas penitus sunt inepti, media quædam quasi consensionis species cõstitui potest. Hinc illa trium hominis statuum distinctio, quam sequutus Modestinus

30. q. 2. & c. 7. & 8. & 9 Extrà, de despõs. impub. Later. Cõcil. sub Alex 3. parte 6. Can. 3. & 7. & 10. & 26. & 29.

l. 14. D. de sponsal.

nus non vult inter minores quam septennes fieri sponsalia, quod etiam Leo Imperator cauit, & Alexander tertius respondit. Sed vtcunque sit, istiusmodi sponsalia, quum, quibuscunque tandem verbis vtaris, non possint nisi in futurum tempus fieri, plenè non obligant impuberem, nisi vbi pubes factus fuerit, alius consensus, vel tacitus, vel expressus, consequatur. Interea verò dum pubertas expectatur, fateor non posse puberem à sponsalibus cum impubere factis discedere, & affinitatem veluti iam pro contracta haberi, tantisper dum quis sit rei futurus exitus, tempus ipsum patefaciat. Probo & illud, vt intra pubertatis annos dissentire non possit impubes, sed pubertas expectetur. Verùm id quod respondit Honorius, puberem factum omnino teneri adimplere quod ipso impubere pater promiserit, minimè probo: vt nec illud Vrbani responsum, attentationis nullum esse momentum, etiã circiter duodecimum annum factæ. Vt tamen ingenuè dicam quod sentio, non satis prudenter facere mihi videntur qui eiusmodi matrimonia tanto antè tempore præmeditantur, quorum quàm infelix plerunque sit exitus, quodcunque tandem bonum publicæ pacis prætexatur, vtinam non posset

Leo nouel. 109. c. 4. & 5.

Extrà, de desponsal. impuber.

c. 7. & 13. Extrà, eodem.

c. 1. & 10. Extrà, eodem.

tam multis & tam illustribus exemplis demonstrari. Certè non minimam partem earum calamitatum quibus iactata est Europa ab hinc annos octoginta (ne vetustiora commemerem) eiusmodi intempestiuis coniugiis non minùs temerè dissolutis quàm callidè conciliata fuerant, acceptam ferre oportet. Cæterùm patri licuisse ex iure Ciuili nuntium sponso remittere, manente in potestate filio, mirandum non est: quum sponsalia in futurum tempus concepta, cuiusmodi tunc erant omnia, præcisè neminem obligarent, nec magna tum esset religio ipsa quoque coniugia dissoluere.

l. in potestate. D. de sponsalib.

Sponsalia quoque facta per vim vel metum qui in constantem virum cadat, (qua de re paulò antè aliquid diximus) nisi subsequente altero libero consensu rata habeantur, nullius momenti censentur. Etsi enim eiusmodi promissio non est absque aliqua consensus specie, & præsertim si iusiurandum accesserit, etiam cum damno nostro præstanda videtur fides: tamē quia rectè iudicant sapientes in hoc præsertim contractu, vt qui spopondit, cogi ad rem præstandam possit, liberrimum consensum requiri: eiusmodi promissiones, si de vi aut eiusmodi metu bene constiterit, inutiles

De sponsalibus vi aut metu extortis. Ambros. in 1. Cor. 7. 31. q. 2. Si verum, & de neptis, & Lotharius.

Psalm. 15

c. 2. & 14. & 15. & 17. & 22. Extrà, de spōsalib.

inutiles esse statuũtur. Grauiter tamẽ monẽd⁹ est qui fidẽ dedit, videat etiã atq; etiã quo animi affectu id fecerit, ne in cõscientiã peccet. Sed & illud obseruãdũ est quod paulò antè dixi, nẽpe si sequuta sit copula, vel etiã attẽtatio, cui nõ restiterit mulier, frustrà vim aut metũ postea prætexi. Itaq; quod Ludouic⁹ eius nominis x I I. Galliæ Rex filiã Ludouici x I. etiã post coitũ repudiauit, soceri metum causatus, iniquè à Pontifice concessum est, nec feliciter ipsi Regi cesit, sine mascula prole mortuo. c. 3. & 21. Extrà, de sponsal.

In errore verò meritò ambigitur quid sit constituendum, quum in errore non sit consensus, qui tamen liberrimus ac plenissimus, velut anima quædam est huius de quo loquimur contractus. Et hic non ineptè Scholastici quatuor erroris species cõstituũt: vnũ personæ, vt quũ Liapro Rachele suppositа est: alterũ cõditionis deterioris, vt si serua cõperiatur quam credideris liberam esse: tertiũ fortunæ, quum pauper est quæ dicebatur diues: quartũ qualitatis, vt si capitosa est quam morigerã esse aiebãt. Deinde iidẽ distinguũt inter ea quę in coniugio sustinent rationẽ vel materiæ vel formæ, & quæ sunt eiusdẽ συμβεβηκότα. Materiam vocant ipsas personas, formam verò obligationem ipsam matrimonij: cętera intelligunt accidentium nomine. De sponsalibus errore factis. Scholasticorum sẽtentia. Lombard. sent. 4. dist. 30.

Postremò concludunt errorem in persona vitiare ipsam materiam coniugii, nedum vt rata sint eiusmodi sponsalia. Errorem autem deterioris conditionis repugnare eiusdem formæ quum in matrimonio alter alteri suum corpus vtendum tradat, quod facere non potest seruus aut ancilla, qui corpus in potestate nõ habẽt: ac proinde quoties id eueniat, nulla esse sponsalia imò ne consummata quidem matrimonia, si modò pars læsa rescindi coniugium postulet, & præsertim si dominus non consentiat in manumissionem. In errore verò fortunæ, vel qualitatis, quoniam ea vel adesse vel abesse possint saluo matrimonio, rata esse volunt sponsalia, quum in re ipsa fuerit iustus consensus. Et hæc quidẽ quãuis mihi in genere rectè videntur constituta, tamen habeo quod hîc dicam. Nam in errore personæ, etsi non videtur vllus fuisse consensus, ac proinde irrita esse spõsalia, tamen, si subsequuta fuerit copula rectè facere sentio qui Iacobi exemplum ea quidem in re sequuti, summo iure non vtuntur. Quòd si tamen prorsus malæ conscientiæ fraus interuenerit, ne magnopere quidem vrgendum sponsum vel sponsam arbitror vt de iure suo quicquam remittat: quòd si etiam vltrò id faciat, dignam tamen

Error personæ.

tamen arbitror nocentem personam quæ seuerè castigetur. Sed num alieni nominis suppositio errorem in persona includit necessariò & sponsalia vitiat? minimè profectò si de corpore constiterit. Sumamus autem pro exẽplo illam ipsam speciẽ de qua perperam prorsus, meo iudicio, Innoc. 3. respõdit. Quidam omnia priùs expertus vt honestam mulierem ad turpia pelliceret, tãdem hac fraude vsus est, vt Iohannis nomen emẽtitus, his verbis eam priuatim desponsaret, Iohannes te desponsat: quo dolo illecta mulier imprudẽs, quum in illũ quasi sponsum consensisset, ei copiã sui fecit. Ille postea voluptate expleta, testatus sibi nunquam animũ fuisse illam ducendi, eam scilicet ludibrio habuit: ista verò fidem sibi datam petit præstari. Respondet Pontifex non debere ex eo facto cõiugium iudicari, quòd in eo nec substãtia coniugalis cõtractus, nec forma cõtrahendi coniugiũ valeat inueniri, quoniam ex altera parte nihil præter dolũ adfuit, & defuit omnino cõsensus sine quo cætera nequeũt fœdus coniugale perficere. Ego verò si Magistratus essem, hũc nodum alio nodo expedirem, quo videlicet impurus huiusmodi sacri coniugij temerator, & honestæ mulieris corruptor strãgularetur. Quòd si, cessante magistratu,

Nominis suppositio.

e. tua nos, Extrà, de sponsalib.

iudicãdum fuerit de coniugio, non dubitarim firma esse spõsalia pronũtiare. Primùm enim quod ad substantiam ipsam cõtractus attinet, quũ verba ex cõmuni intelligentia accipienda sint, & mulierem illam constet nõ alium stipulatam quàm eũ ipsum quem alloquebatur, is certè quodcunque nomen sumpserit, de seipso respõdisse meritò existimabitur, etiam si quasi de tertia persona sit loquutus, quod interdũ fieri ex vsu solet. Cõstat igitur de corpore, ac proinde error nominis, præsertim quum non temerè, sed dolo euenerit, stipulationem non vitiat: & æquitas ipsa docet magis ad mẽtem stipulantis, quàm ad mẽtem promittentis respiciendum, vt quid in re sit æstimari debeat, nõ quid senserit promissor, præsertim quũ promittens sese in dolo fuisse postea vltro fateatur. Deinde quod ad formam siue cõsensum attinet, quum mulier quidem bona fide in eum ipsum quem præsentem stipulata fuerat vt in sponsum consenserit: ipse verò quãuis falsum nomen mentitus, persuasum tamen esse mulieri voluerit se tanquam sponsum ad eam accedere, nõ video cur non consensus vtrinque fuisse meritò dicatur, nempe simplex & rectus quod ad stipulantem mulierem, fraudulentus verò quod ad virum promittentem attinet. Hæc verò

e. ex literis. Extrà, de sponsalibus.

l. 22. & 32. D. de verb. obl.

l. 9. ff. Si in nomine. D. de cõtrah. empt.

l. Si mihi & Titio. §. si stipulatus. D. eod.

verò simulatio minimè certè debet reo deceptori prodesse quominus iudicium in inuitum etiam reddatur, & actori potius, id est, deceptæ mulieri sit credendum. Denique illud rectissimè iudicatũ est, vt quum reus dolum adhibet, ex eo quod actor intellexit, iudicetur: & quoties in stipulationibus ambigua est oratio, id quo res de qua agitur in tuto sit, accipiatur. Et de errore quidem personæ hactenus. l. 83. §. fi Stichum. D. eod. c. 9. & 13. §. ex his. 22. q. 5. l. 80. D. de verb. obli.

Quod autem ad conditionis siue status errorem attinet, vt si ancilla erat quam ingenuam putabam, sublatis, Dei beneficio, istiusmodi inter nos seruitutibus, non est quod de hac re amplius laboremus. Error cõditionis.

Errore verò fortunæ, quam vocant, putà si pauper fuerit quam diuitem esse aiebãt, etsi fateor spõsalia in præsens tempus concepta non vitiari, vt neque ob dotem non solutam, neq; ob alia eiusmodi quæ ipsam sponsalium substantiam vel formam, putà consensum, non respiciunt: tamen æquum esse dico vt eiusmodi dolus & ecclesiastica & ciuili pœna castigetur: & ei qui deceptus est, actio in deceptores detur. Sin verò sponsalia quidem in futurum tempus duntaxat & sub cõditione facta sint, ne in conscientiæ quidem foro videtur obligatus qui spopondit, nisi conditio impleatur. Error in fortuna, & aliis qualitatibus. l. 11. C. de repudiis. c. 1. Extrà, de sponsa. l. 22. D. de verb. obli. c. 3. Extrà, de condit. appos.

Si corrupta pro virgine desponsa fuerit, aut etiam ducta. 39.q.1.

Postremò in errore qualitatis excipio, si corrupta inueniatur quæ pro virgine fuit per errorem desponsa. Tum enim spõsum ad ducendam spõsam cogi non posse arbitror. Scio tamen aliter Scholasticis videri, & aliter quoq; plerisque locis iudicari: sed ius cõtrarium quo vtimur in hac Geneuẽsi Ecclesia, auctoritate verbi Dei & rationibus, meo quidem iudicio, iustissimis, nititur: nec aliter etiã D. Philip. Melanchthon iudicauit. Primùm enim expressum est Dei verbũ, eiusmodi mulierem corruptam, sese vẽditantem pro virgine, eadem lapidationis pœna post copulam puniẽs atque adulteram, ac proinde diuortium ante copulam multò magis concedens: idque fuisse in Israele ita vsitatũ, vt probis & honestis hominibus religioni etiã esset, patefacto dolo ad copulam ipsam progredi, manifestè liquet ex iis quæ de Iosepho refert Matthæus, *Qui*, inquit, *quòd vir iustus esset, volebat clanculum Mariam dimittere*, quùm alioqui iudicio posset cũ ea, non sine ipsius infamia & periculo, experiri. Deinde ita expressè cautum est à Leone Imperatore, maximis de causis. Et certè huc trahi in argumẽtum posse existimo quod in non dissimili contractu emptionis respondit Vlpianus, nẽpe, Valere quidem emptionem si

Melãch. in tractatione De cõiug. Deut. 22. 21.

Mat. 1. 19.

Leo const. 93.

l. alioqui D. de contrah. emp.

si ego me virginem emere putarem, quum esset iam mulier, ita tamē vt teneatur venditor, quanti interest. Statui enim hoc casu valere emptionem propterea quòd damnū à venditore præstari potest, res ipsa satis ostendit. Quid fiet igitur vbi damnum neque æstimari, neque solui potest, vt in hac de qua agimus specie? Quis enim quid interfit inter castæ virginis & scortatricis mulieris coniunctionem vnquam æstimauerit? nempe æquissimum est contraria ratione contractum irritum pronuntiari, & qui in tanto dolo est grauissimè puniri. Itaque in ipsa etiam emptione alibi idem Vlpianus apertè pronuntiat, si quis virginem se emere putasset quum mulier veniisset, & sciens errare eum venditor passus sit, redhibitionem quidem ex ea causa non esse, veruntamen ex empto competere actionem ad resoluendam emptionem, vt restituto pretio mulier reddatur. Itaque si nec spōte nec crassa negligentia deceptum sponsum constiterit, nec subsequutum sit quippiā ex quo meritò præsumatur spōsus cognitę postea rei acquieuisse, neq; persuaderi poterit sponso vt iuri suo renūtiet, iudicare solemus in hac Ecclesia, cogi spōsum ad cōsummandum matrimoniū non posse, quoniam in virginem duntaxat cōsenserit.

l. si sterilis. §. quāuis. D. de act. emp.

l. ex empto. §. si quis virginē. D. de act. empt.

Si prægnās fuerit pro virgine desponsa.

Quòd si etiam prægnās ex alio comperiatur, non modò nō cogimus sponsum ad eam ducendam, verùm etiam vel ducere parantem, ad tempus saltem, impedimus, quoniam ex alio prægnātem ducere, turpe sanè, & in Christiana Ecclesia intolerabile videtur: quum ne apud prophanos quidem id fuisse honestum vel ex eo liqueat quòd apud Terentium recusat Pamphilus eam recipere quam ex alio grauidam putabat: & apud Euripidem, Creusa, quæ grauida nupserat, ab illa Pallade fingitur supplicio eripi. Et Suetoni° duplex hoc Augusti facinus tanquam Romanis inusitatum refert, quòd videlicet Liuiam à Tiberio Nerone marito, & quidem prægnantem abduxerit.

De furore sponsalia antecedē-te vel sub-sequente.

Postulat quoque ratio, vt quum furentis nullus sit consensus, inutilia sint sponsalia inter iam furiosas personas, aut vnam sanæ mentis, alteram furiosam contracta: idque de perpetuo furore sine exceptione verum est: in eo verò qui dilucida habet interualla, tum demum valet, si tum insaniuisse cōstiterit quum sponsio fieret: nisi, intermittente furore, antegressa promissio nouo consensu fuerit confirmata. Sed quid si sponsalibus superuenerit furor perpetuus? Respondent Iurisconsulti non dirimi sponsalia, ac proinde multò minùs solui iam con-

l. 8. D. de sponsalib. l. 16. D de rit. nupt. l. 22. §. Si maritus. D. sol. matrimo.

consummatum matrimonium, nisi furor sit prorsus intractabilis: Sed contrariũ statuit Leo Imperator, tum in sponsalibus tum in cõiugio reipsa iam inito, addita tamen hac exceptione, vt maritus quidem furente vxore triennium, vxor verò furente marito quinquennium expectet. Canonici inter se non satis consentiunt. Ego de solis sponsalibus nunc differo, in quorum diremptione Leoni prorsus assentior. Videtur enim æquitas ratióque ipsa omnino flagitare, vt quum à perpetuò furente persona neque sacra benedictio peti, neque matrimonium ritè & honestè consummari possit, rebus adhuc, quod ad corporum coniunctionem attinet, integris, eiusmodi sponsalia quæ sortiri exitum nunquam possent, velut auctore ipso Deo perpetuum illud impedimentum obiiciente, dirimantur: & tamen tum vt de voluntate Dei liquidò constet, tum vt fidei datæ summa ratio habeatur, tentandis omnibus remediis commodum temporis spatium statuatur.

Leo const. 111. & 112. c. 25. & 26. 32. q. 7. c. dilectus, Extrà, de sponsa.

Quæ de furore diximus, valẽt simili prorsus ratione in iis omnibus impedimentis quæ alteram personam ad spõsalium promissionem implendam prorsus inhabilem reddiderũt, cuiusmodi sũt paralysis immedicabilis & quæ corpus prorsus eneruarit:

De paralysi, frigiditate, exectione, & aliis corporis vitiis copulam impedientibus.

frigiditas insanabilis: genitaliũ partium vel priuatio, vel adeò insignis læsio, vt perpetua coitus impotentia necessariò cõsequatur: Itaque spõsalia cum personis eiusmodi quopiam morbo iam affectis contracta, prorsus inutilia sunt, quũ ad matrimonium à Deo vocati videri non possint qui fidem in sponsalibus datam præstare, naturali obiecto vitio, nequeunt. Quòd si sponsalibus factis, coniugio tamen nõdum re ipsa consummato, eiusmodi malum superuenerit, idem quod de furore sentio, nempe vt eiusmodi sponsalia, veluti Deo ipso sic iubente, dirimantur, vt qui obiecto perpetuo impedimento palàm demonstret sibi eiusmodi sponsalia non placere.

Canonicorum inconstãtia. Extrà, toto titulo, De frigidis c. quod autem, 27. q. 2. cap. quòd autem, 33. q. 1. Lateran. Conc. sub Alexãd. 3. parte 6. c. 24. c. Consultationi. Extrà, De frigidis. Eiusdẽ Later. Conc. parte 50. c. 28.

Ita quoq; saniores Canonici censuerũt. Nam quod respondit siue Alexander tertius in Lateranensi Concilio, siue Lucius tertius, vt apud Gratianũ scribitur: Romana Ecclesiam videlicet consueuisse iudicare, vt quæ tanquam vxor haberi non potest, habeatur tanquam soror, iniquissimè fuit constitutum. Itaque rectiùs iam tum iudicabat hac de re Gallica Ecclesia, cui etiam idem Pontifex Alexãder eodem concilio est assensus. *Sicut enim* (inquit) *puer qui non potest reddere debitum, non est aptus ad coniugium, sic quoque qui impotentes sunt, minimè*

nimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur. Gregorius autem multis antè seculis istum Romanum abusum paulò rectiùs est interpretatus, referente Gratiano, cuius decretũ placet sigillatim expendere. Primùm igitur constituit, *Vt qui frigida natura præditus, vxore vti non potest pro vxore, eam habeat pro sorore,* id est, matrimonij nomine manente cum ea nihilominus viuat. Est autem hoc siue præceptum, (vtitur enim Alexander siue Lucius iudicandi verbo) siue, vt alij Pontificiorum erratorum belli excusatores volunt, consilium ex ea ineptissima & falsissima fabula ortum, quòd Apostoli suas quidem cõiuges circunduxerint, sed ab earum consuetudine (re scilicet, vt isti Cynædi volunt, impura,) abstinuerint, neque aliter quàm sorores germanas habuerint. Hinc ortus ille mos prætextu castitatis cuiusdam angelicæ, secum habendi mulieres ἐπισυάκτους, in quas multa decernere coactæ tandem sunt veteres Synodi, & nominatim scripsit Chrysost. Et quid præterea iam tum inter istas sorores sanctimoniales & suos fraterculos, nonnullis etiam Eunuchorum opera ad vitandam suspicionem abutẽtibus, ageretur, tũ ex Cypriano, tũ ex Basilio magno apparet: tanti est momenti quicquam absque Dei verbo in Ec-

c. requisiuisti, 33. q. 1.

Cypr. lib. 1. epist. 11. Basilius in libello de virginitate.

cleſiam inuehere. Sed vt ad rem redeam, ſi fortè placet vtrique continẽtia, quorſum tandem falſam iſtã matrimonij imaginem? Scilicet dabunt iſti nobis nouos Ioſephos, & nouas Marias, aut aliquos magno illo Auguſtino puriores, qui ne cũ ſorore quidem ſua ſibi putauit habitandũ: quod idem ille Gregorius obſeruauit, *Quod ſi*, inquit, *retinaculum coniugale voluerint reſcindere, maneant vtrique innupti.* Id verò ſanè vtriq; liceat, modò continentiæ votũ excludatur. Quis enim veram continentiam damnet? Verùm quid ſi nõ placeat illis continentia? Hîc verò prorſus æquũ eſt quod decreuit Gregorius, nẽpe vt ei quidem qui ad matrimonium prorſus eſt ineptus (qua de re ex ſolenni iureiurãdo decernebatur) omne coniugium interdicatur, alteri verò ſi ita voluerit, alterius ineundi matrimonij fiat poteſtas. *Sed quid ſi poſtea frigidus etiam ille* (inquit Gregorius) *aliam copulam acceperit? tunc qui iurauerunt, crimine periurii teneatur, & pœnitentia peracta, priora cogantur recipere coniugia.* Id verò rurſus merè Papiſticum, id eſt, iniquiſsimũ eſſe dico, niſi certæ & idoneæ diſtinctiones adhibeantur. Primùm enim, ſi frigidus iſte aliã rurſus mulierem fefellerit, qua ratione, quæſo, ſiue ipſum ſiue priorẽ vxorem ſpectes, prius matrimoniũ redin-

Greg. lib. 7. epiſt. 39.

c. laudabilem. Extrà De frigidis.

redintegrabitur, & quidem maxima cum eius viri iniuria qui vxorẽ illam iusto repudio à priore viro separatã duxerit? Deinde si verè ille frigidus erat, quorsum ista periurij mulcta? Quòd si vel frigidum sese ita simulabat vt & inspectores & iudices fefellerit: vel postea contra omnem medicorum expectationem conualuit, quorsum ista periurij pœna alii innoxij comprehendentur, nisi eos quoque in culpa esse constiterit? Relinquitur ergo vt tum demum hoc valere videatur quum istum qui frigidus putabatur, vel id simulasse, vel postea conualuisse probatum erit. Verùm ne tum quidem ista iure videntur decerni. Fuerit enim iste adulter, ac proinde dissolutum prius matrimonium, siue reuera nõ frigidus, siue postea sanatus ad aliud matrimoniũ trãsierit. Nã si frigidus verè nõ erat, sed odio vxoris, vel alteri⁹ amore id simulabat, adulter est manifestus, ad aliã trãsiẽs, & propriæ vxoris prostitutor. Sin verò postea cõualuit, repetere priorẽ vxorẽ, errore videlicet separatã, oportuit, etiam si alteri postea esset coniuncta. Itaq; ne istud quidem Gregorij decretum tolerabile in pleriſque videtur. Sed illud rectè omnino in istiusmodi controuersiis constitutum est, ne quid videlicet temere fieret quod mutari postea sine magno offendiculo

c. fraternitatis Extrà, de frigidis.

l.10.C. de diuortiis, & nouella 22.ſ. per cauſam & Auth. de nupt. ſ. per occaſionē. coll. 4. conſtit. 1.& c. laudabilem, Extrà, de frigidis. Leo pulcherrima cōſtit. 98.

non poſſet, vt triennium ſaltem ab ipſo copulationis, id eſt, ductæ vxoris die expectaretur, priuſquam iſti morbi inſanabiles eſſe, & ſponſalia coniugiáve, vel inutilia, vel dirimenda pronuntiarentur. Hoc autem omnino de iis vitiis accipiendum eſt quæ per ſe non patent. Nam alioqui, vt in exectione, vel ſi quis naturæ vitio, teſtibus aut genitali membro careat, quorſum vllum temporis interuallum? Eiuſmodi verò Eunuchorum connubia probare non modò abſurdiſsimum, ſed turpiſsimum etiam fuerit, vt rectè & ſanctè ſcripſit Leo Imperator.

An expectandum vt pars læſa de alterius vitio immedicabili conqueratur.

Verùm quid ſi altera pars corpore quidem ſana, mente verò imprudens, vel ſciens contraxerit eiuſmodi ſponſalia, vel vitio poſtea deprehenſo, ius tamen ſuum non modò non perſequatur, verùm etiam ad nuptias vſque progredi velit? Reſpondeo, etſi non ſunt iſta, ſi lateant, nimiùm curioſè perueſtiganda, tamen ſi de re eiuſmodi conſtiterit, intereſſe Eccleſiæ vt eiuſmodi ſpōſalia primo quoque tēpore vel inutilia, vel dirimenda pronuntientur, nedū vt nuptiarum benedictio petentibus etiam partibus concedatur. Primùm enim manifeſtum ſacri coniugij, adeóque totius Eccleſiæ ludibrium conſequi neceſſe eſſet.

Deinde

Deinde eiusmodi vanæ coniunctionis specie, quid aliud quàm turpitudinis velamen quæri potest? At enim, inquies, consentiũt partes, quasi verò violanda sit ipsa coniugalis contractus, vt ita loquar, natura, quoniam priuati in id consentiunt: aut quasi non sit vel iis maximè succurrendum qui decipi vltro volunt. Quid si verò præterea qui se confidebat altero carere posse, nimiùm serò sentiat sibi non concessum perpetuæ continentiæ donum? Cæterùm si hæc mala matrimonio iam reipsa consummato superuenerint, quid sit cõstituẽdum in tractatione de Diuortiis explicabimus.

De morbis insanabiliter contagiosis.

Quid si verò vel ante vel post sponsalia, matrimonio tamen nondum reipsa consummato, morbus quispiam in altero deprehendatur, minimè quidem talis vt vsum corporis prorsus adimat, sed qui tamen sit insanabiliter contagiosus, & ita turpis, vt alter meritò ad alterius congressum exhorrescat? Respondeo, vbi probè constiterit de morbo manifestè contagioso & insanabili, cuiusmodi est elephantiasis, sponsalia prorsus, etiam recusantibus id partibus, veluti Deo ipso authore, & eiusmodi promissis intercedente, dirimẽda. Hoc enim matrimonium quis tandem ex

bona conſcientia impleuerit, quo vti non poſsit, quin & ſeipſũ, & ciues cæteros perdat? quin denique liberos ad perpetuam miſeriam, & commune Reipub. detrimentum gignat? Itaque hoc non eſt dirimere quod Deus coniunxerat, ſed potiùs impedire quominus quod non ritè neque ex Dei voluntate coniungi cœperat, vlterius progrediatur. Sed interea, inquies, quid ipſis fiet? nempe, ſanæ perſonæ fiet alterius matrimonij poteſtas: ægrotanti verò mandabit quidem Magiſtratus, vt ab omni cõiugio abſtineat, ſimúlque prouidebit vt extra aliorum hominum cœtum commodè quod ſupereſt vitæ tranſigat. Eundem autem conſolabitur fidus paſtor, & hortabitur vt continentiæ donum ex fide poſtulet, quoniam certum ſit eum vocari ad cœlibatum cui Dominus ademerit matrimonij ex bona conſcientia exercendi poteſtatem. Sic autem fuiſſe diu factitatum etiam quum elephantiaſis, quam lepram vocant, conſummato iam coniugio, ſuperuenerat, colligi poteſt ex quodam Alexãdri III. reſcripto. Nam ſi ſana perſona nõ ſequebatur ægrotantẽ, multò minùs ſponſalia tenebatur implere. Sed hoc poſtea Pontifices, egregios ſcilicet ſeruandæ cõiugalis fidei vindices, mutaſſe nemo mirabitur,

Canonicorum inconſtitia, c. 1. Extrà, de coniugio leproſorum. Later cõc. ſub Alex. 3. parte 38. cap. 2. Extrà, to to tit. de coniugio leproſorũ.

bitur, qui Diabolico spiritu impulsos, atque adeò humani generis hostes, in plerisque fuisse cognouerit, vt qui iam etiam leprosis ad matrimonium conuolandi potestatem faciant. Hoc tamen Celestino III. minimè placuisse colligendum est omnino ex quodam ipsius responso, quanuis incerta quadam & titubãti forma scripto. Quid sit autem constituendum de elephantiasi, aut alio eius generis morbo coniugali copulæ superueniente, suo loco dicemus.

c.2. Extrà, eodem. Eiusdem cõc. parte 38.c.3. c. quemadmodum, Extrà, de iureiurando. De morbis turpissimis.

Verùm quid si morbus cõtagiosus quidem non fuerit, sed tamen insanabilis, & ita turpis, vt alter alterius congressum meritò abhorreat? Hîc quidẽ ego (eiusmodi videlicet vitio sponsalibus superueniente, quoniam vix probabile est cognito priùs tali morbo inuentum iri qui ea conditione vti velit) censuerim vtrique consulendum, vt iuri suo renũtiare vltro malint, quàm vlteriùs ad eã coniunctionẽ progredi, in qua vix sit sperãdũ illos cõmodè victuros. Huic autẽ cõsilio si assentiãtur, vel altera saltem persona liberationem flagitet, non dubitarim spõsalia veluti Deo quoq; ipso auctore, dirimenda, quoniã verisimile est Deũ istiusmodi quoq; coniunctioni intercedere: in quam sentẽtiam omnino interpretandũ

videtur Celestini tertij responsum, cuius suprà meminimus. Sin verò pergere vterque malit, tum sanè, modò contagionis absit suspicio, minimè impediendos arbitror quominus coniugium etiam ipsum ineant.

De morbis sanabilibus & aliis corporis defectibus. c. si vxorem

Ob morbum autem quāuis diuturnum, tamen sanabilem, vel superueniens aliud incōmodum, vt si claudus, surdus, mutus aliquis efficiatur, solui sponsalia posse non videntur.

32. q. 5. De sponso vel sponsa duorum.

Quid si verò qui vnam despondit, ad aliam vltro transeat? nempe res ipsa docet, quandiu rata fuerunt priora sponsalia, non magis posse quempiam esse duarum sponsarum sponsum, quàm duarum vxorum maritum, quum eiusmodi sponsam, etsi non re ipsa, attamen obligatione esse cōiugem, vel illud manifestè declaret, quòd in eum qui alteri desponsam violarit, eadem ex Deut. 22. 23. Dei verbo, quæ in adulterum, pœna statuitur, & ex illo quoque quòd Adamus traditam sibi à Deo fœminam pronuntiauit, etiam ante copulam, esse os ex ossibus suis, & carnem ex carne sua, idque non modò communis naturæ & creationis fœminæ habita ratione, verùm etiam vel maximè propter coniugij vinculum, vt apparet ex iis quæ ibi statim subiicit de matrimonij conditione. Itaq; huc spectant quæ in Po-

Gen. 2. 20

lygamiam

lygamiam superiore tractatu diximus. Leges autem ciuiles aliter de hac re statuisse, nisi quũ honestas prohibebat, sicut in tractatione de affinitate diximus, nihil mirum est, quum sponsalia apud illos necessariam obligationem nõ parerent. Canonici verò recte quoque sponsalia de futuro, quæ vocant, nisi subsequuta esset copula, à sponsalibus de præsenti, de quibus vnis hîc ago, distinxerunt: vt illa istis infringãtur, addita nihilominus, ob irritam factam priorem fidem, Ecclesiastica pœna.

Toto tit. Extrà, de spõsa duorum. c. 2. & 22, Extrà, de sponſ.

Agitatur & illud iampridem, An rata sint fidelis cum infideli spõsalia, quod duobus modis potest in controuersiam incidere: vno, quum vtraque persona sponsalium tempore infidelis erat, postea verò altera ad veram religionem se cõuertit: altero, quum ex duobus tempore sponsalium veram religionem profitentibus, alter ad hæresim, siue manifestã impietatem est prolapsus. Respondeo, siue ante, siue post sponsalia eiusmodi imparitas inciderit, dirimi spõsalia (si nihil aliud causæ obstiterit) non licere, quandiu consentit infidelis cũ fideli habitare. Quoniam tamen & ex Patribus nonnulli, à quibus temerè discedendũ non est, & Canonici aliter censent, etiam consummato iam matrimonio: primũ omnium

De spõsalibus imparibus, siue inter fidelem & infidelem initis.

confirmanda nobis est hæc sententia ex Dei verbo, deinde illorum sententiæ & rationes expendendæ. Dico igitur, quanuis magno nævo non careant infidelium inter se coniugia, quoniam videlicet non fiunt in veri Dei timore ac reuerētia, tamen quum Dominus humani generis conseruator hoc in animis hominum discrimen turpis & honesti non aboleuerit, quo vagæ & spurcæ libidines à coniugali coniunctione discernuntur, vera etiam esse inter infideles spōsalia, de quibus agimus, id est, inita verbis in præsens tempus conceptis. Si vera sunt autem, consequitur bona conscientia dirimi multò minùs posse ob alterius infidelitatem, ac proinde rata ac firma esse oportere. Hoc autem manifestè etiam patet ex Dei verbo. Nam si scortatio vel stuprū hoc esset, vt ὑφ' ἑολικῶς scribit Tertullianus, nunquam suasisset Paulus vt fidelis vel tantillum cum infideli permaneret. At enim, inquiunt, loquitur ibi Paulus de iam contractis matrimoniis quæ expedit non dirimi. Id ego verò concedo: sed quis ostendet Apostolum agere de iis duntaxat coniugiis quæ inter vtranque initiò infidelem personam fuerant contracta, ac non etiam de iis quæ iam fidelis quispiam cum infideli iniuisset? Quòd si ista quoque censent adeò

1. Cor. 7. 13. & 14.

firma

firma esse vt à fideli dissolui non possint, efficitur certè valida quoq; habenda sponsalia, à quibus vinculum illud cœpit. Neque tamen nego quædam iam consummata valere quorum alioqui irrita erant initia. Sed hoc dico obtinere tum demum, quum quod vero plenóque consensui deerat, per subsequentem copulam purgatur, veluti si quispiam impubes vel coactus vel per errorem sponsalia contraxit, pubes autem factus, vel vltro cognito errore postea desponsam cognoscat: id quod certè in hac quam tractamus specie locum non habet. Quòd si quis excipiat eũdem Paulum prohibere ne quis iugum ducat cum infidelibus, id quoque concedo, & quæ aduersus eiusmodi coniugia Patres passim detonãt, vehementer probo, modò quidem emolliãtur eorum hyperbolæ. Nego enim hinc effici vana esse sponsalia, quanuis inconsultò nec satis recta conscientia fuerint contracta: siquidem multa optimo iure dissuadentur, quæ tamen semel facta, dissolui non possunt. Hæc igitur in genere nostra sententia est verbo Dei planè, vt arbitror, consentiens. Addidi autem exceptionem, NISI INFIDELIS DISCESSERIT, quoniam si ne consummato quidem matrimonio manet obligatio

2. Cor. 6. 14

Vide 28. q. 1.

siue seruitus fratris aut sororis, vt loquitur Apostolus, liquet multò magis id constituendum esse, quum sponsalia sola intercesserunt. Sed tamen arbitror hîc esse multiplici distinctioni locum. Primùm enim magnum est discrimen ponendū inter eum qui hæreticus sit duntaxat, id est, qui ex Christi quidem Ecclesia se esse profiteatur, sed à vera Ecclesia in aliquibus dogmatibus dissideat, & eum qui Christianam religionem ex professo oppugnet, quales sunt hodie Iudæi & Mahumetani. Deinde quum non omnes sectæ sint eiusdem momenti, inter ipsos quoque nō tantùm aberrantes (quis enim est extra omne erroris periculum?) verùm etiam errorem suum pertinaciùs tuētes, & alios in suam sectam pertrahētes, aut aliis eiusdē sectæ sese adiungentes (cuiusmodi sunt hæretici vocati) seruandum est hoc discrimen, vt non omnes eodem loco habeamus, quum nō omnes hæreses eiusdem sint momenti. Præterea & illud tenendum est, pari periculo sese non exponere qui nurus, quàm qui sibi generos quærunt, quoniam vxores demum in familiam ac potestatem maritorum transeunt, ac proinde isti quàm illi meritò videntur longiùs aberrare. Postremò illud quoque obseruandum arbitror, non habēdam eam per-

personam pro infideli quæ sese ad veram religionem transituram ita spondeat, vt ei meritò fides habēda videatur. His positis, concludo sequendam esse nobis Apostoli doctrinam, ac proinde tamen Ecclesiastica pœna dignos videri (pro ratione tamē circunstantiarum moderanda) qui cum aliis quærant cōiugia, quàm cum iis dē quorum vera in primis religione satis constet: prudenter autem ac etiam Christianè prorsus facere Magistratus qui eiusmodi sponsalia faciēda inhibeant. Addo etiam meritò puniendos capitali pœna videri tāquam manifestos apostatas, qui iam plus satis patefacta Euangelij veritate, cum apertis eius hostibus, veluti cum Mahumetanis ac Iudæis, cōnubia contrahant: qui Magistratus si officium fecerint, superuacanea videri possit de istiusmodi sponsalium vel matrimoniorum vinculo quæstio. Quominus autem simpliciter audeam pronūtiare sponsalia eiusmodi dissoluenda, facit Apostolus, apertè præcipiens fideli ne ab infideli, quandiu in matrimonij officium (quod cohabitationem vocat) consenserit, discedat. 1. Cor. 7. 13. & 14. Obiectio 1. Augustin. de adult. coniug. libr. 1. & De sermone Domini in mōte, lib. 2

Nunc autem agè contrarias rationes expendamus. Sunt enim qui nullo modo tolerandam huiusmodi coniunctionem arbi-

trentur: iique potissimùm nituntur lege il-
Exod. 24. 11. & 16. Deut. 7. 1. & 3. & 4. & 27. 3. 4. & 5 Esdr. 9. la toties inculcata, qua Israelitis interdicitur connubium cum extraneis populis, tam seuerè quoque vindicata, vt Esdras iampridem etiam consummata eiusmodi matrimonia penitus dissoluerit. Hìc igitur duo sunt in primis nobis consideranda: Vnum, an interdictum illud ad omnes exteras gentes pertinuerit: alterum, an idem sit hodie nobis sine exceptione obseruandum. Ac mihi quidem, quod ad priorem quæstionem attinet, dicẽdum videtur, certos tantùm populos fuisse illa lege comprehensos, eos videlicet in primis quos Dominus exitio deuouerat, ac præterea Ammonitas & Moabitas peculiaribus de causis. Nec obstat quòd videtur generalis causa interdicti, nempe ne viri à mulieribus, aut mulieres à viris ad idololatriam abducerentur. Nam præter illam causam vniuersalem sunt particulares à Domino expressæ, & remedium aliquod aduersus illud malũ afferri aliter etiam potuit, nẽpe si priusquam matrimonium cõtraheretur, persona infidelis certum, quoad eius fieri potest, testimonium edidisset se veram religionem amplecti velle. Habuit certè lex
Refutatio 1.
Deut. 21. 1. illa exceptionem de muliere captiua quam ducere licuit. Causa verò cur captiuam potius

tius quàm liberam accipere licuerit, hæc videtur fuisse, quòd captiua iam quodam modo peregrina esse desiisset, quum inter victoris Israelitæ bona numeraretur. Præterea cautum erat, vt vngues resecaret, comam raderet, patrem & matrem per integrum mensem quasi mortuos lugeret: quæ omnia dum fiebãt, licuit & ipsi hero & ancillæ captiuæ deliberare de futuris nuptiis, ne quid eiusmodi temerè fieret. Deinde illa omnia huc spectabãt, vt mulier eiusmodi non nisi certissimo cũ testimonio, quòd & patriam & parẽtes velut prorsus oblita esset, admitteretur. Deinde sunt qui negent legem illam fuisse præcisè obseruandam. Proferuntur enim exempla Salmonis principis Iuda, qui Rahab ex Iericho duxit: & Boazi, qui Rutham Moabitidem cognationis iure accepit: itémq; Sampsonis, Dauidis, Solomonis, & aliorum. Sed huic sententiæ nõ accedo. Nam quod ad Rahab attinet, non dubium est quin accensa fuerit populo Israelitico ex Dei voluntate, propter beneficium collatum in exploratores, & raram eius fidem. De Boazo verò, etsi potuit prætexere Rutham factam esse quodammodo ciuem Israeliticam per prius matrimonium, nihilominus tamen respondere malo aliquid etiam næui fuisse in illo

connubio, quum satis constet, multas etiam alias Domini leges conniuentia Magistratuum negligenter admodum fuisse ab illo populo obseruatas. Sampsonis autem & aliorum quãtumuis excellentium hominum facta, absit vt pro regula sequamur, nedum vt aliis vulgarium aliquot hominum commemoratis exemplis moueamur. Concedo igitur eiusmodi sponsalia, imò etiam matrimonia iam consummata post susceptos quoque liberos, fuisse ex Dei ordinatione non quidem repudio propriè dirimenda, (diuortium enim ibi nullum est, vbi nullum matrimonium fuit) sed ipso iure nulla pronuntianda: meritò denique (vt scitè scribit Augustin.) quæ Domino prohibẽte ductæ essent, Domino iubẽte fuisse dimissas. Sed, vt hoc demus, adhuc tamen ambigitur, an idem hodie nobis sit in coniugiis imparibus constituendum, id est, quoties fidelis cum infideli sponsalia contraxit, aut alter euasit infidelis. Cur autem idem statuendum videatur, ex eo colligitur quòd vniuersalis & perpetua esse videtur ipsius legis ratio, nimirum ne infidelis fidelem à vero Dei cultu abducat, quod etiã videtur Paulus diserte cõfirmare, quum inquit, *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, quibus verbis certum est includi etiam matrimonium.

Refutatio 2.

2. Cor. 6. 14.

Respon-

Respondeo hactenus esse nobis spectãdam vniuersalem illam causam huius prohibitionis, vt ex eo cõcludamus maximis periculis vltro sese obiicere qui eiusmodi coniugia ineunt, quod vnum Paulus illic respexit: sed præcipuè obseruandas esse peculiares causas quas hodie cessare res ipsa conuincit. Eam autem esse sententiam Apostoli ipsemet declarat, quum si quid eiusmodi factum sit, iubet nos propter sublatũ illud discrimen populorum potius bene sperare de lucrifaciendo infideli, quàm de fideli amittendo metuere.

Secundo loco profertur argumentum magni quidem in speciem momenti, sed reuera ἀφρὸς λόγος, quanuis torrentis instar Augustinum extra viam abripuerit, nempe quòd detestabilius sit crimen ἁμαρτίας quàm adulterij: ac proinde æquum sit existimare multò etiã æquius esse, vt illa potius quàm isto matrimonij nedum sponsalium, vinculum dissolui possit. Obiectio 2.

Responsio verò facilis est, nempe non comparari inter se hæc crimina, vt vtrum sit grauius coram Deo, dispiciatur, sed vt quod magis repugnat matrimonij naturæ, id longè grauissimum habeatur. Idololatra porrò atq; adeò impius quispiam esse potest, & tamen maritus, quum matrimonium à scortatione Refutatio.

inter ipsos etiam impios plurimum differat: adulter autem simul & maritus esse nemo potest. Itaq; matrimonium adulterio, nō autem impietate, dissolui mirum videri non debet: & ratio illa planè vana deprehenditur, quod ad sponsalium, nedum coniugij consummati, dissolutionem attinet, quum alioqui ad huiusmodi sponsalia & coniugia dissuadenda maximū pondus habeat. Huc enim feruntur illi veterum Patrū clamores, *Prostituūt templa idolis. Quæ consensio lucis ad tenebras? Christi cum Belial? Redduntur illorum membra, quorū sunt cōstæ. Christiani hominis non est ab infidelibus coniugia petere:* & similia huiusmodi, commoda tamen interpretatione mollienda. Neque enim necesse est à Deo vel mente vel corpore disiunctū esse, cui vel casu, vel ἐπιφοιτήσεως etiam, contigerit cū infideli copulari: cuius rei plurima passim extant in sacris literis & ante Legem, & sub Lege, exempla. Promulgato autem Euangelio quin eiusmodi penè infinita acciderint dubitari non potest. Certè si simpliciter illas Patrum sententias accipiamus, falsum fuerit quod dicit Apostolus, permanendum esse fideli, quandiu consentit cum ipso habitare infidelis. Quis enim Spiritu Dei præditus suaserit cuipiam vt vel tantillum extra Christi

Obiectio 3. Cypr. de lapsis. Hieron. in Iouinianū. Ambr. lib. 9. epist. 70. August. de fide & oper. c. 18.

Refutatio 1.

2

Christi consortium maneat? Falsum etiam illud esset, sanctos esse liberos ex impari quoque coniugio prognatos, nisi alter, licet infideli, quod ad coniugalem copulam attinet, coniũctus, tamen Christi mẽbrum esset. Deinde ne illud quidem rectè diceret Apostolus, sanctificari infidelem fideli, id est, legitimè & ex bona conscientia licere fideli marito vti infideli vxore, & cõtrà: quoniam videlicet vnusquisq; non ex alterius (nisi sit criminis alieni socius) sed ex sua ipsius conscientia polluitur. Postremò, si membrũ Satanæ fieret quisquis infidelẽ habet siue sponsam siue vxorẽ, quod discrimẽ esset scortationis & legitimi matrimonii sponsionem? 3 4 5

Tertio loco, vrget illa Pauli verba Augustinus, *Reliquis dico ego, non Dominus*, ac si Apostolus ita significaret nihil hac de re mandatum esse, sed liberum esse fideli vel discedere vel non discedere: se tamen suadere, ac veluti consilium, non autem præceptum dare, vt fidelis spectet potiùs quid expediat, quàm quid liceat. Respondeo cũ tanti viri pace, nulla prorsus ratione, imò ne iusta quidem coniectura niti istiusmodi collectionẽ. Nã vbi tãdẽ inueniem⁹ in verbo Dei, licuisse ob aliã quàm adulterij causam matrimoniũ dissoluere? Spectare verò nos oportere nõ tãtùm quid liceat, verùm Obiect. 3 Refutatio

etiam in primis quid expediat: imò verò nihil nobis in foro conscientiæ, vt loquuntur, licet, nisi quo Dei gloria amplificari, & proximus ædificari possit: an est medium nescio quod consilium à probo & prudente quopiam profectum, quod vel sequi vel repudiare fas sit, ac non potiùs Dei ipsius præceptum? fefellit autem Augustinum fortasis illud quoque inter cætera quòd hæc Apostoli verba, *Si infidelis discedit, discedat*, perinde accepit ac si verbum illud, *discedat*, ad fidelem pertineret, vt sit hæc sententia huius loci: Si discedit infidelis, fas esse fideli vt vicissim discedat. Atqui res ipsa, adeóque grammatica σύνταξις postulat, vt ὁ ἄπιστος repetatur ἀπὸ τῆς κοινῆς, & sit hic sensus, Si discedere vult infidelis, siue (vt antea dixit Apostolus) si cohabitare recusat, sanè discedat ipse, & sua insania fruatur: eiusmodi autem personæ desertrici maritus vel vxor fidelis non ampliùs adstringitur.

Obiect. 4. Itaque illud Augustini dilemma, quo videtur Pollentium ad quem de hac re scribit, irretire, planè concidit. *Iubet fideli Dominus*, inquit Augustinus, *ne infidelem dimittat, an non iubet? Si dixeris, iubet, reclamat Apostolus. Ego dico, non Dominus. Si dixeris, non iubet, causam requiro.* At ego pla-

Refutatio

nè

nè respondeo, iubere: & nego reclamare Apostolum. Nam si quid loquatur Apostolus, quod non loquatur Dominus, iam non est ei credendum, quia non Apostolus. Minimè igitur voluit Paulus, aliquid de suo extra Dei mãdata depromere, quod facere ipse nec voluit, nec potuit, nec debuit: sed ea quæ disertè & specialiter à Domino expressa fuerant, (sicut illud, *Vxor à viro non discedito*) ab iis distinguere quæ per ipsum demum Dominus significabãt. Quorsum autem hoc? inquies. minimè profectò quasi hæc minùs essent à Deo quàm illa: sed primùm quidem vt calumniatoribus ansam præcideret, qui obiicere alioqui potuerãt ipsum aliquid Christi verbis affingere: deinde verò, vt auctoritatem sui Apostolatus assereret, ac si diceret, De reliquis fateor quidem non extare Domini mandatum totidem verbis expressum, sed ego, vt ipsius Spiritu præditus Apostolus, hoc dicere non dubito, *Si quis frater vxorẽ habeat*, &c, *ne dimittat eam.* 1. Cor. 7. 10. 1. Cor. 7. 12.

Alias præterea duas causas affert Ambrosius, nempe quòd non commodè nec ritè possit eiusmodi impari coniugio benedici, neque communes preces inter istiusmodi coniuges haberi: quod vtrunque ita esse concedo, ac propterea pessimè sibi consulere qui talia coniugia ineant. Ne- Obiect. 5.

Refutatio. go tamen inde consequi licere ista sponsalia dirimere, nisi fidelis ab infideli deseratur, quod etiam Ambrosius non videtur sensisse. Et hæ quidem præcipuæ sunt eorum Patrum, ac præsertim Augustini, rationes, quibus adducti sunt vt fideli ab infideli discedere liceret. Sed non est, opinor, cur eis hac in re assentiamur.

Synodorū sententia. Laod. can. 10. & 31. Chal. 14. Carthag. 24.

Nunc verò Synodorum etiam hac de re sententiam ad verbi Dei normam exigamus. Veteres igitur Synodos maximè probo, vt quæ separationis non meminerint, sed duntaxat eiusmodi coniunctionem cõdemnent, vt quæ absque Ecclesiæ iusto offendiculo, atque adeò absque alterius partis insigni periculo non contrahatur, quod sanè non modò rationi, verùm etiam ipsi Apostolicæ doctrinæ consentaneum est. Imò & illa moderatio quam adiiciunt, æquissima est: nempe, vt liberos dare quidẽ nuptum non liceat, sed accipere potiùs si futuros sese Christianos profiteantur.

Sextæ Synodi can. 72. Obiect. 6.

Recentior autem Synodus sexta Constantinopolitana, circiter annum Domini 680. duo constituit. Vnum, vt si Orthodoxus hæreticã duxerit, vel hæretica orthodoxo nupserit, irritæ sint nuptiæ, & nefarium coniugium dissoluatur, atque adeò qui tale quippiã commiserit, segregetur: alterũ,

vt h

vt si ex duobus infidelibus (legitimè tamen coniũctis) vnus quidẽ fiat orthodoxus, alter verò in errore permaneat, modò fideli placeat cum infideli cohabitare, non separentur. Quid si verò fideli coniunctio non placeat? nempe fiet separatio ex hoc canone, vt disertè scribit Balsamon, prolato etiam cuiusdam Basilij Buccinatoris exẽplo, qui ex Patriarchali decreto fuerit post baptismum à sua infideli vxore separatus. At ego non possum huic Synodo assentiri, cùm sine distinctione loquatur Apostolus prohibens fideli discedere ab infideli, & fidelem fratrem aut sororem tum demum liberans quum prior discedit infidelis. Itaque verbo Dei repugnat hoc decretum in eo etiam Apostoli verba manifestè depraua[n]s, quòd quum scripserit Paulus, *Si infidelis consentiat habitare cum fideli*, isti scribunt, *Si fideli placeat cum infideli cohabitare:* ac proinde falsarii hac in re deprehenduntur, quum ista duo sint prorsus diuersa, contrà quàm Balsamõ credidit, interpres certè nec acutus, nec in plerisque diligens. At ecce recens illud & adhuc calens conciliabulũ Oecumenicũ Tridentinũ fortasse controuersiã istã dirimet. Sic enim decernit: *Si quis dixerit propter hæresim dissolui posse matrimonii vinculũ, anathema sit.* Fulmẽ certè terrificũ, nisi plus satis not⁹ esset

Refutatio I

2

Tridentini concilii sententia expensa.

Tridẽtin. conc. sess. 24. can. 5.

Tarpeius ille Iupiter: placet enim παρέργως nonnihil commemorare, quod non est ab hoc nostro instituto prorsus alienum. Vibratum fuit fuliginosum hoc fulmen Tridētinum anno Domini 1563. illis ipsis Bacchanalibus quæ Martinalia vocant, bonis Patribus nimirum edicto illo de pace, quo ciuile bellum Gallicum aliquot antè mensibus sopitum erat, non minùs quàm vallis Tellinæ vino inflammatis, ac proinde cum illa sua splendida bile temerè in seipsos anathemata iaculantibus. Seipsos enim profectò feriunt, ebriorū instar, quū sic loquuntur. Sed nequis fallatur, fiunt ista per ludum & iocum. Etenim anno vno & altero præcedente Sataniſsimus ille ipse Pater, Pius IIII. missō in Galliam legato Ferrariensi Cardinali qui præclara Turnonij cœpta perficeret, hoc vnum agebat in primis destruendo Ecclesiarum Gallicarum ædificio, vt primum à Gallorū Rege ipsiúsque fratribus pueris principem, partim quidem cōmentitij Sardiniæ regni proposita imagine, ludificaretur, partim vero promisso cum præstantissima heroina ac regina, sed parum illi grata coniuge, diuortio, vnà cum regni alterius omniúmque ipsius bonorum, quasi hæretica esset, in ipsum transferendo dominio, addita etiam

tiam alterius ſtatim ducendæ reginæ pactione, ad ſuas partes traduceret. Hæc enim fuerunt tria illa retia quibus princeps ille, alioqui minimè malus, quorundā fraude ita miſerè fuit circūuentus, ſummo cum bonorum omnium luctu, & maximo Gallici regni detrimēto, vt tandem pro tribus regnis imaginariis ſtipendium illud vnum nimis verè ſit nactus quod ſolet Romana meretrix amaſiis ſuis perſoluere, mortem nimirum quæ & ipſa eſt peccati merces. Itaque vno ferè eodémque tempore Papa quidem ipſe, ob hæreſim ſcilicet, reginam illam à ſuo marito dirimere iniquiſsimo diuortio tentabat, ipſius autem emiſſarij anathemata in eos ipſos crepabant qui tale quicquam fieri poſſe dicerent: fortaſsis vt par pari referrent ſextæ illi eidem Synodo quæ Romanam eccleſiam alio canone non minùs iuſtè quàm ſeuerè reprehendit. Sed ad rem redeo. Tridentina hæc anathemata temerè in omnes de re quauis diſſentientes vibrata, non eſt quòd quenquam magnopere commoueant. Verùm, quod ad rem ipſam attinet, fateor mihi probari illorum ſententiam, vt cum verbo Dei congruentem, nempe propter hæreſim dirimi ſponſalia, nedum coniugia, non debere. Quidni enim inter tot errorum portenta,

Sextæ Synodi can. 13.

hoc rectè dictum bonis illis Patribus exciderit, quũ & ipsa dæmonia Iesum esse Christum Dei (ita vt erat) verè pronuntiarint? Sed tamen sic quoque fortasse plusculum ipsis tribuo quàm deceat. Quid si enim nouam aliquam hæreseos definitionem excogitent? quid si vinculum matrimonij à iure thori distinguant, vt se non aliud sentire quàm suos maiores doceant? Agè igitur illos mittamus, donec suam sententiam, si videbitur, pleniùs explicent.

Vxor infidelis ab infideli repudiata, an ab eodem post baptismũ repetẽda. c.2.28.q.1.

Nunc ad Canonicos nostros Rhapsodos venio. Gratianus hac de re disputans citat Eutychiani Papæ decretum, quo constituitur, vt *si quis gentilis gentilem vxorem dimiserit ante baptismum, post baptismum sit in ipsius potestate eam habere vel non habere.* Hoc verò decretum glossator de certa tantùm specie intelligit, nẽpe si propter adulterium sit factum diuortium: idque rectè. Nã alioqui vniuersaliter de quouis diuortio intellectum, iniquissimum esset: si quidem hominis est ad Christianismum accedẽtis, veram resipiscẽtiam testari, ac proinde non rectè facta, siquidem adhuc est integrum, corrigere. Ergo si iure poli (vt loquuntur) non potuit qui tum gentilis erat, siue spõsam siue vxorem suam reiicere, eóque postea Christiano facto res adhuc est integra:

integra: certè non minùs tenetur quantum in se est eam quam iniustè eiecit recipere, quàm aliquid furto ablatum restituere: nec aliter ad Christianismi professionem admitti debet, quàm vel id fecerit, vel se facturum seriò spoponderit. Res autem tunc est integra quum neque illa alteri nupsit, neque ipse aliam duxit. Tunc enim quod factum est infectum fieri non potest, vt cautum est Dei verbo. Quòd si vxor adhuc gentilis maritum à quo reuocatur, audire noluerit, vel contrà, tunc sanè statuendum erit quod ait Apostolus, nempe desertam personam ei à quo deserta est amplius non adstringi, quod idem Eutychianus rectè sequente canone ex Apostoli sententia decernit. Ierem. 3. 1.

Describit eodem loco Gratianus (sed non satis bona fide omnia, vt apparet ex eo quod deprimit ex libro de fide & operibus) aliquot ex Augustino desumpta testimonia, quorum hæc summa est, licere fideli discedere ab infideli, quanuis qui spe lucrifaciendi infidelis non discedit, rectiùs faciat. Sed hanc sententiam modò mitigat, modò durissimè pronuntiat Augustinus, non satis profectò sibi hac in re constans, vt qui interdum addat conditionem, Obiectio 7. c. 4. 5. 6. 8. 9. Ibidem. Refutatio 1.

putà si fidelis cogatur ab infideli ad idololatriam: interdū verò in genere, & quidem adhibita graui commination e, iubeat maritum discedere ab ea quæ simulachrum facit, & admonita pœnitentiam non agit: *Sin minùs*, inquit, *& tu particeps eris peccati illius*: nonnunquam autem longiùs etiam excurrat, adeo vt eo Christi verbo ex quo propter fornicationem diuortium conceditur, velit præter adulterium, non modò idololatriam, verùm etiam auaritiam, atq; adeò quaslibet concupiscentias intelligi, *quæ animam corpore male vtentem*, inquit, *à*
2 *lege Dei aberrare faciunt*. Atqui nihil tale dicit Apostolus, nec vsquam cōcedit fideli ab infideli discedere, sed tātùm dicit fidelem desertione infidelis à seruitute siue
3 obligatione matrimonij absolui. Imò in genere pronuntians Dominus, non licere marito vxorem extra fornicationis causam dimittere, nullū dubitationi locum relin-
4 quit. At enim fornicationis crimen etiam idololatriam comprehendit, auaritia verò vocatur idololatria. Concedo sanè hoc vtrunque, sed quàm latè nomen scortationis & idololatriæ accipiatur, nunc nō quæritur. Illud potiùs quæritur, an illo Christi dicto spiritualis quoque scortatio, id est, idololatria comprehendatur: quod ne verisimile

risimile quidem est, quum ibi non agatur de vero Dei cultu cum adulterino comparando, sed de coniugio carnis vel soluendo vel non dissoluendo, vt planè nullus ibi sit locus metaphorico adulterio, ac multò minùs de auaritia & eiusmodi cupiditatibus disputandi.

Obiectio 8. c.10. 28.q. 1.

Citat idem Gratianus ex Concilio Toletano 1111. Canonem 62. quo dirimitur Iudæi cum Christiana muliere cõnubium, nisi & ipse velit Christianus effici: quod etsi conatur excusare glossator, tamen quum ex diametro repugnet Apostoli sententiæ, ne refutatione quidem eget.

Refutatio.

Sed quod idem ex Concilio nescio quo Vrbanensi profert, nẽpe vt siue Christiana Iudæo, siue Christiano Iudæa misceatur, à communione Ecclesiæ segregetur, id verò æquissimum censeo. Quòd si præterea ciuilis magistratus in eiusmodi apostatas ita vt æquum est animaduerterit, expeditissimus hic modus fuerit eiusmodi controuersias semel definiendi.

c.17. 28.q. 1.

Profert idem Gratianus locum, non ex Gregorio vt habent impressi codices, sed ex Ambrosio, quem suis distinctionibus pessimè, vt & multa alia, deprauat. Tradit enim apertè & simpliciter ac sine distinctione Ambrosius cum Apostolo, fidelem

Obiectio 9. c.2. 28.q. 2. Ambros. in 1. Cor. 7. Refutatio 1.

desertum ab infideli non peccare si sese alij coniunxerit, *Quoniam*, inquit, *contumelia creatoris soluit ius matrimonii circa eum qui relinquitur, infidelis autem discedens, & in Deum peccat & in matrimonium*. Quid autem Gratianus? primùm quidem non vult hoc valere nisi in coniugio inter vtranque adhuc infidelem personam inito. Deinde vtitur istis distinctionibus: Altero ad fidem conuerso, si vult discedere infidelis, tunc fidelis à vinculo matrimonij solutus aliam quoque potest ducere: sin verò infidelis nihilominus permanet in cõiugio, fideli quidem relinquere infidelem etiam permanentem licet, at ei non licet viuente infideli, aliam superinducere. Postea descendit Gratianus ad aliam speciem. Quid si enim vel inter vtrunque fidelem contracto matrimonio, vel vtroque aut altero post contractum matrimonium ad fidem conuerso, alter postea à fide discedat, & fidei odio fidelem deserat? *Tum verò*, inquit, *derelictus discedentem non sequetur, illa tamen viuente alteram ducere non poterit.* Fundamentum autem omnium istorum, quæ & falsò & ineptè dicuntur, boni Pontifices Romani iecerunt, quod cuiusmodi sit agè etiam videamus. Etsi enim ista non tam ad repudia quàm ad diuortia spectant, tamen placet

Refutatio 3.

cet in ea iam nunc inquirere, vt alteram tractationem eò paucioribus absoluamus. Constituunt quædam esse matrimonia legitima & non rata: quædam rata & legitima: quædam denique rata, nec tamen legitima. Legitima vocant, quæ ex legum præscripto vel prouinciæ moribus contrahuntur: quorum vinculum solui nullo modo nisi morte potest. Itaque legitima nec tamen rata esse volunt, quæ inter infideles ineuntur, quoniam videlicet inter eos non sunt firma & fixa, vtpote quæ repudio vel diuortio facilè dissoluantur: legitima verò & rata, quæ inter fideles ita vt in Ecclesia decet contrahuntur: rata denique, id est, fixa & immutabilia, nec tamen legitima, quæ solo coniugum affectu contrahuntur, neglecto Ecclesiæ ordine. Ad hæc verò primùm respondeo, siue rem ipsam, siue istorum vocabulorum vsum legitimum & ratum spectemus, ineptum esse istud tam magnum inter legitimum & ratum discrimen, quoniam iniquissimum est vel id ratum non habere quod sit legitimum, vel ratum id habere quod sit illegitimum. Quòd si excipiant hoc discrimen ideirco poni quòd legibus humanis quædam liceant quæ tamen verbum Dei prohibeat, ac proinde iure poli (vt ipsi

c. quanto, Extrà, de diuortiis.

loquuntur)rata nõ sint: respondeo ita quidem esse, sed hoc nihil ad rem pertinere, quoniam de solo iure poli quæri ab iis oportet qui conscientias regunt:ex quo efficitur vocanda potiùs ab ipsis fuisse illegitima (etsi alia aliis minùs legitima sint) quæcunque contra verbum Dei fierent. Sed ne videamur λογομαχεῖν, agè de re ipsa dicamus. Cõiugium inter infideles ex legibus etiam iustissimis contractum, aiunt legitimũ quidem esse, ratum verò non item. Sed quorsum id, quum vel ipsis confitentibus, iudicium de extraneis nõ ad nos, sed ad ipsum Dominum spectet? Aperiamus ergo μυστήριον. Volunt hucusque hoc extẽdi, vt etiam si alter postea ad veram religionem cõuertatur, tamen quod ad infidelem attinet, de matrimonio iudicetur ex eius tẽporis circunstantia quo contractum fuit, quum videlicet vterque erat infidelis, & hanc causam esse arbitrantur cur discedẽte infideli possit fidelis aliam etiam ducere, quia videlicet matrimonium inter infideles non sit ratum. Sed si ita est, cur non itidem volunt licere aliam etiam ducere, si, qui fidelis factus est, infidelem volentem cohabitare dimittat, quum ipsi fas hoc esse arbitrentur, illud vero non item? Semper enim inter infideles fuerit cõtractum non ratum matri-

matrimonium, siue infideles manserint, siue alter postea fidelis fiat. Respondebunt nimirũ, quanuis quum contraheretur inter vtrũque infidelem matrimonium, neutrius respectu ratũ esset, tamen posteaquam alter factus est fidelis, ratum hoc esse incipere, quod ad ipsum fidelem attinet. Sed si hoc verè sentiunt, quî fit vt fidelis cum infideli matrimonium dirimendum pronuntient? Nam si matrimonium infidelis cum infideli ratum esse incipit, ex quo qui infidelis erat, ad fidem conuersus est, ideóque si prior discedat aliam tamen ducere non potest: multò sanè magis dicendum fuerit, si iam fidelis aliquis infidelem ducat, ratam & indissolubilem esse istam cõiunctionem oportere, quod ad fidelem attinet. At ipsi non modò nõ ratam, sed prorsus etiam intolerabilem eam coniunctionem esse volunt, vt suprà diximus: quam sanè ipsis assentior, vt suo loco dixi, & bona cõscientia contrahi non posse, & pœnam tum Ecclesiasticam tũ ciuilem vel grauissimam mereri, sed dirimendam esse nisi prior discesserit infidelis, multò minùs etiam arbitror quàm si vterque adhuc infidelis hoc coniugium contraxisset. Non sunt igitur inter se satis consentanea quæ isti constituunt, neq; fidelis ab infideli desertus idcirco liber est,

vt ad aliud coniugium transire posit, quòd suapte natura non esset ratum matrimonium: sed potiùs quoniam infideli datam fidem frangente, iniquum est fidelem luere alieni criminis pœnam, vt pleniùs in tractatione de Diuortiis (Deo fauente) explicabimus, ad ea quoque responsuri quæ in contrariam sententiam hac de re ab Innocentio III. scribuntur. Ex eo verò quòd rata matrimonia vsque adeò rata esse volunt vt eorũ vinculũ sola morte solui possit (quãuis ne morte quidem solui somniarunt repetitarum nuptiarũ fugillatores) hic etiam error natus est, quòd fideli ad infidelitatem desciscẽte, & alteram fidelem personam deserente, plenè liberatum fidelem non putant, manente videlicet cõiugij vinculo, quod impediat quominus fidelis ab apostata desertus aliã possit ducere, quod tamen ipsi liceret si à simpliciter infideli desereretur. Hoc verò quàm sit iniquũ nemo nõ videt, opinor, quum par & in hac & in illa specie sit desertio: & apostatæ desertori minùs etiam quàm cuipiam veram religionem nunquam amplexo sit indulgendum. Certe Paulus, cuius auctoritati standum nobis est, etsi de matrimoniis iam cõtractis agit, tamen in genere loquitur de fideli quem infidelis deseruerit, nullo facto discri-

c. quanto. §. Nec obstat, Extrã. de diuortiis.

Fideli ad infidelitatem desciscente, & fidelẽ deserente an solutus sit fidelis.

Refutatio 3.

1. Cor. 7. 12. & 15.

discrimine eóne tempore quo initum fuit coniugium vterque esset infidelis, an verò alter tantùm: neq; etiam eũ qui nunquam alius quàm infidelis fuerit ab apostata discernens. Præterea verba illa, *Quoniam videlicet ad pacem vocauit nos Dominus*, quoquo modo explicentur, magis etiam videntur in apostatam dici quàm in quempiam qui verã religionem nunquã sit professus. Sed de his plus satis hoc quidem loco, in quo coacti etiam sumus quædam admiscere quæ ad coniugia consummata potius quàm ad sponsalia spectant. Horũ autem omnium hæc summa est. Fidelis cum infideli sponsalia prorsus quidem esse dissuadenda & legibus etiam ciuilibus interdicenda ac grauiter vindicanda: sed si fortè contracta fuerint, siue ab initio vterque fuerit infidelis, siue alter tantùm: siue quũ vterque esset infidelis, alter postea factus sit fidelis, siue quum vterque fidelis esset, alter postea factus sit infidelis, putà Iudæus aut Mahumetanus, aut ex eorum hæreticorũ genere qui fundamentũ pietatis abnegãt: eiusmodi, inquam, spõsalia, si nihil aliud obstet, omnino firma & immutabilia permanere, quandiu infidelis consentit in coniugis officiũ. Quòd si infidelis fidelẽ deserat, tunc penitus liberũ esse fratrẽ aut sororẽ à sponsaliũ obligatione. Quãdo verò

4

Conclusio disputationis de impari coniugio.

desertus fidelis dici possit, & an ipso iure, an autem iudicio priùs interueniente solutum sit vinculum in altera tractatione de diuortiis explicabitur.

De absentia sponsi vel sponsæ interuenientè.

Quid si verò absentia alterius impediat quominus reipsa compleri possit coniugium? Respondeo quærendum esse de absentia, quoniam aut inuitus abest aliquis, aut volens. Si volens abest, quærendũ rursus quo animo discesserit, quandiu abfuerit, & si quas non reuertendi causas habeat. Vtimur ergo in hac Ecclesia hoc iure quod mihi quidem æquissimum videtur. Si sponsus conscia sponsa, & honestam ob causam ante cõsummatum matrimonium peregrè profectus, annum integrum, quãuis officii admonitus, volens abfuerit, petenti sponsæ, trina per sesquimensem præeunte publica denuntiatione tum in Ecclesiastico cœtu tum coram ordinario Magistratu, fas est diremptis sponsalibus alium maritum accipere: nisi fortè comparuerit, tum enim auditur, & nisi iustam repudij causam probarit, ad præstandam fidem auctoritate Magistratus compellitur. Sin verò sponsa, conscio itidem sponso, peregrè profecta fuerit, idem ius seruatur, eo duntaxat excepto, quod vir annum integrum expectare non cogitur, nisi fortè

ex eius

ex eius voluntate id genus negotij gerendum illa suscepерit quod illam diutius abesse cogat. Quòd si sponsus vel sponsa malo animo & fallendi causa discessisse comperiatur, datur in primis opera modis omnibus vt officij admoneatur. Quod vbi ritè factum, aut saltem (quoad eius fieri potuit) tentatum fuisse constiterit, nec tamen is in quem agitur, comparuerit, post trinam, vt antea, denuntiationem, idem in absentem vt desertorem decernitur. Quin etiam illud cautum est, vt si cuius fraude aliò ablegatum sponsum aut sponsam cõstiterit, is grauiter alioqui mulctandus absentem quærere & sistere teneatur: quod onus etiam tutoribus & curatoribus imponitur: in quorum fuerint potestate.

At verò quid si alter abfuerit inuitus & nullo suo dolo, putà vel quòd sit captiuus, aut alioqui vi aut morbo detentus, aut exilio siue deportatione mulctatus, aut iusto metu deterritus? Tum sanè vel eò, quoad eius fieri potest, proficisci tenetur qui sponsalium impletionẽ desiderat, vel saltem eius reditum quantumuis diuturnum tolerare, aut certum de morte nuntium patienter expectare. Nec enim censeri potest desertor qui inuitus abest, & ita rectè iam olim decretum est, adeò vt si quæ ar- c.1.2. & 4. 34.q.1.

bitrata maritum in captiuitate mortuum, alteri nupserit, marito postea reuerso sit restituenda. Imò & in sponsalibus in futurum tempus conceptis (cuiusmodi sunt illa de quibus in Iure Ciuili cauetur) id seruabatur, vt peregrinante sponso, trienniũ priùs expectaretur quàm sponsa nouas nuptias iniret, quanquã Canonici postea nullum tempus videntur præfixisse: in eo certè multò minùs religiosi quàm Caius Iurisconsultus, cuius hæc verba sunt: *Sæpe iustæ & necessariæ causæ non solùm annum vel biennium, sed etiam triennium & quadriennium & vlteriùs trahunt sponsalia, veluti valetudo Sponsi Sponsæve, vel mortes parentum, aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes quæ ex necessitate fiunt.* Sed de captiuitate aliisque absentiæ speciebus aliquid etiam in altero tractatu dicemus.

1. 2. C. de repud.

c. de illis Extrà. de sponsal.

Aliæ inutiliũ apud Iurisconsultos nuptiarum species.

Cæterùm quædam alia inutilium apud Iurisconsultos nuptiarum, ac proinde spõsalium genera libens prætermitto, veluti sponsalia siue nuptiæ cum peregrinis, cum ancillis, inter tutorẽ & pupillã, inter curatorẽ & adultã, inter masculos & fœminas maiores vel minores sexagenariis vel quin quagenariis, inter ingenuum & libertinam, inter patricium & plebeiam, inter quacũq; potestate præditos & eorundẽ iurisdictioni subie-

ni subiectos, quæ partim ipsis Imperatorũ legibus postea sublata sunt, partim contrariis moribus ipsóque tẽporis successu exoleuerunt, partim etiam à Canonicis sunt abrogata: quorum tamen audaciã in eo improbo quòd intra suæ iurisdictionis fines non permanserint, quum eorũ munus dũtaxat fuerit quid in conscientiæ foro fas aut nefas esset pronuntiare. Neq; id verò deterrere debet pios & æquos Magistratus, quin ea in vsum reuocent quæ optimis & perpetuis rationibus sunt constituta, veluti interdictũ nuptiarum inter tutorẽ & & puppillam, inter curatorem & adultam, deniq; inter nimiùm inæqualis ætatis ciues, & si quæ sunt eiusmodi: contra quæ tamen interdicta si fortè sponsalia contrahantur, & rogitet aliquis an existimẽ dirimẽda, respondeo mihi non videri dirimẽda, sed vel alias potiùs pœnas ciuiles imponendas, quibus etiam Ecclesiasticã censurã ob violatã legum ciuiliũ auctoritatẽ adiungi par est: vel qui hoc admittant dignos esse qui aliò ablegentur, ne saltem exẽplo peccent. Cur autẽ ita sentiã, pleniùs (fauente Deo) differemus in altera tractatione, quũ de Magistratuũ in ferendis cõnubialibus legibus auctoritate differemus.

Solent autẽ præter illas causas, etiã alias duas recensere, nempe votum continen- De votiua continẽtia

tiæ,& spiritualem affinitatem, de quibus etiam aliquid nobis dicendum videtur Ac de voto quidem etsi à nobis abundè dictũ est superiore tractatione de Polygamia, iterũ tamen respõdeo, etiã si concederem nobis nunc quoque,vt olim sub Lege, integrum esse quippiam Deo vouere, non tamen consequi licere quiduis vouere, aut necessariã esse cuiusuis voti præstationem, quum (vt Ambrosius scribit) officium sit interdum à iureiurando ipso recedere. Votũ continentiæ quamobrẽ & quatenus illicitum.

Istud autem continentiæ votum sic demõstro nec iure posse concipi, nec si conceperis, necessariò præstari, nempe quoniam & illicitum est,& ἀδύνατον: nemo autem vel ad illicita vel ad ea quæ fieri non possunt obligatur. Illicitorum enim duas species constituo:vnam, eorum quibus res per se nefariæ vouentur, cuiusmodi fuit votum aduersus Paulum factum, ac etiam quod vouit Iephte:cuiusmodi quoque sunt idololatrarum vota, ac superstitiosorum etiam pleraque: alteram, eorum quæ non ἁπλῶς, sed κατά τι,id est, certam quandam ob causam non licent, veluti quòd vouentis vocationi repugnent. Est autem vocatio quædam vniuersalis, ad quam statuere debent omnes fideles se vocatos esse, nẽpe ad vitam æternam, ad fidem & omnes fructus

Act. 23, 11.

fructus Spiritus: & hãc vocationem oportet singulos perpetuis precibus fouere, quæ irritæ esse non possunt, quoniam à certo testimonio Dei nos vocantis proficiscuntur. Sed quædam præterea sunt vocationes particulares, de quibus temerè nobis constituendum non est, nisi sponte decipi volumus. Pro vocationis autem ratione dona distribuuntur ad illam obeundam necessaria, quoniam alioqui nobis Deus illuderet. Continentiæ verò donum particulare esse liquet ex ipsa experientia, & istis Christi verbis, *Non omnibus datum est: qui potest capere, capiat:* & ex hoc Apostoli dicto, *Velim vos omnes esse vt ego sum. Vnusquisque autem proprium donum habet à Deo.* Sic igitur colligo: Quum donum continentiæ sit particulare, non possumus licitè vouere continentiam, nisi sciamus eam nobis esse datam: imò etiam, si data nobis esset, aliud propterea etiam requireretur, nempe, vt si votum istud continentiæ perpetuum esse velimus, etiam in perpetuum eam nobis datam esse sciamus. Vocatio autem ista particularis ad continentiam intelligitur ex interrogatione tentationis (vt loquitur Augustinus) putà si non vrimur, id est, si nõ ita premimur vt succumbamus, & conscientia nostra turbetur. Item si ad eum

Mat. 19. 11.

1. Cor. 7. 7.

August. de sancta virginitate, cap 4

vitæ ſtatum vocauerit nos Dominus, qui coniugium nullo modo ferat: vel ſi coniugio implicitis ea impedimẽta obiiciat, quæ quominus illo vti poſsimus prorſus impediant. Ex iſtis, inquam, colligere poteſt aliquis ſe ad continentiam vocari, ideóque ex fide Deum precari poteſt ac debet, vt in continentiæ dono cõfirmetur: perpetuum tamen fore illud donum, ne tunc quidem conſtituere poteſt. Itaque eiuſmodi perpetuæ, imò ad certum tempus præſtitutæ cõtinentiæ votum quum fieri non poſsit ex fide, (vbi enim verbum non eſt, ne fides quidem eſt) peccatum ſit oportet. Nam quod nonnulli excipiunt, eos qui ad Eccleſiaſticos ordines vocãtur, ad continentiam vocari, falſum eſt, ſicut ex Apoſtolorum & totius veteris Eccleſiæ, ipſiúſque adeò Nicænæ Synodi auctoritate ſuo loco declarauimus. Sed & alia ratione eiuſmodi votum illicitum eſſe ex eo conſequitur, quòd qui vritur habet contrahendi coniugij præceptum, ac proinde vouẽdo fecit contra Legem: id quod ex ipſa experiẽtia ſerò intelligit qui antè vſtionem temerè vouit: quum non niſi tranſgrediendo Dei Legem poſsit à coniugio poſtea abſtinere. Qui verò cœlibatum vouit ſeſe iam incontinentem expertus, magis etiam eſt reprehendendus, vt

qui

qui se ad matrimonium vocari ex vstione nosse debuerit. Postremò si illicitè vouet filia quæ de parentum, vxor quæ de mariti voluntate priùs non est certior facta(vt diserte declarat Moses, nec ipsi saniores vo- Num.30.
torũ defensores, saltem quod ad maritum & vxorem attinet,audent inficiari) quantò magis irritum est eius votũ qui priusquam cognouerit án hæc sit Dei voluntas,vt perpetuò viuat ἄγαμος, eiusmodi necessitatem sibi imponit? Ex his autem omnibus non illud effici volo,illicitũ esse perpetuò continere,sed illicitũ esse perpetuæ cõtinentiæ votum. Iam verò etiam ἀδύνατον esse absq; peculiari dono Dei,quod sibi nemo in perpetuum possit polliceri,ex eo probo,quòd communi ordini naturæ penitus repugnet, quem vnus Deus extra ordinem agens, prout libuit,immutat. Nam certè appetitio mutuæ coniunctionis non est voluntaria,sed naturalis. Itaque si naturam ipsam, non dico quatenus corrupta, sed quatenus natura est, spectemus, (sicut hîc nobis omnino faciendũ est) non magis est in quoquam positum vt illa appetitione careat, (nisi aliunde ipsa natura impediatur :veluti si impedierit ætas, si valetudo vires naturæ infregerit, aut aliquid eiusmodi inciderit) quàm vt non esuriat vel non sitiat.

Votũ cõtinentiæ esse ἀδύνατον.

Quòd si quis excipiat, etiam si appetitio ista non sit in nostra potestate, tamen illam posse intra modum contineri, rursum (excepta peculiari gratia de qua qui certus nõ est, meritò præsumitur τὸ ἀδύνατον vouere) tam falsum hoc esse affirmo, quàm si quis diceret in nobis situm esse, intra modum esurire vel sitire. Neq; tamen nego sobrietate, ieiunio, precibus, & iis quæ cum istis cohærent istam ἀταξίαν aliquatenus coercẽri, (nequis fortè arbitretur istam σωματικὴν γυμνασίαν, quam postea maluerunt ἄσκησιν vocare, à nobis vt inutilem repudiari, quam Apostolus ipse vsurparit, & nemo Christianus pro suo modulo negligit, nedum vt in quædam claustra scilicet relegetur) sed hoc dico quod vel experientia ipsa comprobat, naturam ipsam videlicet vt furca expellatur, tamen recurrere, & quidem multò ardentiùs: & quicunque non habent perpetuæ continentiæ donum (quinam autem habeant, magis post vltimam victoriam quàm inter certandum cognoscitur) cœlibatum perpetuum vouẽdo planè θεομαχεῖν, & nihil aliud quàm suam ipsorum perniciem vouere. Quòd si quis præterea excipiat, in nostra saltem potestate situm esse, cupiditatem hãc immoderatam (nam de vstione, id est, superante appetitione loqui-

loquimur) re ipsa non explere: respondeo Pelagiana esse hæc dogmata, non Christiana. Certè, vt hoc concederem, minimè tamen consequeretur præstari ab eiusmodi hominibus continentiæ votum, quia qui animo incontinens est (cuiusmodi sunt quicunque vruntur) etiam si re ipsa non exequatur quod concupiscit, continens tamen coram Deo dici nec potest, nec debet. Superest ergo vt ad peculiare donum confugiatur, & pro eius modo quisque liberè, non ex voto, continentiæ se dedat: quod & ipse Gelasius Papa faciendum in viduis etiam professis monuit. Nec sanè aliter iudicarunt (huc eos adigēte ipsa veritate) vel maximi assertores istius votiui cœlibatus, in eo tamen ab istis dissentientes qui cœlibatum ita mordicus defenderunt vt nihil aliud quàm coniugij vinculum exosum sibi fuisse plus satis ostēderint, & totum orbem in Sodomam & Gomorrham transformarint. Sic enim Athanasius ad Dracontium, *Multi ex Episcopis matrimonia non inierunt, monachi contrà parentes liberorum facti sunt: quemadmodum vicissim Episcopos filiorum patres, & monachos generis potestatem non quæsisse animaduertas: & clericos bibisse, & monachos ieiunasse. Sic enim licet, & ad eum modum non prohibebitur, sed quisque vbi volet*

Patrū sententiæ de ipso cōtinētiæ voto, rescindēdo in casu necessitatis. Decret. Gelasius c. 23. Gelasius.

Athanasius.

Hieronymus. *decertet.* Et Hieronymus ipse ad Demetriadem, quum de impudicis virginibus egisset (agit autem de sacris, & proculdubio velatis ipsius Demetriadis comitibus, vt candidè fatetur ipse Espensæus.) *Quibus*, inquit, *apertè dicendum est, vt aut nubant, si se non possunt continere, aut contineant si nolunt nubere.* Et ad Eustochium, *Si qua*, inquit, *simulat, fugiens seruitutem, huic apertè Apostolum lege, Melius est nubere quàm vri.* Et Epiphanius, *Melius*, inquit, *κεῖμα quàm κατάκειμα subire.* Et mox, *Melius vnum peccatum habere, non plura: melius à cursu lapsum palàm sibi vxorem sumere iuxta Legem, a virginitate diu pœnitentiam agere, & sic rursùs ad Ecclesiam induci, veluti malè operatum, lapsum, fractum, obligatione indigẽtem, & non quotidie occultis iaculis sauciari ab improbitate quam infert diabolus.* Et Cyprianus illis antiquior, *Si se*, inquit, *ex fide Christo dicauerũt*, (quàm autem in hac re sanctus alioqui martyr hallucinetur paulò antè ostendimus) *pudicæ & castæ sine vlla fabula perseuerẽt: si autem perseuerare* NOLVNT VEL NON POSSVNT, *melius est vt nubant quàm in ignem suis deliciis cadant.*

Epiphanius.

Cyprianus.

Obiectio 1. Habemus igitur quæ horũ etiam fuerit de voti vinculo sentẽtia, quam tamen paucis placet explicare quomodo conentur non-

nonnulli eludere. Plurima, inquiunt, fas est per publicam authoritatem admittere, quę priuato iudicio suscipi absque nefario scelere nequeant. Sed quorsum hoc, obsecro? Neq; enim quomodo, sed an sit hoc agendum quæritur. Quod si, vt isti volũt, illicita sunt eiusmodi coniugia, neque dũtaxat pro adulteriis, verùm etiam pro sacrilegiis habenda, quî tandem illa poterit Episcopus cõcedere? an sicut Moses libellum diuortij concesit? atqui eiusmodi diuortium nunquam in foro cõscientiæ licuit. Agũt autem illi certè de conscientia, quorũ verba citauimus. Sed ista, inquiunt, de nõ velatis virginibus intelligenda sunt. Imò verò vnde hoc colligunt, quum Cyprianum cõstet de ipso virginum cœtu loqui quæ se fide data Deo dicauerant: quod est etiam in Hieronymo & Epiphanio apertius? Quid plura? Synodus Chalcedonensis, quanuis & ipsa iam fascinata istius voti opinione, excommunicationis duntaxat meminit, nõ autem separandi matrimonij, cuius moris interpretatio ex citato Epiphanij loco petenda est. Sponsalia igitur propter præcedens votum irrita non esse concludimus. Quòd si votum subsequatur, aut etiam matrimoniũ consummetur, quid tum statuẽdum sit, suo loco dicemus.

Refutatio 1

2

Obiectio 2.

Refutatio 1

2

Concil. Chalced. can. 16.

De spirituali affinitate.

Supereſt affinitas ſeu cognatio illa ſpiritualis, quam vocãt, cuius etiam vinculum alij aliis fortiùs adſtrinxerũt. Iſtum autem morem adhibendi ſponſores ſiue ſuſceptores, apparet ex Tertulliano perantiquum eſſe, ſic nimirum vocatos, quòd fidem & piam educationem eius infantis qui baptizabatur in ſe reciperent, ſicut ex Auguſtini quoque ad Bonifacium epiſtola licet colligere. Higinus porrò Pontifex qui ſub Antonio pio vixit, nõ tantùm in Baptiſmo, ſed etiam in Catechiſmo & Cõfirmatione adhibitum fuiſſe teſtatur patrinum quem vocat. Sed valde mihi ſuſpectum eſt iſtud Higini nomen, vel ob eam cauſam quòd Iuſtinus illi ipſi σύγχρονος, accuratè Chriſtianorũ in Baptiſmo ritus in Apologetico recenſens, eius moris nõ meminit. Morem iſtum igitur ſponſoris cuiuſpiam in Baptiſmo adhibendi, qui & de natalibus baptizandi teſtetur, & ſanctam eiuſdem educationem promittat, non modò nõ improbo, verùm etiam vt laudabilem ſtudioſe retinendum arbitror. Sed quòd inde quæpiam contrahatur affinitatis ſpecies, & ea quidem matrimonium veluti inceſtuoſum & in poſterum impediens, & iam conſummatum dirimens, non modò abſurdum, verumetiam ſuperſtitioſum eſt commentum, quod vix poſsit

Tertul. de Baptiſmo.

Auguſt. epiſt. 23.

De conſecrat. diſt. 4. In catechiſmo.

posit meliùs quàm ex ea ratione intelligi qua potissimùm nituntur.

Sicut, inquiũt, *homo accipit esse naturæ per generationẽ carnalẽ, sic accipit esse gratiæ per regenerationẽ spiritualem. Vt igitur ex illa cõtrahitur cognatio carnalis, ita & ex ista nascitur cognatio spiritualis, quæ quũ sit multò dignior quàm illa, multò fortiùs etiã impedit cõtrahendum matrimoniũ, & contractũ dirimit.* Egregia certè ratio, & istis bestiis planè cõueniens quæ carnẽ à spiritu distinguere nõ possunt. Nec enim tam ineptũ argumentũ arbitror alia refutatione indigere. Excogitant autem aliam quoque huiusmodi rationem. *Secundarius finis matrimonii*, inquiunt, *est dilatatio amicitiæ, sed sufficiẽs est amicitia iis inter quos spiritualis est cognatio: ergo inter eos non debet esse matrimonium.* Atqui, boni viri, si spiritualis cognatio per matrimonium polluitur, aut eò vsque sufficit, vt nuptias rẽddat superuacaneas, quis nubet in Domino, quum fideles omnes sint in Christo fratres & sorores? Quis verò tales belluas vnquam existimarit ius conscientiis etiam ipsis dixisse? Et tamen bonus Iustinianus siue Tribonianus hac etiam de re legem tulit. Et sexta quoque Synodus alioqui in dogmate Monothelitarum confutando orthodoxa, istis ineptiis, vt & aliis

Vide libr. sent. 4. dist. 41. q. 2. & ibi Durãd.

Ratio prima eorum qui volunt spiritualẽ cognationẽ impediri atque adeò dissolui cõiugia.

Refutatio.

Ratio 2.

Refutatio.

1. si quis adumnam. C. de nupt. Synod. 6. can. 53. & ibi Balf.

aliquot, suos canonas aspersit. Quæ verò sint postea super compaternitatis & confraternitatis cognatione exortæ cõtrouersiæ, legat apud Gratianum, Scholasticos, & alios Canonicos, qui bonas horas pessimè volet collocare. Adscribam tantùm hac de re Canonem vnum, qui Papæ Deus-dedit (per antiphrasin, opinor, sic appellato) tribuitur, vt vel ex hoc vno omnibus liqueat quæ sit iampridem istius perditissimæ meretricis, cui Reges ipsi seruiunt, impudentia. Vixit enim ille circiter annum Domini, vt aiunt, 613. Sic autem rescribit Gordiano cuidam, quem etiam nouè appellat Hispaniarum Ecclesiæ coepiscopum: *Peruenit ad nos Diaconus vester, vestræ sanctitatis epistolam ferens, quòd quidam viri etiam & mulieres præterito sabbatho Paschali die,* (nũ ergo Pascha sabbatho celebrabatur?) *præ magno populorum incursu* (nam extra Paschæ & Pentecostes festa nõ temerè licuit quenquam baptizare) *nescientes* (ergo etiam si maximè statuendum esset compaternitate affinitatem contrahi, debuerunt isti saltem excusari, quum teste Augustino, & ipsismet consentientibus Pontificibus, ignorantes & ab adulterio & ab ipso incestu excusentur) *proprios filios suos suscepissent ex sancto lauacro.* (horrendum scelus scilicet quo matri-

Ratio 3. cũ refutatione.

c. peruenit. 30. q. 1.

c. 10. 11. 12. & deinceps.

De cõsecr. dist. 4.

c. 5. & 6. 35. q. 2.

matrimonium dirimatur: vel vsque adeò sanctum & spirituale opus, vt ferre non possit nuptialis thori sordes.) *Cupis ergo scire, si pro tali accidente ratione debeant viri & mulieres ad suum proprium vsum redire, an non.* (digna nimirum quæstio quæ totum Occidentẽ & Oriẽtem perturbaret: & miramur, sedẽtibus istis beſtiis, omnia in Ecclesiis pessundata?) *Nos enim ex hoc tristitia mœsti* (quis verò non hîc misereatur optimi Pontificis de suo grege tantopere solliciti? Fuit iste scilicet illius successor, qui olim exclamauit, *Quis vestrum offenditur, & ego non vror?*) *inquisiuimus priorum Patrum nostrorum dicta.* (hypocryta: cur non ad Legem potiùs & testimoniũ?) *Inuenimus autem in archiuis huius Apostolicæ* (imò iam tũ apostaticæ) *sedis, iã talia contigisse in Ecclesia Isauriæ, & Ephesiorũ, simúlq; Hierosolymæ, & aliarũ etiam Ecclesiarũ.* (Sic Episcopi consulebant alij alios: neq; etiã dubitandũ est quin Ecclesia Romana propter vrbis auctoritatẽ, & eius Ecclesiæ vetustatẽ sæpissimè adiretur. At boni Pontifices, vt ex Iulij præsertim, qui mox nominatur, epistolis apparet, ita sibi ad Tyrãnidẽ Antichristianã iter aperuerũt. Sed tã ineptos iã tũ episcopos fuisse qui de istis puditissimis ineptiis laborarent, sanè ꝓdigiosũ est.)

Episcopis etiam earum ciuitatum volentibus scire si viri & mulieres redirent ad proprium thorum, (quasi non dixerit Christus apertè non dimittendam nisi ob adulterium vxorem) *beatæ memoriæ sanctissimi patres, Iulius, Innocentius, & Cælestinus*, (nihil tamen hac de re in ipsorum decretis legitur quibus alioqui aspersa sunt nonnulla non minùs inepta) *cum Episcoporum & sacerdotum conuentu* (tum nimirum nondum exortum erat sacrum illud Cardinalium consistorium) *in Ecclesia beati Apostolorum principis* (iuxta illud Christi dictum videlicet, *Reges gentium dominantur eis, vos autem non sic*: & illud ipsius Petri, πρεσβυτέρους συμπρεσβύτερος) *prohibentes talia, perscripserunt & confirmauerunt vt nullo modo iam in coniugio se reciperent mulieres aut viri, qui quacũq; ratione suos suscepérint natos.* (atqui sub Lege parentes ipsi primogenitos suos Domino offerebant, vt constare potest ex Iosephi & Mariæ exemplo) *sed separent se, ne suadente Diabolo, tale vitium peccati inolescat per mundum, & vniuersorum error accrescat.* (Quid est verò cœlum ipsum conspuere? verbum Christi, ore suo diuortia extra crimen adulterij disertè prohibẽtis, apertè refigere, Diabolum denique in Filij Dei tribunali collocare, si hoc non est?

non est? & tamen hoc idem scelus non tantùm concedunt, verùm etiam præcipiunt alii filij perditionis, vestigia nimirum istius sequentes, vt & iste aliorum. Quid plura? Puduit tandem ipsum Satanam tanti flagitij, adeò vt & Nicolaus alius Papa nescio quotus, & duæ Synodi, Cabilonensis videlicet & Maguntina, (si Gratiano potiùs quàm Coloniæ excusis Conciliorum tomis credendum est) ac multò etiam apertiùs Alexander tertius, istud decretum, citato etiam Dei verbo, refixerint. En igitur quomodo Papa & Synodi errare non possint. Sit autē benedictus Dominus qui Filij sui iuratos hostes, vt olim Madianitas, inter se committit. Sed agè, audiamus egregium istius Apollinis, seu potiùs ἀπολλύοντος oraculum.) *Scitis quia quomodo sunt septem dona Spiritus sancti* (vetus error ab sur disimus) *ita sunt septem dona Baptismi à primo pabulo sacrati salis*, (oppositio nimirum dulcissimæ illi prægustationi lactis & mellis, cuius superstitionis meminit Tertulianus) *& ingressus sanctæ Ecclesiæ, vsque ad confirmationem Spiritus sancti per chrisma.* (quis verò vos istam arithmeticen docuit, hypocritæ? nempe & auaritiæ & erroris spiritus, quum nihil ne istorum quidem nisi accepta pecunia largiamini, & septem

c. 4. 5. 6. 7. 8 Extrà. de cognatio. spirit. c. 2. 30. q. 2. c. 3. 4. 5. 6. 30. q. 1 Cabilon. Synodi sub Carolo Magno can. 31. c. 2. Extrà. de cognat. spirituali. Magunt. Syn. can. 55 prorsus repugnans Cabilonēsi, quanuis iisdem tēporibus habita. Apoc. 9. 11. gloss. in c. 2. 30. q. 1. & in c. 5. Extrà. de cogn. spir.

istis

istis donis nihil magis ridiculum fingi possit. Cedo enim quænam illa sunt?) *Primum est*, vobis ipsis testibus, *collatio sacrati salis: secundum, aurium & narium linitio cum sputo: tertium, in fronte & in pectore crucis signatio: quartum, olei sacri perunctio: quintum, ablutio Baptismi: sextum, in vertice chrismatis perunctio à sacerdote: septimum, confirmatio chrismatis in fronte per Episcopum.* (In his verò, excepto Baptismi lauacro, cuius auctor est Christus, quid tandem agnoscas præter impurissimas sordes? In Baptismo abluuntur peccata: egregium scilicet symbolum est eius rei fœdum impurissimi sacrificuli sputum. Adiungitur semel & iterũ & tertiò crucis signaculum in fronte, pectore, vertice. Mallem scapulis imponi, vt quod etiam est verbo Dei, in quo de cruce in humeros tollenda præcipitur, magis consentaneum: sed facilis est sanè istiusmodi crucis gestatio iis quibus imponitur, nec minùs lucrosa iis à quibus imponitur. Adiicitur vetus oleum iis exorcismis incantatum, quorum sanè mirum est ni ipsos etiã dæmonas pudeat. Hæc denique omnia infatuato sale condiuntur. Et ista sunt scilicet vsque adeò μυσηειώδη, (quorum tamen quæ sit vtilitas ne nunc quidẽ inter bonos Canonicos post tot secula potuit conuenire) vt cohærere cum his non possit

thorus legitimus & iuculpatus: imò etiam non minùs sæuo anathemate feriantur qui postea redire ad cõiugiũ ausi fuerint, quàm si Deo ipsi æterno maledixissent. Nam hęc postea subiiciuntur:) *Ab hoc primo Spiritus sancti dono vsque ad septimũ, nullus Christianus commatrem in coniugio recipere debet: & qui præsumpserit, anathematis vinculo religetur in perpetuum*, (Quid amplius supereſt quo vel atrocissimum omnium scelerum vindicari possit, hypocritæ? Sed bene est quòd iam ipsi etiam Satanæ fœtent vestra anathemata.) *nisi pœnitentiam egerit digné.* (hanc etiam appendicem retinuerunt qui alioqui hunc canonẽ, vt verbo Dei repugnantẽ, refixerunt. Sed priùs ostendere oportuit peccatũ, quàm pœnã præscribere.) *Mulieres verò, quæ separatæ fuerint pro hac illicita re* (ex quo iure illicita?) *à propriis viris totã præcipimus percipere dotem, quam in die nuptiali recepit.* (nẽpe vt maritis ereptæ nõn sine dote ad vos trãseant. Quis enim non animaduertit quid hìc captetur? Sed vt cætera omittã, quo iure, Domine Apostatice, ausus es de iure dotiũ leges ferre? Quis enim hac in re te cõstituit iudicem?) *& post expletum annum recipiant alium virum, similiter & vir vxorem.* Hanc particulam, vt & illam proximè præcedentem, omisit Gratianus, nimirum vt tantum

dedecus occultaret. Illud enim, obsecro quomodo tandem excusabunt, quòd incestuosis quidem omni coniugio interdicãt, in adulterio verò nullo modo pati possint matrimonij vinculum solui: in hac autem cognatione spirituali, quæ merum est figmentum, nouas post annum elapsum nuptias & viro & vxori concedant? nempe ne diutius cogantur ipsi retinere, quas à suis maritis hoc prætextu abduxerint.

Conclusio superioris tractationis.

Et de sponsalibus quidem hactenus. Nam de legali siue per adoptionem contracta cognatione, non est, opinor, cur dicamus quum magna iam ex parte exoleuerit. Eorum autem quæ diximus hæc summa est: vera iustáque sponsalia non magis quàm consummata coniugia dissolui posse, vt hîc quoque valeat illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, nedum vt vel mutuo vtriusque consensu, vel alterius voluntate rumpantur, sicut olim apud Romanos: quod etiam Mosis in Iudæis propter eorum duritiem tolerauit. Quædam autem sunt nomine tenus sponsalia, quæ quum obligationem non pariãt, inutilia ipsóque iure nulla sunt: quorum duæ sunt species. Nam alia valere nunquã possunt, vt incestuosa siue propter cognationis siue propter affinitatis vinculũ quod

Epitome totius tractationis.

nuptias

nuptias prohibet: itémque cum alterius sponso vel sponsa, vel cum eunucho, vel eo morbi insanabilis genere laborante inita, qui omnem coniugij re ipsa consummandi spem tollat. Alia verò etsi initiò non valent, tamen postea cõfirmari possunt, veluti vel inter impuberes, vel absque parentum, aut eorum qui parentum loco sunt auctoritate, vel errore personæ, vel in futurum tempus duntaxat, vel adiecta conditione, vel per vim aut metum cõtracta. Quædam denique quum initiò valerent, postea non tam ab hominibus quàm à Deo ipso dissoluuntur, vt si adulteriũ sponsus vel sponsa commiserit, si fidelem deseruerit infidelis, si virgo non erat quæ pro virgine fuit desponsata, si furor aut alius morbus perpetuus & insanabilis, omnémque re ipsa implendi matrimonij spem adimens, morbus denique contagiosus, itémque & insanabilis, sponsalibus superuenerit: quæ sunt à nobis sigillatim explicata. Iam ergo ad Diuortia veniamus.

DE DIVORTIIS.

MATRIMONII iam cõsummati diremptionem Romani ἀφαίρεσιν ἕνεκα mollissimo nomine diuortium à diuertendo vocarunt, quòd alter ab altero deflectat: qua de re non tantùm verbo Dei, sed etiam legibus tum Ciuilibus tum Ecclesiasticis cautum est, quas hîc quoque cum Dei verbo comparabimus, quatenus quidem ad rem nobis propositam faciunt. Hoc enim vnum quærere nunc cõstituimus, quænam diuortia possint bona conscientia inter Christianos vsurpari, & quæ sit illorum vis, vt nihil nisi ex bona fide, in re præsertim tanti momenti, à quoquam agatur. Hinc autem potissimum exordiemur.

Quod de sponsalibus dictum est, quædam videlicet non propriè repudio dissolui, quoniam ipso iure nulla sint, id quoque de coniugiis existimandum est, nempe tum demum esse locum diuortio, quum vera & rata cõiugia dirimuntur. Itaque impropriè dicitur diuortium inter eos fieri inter quos nunquam verum cõiugium fuit. Nos igitur itidem priore loco dicemus de coniugiis quæ specie tenus cõiugia sunt, siue ipso iure nulla:

nulla: quoniam videlicet ea coniunctione alter in alterius corpus nullum sibi ius acquisiuit. Videtur autem res tota vno verbo posse transigi, nempe si dicamus, quoties vel inutilia fuerunt sponsalia, vel legitimo repudio dirempta, inutilia quoque esse coniugia, ex inutili principio videlicet profecta: sed illud perpetuum non est, quoniam (vt in extremo superiore tractatu diximus) quædam sponsalia ita sunt ipso iure nulla, vt tamen subsequentibus nonnullis validari possint.

Sic ergo potiùs hanc regulam cõstituamus. Quoties sponsalia vel vsque adeò sunt ipso iure nulla, vt confirmari nulla ratione possint, vel legitimo repudio dissoluta sunt, inutilia quoque sunt coniugia, etiamsi benedictio Ecclesiæ, atque adeò copulatio corporũ, sit consequuta, veluti si incestuosa sit coniunctio siue propter cognationem, siue propter affinitatem: item si cum vero eunucho, aut eo qui alio eiusmodi perpetuo & insanabili morbo laborabat, aut cum alterius sponsa vel vxore, siue dolo siue errore, contractum coniugium fuisse deprehendatur. Et hæc quidem plana sunt.

Verùm quid iuris constituendum est, iis sponsalibus præcedentibus quæ quum initiò inutilia essent, postea tamen confir-

mari potuerunt? nempe si quid incidit quo sublatum sit vitium sponsalium, ratum erit coniugium, veluti,

Si sponsalia in futurum tempus, vel sub conditione tantùm, contracta, concubitus sequatur:

Si desponsi ex parentum consensu impuberes, ætatis defectum supplente malitia, coierint:

Si sponsalibus quanuis per vim aut metum, aut absque parentum consensu initis, postea de voluntario consensu apparuerit:

Si errore personæ vel qualitatis cognito, de vlla consensionis specie constiterit:

Si cum furente sponso vel sponsa coitum sit.

Quorum omniũ hæc ratio est, quòd subsequente copula vel consensu, pars alioqui læsa iuri suo manifestè, sciens prudens, renuntiarit. Et ita quidem transactum videri posset de cõiugiis ipso iure nullis, nisi quædam oborirentur difficultates, sigillatim nobis explicandæ.

An parentes matrimonio iam cõsummato possint intercedere.

Primùm enim, si fortè sponsalibus absque parentum consensu factis, benedictio per fraudem aut malis artibus impetrata, ac multò magis si copula subsequuta sit, quæritur an parentibus, aut qui parentum loco sunt, istiusmodi coniugium ipso iure nullum

nullum esse contendentibus, secundùm eos sit iudicandum. Respondeo, si parentes neque vltro (quod videtur in Esau matrimonio factum) neque rogati, subsequẽte consensu rem alioqui non ritè factam confirmarint, & iustam suæ recusationis causam habuerint, nullum contractum matrimonium videri, cui videlicet desit quod præcipuum est, nẽpe Dei auctoritas, (quoniam videri non potest Deus coniunxisse quos, neglecto ipsius æquissimo mãdato, intemperans & effrænis cupiditas conciliauit) ac etiam legitimus consensus, quum ij qui sui iuris nõ sunt, consensisse videri nõ possint.

Diluendæ sunt tamen contrariæ rationes, quarum vna hæc est. Dixit Dominus, *Quod Deus cõiunxit, homo non separet.* Concedo ita id esse: sed nego auctorem esse Deum eius cõiunctionis quæ non nisi violatis ipsius legibus coiit: quãquam si postea subsequatur parentum tacitus vel expressus consensus, videtur & ipse Dominus peccatum præcedens pro sua misericordia condonasse. Obiectio 1. Refutatio.

Altera ratio hæc est. Scriptum est, *Homo relinquet patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ.* Ergo non videtur cò vsque protendi patria potestas, vt re ipsa perfectum coniugium dirimat. Respondeo, id nõ esse Obiectio 2. Refutatio.

dictum nisi de veris & legitimis matrimoniis, quorum videlicet tam arctum est vinculum, vt si fortè vel parentes sint relinquendi, vel vxor deserenda, potiùs sit adhærendum vxori. In coniunctione verò nefaria quî posset videri Dominus à patriæ potestatis iure, cuius ipse assertor est & vindex, liberos manifestè rebelles & cõtumaces absoluisse?

Obiect. 3. Tertio loco opponitur Ecclesiasticæ benedictionis auctoritas. Respondeo, inhibitam esse iã olim iustissimis de causis istiusmodi clandestinorum matrimoniorum benedictionem: quæ si fraude, vel aliis malis artibus extorta fuerit, nõ modò nõ immiuitur, verùm etiam asseritur Ecclesiæ auctoritas, quum irritum censetur quòd vel fraude & dolo malo est ab ea impetratum, vel cum ipsius detrimẽto à corruptis eiusdem ministris concessum.

Cõcil. Lateran. sub Innoc. 3. can. 51. & alibi passim in canonibus & decretis.

Obiect. 4. Sed & illud obiicitur à quibusdam, consensum facere nuptias: sed hoc prorsus ineptè profertur hoc loco, quũ certum sit, (vt paulo antè dixi) consensum ei non tribui

Refut. 1. 2 qui sui iuris non sit. Esto tamen sanè consensus aliquis, quoniam nihil ab inuitis factum est: constat tamen de solo legitimo consensu dictum illud esse intelligendum. Cõsensisse verò in clandestinum eiusmodi matri-

matrimonium, quid aliud est quàm in Legem Dei, ipsámque naturæ honestatem, & æquitatem conspirasse?

Præterea & illud opponitur, sic fieri iniuriam personæ quæ separatur. Respõdeo, etiam si ita esset, iniquum tamen esse vt irrisi parentes peiore loco sint ea persona quam alius habuerit ludibrio. Neque enim hîc inter se comparãdæ sunt iniuriæ, vt potior sit eius conditio cui maior facta est iniuria: sed illud potiùs dispiciendum est, vt vterque ius suum aduersus nocentem obtineat. At enim, inquies, quomodo tãdem in integrũ restituetur cui reddi pudicitia semel amissa non potest? Respõdeo, nisi quid melius possit à parẽtibus obtineri, habendam esse potissimùm eorũ rationem quorum culpa nulla est: & quum meritò esse in culpa censeatur qui ius gentium omni æquitati & honestati repugnando, in re præsertim tanti momenti, transgressus est: meritò secundũ parentes potius quàm secundum eam personam, quæ si decepta est, rectè præsumitur volens decepta, iudicandum videri. Quoniam tamen multæ hîc insidiæ incautis & imprudẽtibus fieri solent, neque ista facilè sine publico offendiculo rescindi possunt, Christiani Magistratus officium est, positis æquis legibus ne quid

Obiect. 5.
Refut. 1.
2
3

eiusmodi eueniat, occurrere, & si fortè euenerint, sic omnia temperare, vt neque nocentibus prosit dolus malus, neque priuatæ iniuriæ maior ratio quàm Ecclesiæ tutius habeatur. Quid igitur de isto Tridentini conciliabuli canone censebimus? *Tametsi*, inquiunt, *dubitandũ non est clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata & vera matrimonia esse, quadiu Ecclesia ea irrita nõ fecit, & proinde iure damnandi sunt illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera & rata esse negant: qui q; falsò affirmant matrimonia à filiisfamiliàs sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia, ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit.*

Obiect. 6. Tridentini cõcil. sess. 24. decret. 6. 1.

Refutat. 6. Rectè quidem in eo Synodus quòd eiusmodi coniugia detestatur & prohibet, (quanquam quorsum hæc tendant nemo ignorat, quum vel minimo accepto pretio ista omnia interdicta redimantur) sed quòd nihilominus si contracta fuerint, rata illa & vera esse, adiecto etiam anathemate, pronuntiat, quis eam meritò non execretur, quæ leges omnes diuinas & humanas execratur, quæ ius ipsum gentium palàm violat, quæ denique consensum, & quidem liberũ, tribuit personis in aliena potestate positis?

positis? Quòd ex Patrum sententia malunt rem decidi, agè quid censet Euaristus & ipse Romanus Episcopus? *Aliter*, inquit, *præsumpta coniugia* (dixerat autem petendam vxorem ab iis in quorum est potestate, & à quibus custoditur) *non coniugia, sed adulteria, vel stupra aut fornicationes potiùs quàm legitima coniugia esse non dubitatur.* At iste porcorum grex, teste ipsorum Pasquillo, Tridenti nuper congregatus, non dubitat vera & rata esse coniugia. Vtris credemus? Certè non disidet à seipso Spiritus sanctus, quem isti ferunt suæ illi cathedræ sic deuinctum, vt qui in ea sedet, errare non possit. Negant etiam errare posse Concilia. Mentitum tamen esse vel Euaristum vel Tridentinos Patres necesse est. Ego neque illi neque istis addictam fidem nostram arbitror. Quia tamen probandi sunt spiritus, quis Euaristum in ea re ex Dei verbo loquutum non videt, Tridentinos autem Patres à patre mendacij afflatos? Quid verò Basilius? si modò ipsius est ad Amphilochium epistola: *Eorum qui sunt in alterius potestate, pacta conuenta firmi nihil habent.* Et rursum, *Quæ sine iis qui habent potestatem fiunt matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergo viuente patre, nec domino, ii qui conueniunt*, (id est, qui eiusmodi

2 Euarist. epist. 1. Euaristus.

Basil. epist. 1. ad Amphil. can. 40. & 42. Basilius.

coniugii obtentu vnà viuunt) *sunt ab accusatione liberi, donec domini,* (id est, in quorũ potestate sunt) *coniugio annuerint. Tunc enim accepit firmitatem coniugium.* Quomodo igitur, boni Patres, rata sunt coniugia absque parentũ consensu contracta si Basilio credimus consentanea verbo Dei, hac quidem in re, scribenti? Nempe aliter vobis libet, qui à nemine scilicet iudicandi estis. Ita igitur miser Euaristę, ita iam infœlix Basili, vt cæteros tãceam, expuncti estis ex beatorum albo, imò ad inferos vsque Neptuni Romani tridente deturbati. Quis autem hic furor est, Reges & Principes, in istius tam præfractæ lupæ gratiam, vt ista egregia decreta omnibus obtrudatis, cœlum & terram vltro commouere? At ego Pauli non illa commentitia, sed vera ac rata auctoritate fretus, non dubitem contrarium, ipsis è cœlo sanctis Angelis consentientibus, his verbis concipere: *Quicum porcorum grege à legione Dæmoniorum obsesso, & Tridenti ad opprimendam veritatem coacto, dixerit contra Dei verbum & ius gentium, ac veterum Patrum sententiam, seu sponsalia seu coniugia à personis quæ sui iuris non sunt contracta, absque eorum consensu in quorum sunt potestate, vera & rata esse, execrabilis esto. Amen.*

Sed &

Sed & illud non temerè quæritur, sítne statuendum inutile matrimonium, & ipso iure nullum, si post nuptiarum benedictionem & thorum communem morbus perpetuus & insanabilis, qui mutuum corporum vsum penitus tollat, veluti manifestissima frigiditas, genitalium priuatio, mulierum coarctatio quæ nullum remedium patiatur, aut vitium denique aliquod eius generis apparuerit. Respondeo in hac specie, magna & exacta circunspectione opus esse, quoniam si quid re ipsa, vel ex nuda præsumptione attentatum est, contracta saltem videtur affinitas, & tutius est pro eiusmodi matrimonio quàm contra matrimonium iudicare, quum præsertim ad communem vsque thorum peruentum est. Si tamen eiusmodi vitium esse constiterit vt nullam fuisse commixtionem necessariò consequatur, æquum esse videtur, vt, quemadmodum de sponsalibus diximus, nullum fuisse coniugium statuatur: & grauiter pro facti circunstantia in eum animaduertatur qui sciens deprehensus fuerit Ecclesiam & proximum, ipsámque adeò matrimonij puritatem ludibrio habuisse. Quid sit verò statuendum si quid eiusmodi superuenerit matrimonio iã re ipsa cõsũmato, suo loco dicemus.

De morbo insanabili, & vsum matrimonii impediente.

De vi & ... v. ... & 21. ... 34. Ex- ... de ... 4. Ex- ... trà. Qui ... trim. accusi. pos.

Vim autem vel metum post copulam non posse prætexi, vt nullum fuisse coniugium iudicetur, nisi fortasse raptam potiùs puellam fuisse quàm in amplexus viri venisse prorsus cõstiterit, iam antea diximus. Cæterùm, quum inter Ecclesiasticam benedictionem & thori communicationem aliquid interdum spatij intersit, præsertim quum vel inter absentes contrahitur coniugium, vel quanuis altera persona adhuc sit immatura, tamen ad benedictionem vsque coniugij & imaginariam thori communicationem properatur, si nihil vlteriùs sit consequutũ, adhuc liberum esse censeo, vim aut iustũ metũ probare, & modò circunspectè & considerate omnia expendantur, quicquid actum fuit irritum pronuntiare: sicuti in coniugio Iohannæ Reginæ Nauarrenæ, palàm alioqui & solenni ritu, solo tamen imaginario concubitu cum duce Cliuensi coniunctæ, ante aliquot annos factum omnes norunt.

De errore personæ.

Illud quæritur denique, Si cum errore personæ, non modò facta sint sponsalia, verùm etiã concubitus sit consequutus, an nullũ sit iudicandũ coniugiũ. Respondeo, id esse positum in personæ deceptæ arbitrio, vt vel iure suo vtens eam in quam nũquam consensit habeat pro extranea: vel vltro

vltro subsequente consensu, quod per se alioquin irritū est, confirmet, sicut à Iacobo factum videmus quum Leam apud se retineret. Et de coniugiis quidem inutilibus hactenus. Quid enim mihi de iis videatur quæ solo iure Ciuili nituntur, partim antea diximus, partim etiam infrà (Deo fauente) dicemus.

De ratis coniugiis, an vlla ratione, ac præsertim morte dirimantur.

Nunc verò nobis de veris & ratis coniugiis dicendum est, num ea videlicet dirimi fas sit: & si fas est, quib⁹ iustis rationibus id fieri liceat. Mirus enim hac in re fuit artifex Satan, humani generis hostis, modò quidē (quod difficile non fuit à plerisque impetrare, qui, quò sunt ad libidinem spōte naturæ propensiores, eò magis optant coniugiorum vinculum relaxari) persuadēs quod mutuo quorundam consensu deuincitur, ab iisdem quoque, vt cæteros contractus, mutua saltem dissensione, ac proinde publica ex certis causis auctoritate, dissolui posse: modò verò apud homines religiosiores vsque adeò arctè matrimoniorum nodum adstringens vt seruandæ fidei obtentu conscientias miserè torserit timore, vbi nullus erat iustus timor, donec tandē vtraque via grassatus omnia fœdis libidinibus cōtaminauit. Cogit ergo nos ipsa necessitas duo quærere, & in primis quidem,

illud quod alioquin optimo iure posset superuacaneum videri, num videlicet vlla ratione quod semel ratum fuit matrimoniũ dissolui possit: deinde quibus de causis iustè dissoluatur.

Saltem igitur morte dissolui matrimoniũ quis non miretur iam olim fuisse dubitatum, & adhuc à quibusdam ambigi? Nã de quibusdã causis meritò dubitari potuisse fateor: morte verò, termino humanæ vitæ, necessariò finiri quoque nuptias prodigiosum est negari à quoquam potuisse. Est autẽ de hoc dubitatũ partim inter eos qui portentosis & impiis illis fictitiorũ omnis sexus Deorũ coniugiis, ac etiã incestis & adulteriis, omne vitæ præsentis & futuræ discrimen sustulerunt: partim ab illis etiã qui σαρκὸς φυσικῶς nimiũ indulgentes, (quòd meliorẽ in his ducem non haberent quàm naturã, tum quoque à recta via plurimùm aberrantem, quũ rectum iter sibi videtur insistere) opiniones quasdam sub pietatis specie blandientes tanquam κυρίας δόξας sunt amplexi. Confirmarunt hæc deliria postea nonnulli, qui horum & illorum errores animaduerterunt quidem, sed ita vt non multò magis saperent. Et illis igitur & istis qui sibi persuaserant instituta in præsente vitã coniugia morte interrumpi potius

potiùs quàm finiri, fuit quædam religio coniugia repetere, iis mortuis quos viuos tantopere dilexerant: quod tamen fœminis potiùs quàm viris vsuuenit, vnde illa apud Poetam,

Ille meos primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit, ille habeat secum, seruétque sepulchro.

Cui contrà sic respondet soror minùs superstitiosa.

Id cinerẽ aut manes credis curare sepultos?

Huius autem non minùs ambitiosæ quàm stultæ superstitionis exẽpla mirum est repetere voluisse maximos viros Tertullianũ & Hieronymũ, quibus etiã addat quispiã, si volet, nonnullos recẽtiores rhapsodos, vt his veluti fulcimẽtis corruẽs alioqui suę monogamiæ dogma sustentarẽt. Qui verò istis postea successerũt, perinde mihi vidẽtur feciſſe, vt si quis cũ alio in eodẽ mari nauigãs ita esset in sociũ periclitantẽ intẽtus, vt incautus interea in nihilo minùs periculosos scopulos nauẽ impingeret. Damnant igitur isti Sadducæos, vt qui errarẽt & Scripturas nescirẽt: damnãt quoq; Mõtanistas & Catharos. Interea tamen benedici nolunt secundis nuptiis, ídq; quasi prior non sit obliterata benedictio: & digamos vocãt, qui tamen, modò sint vnius siue secundæ, siue tertiæ, siue quotæcunque vxoris legitimi

c. 3. Extrà, de secũdis nuptiis.

mariti, verè sunt monogami: cóque prætextu à sacris tractandis quasi quadam adulterij specie pollutos illos arcent. Hæc verò quibuscunque tandem coloribus à nonnullis illiniantur, manifestæ sunt veterum illorum deliriorum reliquiæ, quas sani omnes homines meritò detestantur. An igitur, dicet fortasse quispiam, eos damnas qui matrimonium non repetunt? minimè verò, si modò continentiæ donum habuerint, quod quàm rarum semper fuerit vel illa Pauli ad Timotheum de nonnullis viduis querela declarat. Itaque malim cum Apostolo iuniorib⁹ suadere nuptias, quàm cum Hieronymo ad cœlibatum, superstitiosissimæ nescio cuius sanctimoniæ prætextu, allicere. Sed hîc à nobis non alia ratione de secundis nuptiis quæritur, quàm vt matrimonij vinculũ liqueat aliquo modo verè dissolui, quod alij quidem apertè vt dixi, negant: alij sic fatentur, vt tamen alio circuitu ad eundem scopulum impingant. Nos verò ex verbo Dei potiùs sapiamus: & quum Polygamiam sciamus diuinis legibus aduersari (qua de re superiore tractatione diximus) & tamen secundas nuptias expressis verbis ab Apostolo non cõcedi tantùm, verùm etiam suaderi, & quibus expedit præcipi: statuamus quod inde

1.cor.7.39. 1.Tim.5.14.

manifestè

manifestè cõsequitur, morte videlicet matrimonia verè dissolui: quoniam alioqui cuius maritus mortuus est, in Domino nubere non posset: neque rectè scripsisset Apostolus, mortuo viro vxorẽ liberam esse, vt si alteri nupserit, adultera non habeatur. Hoc verò si non re ipsa, verbo tamen nobis ipsi quoque legis cœlibatus defensores, sat scio, concedent: sed hoc adiicient, alia nulla ratione quàm morte matrimonia semel rata dissolui, quoniam videlicet quod Deus coniunxit, homo disiungere nõ possit. Atqui sæpe homines hominibus mortem infligunt. Nempe, excipiẽt illi, quoniam hoc ordinat, vel, vt ipsi loquuntur, permittit Deus: qui proinde videtur, quoties id euenit, matrimonij nodum ipsemet non tam dirimere quàm secare. Ergo, boni viri, illud inter nos iam cõueniat, tot modis, siue is vnus sit ac singularis, siue multiplex, cõiugia quãtumuis rata dissolui, quot sunt à Deo siue ordinati, siue (vt vos mauultis) concessi: & an aliis etiam modis coniugia etiam maximè rata dirimantur, agè disceptemus.

Rom. 7. 2.

c. 18. 33 q. 2

Duo sunt autem quæ hîc affirmo: vnum, duobus præterea modis coniugia ex Dei verbo, ac proinde auctore Deo, dirempta censeri, nẽpe adulterio & desertione, quanuis non eadem sit adulterij quàm deser-

tionis ratio. alterum, nullam hîc esse hominum, imò ne Angelorũ quidem auctoritatẽ ad nouas leges de plenis ac veris diuortiis ferendas, sed hac in re penitus acquiescendum esse in vno Dei verbo. De vtroque sigillatim dicemus, ac de illo quidem priore loco.

Adulterio penitus dissolui matrimonii vinculum. Mat. 5. 31, & 19. 9.

Adulterio igitur coniugiũ rectè & bona conscientia dirimi posse affirmo expressis hac de re Christi verbis. Quum enim videret Christus legem de lapidandis adulteris latam (vt & alias plerasque) cõtemni, cauere tamen cõscientiis voluit: ideóque interrogatus an, vt facere plurimi solebãt, quauis ex causa diuortij libellũ tradere liceret, sic respondit vt non tantùm negaret id fas esse quauis ex causa, verùm etiam exprimeret, nulla id ex causa nisi ob adulterium licere: quibus verbis nihil planius aut magis perspicuum dici potest. Itaq; nullus adhuc est, quod sciam, inter Christianos seu veteres seu recẽtiores inuentus qui nõ concesserit, probato adulterio, fas esse innocenti nocẽtem dimittere: sed plerique excogitata distinctione inter separationẽ à thoro & dissolutionẽ ipsius coniugalis vinculi, quod rectè priùs constituerant mox euertunt, quum noui coniugij potestatem separatis non concedunt: cuius sentẽtiæ quum etiam

Augu-

Augustinus ipse fuerit, necesse est in primis ostendere quàm firmis rationibus omnia cõtraria argumẽta doctissimi Theologi nostra memoria diluerint.

Primùm opponunt illi istud Christi dictum, *Qui repudiatam duxerit, mœchatur.* Nam certè si penitus solutum esset vinculum, mœchari vir eiusmodi non diceretur. Respondeo, exceptionem priori membro additam, in posteriori quoq; esse repetendam. Nam si qui dimittit vxorẽ extra causam fornicationis facit vt ea mœchetur, consequitur eum qui vxore propter adulterium repudiata aliam duxerit, non facere vt ea mœchetur. Ex quo rursum colligitur, id quod subiicitur apud Matthæum de repudiata, non nisi repetita ex priore mẽbro exceptione intelligendum, quoniam Dominus alioqui sibi ipsi contradixisset. At enim obiicient illam exceptionem adulterij apud Marcum & Lucam non adscribi. Respondeo, nonum hoc non esse vt apud vnum Euãgelistam illud exprimatur quod alij reticuerunt, & tunc locos magis concisos esse ex plenioribus explicãdos. Præterea illud quoque obseruandum est, etiam si apud Matthæum illa exceptio addita non esset, ne hoc quidem contra nos facturum. Nam de diuortiis propter adulterium

1 Obiect. 1. Mat. 5. 32. & 19. 9.

Refut. 1.

2

3

neque Phariſæi quæſiuerũt, neque propriè reſpondendum fuit Chriſto: applicanda enim eſt reſpõſio ad interrogationem. Rogatus autem fuit Chriſtus non an aliquam ob cauſam, veluti ob adulterium, licuerit diuortium, ſed an ob quauis cauſam diuortium in foro conſcientiæ concedatur. Itaque neque apud Marcum, neque apud Lucam longiùs trahendum eſt Chriſti reſponſum, niſi exceptionem ex Matthæo ſuppleas.

Obiect.2. Matth.19. Refut. Secundum illorum argumentum nititur hoc Chriſti dicto, *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Deus autem virum & mulierem coniunxit: ergo homini nullo modo licet illud vinculum ſeparare. Concedo totum illud argumentum, ideóque non aſſentior iis qui putant Magiſtratibus licere nouas diuortiorum leges condere: ſed nego diuortij propter adulterium auctores eſſe homines, quum Dominus iam olim adeò expreſſe voluerit adulterio matrimonia diſſolui, vt etiam adulteros morte puniret: & poſtea rurſum Chriſtus conſulens conſcientiis, propter Magiſtratuum negligentiam adulteriũ exceperit, quum de diuortio non licito diſſereret.

c.18.33.q.2

Obiect.3. Rom.7.2. & 3. Tertiũ eorundem argumẽtum petitum eſt ex his Pauli verbis: *Mulier ὑπανδρος viuenti*

uenti viro deuincta est per Legem. Item, *Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit alterius viri.* Manet ergo vinculum etiam post diuortium. Atqui Apostolus ibi non agit de causis diuortij, sed arripit ex coniugio similitudinem, quatenus id argumento proposito conueniebat. Præterea nego huius argumenti consequutionem. Nec enim intelligitur antecedens de matrimonio per adulterium soluto, sed de matrimonio cõstante. Nego quoque vxorem adulterij damnatam esse ὕπανδρον. Etsi enim adhuc is est superstes qui vir ipsius fuit, non est tamen amplius vir ipsius, nec ipsa potest esse simul mariti & adulteri caro. Idem autem vicissim de marito adultero constituendum est. Refut. 1. 2. 3

Quartum argumentum torquent ex illa eiusdem Apostoli sententia, *Vxor est obstricta lege, quandiu vir eius viuit.* Respondeo, Apostolum ibi non agere de diuortij causis, sed tantùm docere viduas, soluto per mortem matrimonio, posse bona cõscientia ad secundas nuptias conuolare: & respexisse quod ordinarium est, & ὡς ὂν τὸ πλεῖστον accidit, quasi præsupponẽtem inter fideles quibus scribebat, vix alia ratione quàm morte matrimonia dissoluenda. Obiect. 4. 1. Cor. 7. 39 Refut.

Quinto loco obiiciunt & illud, *Vxor à* Obiect. 5.

viro ne discedito: quòd si discesserit, maneat innupta, aut viro reconciliator: & vir vxorem ne dimittito. Respondeo, Paulum hîc non agere de diuortio, sed de disidiis quæ propter simultates inter coniuges interdum oriuntur: adeò vt interdum vna pars ab altera secedat. Quod si euenerit, non vult Apostolus eiusmodi discessione solui matrimonium. Hoc autem ita esse manifestè indicāt Apostoli verba qui inquit in genere: *Vir vxorem ne dimittito, & vxor à viro ne discedito.* Quid si enim adulterio peccarit altera pars, an non innocenti licebit saltem à nocente discedere? Relinquitur ergo verum esse quod diximus, nempe Apostolum de simultatibus & rixis non de vero diuortio loqui: quod mirum est Augustino in mentem non venisse.

Refut.

Obiect. 6. c. 2. 32. q. 1. Sextum argumentum est eiusmodi, Si concedantur post diuortium secundæ nuptiæ, periculum est ne qui nouum matrimonium affectat, facilè falsam criminis accusationem intendat.

Refut. Respondeo, nullum inter homines negotium esse in quo vitari possint omnia pericula: sed prudentis esse iudicis de accusatione rectè statuere: quòd si præterea Magistratus suo officio fungatur, id est, adulteria sicuti par est vindicet, minimè timendum erit ne coniugis tædio quis-

quispiam adulter fiat.

Septimum argumentum, Si post diuortium cõcessæ essent alteræ nuptiæ, hoc fieri oporteret in fauorem personæ innocentis: quòd si nocenti personæ concedantur, grauabitur innocens, nocens verò sui sceleris præmium feret. Vtinam verò magistratus officio suo fungeretur: tũ enim nullus esset istiusmodi quæstionibus locus. Verùm vtcunque sit, quum secundas nuptias post diuortium ita concedamus, vt tamen eas nocenti personæ non nisi maximis de causis permittamus, sic facilè huic incõmodo occurretur. Deinde sic istud argumentum retorqueo, Nisi nocenti personæ liceat post diuortium secundò nubere, lueret pœnas alieni sceleris: quod indignum esset. Obiect. 7. Refut. 1. 2.

Præterea sic etiam colligunt, Vni viro plures vxores habere non licet. Respõdeo in hoc argumẽto esse petitionem principij. Præsupponit enim idipsum de quo quæritur, manere nempe vinculum matrimonij etiam post diuortium. Concedo igitur vni viro non licere plures vxores habere: sed addo, vxorem esse desiisse quæ propter adulterium à viro se separauit. Obiect. 8. Refut.

Nonum eorum argumentum est huiusmodi, Matrimonium est sacramentũ cuius manet character: itaque diuortio non pe- Obiect. 9.

Refut.1. nitus deletur. Respondeo primùm, ineptissimè matrimoniũ inter sacramẽta numerari, id est, inter inuisibilis gratiæ signa, sicut etiam à veteribus nũquam fuit inter sacramenta numeratum, nisi nomine sacramenti latissima significatione accepto: qua de re nunc disceptare nostri non est instituti.

2 Deinde, etiam si daremus matrimonium ex ipsorum sententia sacramentum esse, cur, obsecro, perpetuũ esse statuitur? Nam hoc quoque alia ratione probandum superesset.

Obiect.10. Denique hoc etiam obiiciunt: Ecclesia vetus imposuit aliquam pœnitentiam eiusmodi secundis nuptiis, vt apparet ex Canone septimo Synodi Neocæsariẽsis: id quod etiam confirmatur verbis Hieronymi in

Refut.1. Epitaphio Fabiolæ. Respondeo, multos etiam in veteribus Canonibus nævos esse, quibus omnibus semel opponendum est illud dictum Apostoli, *Qui non potest continere, nubat.* Nam certe si quod in ea re peccatum esset, nũquam id suasisset Apostolus: vbi autem peccatum nõ est, nullus est pœ-

2 nitentiæ locus. Deinde apparet hanc seue-

Orig.hom. 7.in Mat. Ambros. in 1.Cor.7 ritatem non omnibus placuisse. Nam Origenes excusat eiusmodi nuptias. Ambrosius manifestè concedit marito, quod testimonium facetus est Gratianus sic eludens,

vt

vt dicat à falsatoribus insertum esse Ambrosij operibus. Hieronymus quoq;, quanuis alibi ὑπερβολικῶς istiusmodi cõiugium vituperet, & mentionem faciat pœnitentiæ, quæ hoc nomine fuerat Fabiolæ iniuncta, tamen hucusque non progreditur, vt dirimendum dicat coniugium, quod ipsemet excusat ac tuetur. Imò Augustinus ipse, quo nullus alioqui acriùs cõtrariam sententiam defendit, tamen alicubi sic scribit: *In ipsis diuinis sententiis*, inquit, *ita obscurum est vtrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur si alteram duxerit, vt, quãtum existimo, venialiter ibi quisque fallatur.* Epiphanius verò aduersus Catharos hæc scribit: Ἐνενέν τινος θεοφάσεως, πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ κακῆς αἰτίας χωρισμοῦ γενομένης, συναφθέντα δευτέρᾳ γυναικὶ, ἢ γυναῖκα δευτέρῳ ἀνδρὶ, οὐκ αἰτᾶται ὁ θεῖος λόγος, ὅτε ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς ἀποκηρύττῃ, ἀλλὰ συμβασάζει τὸ ἀδύνατον, ἐχ ἵνα δύο γυναῖκας ἔχῃ τὸ αὐτὸ χρῆ ἐπὶ θεμένης τὴ μιᾶς, ἀλλ' ἀπὸ μιᾶς ἀποχεθεὶς δευτέρᾳ εἰ τύχει ἐννόμως συναφθεὶς, ἐλεεῖ τοῦτον ὁ ἅγιος λόγος, καὶ ἡ ἁγία θεῖα ἐκκλησία, μᾶλιστα εἰ τυγχάνει ὁ τοιοῦτος τ' ἄλλα δίκαιος, καὶ κατὰ θεὸν νόμον πολιτευόμενος.

Hieron. ad Amãdum, & in Epitaph. Fabiolæ.

Augustin. de fide & operib. c. 19.

Epiphanius.

Sic enim locus ille emendandus est, qui in codicibus excusis depravatè legitur. Id est, *Separatione facta alicuius occasionis gratia, putà fortationis, siue adulterii, aut malæ alicuius causæ, diuinus sermo nõ accusat, neq; ab Ecclesia & vita excludit eum qui alteri vxori fuerit cõiunctus, aut vxorẽ alteri viro nuptam, sed eius imbecillitatem tolerat: nõ ita tamen vt duas vxores, altera adhuc superstite, retineat: sed si ab vna seiunctus cum alia legitima fuerit cõiunctus, miseratur eũ sanctus sermo, & sancta Dei Ecclesia, præsertim si eiusmodi quispiam alioqui fuerit Dei timens & ex lege diuina in Ecclesia versatus.* Sed & Arelatensis prima Synodus, quæ & ipsa ad Nicænæ Synodi tẽpora refertur, cohortationis tãtùm siue cõsilij meminit: tãtum abest vt separari sic cõiunctos iubeat. Vtitur enim his verbis: *De iis q̃ cõiuges suas in adulterio deprehẽdunt, & sunt adolescẽtes fideles, & prohibẽtur nubere, placuit vt inquantũ potest consiliũ eis detur, ne viuentibus vxoribus suis licet adulteris, alias accipiãt.* Sed & Canonici, quantũuis hac in re rigidi, tamẽ si incestuosum fuerit adulterium, alteras nuptias innocẽti concedũt, vt hãc saltem specie excipi oportuerit: quãuis peculiaris illius discriminis ratio ab ipsis afferatur, quoniam videlicet à cõsanguineo pollutæ, ne si velit quidem fas esse videtur

Concil. Arelat. 1. can. 10.

c. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 32. q 7.

ad

ad priorē maritū reuerti, cuius tamē mariti cōſcientiæ quū ſit cōſulendū, idcirco alteræ nuptiæ ipſi neceſsitate quadā cōcedūtur, ſi cōtinere nō poteſt. Hanc enim rationē Gratian⁹, ipſis fortaſſe Canonū iſtorū auctoribus ingenioſior videri volēs, expreſsit: & tamen illi ne hac quidē in re ſibi cōſtant, quū ipſi inceſtuoſo alicubi faciant noui cōiugij poteſtatē. At ego in primis dico nefas fuiſſe, quod Chriſtus generaliter edixit, ad inceſtuoſa adulteria reſtringere. Deinde hoc etiam addo, quum Eccleſiæ Paſtores non in hac tantùm ſpecie, verùm etiam quibuſcunque de cauſis in periculū vſtionis inciderint ouiculæ, oporteat ex Apoſtoli exemplo ac etiam norma prouidere, ne in Satanæ laqueos ſiue illius Leonis rabidas fauces incidant: nec ſatis prudentes, nec vt oportuit ſolicitos hac de re fuiſſe, qui hoc vno excepto incommodo, cætera neglexerunt, quum innocentem vel ad nocentem perſonam iterum non tam voluntate quàm neceſsitate recipiendam, vel ad ea quæ maiora viribus eſſent experienda ſuis illis iniquiſsimis canonibus cogerent.

c.18.5.Sed & illud, 1. bidem. c.16.32.q.3

Obiect.11.

Sed excipiet fortaſſe quiſpiam, non ex iſtis quibus nihil minùs curæ eſt quàm vt coniugia ſanctè & pudicè colantur, ſed ex

eorum numero quiſpiam quibus propter inueteratum morem ita ſunt inſolentes iſtæ poſt diuortium nuptiæ, quandiu ſuperſtes eſt quæ fuit repudiata, vt ex præiudicio potiùs quàm legitimo iudicio damnẽt noſtrarũ Eccleſiarũ morem: excipiet, inquã, fortaſsis iſtorũ quiſpiã, vetitis alteris nuptiis, ſic optimè ad recõciliationẽ, quam ipſa charitas imperet, nõ tantùm allici, verùm etiã trahi, quos Reipublicæ Chriſtianæ maximè intereſt reconciliari, potiùs quàm vt, nouo inito coniugio, omnis ſpes
Refut. 1 recõciliationis tollatur. Ego verò (vt nunc omittã quod à quibuſdã in contrariã partẽ diſceptatur, quaſi videlicet dimittere potiùs innocens perſona nocentem quàm illi reconciliari teneatur, quibus certè non aſſentior) probo quidem eorum voluntatem qui reconciliandis potiùs quàm, ſublata omni ſpe inſtaurationis, ſeparandis coniugibus ſtudent: tamen veluti altero oculo captos eſſe dico qui in hoc vnum ſunt ita intenti vt nocentem innocenti reconcilient, vt interim perexiguam habeant innocentis rationem. Nam certè paſtor ille quem pro exemplo proponit Chriſtus, ita ſolicitus eſt de vnica oue quæ aberrauit recipienda, vt tamen alias nonaginta nouem non lupis expoſitas, ſed in tuto potiùs collocatas

locatas veluti ad tempus relinquat. Adhibeantur ergo tempestiuæ exhortationes: inculcentur quæ charitati mutuæ conueniunt: ne innocenti quidem liceat, inconsulta Ecclesia nouum coniugium inire, nedum vt hoc nocenti concedatur: quæ omnia, per Dei gratiam, testari possum sedulò in hac Geneuensi Ecclesia fuisse adhuc obseruata, quoties aliquod eiusmodi offendiculum incidit priusquàm iustissima illa lex de capitali adulterorum pœna, cõmuni ciuium suffragio ferretur. Ista, inquã, accuratè obseruentur: sed interea quibusuis non contentiosis æstimãdum relinquo quàm iniquum sit, innocentem vel ad recipiendam adulteram personam cogi, vel in eam necessitatem detrudi quæ ipsum quoque periclitari cogat. Certè Gregorius ille Papa qui contra ius & æquum, ipsúmque Dei verbum (vt suo loco dicemus) nouas ei nuptias concedi posse censuit qui vxorem haberet ea infirmitate correptã, propter quam non valeret viro debitú reddere, multò magis fortasis id concessisset marito cuius vxor in adulterij crimine deprehensa, ipso vxoris honestissimo nomine sese indignam ostenderit. Et Honorius tertius, rectè iudicans adulteram priuandã esse omnibus viri bonis, (quod tamen de-

2 c.18.32.q.7.

3 c.ex parte. Extrà, de Consuet.

cernere Pontificiæ iurisdictionis non fuit) nimirū vt maritus pro arbitrio illis tanquā suis vti possit, an nō, obsecro, multò magis iudicasset eandem sic priuari suo viro vt sui sit iuris factus? Magis enim in ipsum virum quàm in eius bona peccatum fuisse constat. Itaque nemo sanæ mentis assentietur Alexandro tertio, qui (si modò rectè explicatum est eius rescriptum) dirempto propter adulterium coniugio, innocentem, si alteram duxerit, non modò à posteriore vxore separandum censet, verùm etiam ad priorem vxorem redire compellendum. Sic igitur ad illorum argumenta responsum esto. Nunc ad probandam nostram sententiam accedamus.

c.5 Extrà, de Diuortiis.

Probationes adsertionis primus coniugium adulterio. 1.Arg.

Illud certè vix potest in dubium reuocari, interrogatum fuisse Christum à Pharisæis de eo diuortio quod inter Iudæos vsurpabatur, quo videlicet ipsum thori vinculum abrumpebatur, ac proinde non esse de alio diuortij genere intelligendam Christi responsionem.

2.Arg.

Hæc accedit quod iniquissimum fuerit innocentem luere nocentis culpam: quod sane fiet si cogatur innocēs vel adulteram recipere, (quod sæpe fuerit honesto viro ipsa morte acerbius) vel scortationis periculum incurrere. Innocētius tamen de desertione

sertione loquens, hanc rationem diluit hac exceptione, quòd in multis casibus contingat aliquem iure suo sine sua culpa priuari, vt si alter coniugum incidatur. Sed facilis est responsio, longè aliud esse vitium corporis ex Dei voluntate superueniens coniugio, quàm crimen adulterij quo sese quispiam sponte & mala voluntate contaminauit. Itaque etiam si eiusmodi fuerit illud vitium vt alter alteri debitum ampliùs reddere non possit, tamen (vt suo loco dicemus) non propterea fit diuortium, tum quia potiùs oporteat coniuges in eiusmodi calamitate mutuo sibi auxilio esse: tum etiam quia qui propter eiusmodi calamitatem non potest ampliùs reddere debitum, tamen cum alio non factus est vna caro: ex quo consequitur adhuc manere matrimonij vinculum. At in adulterio, digna est supplicio nocens persona, non cõmiseratione: & præterea coniugij vinculum abrupit quisquis factus est scortatricis membrum. Præterea quum iidem Canonici quibusdam, & quidem meritò, præcipiant adulterã vxorẽ dimittere, ac proinde illã repetere prohibeant, quid illis fiet, obsecro, si nõ habuerint continẽtiæ donũ? Petãt illud, inquies. Verùm qua promissione freti particulare donum illud petent? 3

Obiectio. c. quanto. Extrà, de Diuort.

Responsio.

Absurdum enim est statuere quempiam sese per vxoris adulterium ad continentiã,
4 vocari. Deinde etiam si concederemus prorsus teneri innocentem nocenti resipiscenti veniam dare eò vsque vt etiam illam sibi rursùm adiungat (quam Augustini opinionem suo loco expendemus) quid fiet obsecro, siqua perfrictæ frontis mulier vel scelus addat sceleri, vel simulatè resipiscat? quid si etiam adulterij repetiti conuicta sæpius repudietur? quid fuerit iniquius, obsecro, quàm innocentis qui vratur
5 ne tum quidem rationẽ habere? Imò quis non videat ista noui ineundi coniugij prohibitione tum committendis eò audaciùs adulteriis, tum etiam si commissa fuerint, tolerandis & dissimulandis, aditum patefieri?

Conclusio. Concludo igitur adulterio abrumpi cõiugij non tãtùm vsum, sed vinculum, quod nisi voluntate innocentis rursum coalescat, integrum esse eidem innocenti, si continere non potest, nouas nuptias inire: quod tamen laudabile est, absque Ecclesiæ, ac etiam pij Magistratus venia non facere, vt infirmorum offendiculis occurratur. Verum quid de nocente statuendum erit? Vtinam verò Christiani saltem Magistratus, ita vt diuinæ & humanæ leges sanciunt, adulterij

dulterij crimen vindicarent, ne quis istis quæstionibus locus relinquatur. Interea respondeo, primùm omnium iniquum esse vt nocenti personæ fiat nouarum nuptiarum potestas tantisper dum innocente in cœlibatu permanente pendet reconciliatio. Deinde oportere vt de sincera ipsius resipiscẽtia constet. Tertiò, nec statim nec temerè hoc illi concedendum, sed multùm diúque admonendam vt, si fieri potest, lugere & cœlebs manere malit quàm coniugium repetere in quo tam turpiter se gesserit. Quòd si res ipsa ostenderit periclitari ipsius conscientiam nisi ei prospiciatur, nubat sanè cui vult, modò id fiat in Domino. Canonas enim illos quibus omnis spes cõiugij, etiam innocente defuncto, nocenti quãtunuis resipiscenti adimitur, aut etiam votum illud Satanicum perpetuæ cõtinentiæ præcipitur, vt Apostolicæ doctrinæ repugnantes, atque adeò à Satana, sese in angelum lucis transformante, suggestos, planè repudio. Quoniam autem variæ præterea incidunt in hac cõtrouersia quæstiones, agè illas quoque seorsim explicemus.

Mulieri ius esse in maritum agere. Obiectio.

Quæritur ergo, Sítne in petendo diuortio idem ius vxori aduersus maritum, atque marito aduersus vxorem. Non esse verò ex his argumentis colligitur. Primùm, quòd

in lege dandi libelli diuortij, maritus duntaxat nominatur: idque fuisse in Israel ita
Malach. 2. 15. obseruatum constare potest ex Malachia, apud quem monentur mariti, vt potiùs quàm iustas suas vxores superinductis aliis adeò crudeliter affligant, dent illis diuortij libellum: ex quo consequitur ipsas sponte diuortium facere non potuisse, alioqui nimirum id vltro facturas. Sed huic rationi facilè occurri potest. Nec enim ibi agitur de adulterio quod erat ex lege capitale: sed de voluntario diuortio, quod quum ob duritiem huius populi toleraretur, solis tamen viris concessum fuit, quos videlicet meritò existimauit legislator tardiores hac in re & circunspectiores futuros. Nihil autem hoc ad id de quo nunc agimus, in quo nihil fit ex partium arbitrio, sed iudicio ex allegatis & probatis decernitur.

Refut.

Obiect. 2. Deinde obiicitur illud quoque, quòd vir sit mulieris caput, ac proinde mariti potior esse conditio videatur. Respondeo, caput quidem esse maritum, ac proinde in mutuo coniugij consortio eminere procul dubio ipsius auctoritatem, cuius imperio videlicet res familiaris administretur. Verùm si ius ipsum spectes quod alter habet in alterius corpus, (agitur autem propriè de hoc iure in causa adulterij) dico æqualem esse

Refut.

vtrin-

vtrinq; obligationem, quod expressis verbis declarat Apostolus, *Vxor*, inquit, *suum corpus non habet in potestate, sed vir: similiter autem & vir suum corpus non habet in potestate, sed vxor*: ex quibus verbis omnino efficitur, vtrinque in pari obligatione idē ius alteri in alterum (ea tamen modestia seruata quæ mulierem præcipuè in virum agentem decet) concedi oportere: quod rectè defendit Augustinus, alioqui in concedendis nouis nuptiis durior. Idem etiam censet Hieronymus, ipsique adeò Papæ, Nicolaus & Innocentius, referente Gratiano, quanuis lege Iulia aliter sit cautum. 1.Cor.7.4. 3 August. de adult. con. lib.2 c.8. Hieron.in epitaph. Fab. c.19.20.22. & 23.32.q. 5.lib.Sent. 4.dist.35.l. 1. C. ad l. Iul. de adult.

Quæritur & illud à nonnullis, An tenea-tur innocens persona nocentem deferre. Sunt enim nonnulli vsque adeò in nescio quam charitatem propensi, vt quiduis dissimulare summæ laudi tribuant. Sunt contrà quidam vsque adeò rigidi vt nisi omnia palàm fiant, atque adeò ad Magistratum referantur, nimiùm indulgeri vitiis arbitrentur. Ego neutris assentior, qua de re nobis nō placet hoc loco ἀπικῶς disputare. Tantùm dico in adulterij crimine, quod ita graue est vt publicum meritò censeatur, rectè mihi facere videri, qui, si modò probè constet, minimè ad illud conniuent, sed Magistratui in primis indicant. Hoc autem Magistratui celari bona conscientia vix posse adulterium.

facere maritum vel vxorem præcipuè decet, ne, dum præpostera charitate alienum peccatum fouet, iustam lenocinij suspicionem incurrant.

Obiect.1. Ergo, inquies, non licebit priuatam iniuriam condonare? Respondeo, non modò
Refut. id licere, verùm etiam faciendum præcipi. Sed præterquàm quòd in eiusmodi criminibus maior est Reipub. quàm nostri ipsius habenda ratio, errat meo quidem iudicio vehementer, nec procul abest ab Anabaptismo, quisquis cum Sebastiano Castallione putat non posse nos absque odio vel malo iniuriæ vindicandæ affectu Magistratui fontes indicare, aut ius etiam nostrum apud iudicem persequi. Itaq; nihil ad rem spectant quæ de Christiana in cõdonandis iniuriis facilitate hoc loco à nonnullis inculcantur. Nam certè Christiana charitas malis non fauet.

Obiect.2. Obiicitur tamen Ioseph exemplum, qui
Mat.2. 19. clàm voluerit Mariam sponsam, quam grauidam deprehenderat, dimittere, eóque nomine vt δίκαιος, id est, vir probus, neque
Refut. sui iuris tenax, commendetur. Respondeo Iosephum fecisse quod probum virum decebat, quum in re dubia quàm moderatissimum consilium est sequutus. Ea enim erat procul dubio Mariæ sanctimonia, vt adul-

adulteram esse Iosephus sibi persuadere non posset. Eminens tamen vterus prægnantem esse demonstrabat, vt omnino ab aliquo grauidatam esse existimaret, eius videlicet rei quæ extra ordinem contigerat ignarus. Quid igitur faceret? nempe quum grauidam esse constaret, constituit sibi nulla ratione retinendam, nec tamen temerè accusandam esse vt adulteram, quæ extra tanti sceleris suspicionem esset: ideóque, re tota Domino commissa, dimittere quidem illam, sed clàm, voluit, ne ius suum rigidè persequendo in eam peccaret. Itaque tum in eo iustus fuit quòd sponsam, quam ab alio stupratam vterus ostendebat, ducere noluit, tum in eo fuit ἐπιεικὴς, quòd in re incerta, num videlicet ἀπὸ μοιχείας, (quod crimen publicum fuisset & capitale) at potiùs ἀπὸ πορνείας, ante sponsalia nimirum, ab alio stuprata fuisset, (quod si ita esset, priuata erat iniuria, & illa ex parentum consensu nubere stupratori, non tamen sine aliquo suo dedecore, tenebatur) id demum consilij cepit quod & suæ conscientiæ tutissimum, & eiusmodi sponsæ quam meritò reuerebatur, quàm minimè ignominiosum erat. Nos autem de certo demum & comperto adulterio loquimur, quod taciturum fuisse Iosephum

ego quidem vix arbitror. Ergo, vt ad rem redeam, rectè & prudenter mihi facere videntur qui compertum adulterium ad Magistratum referunt.

Obi. 3. Nec ignoro alios esse in ea sententia, vt in hoc etiam crimine primùm velint priuatam admonitionem saltem inter amicos præcedere: deinde tum quoque quum palàm facta res est, aut etiam fœtus est conceptus, vel adeundam potiùs Ecclesiam quàm Magistratum, vel certis personis factum indicandum, vt suppositititium puerum liceat abdicare. Sed ego quidem videre non possum quî non hoc sit ad tantum crimen plus æquo conniuere, quod etiam si facias quid inde consequetur? Certè si adulteram personam nihilominus retineas, nõ video quî possis lenocinij suspicionem cadere (quod etiam rectè Chrysostomus monet) quancunque charitatem prætexas: sin verò dimittas non conuictam, Canones ipsi pœnam tibi imponunt, & officium est Magistratus si quid ciusmodi eueniat, causas istiusmodi discessionum ex quibus maximi tumultus oriuntur, inquirere. Itaque eôdem tandem, quanuis alio circuitu, relabaris oportet. Præterea, etsi aliud spectat Ecclesiæ quàm ciuile iudicium, qua tãdem cõscientia Seniores Magistratum celabunt quod

Refut. 1.

c. 1. & 4 31. q. 1.

c. 1. & 3. 33. q. 2.

Vide l. 12. C. ad legem Iul. de adulteriis.

2

quod ex legibus puniri Reipublicæ maximè intereſt? & qui hoc fecerit verbi Miniſter qua fronte Magiſtratus in officio ceſſantes reprehenderit? Dixi quid hîc mihi videatur. Suũ cuique iudicium liberũ eſto, modò ex verbo Dei vnuſquiſque ſapiat.

An innocẽs perſona dimittere, anverò recipere nocentẽ teneatur.

Huic quæſtioni altera affinis eſt, An in conſcientiæ foro (de hoc enim vno diſſerimus) nocentem perſonam conuictam teneatur innocens ablegare, an verò pœnitentem rurſum recipere: qua de re neque inter veteres, neque inter recẽtiores multos, grauiſsimos alioqui Theologos, conuenit. Liceat verò mihi, quãdoquidem hoc mihi munus incumbit, nõ vt leges cuiquam præſcribam, ſed ne vos incertos dimittam, ſententiam quoque meam indicare. Dico igitur ingenuè, illos quidem mihi nimiùm aduerſus nocentem rigidos, iſtos verò nimiùm faciles videri: ac proinde me neutris aſſentiri. Expendamus tamen vtriuſq; partis argumenta. Qui nolunt retineri, has rationes afferunt:

1. Argumẽ eorum qui adulteram non poſſe retineri cenſent.

Primùm obiicit Hieronymus, virũ quoque ſic fieri ſub maledictione, putà ſi adulteram retineat. Reſpondeo, non fieri peccati vxoris participem maritũ, quo inſcio neque occaſionem præbente, fuerit adultera: & modò poſt peccatum compertum

Hieron. in Matth. 19.

Reſpõſio.

officium fecerit in illa coarguenda, & ad pœnitentiam adducenda, etiam si illam postea in gratiam recipiat.

2. Argum. Prou 18. Responsio. Vide c.10. 32.q.1.& c. 3.Extrà, de adult.

Obiicit etiam illud Solomonis, *Qui tenet adulteram, stultus est & impius.* (Nam in Græcis codicibus legitur ἀσεβὴς, quum Latini codices habeant *insipiens.*) Atqui præterquàm quòd hoc dictum non est in codicibus Hebræis, necessariò accipiendum est de eo qui ad vxoris adulteria cõniueat, quam socordiam leges quoque Ciuiles vt lenocinij speciem damnant: nos autem de eo loquimur qui fecerit quod honestum virum decet, & de adultera muliere resipiscentiam testante.

3. Argum. Bucer. de regno Christi, lib.2.c. 32.& 33. Deut.24.3.

D. Bucerus autem (piæ memoriæ vir, sed à quo in hoc quidem argumento cogor in multis dissentire) duobus aliis multò in speciem vehementioribus argumentis nititur. Citat enim in primis locũ illum Mosis, in quo prohibetur maritus eam quam dimiserit rursum ducere alij postea nuptã, à quo vel morte vel alia ratione fuerit liberata: & additur ratio, *Quoniam ipsa polluta est.* Sic autem ex hoc loco argumentatur D. Bucerus: Si polluta dicitur quæ post diuortium alteri nupsit, (quod tamen ei concedebatur) ideóque à priore marito duci non potest, multò magis censenda est polluta

polluta quæ adulterium cõmisit, ac proinde à marito retineri vel repeti non potest. Respondeo, hæc verba Mosis, ואשר השמאה, non rectè conuerti, *quia polluta est*, quum potiùs oportuerit interpretari verbum è verbo, *quia facta est polluere se*, id est, quia in causa est iste prior maritus cur illa sese polluerit. Est enim illud verbum ex duplici coniugatione compositum, nempe Hophal & Hithpael. Rectè autem dicitur istiusmodi mulier sese polluisse, quoniam eiusmodi diuortia etsi lege ciuili tolerabantur, tamen in foro conscientiæ nunquam licuerunt, sed culpa penes desertorem siue penes eum residebat qui diuortij libellum dabat. Est igitur huius legis ratio peculiaris, quoniam videlicet qui vxores dimittebant, eas quodammodo aliis prostituebant, facta ipsis ad alium virum transeundi potestate, ideóque planè quædam videri potuisset vxorum commodatio, (quod turpe ac nefarium scelus fuisset) si soluto altero matrimonio prius illud licuisset redintegrare. Catonis enim illud factum suam Martiam Hortensio commodantis, nullus vnquam satis honestus vir, opinor, ex animo probauit. Respõsio.

Altera D. Buceri ratio hæc est: Quum voluerit Dominus adulteros lapidari, con- 4. Argum.

sequitur noluisse à maritis retineri. Re-
Responsio. spondeo, rectè omnino facere Magistratus qui capitali pœna adulteros puniant: sed hinc minimè consequi nefas esse maritis (si cessent Magistratus) vxores resipiscētes ex charitatis Christianæ norma recipere. Lex enim illa quid facere Magistratus, nō quid facere priuatos oporteat, præscribit. Itaq; ne his quidem argumentis moueor.

1 Argumēta eorum qui resipiscentem personam nocērem necessariò in thorū rursus recipiē da putant. Responsio. 1. Cor. 7. 11.

Qui verò alterum extremū amplectuntur, (quorum præcipuus est Augustinus) & omnino teneri maritum existimant resipiscentem vxorem recipere, his rationibus ducuntur. Aiunt velle Apostolum vt vxor viro recōcilietur: ergo idem quoque à viro flagitare. Atqui iam antea respōdi, Paulum ibi non de vero diuortio quod fit ob adulterium, causa cognita, sed de simultatibus ac rixis agere, quæ faciūt interdum vt alter ab altero secedat.

2. Argum. Ioh. 8. 11. Respōsio.

Volunt præterea nos imitari Christi factum, qui adulteræ ignouit. Neque verò damnandum cēseo qui vxorem resipiscentem recipiat, sed hoc quæro, an vir omnino id facere teneatur: quod non arbitror, quum multæ aliæ iustæ causæ esse possint cur adulteram quantumuis resipiscentem in thorum rursus non admittat, qui tamen alioqui illatam sibi iniuriam ex animo condonauit.

donauit. Illud certè ex hoc loco elici non potest, quum nihil tale declarent Christi verba.

3. Argum. Non est maioris momenti alterum illud quod obiiciunt, oportere nos videlicet Dei imitatores esse, qui sæpe scortatam Ecclesiam recepit, imò etiam fugientem blandissimè reuocauit, sicut nominatim per os Ieremiæ testatur. Nam præter illud quod modò dicebam, si hæc reconciliatio vsque ad thori repetitionem esset necessaria, consequeretur illos peccasse qui legem illam Mosis seruarunt cuius ibi facit mentionem Ieremias: quod absurdum est dicere, quum eam è contrario seruari oportuerit. Ierer.3.r. Responsio

4. Argum. Proferunt quoque Dauidis exemplum qui Michol quanuis alteri nupsisset, repetiit. nempe quoniam neque ipse eam dimiserat, neque illa ex sua voluntate, sed patris metu adacta, nouas nuptias inierat. Nam alioqui Dauid illam repetens contra legē fecisset, vt quæ alteri nupsisset. Quorsum hoc autem ad coniugium vero ratóquæ diuortio diremptum? Deinde, vt modò dixi, non nego posse iterum admitti adulterā resipiscentem, sed hoc quæro, an ad hoc quispiā in foro cōsciētię simpliciter teneatur: quod nō puto: sed post modestā Ecclesię adhortationē adhibitā, vnumquēque 1. Sam. 25. 44 2 Sam. 3. 14. Responsio. 2

fuæ conſcientiæ reliquendum, quo iure in hac Eccleſia Geneuenſi vtimur.

5. Argum. c.1. & 2. & 4.32.q.1. Reſponſ.1. Itaque contrarios canonas vel de eo intelligendos dico, qui aut compertum ſcelus prorſus diſsimulet, aut ante reſipiſcentiæ teſtimoniũ, quod fieri non poteſt quin ſceleri faueatur, nocentem vltro admittat:

2 vel prorſus reiiciendos. Illud verò probo quod alicubi ex Arelatenſi quodam concilio decernitur, nempe vt *vir non debeat* (id eſt, non teneatur: eſt enim Galliciſmus quem gloſſator non intellexit) *ſæpe recipere peccatricem*. Nã ita illa ſeueritas, cuius pau-

Syno. Neocæſar. cã 13 lò antè meminimus, temperatur. Cæte-

6. Argum. rùm & illud expendendum nobis eſt quod de eo cauent cuius vel ante vel poſt ordinationem vxor adulterij conuicta fuerit, nempe *vt, ſi ante ordinationem id contigerit eiuſmodi quiſpiam ad Miniſterium non accedat: ſin verò poſt ordinationem, debeat* (id eſt, teneatur) *eam dimittere: quòd ſi cohabitet, non poſſit Miniſterium ſuum exequi*. Hoc,

Reſponſio. inquam, eſt peculiariter nobis conſiderandum. Videtur enim tum eo fundamento niti quòd diſertè iubet Apoſtolus inquiri in familiam quoque Epiſcopi vel Diaconi eligendi, an videlicet ei bene præfuerit, quod is meritò præſumitur non feciſſe cuius domus eſt adulterio contaminata: tum etiam

etiam eò pertinere quòd idem Apostolus velit ministrum Ecclesiæ deligi ἀνέγκλητον. Videtur enim in ipsum virũ quodammodo istius flagitii dedecus redundare. Itaque censuerim ego non temerè deligendos esse quibus tale quippiam quantumuis innocentibus exprobrari possit. Sed quum optimis etiam viris non rarò nulla sua culpa tale quippiam obtigerit, quorum virtute & industria optimè posset alioqui Ecclesia gubernari, nisi summum hoc ius aliqua ἐπιεικείᾳ temperetur, vereor vt in summam iniuriam euadat. Deinde quum ita occasio vel maxima nunquam recipiendæ quantumuis resipiscentis adulteræ iis manifestè præbeatur quos tamen charitatis & mansuetudinis Christianæ exemplo præire cæteris oportuit, miror quid Augustinus, tantopere istam coniugij redintegrationem vrgens, adhæc fuerit responsurus.

Postremò libet quoque hîc inquirere in quendam iniquissimum canonem Basilio attributum, in quo disertè dicitur retinendos esse à mulieribus maritos etiam adulteros, & cum scortis sese volutantes: adeò vt ea quidem quæ marito ob eam causam dimisso ad alium virum transierit, adultera sit, quæ verò cum viro quopiam sic ab vxore dimisso cohabitet, non itidem

7. Argum. Epist. ad Amphil. 1. can. 9. & 21

adultera censeatur. Huius verò tam iniqui canonis quis tandem approbatorem fuisse tantum virum vel suspicari possit? Sed agè, quicunque tandem sit illius auctor, rationes quibus vtitur expendamus. Primùm manifestè fatetur ex Domini verbo licere ex æquo tum viris tum vxoribus ob adulterium à coniugio recedere: sed dicit contrariã, quod ad mulieres attinet, consuetudinem inoleuisse. Quasi verò audienda sit, ac non potiùs millies detestanda consuetudo verbo Dei repugnãs. Quum igitur iste, quisquis est, (Basilium enim esse vix quisquã vnquam mihi persuaserit) paulò pòst ex consuetudine contra verbum Dei iudicat, quis tandem sani iudicij vir illi assentiatur? Sed hoc etiã intolerabilius est, quòd istum morẽ non contentus Ecclesiasticam constitutionem vocare, quasi Ecclesia sit habenda quæ contraria verbo Dei decernit, audet etiam aliis Scripturæ testimoniis eam confirmare, ac si videlicet Spiritus sanctus à seipso dissentiat. Quænam autem illa sunt? *Qui adhæret meretrici, fit cum ea vnum corpus. Ergo vir ab vxore adultera tenetur discedere.* Cur verò non itidem quoque in alteram partem constituas, Quæ cum adultero coit, in vnam etiam carnem cũ eo coalescere? Sed Ieremias ait, *mulierem quæ*

Responsio.

a

cum

cum alio viro fuerit, nõ reuersuram ad virum, quo iam pollutione sit polluta. Concedo: sed vt ea omittam quæ de hac lege paulò antè diximus, si ita libet pro viro aduersus mulierem argumentari, cedo cur non eadem ratio in vxore aduersus maritum obtineat? Sed scribit Solomon, *eum qui retineat adulteram stultũ esse & impium.* Esto. At cur nõ itidem stulta & impia dicatur quæ virum adulterum ferat? *Sed quî scis mulier, an virũ sis seruatura?* Atqui constat hæc Apostoli verba scribi de coniugio fidelis cum infideli, siue Christianæ cum prophano, ac proinde manifestè torqueri quum aliò trahuntur. Demus tamen appositè citari. 3 Cur non rursus idem in alteram partem ex eodem Apostoli loco statuamus? Sed & 4 contrà quàm hic canon dicat, non inusitatũ fuisse in Ecclesia vt sanctæ fœminæ à maritis adulteris separentur, tum ex Hieronymo, tum ex Eusebio liquet, quanuis, vt Innocentius scribit, non ita facilè mulieres viros suos accusarent: & meritò quidem, tum propter sexus pudorem, tum propter reuerentiam quæ marito ab vxore debetur donec conuictus adulterij maritus esse desierit. Itaque vt paucis dicam, isto Canone, quãtum quidem ad hoc

Hier. in epitap. Fab. Euseb. Eccles. histor. lib. 4. c. 17. ex Apologia Iustini prioris initio, c. 23. 32. q. 5.

attinet, nihil certè ineptius, & vix quicquã aduersus Dei verbum contumelioſius in hoc argumento dici potuiſſe credo: vt vel ex hoc vno ſatis conſtet qua fide iam olim ita ſcripta ſint, & quàm malè cõſulant Eccleſiæ qui non ex Dei verbo, ſed ex iſtiuſmodi nẽſcio quibus Canonibus dirimendas Eccleſiæ controuerſias ſomniant. Meritò igitur iſtam peſsimam cõſuetudinem, admonet interpres Zonarcus, emendauit Iuſtinianus ſtatuens licere vxori diuortium facere ab eo marito qui in eadem domo vel vrbe cum altera conſueſcat, quanuis ne hæc quidem eiuſdem domus aut vrbis circunſtantia ſatis rectè videatur à Iuſtiniano adiecta.

Quæritur hoc quoque, An quum vtrinque incidit adulterium, audiendus ſit qui diuortium petit. Reſpondeo, me iis aſſentiri qui accuſatoris impudentiam coercendam putant, nedum vt audiatur, vel auditus obtineat quod petit. Neque id duntaxat nititur æquitate, verùm etiam argumẽto quod ex verbo Dei expreſſo peti poteſt. Nam ſi cogitur vxorẽ ſuam perpetuò retinere (dandi videlicet libelli diuortij facultate priuatus, quę alioqui Iſraelitis ob cordis duritiem erat conceſſa) qui vxorem ſuã violatæ pudicitiæ immeritò accuſauit: ſanè peius

Adulterũ aduersus adulteram audiẽdum non eſſe. 32. q 6. Deuter. 22. 29.

peius facere videtur qui hoc ipsum adulterij crimen ei audeat exprobrare, quod ipsemet in eam commisisse coarguatur. Verùm quum & Reipublicæ maximè intersit adulteria puniri, & Ecclesia ferre ista dedecora minimè debeat, etiam si reciproco adulterij crimine probato, diuortium non concedatur, sed ad mutuam reconciliationem coniuges quodammodo sint adigendi, tenentur tamen & Magistratus & πρεσβυτέριον officio suo defungi.

Dubitatur etiam an perpetua sit adulterij accusatio, siue an innocenti semper sit integrum nocentem accusare. Hîc verò dictat ipsa ratio, eum videri iuri suo renuntiasse, siue iniuriam sibi factam cõdonasse, qui cõperto adulterio vel manifestè semel in gratiam cum nocente redierit, vel dissimulata iniuria ab eius vsu coniugali non abstinuerit. Verùm ne tum quidem esse vel Magistratui vel Presbyterio conniuendum res ipsa demonstrat. Perpetuam adulterii accusationem non esse.

Postremò dicendum aliquid videtur de Canonicis, quas vocant, siue Ecclesiasticis adulterij pœnis. Basilio inscriptus canon quindecim annos adulterij pœnitẽtiæ statuit. Septennium ad pœnitẽtiam olim fuit adulteriis laicis indictũ: postea quinquennium. Ei qui peracta pœnitentia relapsus De Canonicis pœnis adulterii. Basil. epist. ad Amphi. canon. 58. Conc. Ancyr. c. 20.

esset, ne in fine quidem dari vult communionem concilium Eliberinum. Quid porrò mihi de illis definitis pœnitentiæ spatiis videatur iam antea dixi, & constat moderatis hominibus nunquam istam determinationem præcisè placuisse, quod nõ tantùm liquet ex illa insigni Cypriani ad Antonianum epistola, verùm etiam ex iis quæ ex Hieronymo & Augustino citat Gratianus. Sed in genere quod quibusdam ne in fine quidem pacem dari volunt, arbitror prorsus intolerabile, nisi de iis accipias qui peccatum nũquam agnoscunt: & assentior potiùs Chrysostomo qui perpetui in personas anathematis vsum ex Ecclesia tollendum rectè, meo iudicio, existimauit. Quòd autem in Ecclesiastico munere constitutos, & postea adulterij conuictos semel à Ministerio excludunt, rectè omnino constitutum videtur: ac proinde grauiter omnino peccare qui eiusmodi homines postea summo cum Ecclesiastici Ministerij dedecore rursum admittunt. Sed aliud est ab Ecclesiastica functione, quàm ab Ecclesiæ sinu in perpetuum arcere. Illud omnino faciendum arbitror, istud vt charitati Christianæ planè repugnans detestor. Quòd autem eum non admittunt ad Ministerium cuius vxor fuit adultera, itémque à Mini-

Eliber. cõcil. c. 69. & 7.

Suprà pagina 80.

Cypr. lib. epist. 2.

c. 84. & 86. de pœn. di. 1 Neocæs. Syno. c. 3.

c. Apostol. 61. Neoc. c. 1. & 8. & 10. c. 12. & 13. & 14. & 15. dist. 81.

Ministerio excludunt eum qui adulteram non reiecerit, quatenus temperandum arbitrer paulò antè dixi. Quòd verò Clericis concessum est Tolet. concil. 1, vxores adulterij conuictas domi vinctas tenere, & ieiuniis, nõ tamen mortiferis, macerare, non tantùm vt iniquũ, verùm etiam vt cum manifesta iurisdictionis Ciuilis violatione cõstitutum repudio. Quid enim iniquius est quàm eius arbitrio qui iniuriam accepit, nocentem permitti? & quorsum hanc Clericis in delinquentium corpora potestatem? Sed iam tum nimirum incauti Principes ab ambitiosis Episcopis decipi se patiebantur, ornandæ scilicet & amplificandæ Ecclesiæ obtentu. Sed & illud cuiusmodi tandem est, quòd postquam publicæ septenni pœnitentiæ adulteros adstrinxerũt, idque ridicula prorsus allata ratione, id etiam amplius decernunt, vt post solennem istam pœnitentiam matrimonium contrahere non liceat: adeò quidem vt Syritium Papam non pudeat eos qui secus faciant, vocare canes & sues ad vomitus pristinos & volutabra redeuntes, ipse potiùs canis & porcus impurissimus appellandus: *Quia*, inquiunt belli canonum interpretes, *solenniter pœnitentes intelliguntur vouisse*. Itaque Leo Papa meritò postea decretum istud

c. placuit. 33. q. 2.

c. 11. 33. q. 2.

c. 12. Ibidē & ibi glos.

c. 13. & 14. Ibidem, & ibi gloss.

iniquissimum abrogauit, quum neque pœnitentia solui contractum coniugium, neque postea contrahendum impediri diserte scriberet, in eo tamen Papissans, quòd id nonnisi ex veniali indulgentia concedi adolescentibus putat, quod Apostolus expressis verbis præcepit omnibus qui continere non possunt: ex quorum sanè numero vel ij maximè fuerint qui in scortationem vel adulterium incidisse ipsius pœnitentiæ publicæ testimonio plus satis probantur. Itaque quod ibi garriunt interpretes de publicæ & priuatæ pœnitentiæ, itémque contracti vel contrahendi coniugij discrimine, futile & inane est commentum, quum plana sint Leonis verba blasphemiis Syritij ex diametro repugnantia. Ridiculum autem est vel maximè quod VIII. Toletano concilio tribuitur, nempe vt si adolescens adulterij conuictus post publicam pœnitentiam timuerit incontinentiæ lapsum, liceat quidem ei ad pristinũ coniugium redire, *sed quousque*, inquit, *possit adipisci temporis maturitate continentiæ statum: quod nos vt de viris, ita & de fœminis æquo modò censemus.* Imò verò, boni Patres, iniquissimo vtrinque modo. Vnde enim, obsecro, ista temporaria coniunctio, & quod tandem eius exemplum inter honestas

c.19. Ibid.

honestas personas inuenietis? Quid si verò innocens hanc conditionem recusset? quis etiam istud maturitatis tempus definiet? sacerdos scilicet suo arbitrio faciet continentes quos & quandiu libuerit. En quò recidere oporteat à verbo Dei discedentes. Omitto quòd & Iustinianus, & Leo Imperator, in gratiam videlicet Episcoporum quibus iam tum summæ curæ fuit adulteria excusare, detrudi iubent adulteram mulierem in monasterium, sic nimirum ipsi erepta omni coniugij spe, nisi à viro intra biennium repetatur. Hoc, inquam, omitto, quoniam hoc loco non est nobis propositũ de ciuilibus adulterij pœnis disputare. Tantùm dico, longè præstitisse semel necare adulteram, sicut iure diuino & ciuili verè legitimo cauetur, quàm præposteræ clementiæ prætextu vitam illi ad corporis simul & animæ æternum exitium prorogare. Quid enim aliud est ad perpetuam continentiam aliquem vel inuitum cogere, vel imprudentem allicere, quàm certissimo mortis æternæ periculo ipsum exponere? Itaque nihilo rectiùs fecerunt qui de Clerico adultero idem statuerũt. Verùm quorsum hoc interdictum, nisi vt eius obtentu boni Pontifices pecuniam à suis clericis emungant? Sic enim

Iustinian. Nou. 34. & Leo. Nou. 32.

c. 10. & 11 dist. 81.

non puduit scribere Alexandrum tertium vt ipsi volunt, perpetua sanè cacolycæ illius sedis ignominia, *Episcopi*, inquit, *possunt cum presbyteris suis dispensare de adulteriis* (etiam igitur pluribus) *& aliis LEVIORIBVS CRIMINIBVS.* En quo spiritu iam pridem sedes illa regatur. de diuortiis quidem propter adulterium hactenus.

c. at clerici, De iudic.

Defertione solui matrimonium.

Nunc de defertione nobis dicēdum est, qua videlicet dissolui quoque rata & iam consummata matrimonia ex Dei verbo

1.Cor. 7.15 cousque affirmauimus, vt qui defertus est seruituti non sit obnoxius. In primis autem dicendum videtur quis sit defertor vocandus. Defertorem igitur eum appello, cui, vt

Ibidem 12. loquitur Apostolus, non placet cohabitatio, id est, qui indiuiduam illam vitæ consuetudinem penitus abrupit. Nec enim cohabitationis siue ὀφλουμένης ὁμοιας, id est, debitæ beneuolētiæ nomine intelligitur duntaxat corporum copulatio, quàm barbarè vulgò vocant *debiti redditionem*, sed mutuus ille conuictus, atque adeo summa in omni sancto vsu vitæ coniunctio. Addo autem

c.7.Extrà, de diuor. §. Si enim. illud *sancto*, vt sciamus eum quoque defertorem esse habendum qui cohabitationem quidem non deneget, verum impias conditiones pertinaciter requirat. Præterea quum

quum variæ ſimultates & rixæ ob religionis diuerſitatem incidant, cò vſque interdum efferueſcentes vt ſeceſsio conſequatur, adiiciendum eſt & illud, non priùs videri deſertorem quempiam, quàm de eius qui religionis odio cõſuetudinem vitæ abrupit, penitus obfirmata voluntate conſtiterit. Quoties ergo tale quippiam inciderit in coniugio impari, id eſt, quoties infidelis quiſpiam odio veræ religionis, penitus abruperit ſanctum illum indiuiduæ vitæ coniugalis vſum, matrimonium quantunuis antea ratum diſſoluitur: nullo prorſus facto diſcrimine, an quum matrimonium cõtraheretur, vtraque perſona eſſet infidelis, an altera dũtaxat: an verò vtraque fidelis, quarum altera poſtea ad hæreſim aut impietatem defecerit. Apoſtolus enim in genere pronuntiat, *Si diſcedit infidelis, diſcedat: non eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi*, id eſt, quum quippiam huiuſmodi incidit. Seruitutis enim nomine nihil aliud quàm coniugij obligationem commodè poſsis intelligere. 1. Cor. 7. 15

Quædam tamen ſuperioribus opponuntur, ac primùm quidem illud: Si matrimonium ſic diſſolutum dicamus, videri irritum fieri verbum Chriſti quo ſtatuitur cõiugium vnico adulterio dirimi. Reſpon- 1 Argumentum in cõtrariã partem. Reſponſ. 1.

dent nonnulli, Apostolo spiritu Dei præditio licuisse aliquid adiicere illi Christi sententiæ, id quod non tam Apostolus quàm ipsemet Christus per os Pauli loquens facere videatur. Ego verò etsi verisimum esse agnosco quod de Apostolica auctoritate in hoc respõso dicitur, tamen respondere malo nihil prorsus à Paulo adiectum fuisse Christi sentẽtiæ. Quid igitur respondit Christus? Solo adulterio dissolui coniugium. Quid Paulus fideles alloquens? *Vxor à viro ne discedito: Vir vxorem ne dimittito.* Loquitur autem (vt suo loco diximus) de diuortiis quæ ob quasuis causas Iudæorum peruicaciæ concedebantur: nec adulterij meminit, veluti bene ominans Christianorum coniugiis. Quid verò idem Paulus de impari matrimonio? *Fidelis infidelem consentientem cohabitare ne deserito.* Ergo ne hîc quidem Paulus aliud quàm Christus. Sed quid si discedat infidelis? Hîc verò non dicit Paulus rectè illum facere: (ita enim videri posset euertere Christi dictum, & plus iuris infideli quàm fideli tribuere:) sed, *discedat*, inquit, id est, quandoquidem non vult in officio permanere, maneat sanè in suo peccato, & hoc illi imputetur. Non dicit etiam Apostolus licere vicissim fideli discedere. Fuisset enim hoc

2

1. Cor. 7. 10. & 11.

1. Cor. 7. 12. & 13.

absurdum,

absurdum, quia satis intelligitur desertam personam quam recipere nolit infidelis, cogi extra consortium eius permanere à quo est deserta. Itaque ne in his quidem Paulus quicquam adiecerit Christi sententiæ. Superest vnum illud, quòd quum dicat Christus eum qui extra causam adulterij vxorem dimittit, facere vt ipsa mœchetur, & vicissim eum qui alia de causa dimissam ducat, mœchari, satis ostendit eiusmodi diuortia nunquam in foro cõscientiæ licuisse, ac proinde sic dimissam mulierem non potuisse absque peccato alteri nubere: at Paulus negat fidelem fratrem aut sororem obnoxios esse personæ infideli desertrici. Hoc verò si ita accipiendum esset, non tam deprehenderetur Apostolus aliquid adiecisse Christi dicto, quàm contrarium prorsus decernere: id quod vel suspicari de Paulo nefas est. Quid ergo? nempe rogatus Christus de coniugiis Iudæorum, id est, inter fidelem vtranque personam contractis, (omnes enim circuncisi censentur fideles ex professione externa) de iisdem respondit, neque ipsius responso Apostolus quicquam addidit: de impari verò coniugio neque interrogatus est, neque quicquam profectò respondit. Ideo Paulus de hac quoque quæstione à Corinthiis

interrogatus, primùm vtitur præfatione, *Reliquis dico ego, non Dominus:* deinde ex Spiritu Dei respõdet. Quî verò possit meritò videri Apostolus quicquam adiecisse Christi respõso, quum de vna specie interrogatus fuerit Christus, nẽpe de pari coniugio: de altera verò, id est, de impari coniugio Paulus respõderit? Cur autem in hoc genere diuortij, cuius meminit Paulus, quũ videlicet infidelis fidelem odio religionis deserit, aliud statuatur quàm in eo de quo disserit Christus, quum nimirum ob fastidium alterius, aut aliam eiusmodi occasionem diuortij libellus datus fuerat, causæ facilè coniici possunt. Nam certè qui veræ religionis odio mẽbrum Christi à se abiicit, dignissimus est qui eo priuetur. Deinde in aliis illis diuortiis præsumptum meritò fuit aliquid esse vitij in ea persona quæ dimittitur, quoniam vix fieri potest vt temerè prorsus quispiam vxorem repudiet: in ea verò quæ ob vnum veræ religionis odium dimittitur, quid tandem culpæ esse possit? Itaque dimissam personam planè iniquum esset luere impij desertoris culpam, quod fieret tamen si impij desertoris arbitrio maneret obstricta.

3

4

2. Argum. Obiicitur & illud, quòd nomine seruitutis intelligi possint varia vel vxoris vel mariti

mariti officia, quæ præstare persona fidelis deserta non teneatur, imò ne maritum quidem desertum teneri, desertricem infidelem sequi, quod alioqui facere vxor eius teneatur: inde verò non effici dissolutũ esse ipsum coniugium. Respondeo, merum hoc esse commentum, quum generali nomine seruitutis vsus sit Apostolus, id velle excipi quòd penè vnum meretur seruitutis nomen, nempe quòd qui est in coniugio, non sit corporis sui dominus. Deinde quum hoc ita explicatur ac si diceretur fidelẽ non teneri sequi discedentem infidelem, ineptè hoc tribuitur marito fideli, quoniam maritum non teneri ad sequendam vxorem certum est, quum potiùs illã fugientem repetere ac reuocare possit. Itaque omnibus non contentiosis constare puto, quum dicatur à Paulo frater vel soror seruituti non subiici, intelligi abruptum esse omne coniugalis obligationis vinculum.

Resp. 1.

2

Ex his autẽ arbitror liquere quid statuendũ sit de cohærente alia quęstione, An videlicet soluto desertione matrimonio, fas sit desertæ personæ, superstite adhuc desertrice, aliud matrimoniũ inire. Nam si (teste Apostolo) desertus non est seruituti obnoxius, consequitur à lege alterius (vt idem Paulus ibidem loquitur,) id est ab

Licere soluto desertione matrimonio, aliud inire

1. Cor. 7. 39

omni eo iure quo persona desertrix cũ ob-
1. Cor. 7. 39 strictum tenebat, liberatum esse. Quòd si liber est, ergo solutum est vinculum. Cur igitur si continere non potest, matrimonij remedio, contra doctrinam Apostoli, priuabitur, modò nubat in Domino? Itaque
c. quanto Extrà, de diuortiis. Suprà pag. 135. ne Canonici quidem nostri matrimonium denegant desertæ personæ, in eo tantùm peccantes quòd doctrinam Apostolicam, quæ vniuersalis est, ad certam speciem falsis distinctionibus restringunt, vt in superiore tractatu diximus. Agè tamen contrarias rationes expendamus.

1 Primùm obiiciuntur pleraque ex iis quę suprà diluimus aduersus eos qui matrimonij vinculum adulterio dissolui negant. Superuacanea autem esset eorundem repetitio.

Contraria argumẽta 2. Argum. Refutatio. Secundo loco sic colligunt, infidelis deserens putare potest se non peccare, quod in adulterio locum non habet. Quid si igitur postea resipiscat, & velit ad fidelem reuerti, quare hoc illi integrum non erit? Videtur autem illi præcludi omnis spes reditus, quum nouum matrimonium desertæ personæ conceditur. Respondeo, euenire quidem posse vt superstitione quadam deserat infidelis fidelem: sed excipio inexcusabilem esse eiusmodi superstitionem,

nem, quoniam constat ex communi gentium iure rata & firma esse oportere matrimonia etiam cum infidelibus contracta, sicut suo loco declarauimus. Quòd si eò vsque tolerandi essent eiusmodi superstitiosi, vt quoties aliquis ab eis iniuriam accepit, teneretur ipsius resipiscentiam tam diu expectare, vt interea iure suo vti nunquam posset, infinita certè incommoda consequerentur. Ergo toleretur quidem superstitiosus desertor quantum & quandiu fieri potest, atque adeò tententur omnia vt in viam redeat: fidelem tamen iniquum est ab eo semel excludi, à quo pendet ipsius conscientiæ tranquillitas.

3. Argum Responsio

At enim (inquiunt illi) sic malè audiet Euangelium. A quibus, obsecro? Nam infideles infidelem conuersum ad fidem damnabunt omni modo propter conuersionem, ac proinde vitari illud offendiculum non potest, nec curari etiam magnopere debet. Infidelem autem permanentem in infidelitate, vel confirmabunt in proposito desertionis, ac proinde non offendentur quòd redeat: vel ad tempestiuè redeũdum hortabuntur, ac proinde non redeuntem accusabunt: nulli autem fideles nouo eiusmodi matrimonio meritò offendentur, si priùs illa quæ dixi obseruentur.

4. Argum. Quartò, si toleretur desertrix persona quandiu fieri potest, excipiunt nonnulli præscribi hoc pacto tẽpus & terminũ misericordiæ Dei: quod nefas esse videtur,& Iudith.8. 10.& 11. diserte reprehendit Iudith in ciuibus Bethulienſibus. Respondeo aliud esse misericordiam Dei excludere, & terminũ aliquẽ certũ Dei misericordiæ præfigere, quàm certã rationẽ constituere ex qua posſis iure tuo vti. Alioqui quid tandẽ firmi cõstitui posſit in negotiis humanis, si expectandæ gratiæ Dei prætextu, nunquã nobis liceret ius nostrũ persequi? Illud ergo *Quãdiu*, non definio certo aliquo temporis ſpatio, ſed vnum quenque dico bona conſcientia & æquitate vti hîc debere, vt ſuperſtite deſerente matrimoniũ non repetat, niſi ita vratur vt neceſſarium eſſe ſibi matrimonij remediũ meritò ſtatuatur, omnibus videlicet prius tentatis quæ bona fide fieri & tentari poſſunt. Et quod ad Iudith exẽplũ attinet, dico iſta planè inter ſe eſſe diſſimilia. Cur enim fideles expreſſam Dei promiſsionem habentes, ſicut olim habebant Iudæi de poſſeſsione terræ Chanaan, & auxilio aduerſus omnes hoſtes, ſeſe infidelibus dederent, niſi iubente Domino? Ita enim ſub Ieremia contigit, cui credere Sedechiam oportuerat. In hac verò

Respõſio 1.

2

ſpecie

ſpecie de qua diſſerimus, quum iubeatur Dei verbo vxorem ducere qui liber eſt & vritur, & agatur de eo qui omnia expertus eſt vti deſerentem reuocaret in viam, quis non videt hîc nihil abſque Dei verbo tentari? Præterea conſtat in Dei Eccleſia dogmata doctrinæ, ſiue quæ oportet eſſe conſcientiæ noſtræ regulas, non eſſe ex Apocriphis libris ſtatuenda.

Quintò, quoniam Apoſtolus præfatur non Dominum, ſed ſeipſum hoc dicere, audent nonnulli ſcribere Paulũ proferre hãc ſententiã humanitus, non diuinitus, ac proinde nos non obligari ad illam Pauli ſententiam ſequendã: neque aliam fuiſſe Apoſtoli mentem quũ illa præfatione vteretur. Reſpondeo hanc obiectionem non carere blaſphemia. Niſi enim hoc mordicus teneamus, quicquid Eccleſiis tradiderunt Apoſtoli, traditũ eſſe à Spiritu ſancto, neceſſe fuerit totam Apoſtolicã doctrinã labaſcere. Dico autẽ quicquid tradiderũt. Nam alioqui Apoſtolos conſtituere prorſus ἀναμαρτήτους nemo poteſt, quin ab ipſiſmet redarguatur. Dico igitur Apoſtolum eo ipſo ſpiritu præditũ fuiſſe quũ hæc diceret quæ ad deſertionem ſpectant, quo fuit prędítus Ieſus Chriſtus (à quo miſſus fuit) quum ea diceret quæ paulò antè eo loco comme-

5. Argum.

Reſponſ. 1.

morauit Apostolus: ac proinde vtranque sententiam cælestem & planè diuinam esse. Cur ergo, inquies, scripsit Apostolus,
2 *Dico ego, non Dominus*? nempe quoniam hac de re neque rogatus vnquam fuit, neque respondit vnquam ipsemet ore suo Christus, vt paulò antè ostendimus. Itaque vnus & idem sententiæ vtriusque auctor est, videlicet Spiritus Christi, sed illius quidem ἀυτοπροσώπως, istius verò per os Apostoli.

6. Argum. Sextò illud opponunt, Dicit Apostolus, *Puto me Spiritum Dei habere*, quod videtur esse ambigentis & dubitantis potiùs quàm asseuerantis. Respondeo, ita cordatum fuisse Paulum & fidum seruum Domini vt neq; de vocatione neque de doctrina, quam Ecclesiis tradebat, vnquam vel tantillum dubitarit. Est ergo in hoc genere loquendi non aliquod hæsitantis animi signum, sed grauis & acris σαρκασμὸς quo reprehendit omnes de ipsius vocatione & doctrina dubitantes.

Respondeo.

7. Argum. Septimò sic argumentantur, Apostolus dicit, *discedat*, non autem, *nouum matrimonium contrahat*. Respondeo, non esse citanda testimonia mutila & manca. Neque nos verò quum docemus in casu desertionis repeti posse matrimonium, vno illo verbo

Respons. 1.

verbo *discedat*, innitimur, sed iis ipsis quæ sequuntur, nempe in eiusmodi facto non esse obnoxium seruituti fratrem aut sororem. Quid autem aliud illic vocarit seruitutem Apostolus quàm matrimonij obligationem? Nam (vt paulò antè diximus, cogimur autem nõnulla inculcare) si dicamus ita significare Apostolum non teneri desertam personam cum desertrice habitare, quid fingi potest magis ridiculum? Quomodo enim habitaret, etiam si vellet, deserta pars cum desertrice? Nam si rursus conueniant, cessat desertio. Præterea notandum est hoc verbo, *Discedat*, nihil præcipi ab Apostolo, neque etiam approbari desertionem: sed perinde hoc esse accipiẽdum ac si diceret Apostolus, Si discedit infidelis, illi imputetur: quem modum loquendi Grammatici vocant permissiuum, vt in alia Pauli sententia, *Qui sordescit, sordescat adhuc.*

Octauo loco negant addendũ esse quicquam ad verbum Domini: Dominum verò distertis verbis diuortia extra fornicationis causam damnasse. Ego verò cõcedo nihil verbo Domini adiiciendum esse, sed præterquàm quòd Pauli verba sunt Domini verba, quum Paulus hæc scribens spiritum Dei habuerit, nec sanè nostra defen-

8. Argum.

Respons.

sione egeat: ad ea quæ iam antea pluribus
2 respondi hoc quoque adiicio, quod magnopere videtur in hoc argumento considerandum, nempe Apostolum nullam nouam diuortij causam verbis illis significare, ex qua liceat matrimonium dirimere, ac proinde Christi verbis nihil adiicere. Quærentibus enim Corinthiis, an propter infidelitatem liceat diuortium facere, respondet nõ licere. Itaque in eo quod subiicitur de desertione, non est quæstio de diuortio faciendo, sed illud quæritur, an post diuortium illegitimè factum ab infideli, liceat consulere fidelis cõscientiæ. Tantum abest igitur vt in hac specie agatur de repudianda vxore, vel dimittendo marito, sicut in causa adulterij: vt contrà deserta persona se deseri conqueratur, & desertricem repetat quantum in se est. Itaque si coram Magistratu Christiano eiusmodi causa ageretur, nullus esset diuortio locus, quoniam secundum desertam personam iudicaretur, & iusta vi adigeretur desertrix persona debitum reddere. Quòd si desertrix persona nulla ratione posset ad mutuam cõiunctionem repetendam adduci, negat Apostolus oportere innocentem luere nocentis culpam. Dicam apertiús. Ob solam adulterij causam (sicut expressè testatus est Filius Dei)

Dei) licet diuortium petere & facere. Quid si igitur infideliis fidelem deserat? imputetur infideli, (inquit Apostolus) qui sanè adulter est si cum alia persona consuescat, nedum vt legitimè diuertat. Interea verò æquum est vt fideli innocenti consulatur, quò possit vitam tranquilla conscientia transigere. Ex his efficitur Apostolum non facere ius dirimendi propter infidelitatem matrimonij, sed hoc tantùm dicere, desertionis culpam totam residere penes deserentem, & esse interea innocenti desertæ personæ consulendum.

Nostra verò sentẽtia tam multos offendi posse demiror, quum nec ipsi Canonici, vt modò diximus, præcisè in omni desertione nouas nuptias prohibeant: Ambrosius verò aperte concedat, & in nonnullis multo minore vel potiùs nulla occasione, iidem Canonici non tam difficiles se præstent. Si proferam Leonis constitutionem qua vxoris furiosæ marito nouas nuptias post trienniũ concedit, obiicient nimirum, & rectè quidem, opinor, aliud esse Cæsaris quàm Christi leges. Verùm quid responderint ad illud sanctissimi scilicet Papæ rescriptum, cuius antea memini, solẽni totius Romanæ curiæ iudicio in Hispanias vsque transmissi, in quo, superueniente, etiam per

Ambros. in 1. Cor. 7.

Leo Nouell. 11.

c peruenit. 30. q. 1.

ignorantiam, spiritualis (quam vocant) affinitatis vinculo, nō modò dissoluitur quantumlibet ratum prius coniugium, (contrà quàm ipsi alibi docent) verum etiam & viro & vxori post annum contrahendi noui matrimonij potestas conceditur? Quæ quū ita se habeant, modò priùs legitimis omnibus modis & officiis tentarit deserta persona desertricem Deo & sibi reconciliare: modò ipsa in culpa non sit: modò patienter quantum in se est resipiscentiam infidelis expectarit: modò causæ cognitio legitima, de qua suo loco dicemus, præierit: modò denique in Domino nouas nuptias meditetur, cur dubitem quin ex Dei per Apostolum loquētis verbo, liceat desertæ personæ matrimonium inire?

An fidelis possit infidelē deserere.

Sed quæritur an vicissim possit fidelis infidelem deserere. Respondi in superiore tractatione, refutatis etiam contrariis argumentis, nullo modo id licere: in qua sententia permaneo, quoniam apertè dicit Apostolus, infidelem esse sanctificatum fideli, id est, fidelis conscientiam non pollui alterius infidelitate in vsu coniugij mutuo: quo vel vnico Apostoli dicto concidunt præcipua contrariæ sententiæ argumenta. Sed repeto quod paulò antè dixi, nempe desertorem videri non eum duntaxat qui præcisè

c.4.28.q.1.

præcisè mutuum conuictum denegat, verùm etiam qui à fideli conditiones intolerabiles exigit, vt si fidelem ad audiēda abominanda Missæ sacra, deniq; ad faciendavel cōtra omne pietatis officiū patienda quædam prorsus cogat infidelis. Hinc ergo alia incidit quæstio, quid sit fideli faciendum quum non denegatur quidem cohabitatio, sed aut vitæ periculum adeundum est, aut contra veram religionem faciendum vel perpetiendum est aliquid. Respōdeo, duas hic obseruandas distinctiones. Primùm enim aut ipse infidelis siue sciens siue conniuens fidelem persequitur: aut aliunde oritur persecutio. Si quando illud inciderit, idoneam sanè excusationem habet fidelis, domesticum hostem nō alia ratione vitans quàm vt suæ vitæ & conscientiæ consulat, nec aliud in hac specie statuerem quàm si infidelis ipse aliò migraret. Paria enim sunt, discedere ab aliquo, & minis aut vi alium à se abigere. Sin verò aliunde ingruat eiusmodi persecutio, longè quidem moderatiùs agendum erit fideli quàm si domi & in suo sinu hostem foueret: nec dubium etiam est quin si infidelis fidelem vero coniugali amore prosequatur, eius vitæ modis omnibus caueat: in qua specie quiduis potiùs fideli perpetiendum videtur quàm vt

infidelem officio fungentem deserat. Sin verò infidelis versantem in periculo fidelem non curet vt decet, nemo non videt (opinor) nõ tantùm vt desertorem, verùm etiam vt proditorem vitari bona conscientia posse. Deinde quanuis vxor marito & maritus vxori vicissim eadem lege coniugij obstringatur, tamen postulat mariti supra vxorem auctoritas, vt in hac de qua nũc agimus specie aliquid marito ampliùs quàm vxori concedatur. Tenetur enim vxor maritum sequi, maritus vxorem non item. Itaque etsi ne maritus quidem fidelis temerè debet vxorem quanuis infidelem, persecutionis vel veræ sectandæ religionis causa, aliò abducere, ac multò minùs deserere: tamen quum sit familiæ suæ caput, arbitrium eius rei penes ipsum est: quòd si ipsum vxor non sequatur, iam ipse non desertor, sed desertus est habẽdus. Vxori verò non modò nõ est temerè discedendum à marito, sed etiam, quoad eius fieri salua conscientia potest, vel per auia sequendus est maritus: experiẽda grauissima quæque, priusquam ab eo demigret: omnia denique quàm consideratissimè expendenda priusquàm deserta fuisse iudicetur, ac multò magis priusquam nouæ ipsi nuptiæ concedantur: quomodo emolliendum censeo

Ambro-

Ambrosium, marito quidem ab apostata vxore deserto nouum matrimonium concedentem, vxori verò ab apostata desertæ non item. Ambros. in 1. Cor. 7.

Postremò vel maximi est momenti hæc quæstio, An quod de desertione ex Apostoli doctrina constituimus, locum habeat quacunque ratione alter alterũ deseruerit. An quæuis desertio matrimonium dirimat.

Certũ enim est Apostolum, si quis propiùs intueatur ipsius scopum, de ea demũ desertione agere quæ religionis odio fiat, ac proinde in matrimonio impari. In causa verò diuortij quod meritò per se odiosum est, minimè iis assentiendũ arbitror qui causas in verbo Dei proditas, quantũ possunt, amplificant, sed potiùs quàm arctissimè fieri potest, arbitror intelligenda quæ de hac re in Dei verbo traduntur. Respondeo igitur primùm de impari, ac deinceps de pari cõiugio. In impari cõiugio, si prior discesserit infidelis, non ita difficile fuerit, quicquid prætexat, intelligere nũ religionis odio, an verò aliã ob causam discesserit. Nam præterquàm quòd sciri facilè potest, an liberũ veræ religionis cultum fideli tolerabiliter saltem cõcesserit, quũ fidelis sit in Ecclesiæ potestate, facilè inquiri in eius mores, & ipse officij admoneri potest: cui consilio si paruerit, vel cõposita fuerint omnia, subla-

ta videlicet diſsidij occaſione: vel, infideli non acquieſcẽte in alterius reſipiſcẽtia, aut iudicio ſeſe nõ ſiſtẽte, aut nihil probãte, patebit ipſius hypocriſis, qui reuera non tam fidelis mores quàm religionem oderit: ſin verò qui ſe fidelem profitetur, Eccleſiæ tamen nõ paruerit, digna fuerit cõtumax perſona quantumuis fidelem ſe prædicãs, quæ ex Eccleſiæ cœtu eiiciatur. De extraneis verò iudicabit Dominus: & omnino iniquũ fuerit, cuiquam ſuam culpam atq; adeò cõtumaciam prodeſſe. Quid ſi verò infidelis nõ amplius ferens cõtumacis & ex Eccleſiæ cõmunione electæ perſonæ mores, nouum etiam matrimonium inierit? Tum verò nõ deſertione, ſed adulterio diſſolutis prioribus nuptiis, alteri coniugio locus erit: quod tamen ne tum quidem temerè fiet, in eius perſonæ gratiam quæ ſua contumacia præbuerit tot offendiculorum occaſionem.

Si fidelis ab infideli ob malam tractationem diſceſſerit, quid cõſtituendum.

Sed quid ſi fidelis vel moroſitate, vel ob malam tractationem, (non tamen interueniente religionis odio) prior diſceſſerit? Tũ ſanè fidelis aut reconcilietur oportet, aut extra coniugium manens ſuam crucem ferat. Quod enim dixit Apoſtolus de pari cõiugio, *Ne vir vxorem, aut vxor virum relinquito*, in impari quoque cõiugio locum habet, ſi tollas religionis cauſam, quum idem

Paulus

Paulus disertè prohibeat fideli ne infidelem deserat quandiu cohabitare nō recusarit. Est autem etiam Magistratus officium, & publicæ tranquillitati & singulorum ciuium saluti consulere, vt si fortè fidelis in culpa deprehendatur, nec Ecclesiæ pareat, cogatur aut minis aut pœnis ad coniugem reuerti. Sed quid si nō impatientia vel malo affectu discesserit, verùm quòd absq; certo vitæ periculo apud infidelem versari nō posset? Tum sanè adimatur quidem infideli, tantisper dum ad frugem redeat, vsus illius personæ qua seipsum priuat: interea verò coniugij vinculū minimè dissoluatur. At enim, inquies, quid si vel infidelis nocens, vel innocens fidelis, non habeat continentiæ donum? Infidelis quidem hoc sibi ipsi imputet, nisi mores mutare & reconciliari malit: fidelis autem petat donum quod non habet, & impetrabit. Est enim ei crux illa à Domino imposita, qui vetat homines disiungere quod ipse coniunxit, nec tamen sinit suos supra vires tentari, si modò vigilent & precentur.

De discessione fidelis à fideli.

In pari autem matrimonio quum legitima non possit esse desertio, (dicente Apostolo, *Neque vir vxorem, neque vxor virum relinquito*) & vtraque persona sit in Ecclesiæ potestate, diuortiū desertione fieri non

posse videtur: sed cogendum esse qui in culpa deprehendetur, tum Ecclesiasticis, tum etiam, si necessitas postularit, Ciuilibus pœnis, ad faciendum coniugis officium, vt Christianum hominem & honestum ciuem decet. Quædam tamen hoc etiam loco difficultates oboriuntur. Nam quid si flecti contumax deserentis animus non possit? Respondeo, tantisper dum Magistratus contumacem domare possit, innocenti in precibus perseuerandum, quæ si ex fide fiant (quum Dominus suos in tentationibus non deserat) irritæ esse non possunt. Sed quid si inuitus alter iusto metu coactus secesserit, an cogetur cũ certo vitæ periculo redire? minimè verò, sed priuetur quidem ille qui in culpa est, alterius cõsuetudine, tãtisper dum sapere & officiũ facere didicerit: innocens verò statuat interea sese ad cœlibatum vocari, & in fide petat victoriam ab eo qui supra vires tẽtari suos non sinit: matrimoniũ verò ob eam causam dirimendum, quum vtraque persona est in Ecclesiæ potestate, in verbo Dei non inuenio. Verum quid si non simpliciter alter à mutuo cõuictu secesserit, verum etiam extra territoriũ aufugerit? Tum verò vtimur hoc iure in hac Geneuensi Ecclesia, quod mihi videtur verbo Dei consentaneum.

Præcunte

Præeunte legitima cognitione, nocente quoque, si fieri potuit, literis saltem & nũtiis euocato, nec tamen sese iudicio Ecclesiæ sistente, tandẽ trinundina præeunte tũ in Ecclesiæ cœtu tũ apud Magistratus denuntiatione, desertione solutũ matrimoniũ pronuntiatur. Quanuis enim iste sese religionis odio non discessisse fortasse profiteatur, tamen qui Ecclesiæ cognitionem subterfugiens, contra conscientiam matrimonium dirimit, manifestè infideli, simul & religionis & coniugis desertori, meritò æquiparatur.

Quid statuendum sit si quo loco sit desertor ignoretur.

Sed rursum hîc nouæ difficultates occurrũt. Quid si enim quo loco sit istiusmodi desertor aut desertrix, resciri nõ potuerit? Hîc verò diligenter primùm omnium inquiretur in istius discessionis causas, vt si fortè comperiatur persona quæ se desertam conqueritur & diuortium petit, occasionem huic malo præbuisse, non audiatur: quoniam iniquum esset eam audire de malo quod vltro sibi accersiuit, aduersus aliũ conquerentem. Quòd si continentiæ donum se habere neget, hoc sibi ipsi imputet, peccatum defleat, eum (si volet) requirat quo sese sua improbitate priuauit. Deinde constet necesse est, præbito quoque apud Magistratũ iureiurãdo, bona fide datã esse

omnem operam vt profuga illa persona inueniretur, & de ista in eum instituta expostulatione certior fieret. Postremò ne sic quidem noui matrimonii potestas fieri debet, vxori præsertim quæ maritum alioqui sequi tenetur, priusquàm conueniente temporis spatio, anno putà vel etiam, si sit opus, longiore, absentis reditū expectarit.

De redeūte desertore. Sed quid si postea ille superuenerit, & coniugem repetat? Nempe si res adhuc est integra, reconciliabuntur: sin minùs, non modò non erit audienda desertrix persona serò expostulans quasi facta sibi sit iniuria, verùm etiam digna fuerit grauissima ciuili pœna. Primùm enim si quid hîc peccatum est, tota penes desertricem hanc personam culpa residet: deinde quis meritò istiusmodi homini, qui contra conscientiam tam diu tam horribiliter peccarit vt vel ab ipsis Turcis meritò reprehendi possit, fidendum arbitretur? Præterea, si nouū hoc coniugium illius vnius culpa contractum non satis legitimum est, an non dignus est iste qui non modò vt adulter, verùm etiam qui vt suæ ipsius vxoris prostitutor puniatur?

De desertore vxorem repetente. Quid si verò desertionis accusatus vxorem repetat? Nempe virum sequi cogetur, nisi iustam causam afferat, & simul probet: veluti

veluti quòd ille certa quapiam sede non maneat, quòd crudeliter aut turpiter ipsa vti constituerit, quòd denique licentiam qua ipsi nocere possit, non autem verum consortium, quærat.

Sed an quæuis diuturnior præsertim absentia pro desertione habenda est? Minimè verò: sed quo animo is qui abest, vel discesserit initiò, vel postea reditū differat aut ex testibus idoneis, aut ex circunstantiis, prudenter in Domino diiudicetur oportet, ne quicquam nisi prorsus considerate de tanti momenti negotio statuatur. An omnis diuturnior absentia habenda pro desertione.

Sed istis quæ de fideli fidelem deserente diximus, quædam obstant non parui momenti, veteres videlicet canones, verbi etiam diuini nonnulla auctoritate innitentes. Illos igitur placet etiam expendere: vetustissimos dico, & ex quibus alij postea tanquam riuuli deducti sunt, sed ita nonnunquam impuri vt conspurcari necesse sit qui vel leuissimè illos attingant Repurgatis autem fontibus, causa non est cur magnopere de impuris riuulis laboremus. Sic autem statuunt Canones quos Apostolicos vocant: Argumēta contraria.

1. Argum. Canō. Apostol. 48. Can. Basil. 76. & 48.

Εἴτις λαϊκὸς γυναῖκα ἑαυτοῦ ἀποβαλὼν ἑτέραν λάβοι, ἢ παρ' ἄλλα ἀπολελυμένην, ἀφοριζέσθω. *Si quis laicus sua vxore ejecta aliam accipiat, aut ab*

alio dimissam, separator. In huius Canonis priore parte extra controuersiam est nihil poni cui non prorsus assentiamur. Nam si verbum Dei prohibet viro vxorem, & vicissim vxori virum relinquere, multò magis vetat expellere: quoniam si iusta est petendi diuortij causa, non vi sed iure agendum est. In altera parte fortasse videri posset matrimonium desertæ quoque personæ semel prohibitum. Sed ambigi meritò non potest quin hoc intelligendum sit de voluntariis diuortiis quæ inter Iudæos dato libello, inter prophanos autem populos misso etiam nuntio, fiebant: & à Christianis diu retenta sunt, conniuentibus Imperatoribus, & bonis Episcopis frustrà reclamantibus. Itaque hunc morem meritò hic Canon corrigit Christi vestigiis insistens. Nihil hoc autem ad desertionem cuius meminit Paulus, neque ad eam etiam quam diximus illi Paulinæ meritò æquiparari, vt mox ostendemus.

Responsio

2. Argum. Sext. Syn. in Trullo. can. 87. & 88. Respõsio.

Synodus sexta in Trullo Constantinopoli habita statuit vt, siue mulier maritum, siue maritus vxorem deserat, adulterij damnetur: quod æquissimum est, & verbo Dei prorsus consentaneum. De deserta autem persona ne hîc quidem quicquam statuitur.

Eadem

Eadem Synodus alio canone sic habet, Eiusdem Syn. can. 94.
Ἡ, ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς ἢ ἀφανοῦς ὄντος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἑτέρῳ συνοικοῦσα, μοιχᾶται. Id est, *Vxor viri qui secessit & nusquam apparet, priusquam de ipsius morte certior facta sit, alteri cohabitans, adulterium committit.* Extat autem hic Canō totidem verbis scriptꝰ, inter eos qui Basilio tribuūtur. Illos verò canonas nōnullis aduersari quæ paulò antè diximus, minimè inficior: sed quo fundamento nitantur præcipuè inquirendum est, vt hîc etiam illud Apostoli valeat, *Probate spiritus, & quod bonum est tenete.* Multa enim in iis ipsis canonibus iniquè prorsus statuta sunt, vt illud inter cætera, quòd prorsus retinēdum censent maritum etiam adulterum, de quo antea diximus: & illud quoque quòd etiam scortatores non volunt separari, qua de re suo loco dicemus: quod idcirco dictum volo ne quis Basilij Magni nomen, quem mihi non persuadeo de istis canonibus vnquam cogitasse, pro auctoritate ὠτυπίσῳ nobis obtrudat. Quid igitur illi proferūt ex Dei verbo? Illud videlicet quod Christus apertè dicit in pari matrimonio, eum nimirū qui dimissā ducat, (nēpe extra adulterij causā) mœchari. Nam (inquiunt) si hoc valet in eo

Resp̄sio. 1 Basil. can. 31.

Basil. 9. & 21. Idē can. 26

2

qui libellum diuortij dedit, cur non multo magis in eo valeat qui tantũmodo fecesſit? Reſpondeo ita quidem poſſe videri: ſed ſi quis propiùs rem inſpiciat, inſigne diſcrimen inter hæc duo, nempe inter diuortiũ voluntarium dato libello repudij factum & feceſsionem malo animò factam, inuenturũ. Nam in illis voluntariis diuortiis non præibat cauſæ cognitio, & vtraque perſona erat in Eccleſiæ & Magiſtratus poteſtate. Itaque quum ad reconciliationem & exhortationibus adduci, & pœnis tum Eccleſiaſticis tum ciuilibus cogi poſſet qui in culpa erat, mirum non eſt huiuſmodi diuortia non valuiſſe. Nam ne nos quidem aliter iudicauimus de ſimplici feceſsione, quum videlicet vel vtraque perſona eſt præſens, vel qui feceſsit, euocatus iudicio ſe ſiſtit, aut quanuis abſens tamen Eccleſiæ iudicium ſubit. Verùm quum ita profugit quiſpiam malo animo, vt quantũlibet quęſitus inueniri nuſquam poſsit, vel euocatus iudicium legitimum penitus refugiat, cur is, obſecro, (poſt legitimam cognitionem) eo loco non habeatur quo infidelis deſertor, quum eo ſit etiam aliquanto deterior? Poteſt enim infidelis vel ſuperſtitione, vel aliqua officij ſui ignorantia peccare: iſte verò qui fidelem ſe ore profitetur, factis negat,

negat, quid tandem potest meritò prætexere? Et quum ille malo animo profugus, nusquam inuentus, aut iudicium omne refugiens, tentatis frustrà omnibus, nullum reconciliationis locum relinquat, (quod in illis voluntariis diuortiis non euenit) cur innocens desertus lueret nocentis culpam? id autem sanè fieret si persona deserta nihilominus desertrici obstricta perpetuò maneret. Et tamen tum quoque laudabiliùs eum facere non inficiamur qui sic maneat euentum rei expectans, quàm qui iure suo præcisè vtatur.

Idem Basilius alio canone sic statuit: *In marito qui ab vxore relictus est considerare oportet causam derelictionis, & si præter rationem eam secessisse apparuerit, est maritus quidem dignus venia, illa verò, pœna.* Hunc verò canonem vt æquissimum vsque adeò recipimus, vt etiam quum persona deserta ad alterius absentiam conniuet, soleamus in rem totam vltro inquirere, ne quid ex cõposito inter coniuges sese mutuò fastidientes geratur.

3. Argum. Basil. can. 35. Responsio.

Canonicos verò nostros qui ne adulterio quidem dirimi vinculum coniugij patiuntur mirum non est in desertionis causa multò minùs id concedere. Nos autem Apostoli sententiæ potiùs acquiescamus. Sed

4. Argum. Respons. 1.

2 illud rectè ab iisdem constitutum est, sequendum esse maritum vxori, sed ita tamen vt exceptiones non rectè prætermiserint.

c.3 13. q.2. & 5. 4. 34. q 2. vbi glossa, & in c. 1 Extra, de coniug. lepro rum.

Cæterùm quoniam diuturna omnis absentia speciem habet desertionis, de hac quoque hoc loco mihi dicendum arbitror. Maneo igitur in sententia quam superiore tractatu pleniùs expossui, nempe diligenter inquirendum esse tum de discessionis tum de longioris moræ causis: ac omnino oportere vt vel de voluntaria & affectata absentia (in qua specie de absente vt desertore statuetur) vel de absentis obitu idoneis testibus aut necessariis coniecturis constet. Nam captiuitate dissolui matrimonium quod est ex iure gentium, prorsus est iniquum: & qui ex alia iusta necessitate abest, quum inuitus absit, desertor haberi nō debet. Quoniam autem ob infinita illa incommoda quibus mortalis hæc vita est obnoxia, non semper liquidò probari potest absentiū interitus, ideo, si testes aut aliæ idoneæ coniecturæ defuerint, & nisi malo animo discessisse absentem constiterit, expectare non modò quinquennium, verùm etiam totum decennium in hac Ecclesia Geneuensi iubetur persona de absentis mora conquerens: quo elapso si ita postulatum fuerit,

De absentia propter captiuitatem, militiam, aut aliam eiusmodi causam. Supra pag. 140. & de inceps. Nouell. vt lic mat. & au. §. quod autem. c.1. & 2. & 4.34 q.1. c.in præsentia, Extra, de iuram. calum. Extra de sent. & re iud. Nouell. de nupt. § super occasione.

fuerit, & ne leuissima quidem coniectura fuerit absentem esse superstitem, & captiuitate aut alia causa retineri, tum demum flagitanti fit nouarum nuptiarum potestas, quoniam videlicet is de quo quærebatur, his omnibus accuratè seruatis, mortuus probabiliter censetur. Sin minùs, statuat oportet sese ad cœlibatum vocari persona quæ hac tam graui tentatione exercetur, & ad eum clamet qui suos vigilãtes non finit supra vires periclitari. Sed quid si casu rediat qui mortuus probabiliter putabatur? nempe posterius coniugium iusta ignorantia contractum dissoluetur, & neutri imputabitur quod neutrius culpa contigisse deprehendetur. c. 1. & 2. 34. q. 1.

Hactenus igitur à nobis dictum sit de veris ac legitimis diuortij causis, putà adulterio & desertione. Nam morte potiùs finitur quàm dirimitur cõiugium. Quoniam autem aliæ quoque diuortiorum causæ in iure ciuili, atque adeò à Canonicis ipsis afferuntur, primùm omnium alteram illam quæstionem à nobis propositam pertractabimus, an videlicet cuiquam ad causas diuortij in verbo Dei expressas alias etiam adiicere licuerit: quod fortiter nego. Qui licuisse contendunt, his rationibus præcipuis nituntur. Nulli homini licuisse nouas de diuortiis leges condere.

Contraria argumēta. Obiiciunt Euangelium non abolere πολιτείας, ac proinde non tollere leges de con-

Respons. 1. tractibus positas. Respondeo, intelligi hoc dictū de contractibus merè ciuilibus, idq; non sine exceptione. Abolet enim impias

Act. 5. 29. leges illud Apostolorum responsum, tot martyrum morte sancitum, *Oportet Deo parere potiùs quàm hominibus*: neque nos oportet legum manifestè iniquarum esse mini-

Exod. 1. 17. & 20. stros, quum obstetricibus Ægyptiis edicto tyrānico minimè obsequutis Dominus be-

2 nedixerit. Cæterùm contractū matrimonij

l. 1. D. de In. & iure. ita humanum esse (est enim certè, quod ad

ff. ius naturale. rem ipsam attinet, nō iuris vllius ciuilis, sed iuris gētium) vt tamen eius obligatio præcipue nitatur Dei auctoritate hoc vinculum nectentis, non illud tantùm declarat quòd ipse Deus sese illius auctorem ipso mundi principio prodidit, verùm etiam manifestū illud & apertissimū Christi Filij Dei inter-

Mat. 19. 6. dictum, QVOD DEVS CONIVNXIT, HOMO NE SEPARATO. Quod enim nonnulli excipiunt, Deo auctore fieri quæ facit Magistratus, ac proinde dictum illud intelligi duntaxat de solis diuortiis, priuata auctoritate factis, constare potest non dici satis appositè tum ex eo quod nomen HOMINIS nō potest, nisi planè violēta interpretatione, cum Magistratuum exceptione intel-

intelligi: tum vel maximè ex eo quòd adulterij causa manifestè à Christo excipitur, in qua tamen in primis interuenire publicam auctoritatem oportuit, quum capitale crimen esset. Denique rogatus Christus, non 2
an præcunte demum iudicis cognitione, liceret vxorem dimittere, sed an quauis ex causa dimittere liceret, certè non respõdit licerétne suo arbitrio (quod tamen Iudæi factitabant) diuortium facere, an verò Magistratus esset adeundus: sed de hoc vno, quibus de causis diuortium facere liceret.
Dico igitur cõiugij vinculum à nudo con- 3
trahentium consensu non pendere, sed à Dei vtrunque veluti manu sua copulantis auctoritate: ac proinde nõ esse ex merè ciuilium cõtractuum numero, quæ sicut mutuo contrahentium cõsensu fiunt, ita etiam eodem soluuntur, quod in matrimonio nefas esse patet ex Christi verbis: ideóque re- 1.Cor.7.23
ligiosi Imperatores licere noluerũt, vt suo loco dicemus. Quum ergo leges conscientiis dicere nullius sit hominis, ac ne Angeli Gal.1.8.
quidem, nisi sint iubentis Domini ministri: efficitur nullius esse ponderis istud argumentum, quod attinet ad leges de diuortiis ponẽdas, vt quæ ex vno Dei verbo petendæ sint. Nam alioqui in matrimonium 4
multa incidere non inficior de quibus ca-

ueri legibus tum ciuilibus tũ Ecclesiasticis oporteat: nec illud etiã nego, coactos iampridem esse Magistratus ad suorũ populorum duritiem, exẽplo Mosis, cõniuere. Sed de vnico conscientiæ foro hîc à me quæritur, quam nullis hũmanis legibus excusari dico, si vel tantillum extra Dei verbũ aberrent. An enim æquum est vllos Magistratus aliquo supra Mosen iure esse præditos? At
Matt. 19. 9. Christus, vigente adhuc Mosis lege, apertè pronuntiauit adulteros esse qui mulierem extra adulterij crimẽ separatam ducerẽt: &
Ierem. 3. 1. multis antea seculis Ieremias pollutam esse scripsit quę sic à viro dimissa alteri nuberet.

2. Argum. Secundo loco sic colligunt: Si concessit Moses diuortia Iudæis ob cordis duritiem, cur non idem concedat non minùs duris & contumacibus populis, certas saltẽ ob cau-
Respons. 1. sas, Christianus Magistratus? Respondeo, nunquam licuisse illa diuortia in foro conscientiæ, de quo vno nunc agimus, nisi ob adulterium. Nam alioqui non esset testatus Dominus eũ qui alia ratione dimissam ducat, mœchari. Deinde quum longè copiosiore spiritu nos donet Euãgelium à Christo sancitum, quàm Patres olim illud procul in spe conspicientes, minùs sanè tolerabilis fuerit Christianorum contumacia, quàm olim fuit Iudæorum: ideóque nos

2 Christus

Christus ad primam illam coniugij institutionem reuocat, vt qui idcirco venerit vt omnia instauraret. Quòd si nihilominus Christianus aliquis Magistratus quippiam contumacibus subiectis condonare volet, quod Imperatores aliqui Christiani fecerunt: aut si quid eiusmodi postulare publica vtilitas videbitur, agè quorum contumacia domari non potest, quive vnà viuere nõ possunt quin maius periculum priuatim publicéve immineat, secedere quidem sinantur, aut etiam iubeantur: sed maneat tamen coniugij vinculum ex illa inuariabili Christi sententia, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato:* alioqui conscientiam apud Deum nulla Magistratuum auctoritas excusabit, ex suo verbo nimirum, non autem ex humanis legibus, de factis nostris iudicaturum. 3

Obiiciunt tertio loco, quòd veteres Episcopi sese Imperatoriis illis legibus non opposuerint. Atqui singula Episcoporum dicta aut facta non sunt in tabulas relata: neque ad hanc normam exigenda sunt de quibus agimus. Quid enim actum sit non quæritur, sed quid agi oportuerit. Quia tamen probabile est non fuisse dissimulaturos Episcopos in Christianis Imperatoribus tam manifestum in re tanti momenti 3. Argum. Respõs. 1. 2

abusum,& si quid tale factum esset,nõ fuisse penitus id tacituros Ecclesiasticæ historiæ scriptores, fortasse respõsum illud non omnibus satisfecerit.Moneo igitur eos qui de hac re ambigũt vt veteres de matrimoniis canonas cum Cæsareis legibus conferant. Nulla enim habemus certiora communis Ecclesiarum gubernationis testimonia quàm Synodorum iis temporibus coactarum canonas, id est, iudiciorum Ecclesiasticorum regulas. His autem adiungenda sunt etiam doctiorũ Episcoporum scripta, quæ semper fuerunt veluti pro tabulis publicis habita. Ex his ergo publicis testimoniis, non ex aliqua priuata huius vel illius Episcopi intercessione, nunquam Ecclesiis placuisse Cæsareas leges, quæ alia ratione quàm propter fornicationis crimẽ vinculum matrimonij soluerent, vel ex eo intelligi potest quod ne ob adulteriũ quidem penitus dissolui coniugia multi voluerunt. Itaque hæc obiectio planè infirma est: id quod etiam ex iis quæ dicturi sumus planius apparebit.

4. Argum. Quartò & illud obiiciunt,Paulum videlicet ad causam adulterij alteram quoque, nempe infidelis desertionem,adiunxisse:ex quo efficitur, quod Christus de adulterio dixit non esse ita præcisè accipiendum ac si vnica

vnica esset iusti diuortij causa, sed potiùs esse colligendum ex illo Christi dicto, si ob adulterium est iustum diuortium, iustum etiam esse ob ea crimina quæ sint adulterio paria, ac multò magis ob ea crimina quæ sint adulterio grauiora. Ego verò primùm omniũ nego Paulum adiecisse quicquam ad illud Christi dictum, vt isti volunt, qua de re pluribus est à nobis antea disceptatum. Deinde vt hoc Paulus Apostolus fecerit, spiritu Dei tam certo támq; copioso præditus, an idem quoque quibusuis licebit, ac non potiùs Paulum arbitrabimur quicquid adiici debuit adiecisse? Deniq; illud falsum esse dico, vllũ reperiri posse crimen adulterio par, nedũ eo grauius, quod ad cõiugium quidem attinet, de quo vno nũc quærimus. Potest enim quispiam esse idololatra, hæreticus, impius, & tamen rata obligatione maritus: adulter autem & maritus, id est, duorum simul esse caro nemo potest.

Respons. 1.

Suprà pag. 216. & 224. & 225.

2

3

Quintò ne hoc quidem prætermittunt, ea flagitia propter quæ Imperatores diuortium concedant, vel capitalia fuisse, vel damnatione ad metalla aut deportatione vindicata, quæ morti æquiparentur: morte verò matrimonia non tantùm dirimi vt adulterio, verùm etiam prorsus finiri. Respondeo, si pœna capitalis de nocente su-

5. Argum.

Respons. 1.

matur iam nullam supereſſe inter nos controuerſiam: ſin verò infligi quidem iubeant leges, ſed Magiſtratus officium non faciat, quorſum obſecro, propterea diſſolutum coniugium cenſeatur, eo adhuc ſuperſtite
2 quem mori oportuerat? Et quod ad illas pœnas attinet, fateor illas morti exæquari, in iis quidem quæ ciuilia ſunt, ſicut mors etiam hæc ciuilis eſt duntaxat, id eſt, quod ad iura ciuitatis attinet: at in iis quæ naturalia ſunt, ſola mors naturalis dominatur. Itaque etſi deportatus deſineret ciuis eſſe, tamen homo eſt, viuit & mouetur, ideóque
3 maritus eſſe non deſinit. At enim, inquies, quum ciuſmodi perſonæ prorſus infames euadant, crudele eſt honeſtam perſonam cogi ad mutuam etiam corporum coniunctionem. Reſpõdeo, hanc eſſe cõiugij conditionem, (quo fit nimirum vt duo in vnum corpus coaleſcant) vt mutuas miſerias eſſe prorſus oporteat. Tum ergo tantum abeſt vt innocens iure poſsit nocẽtem quantumuis iuſtis pœnis affectum deſerere, vt contrà tum maximè ipſum oporteat (quoad eius fieri ſalua conſcientia poteſt ac debet) in eius miſeriæ partem venire, & iuſtis ac æquis rationibus omnibus illum ſubleuare.
4 Quòd ſi quis rurſum obiiciat, quempiam aut ad metalla, aut, vt nunc ſunt tempora, ad

ad triremes damnatum vix, ac ne vix quidem, posse matrimonij onera sustinere, neque munere suo defungi: nego tamen hinc consequi direptum esse matrimonium, etiam si vterque maximè postularet, sed tũ præcipuè potiùs vigere charitatem oportere: & ei qui cõiuge frui non possit, prorsus esse statuendum sese toto eo tempore ad cœlibatum vocari.

Nostra hæc igitur sententia est, De diuortiis verè sic appellatis, id est, quibus vinculum coniugij bona conscientia soluitur, ex vno Dei verbo iudicandum esse, cuius custodes, non autem transgressores, esse Magistratus oportet: qua de re vt magis etiam liqueat, agè particulatim etiam quid Iure ciuili de hac re constituatur, expendamus, quantum quidem expedit. Omnia enim illa pertractare nostri non est instituti. Leges Ciuiles de diuortiis expensæ.

Quoniã igitur homines veræ religionis ignari in matrimoniis considerãdis vsq; ad numẽ ipsum oculos non attollebant, idcirco vt consensu, ita etiam dissensu cõtrahentium aut etiam alterius illorum tum sponsalia, tum etiam cõsummata quæuis matrimonia dirimi tradiderũt, modò animo perpetuam constituendi discessionem fiat. Actio enim illa ex sponsu cuius meminit Dissensio. l. 2. 3. 7. D. de diuort.

Gell.lib.3. cap.4. Aulus Gellius ex Seruio Sulpitio Iurisco-sulto, non eò spectabat vt cogeretur reus sponsalia perficere, sed huc duntaxat, vt & eius cui repudium missum erat, existimationi cõsuleretur, & nisi causa repudij probata esset, tanti damnaretur reus quanti intererat sponsam datam vel acceptam esse: ex quibus verbis illud quoque obseruandum est, & sponso in sponsam, & vicissim sponsæ in sponsum agere licuisse. Mirum est autem ac penè incredibile in tanta repudiorum ac diuortiorum licentia eò vsque valuisse pudorem & honestatem in illo populo vt penè sexcentis annis, teste Tertulliano, nullum extiterit repudij in Rom. Republ. exemplum, cuius initium fecisse quendam Sp. Carbilium Rugam, & quidem sterilitatis causa, Gellius auctor est. Et modice saltem coercitos fuisse qui temerè diuortia facerent, apparet ex eo quod refert Valerius Maximus de Lucio quodam Antonio Senatore, quem Marcus Valerius & Iunius Brutus Senatu mouerunt, quod quam virginem duxisset, nullo amicorum in consilium adhibito, repudiasset. Hoc tamẽ constat vel ex vno Marci Catonis exemplo suam Martiam Hortentio commodantis, parum religiosè à Romanis iam olim culta coniugia fuisse, quod

Ibid. Gel. c.3. & lib. 17.c 21.

Val. Max. lib.2.tit.4.

quod tandem, testante Suetonio, Augustũ & Tiberium quoque coegit diuortiis modum adiicere: verùm quis iste modus fuerit, ibi non definitur. Fortasis tum illud cautum est quod commemorauit postea Papinianus, nempe vt septem ciues Romani puberes aduocarentur. Tandem igitur Theodosius Imperator causas iusti diuortij collegit, quibus alias postea Iustinianus adiecit: quæ omnia satis ostendunt quàm miserè vagari necesse sit quibus verbi Dei norma in re tanti momenti facem non præfert, & quàm necesse fuerit aliter statim in Ecclesia de coniugiis quàm in ciuili foro decidi. Sponsalia porrò tam facile fuisse dissoluere nullus magnopere mirabitur qui cognouerit illa duntaxat fuisse in futurum tempus concepta, ídque tacita inclusa conditione, quæ, quanuis omnis (opinor) causa non exprimeretur, tamen ex communi more satis vtrinque intelligebatur. Verùm quòd iam rata & reipsa confirmata coniugia tam facilè dissoluerent, id verò fuit prorsus intolerabile: & tamen testatur Iustinianus à se primùm fuisse correctum. Vbi tum igitur Episcopi? nempe ipsorum non erat dictare leges imperatoribus. Sed dubium non est quin boni Episcopi ex Dei verbo iam tum contra

Sueton. in Aug. Tib.

l. 9 D. de diuortiis.

c. 1. Extrà, de spõsal.

l. 9. C. de repud.

leges illas in foro conscientiæ iudicarent. Illud tamen sæpe subiit mirari, quomodo cum morem testetur Iustinianus à se demum fuisse correctũ, quum inter legitimi diuorii causas Theodosius mutuum illum voluntariũ consensum minimè expresserit. Respondent ad hoc nonnulli, Theodosiũ ibi eas tantùm causas explicare de quibus corã iudice cõtrouerti posset, quod in mutuo consensu locum non habet. Sed si propiùs verba legis spectentur, comperiemus ne volentibus quidem viro vel vxori licuisse ob alias causas diuortium facere. Quid igitur? nempe ex pœnis in ea constitutione expressis apparet, diuortia, quanuis non absq; adiectis pœnis, tamẽ ob alias etiã causas etiam tũ obtinuisse, & ita quidẽ vt postea ipsi etiam mulieri quæ maritũ temerè repudiasset, nouum coniugium inire liceret, nempe post quinquennium. Illud est ergo quod merito postea correxit Iustinianus, sed addita exceptione de castitatis voto, quo iam tum abusos fuisse multos vt religionis prætextu mutuum fastidium tegerent, vel ex eo constare potest quòd de iis etiã coactus est aliquid sancire qui ab egregia scilicet illa castitate postea recederent: idque prorsus iniquum. Cur non enim potius malè solutum coniugium redintegratur?

Nouel. vt liceat matri & auiæ §. quia verò. & De nup. §. distrahuntur. l. 8. C. de repud.

tur? Sed quod sancitur ob alias causas quàm illas à Theodosio expressas, repudiatis mulieribus intra annum licuisse alij nubere, durius est etiam eo quod de desertione diximus, quoniam absente dūtaxat, & quidem sese Ecclesiæ iudicio non sistente desertore id obtinere voluimus. l.9.C.de repud.

Quòd diuortio ob adulterium facto statim concedunt viro aliam ducere, non rectè correctum fuisse à Canonicis suo loco declarauimus: quanuis eorum moderatio sit valde probanda qui tempus aliquod expectandæ tum resipiscentiæ tum reconciliationi tribui malunt. Quòd autem mulierem conuicto adulterij marito iubent annum expectare, longè æquissimum est, ob eam præsertim causam quam exprimunt, nempe nequis de prole dubitet. Lex verò Papia sesquiannum etiã volebat expectari. Adulteriū. l.8.§.Si verò causam, & §. Virum, & l.9.C.de repud. l.2.C. de repud.

Quòd in sponsalibus tempus aliquod præscriptum volunt, etiam æquissimum est, vt suo loco diximus, idque etiam quadrat cum doctrina Apostoli de desertione. l.17. D. de sponsal. L.49.

Quòd iidem Iurisconsulti iustũ aliquod temporis spatium volunt luctui impendi post alterius mortem, non est tantùm honestati conueniens, verùm etiam in l.1.2.9. 11. D.qui not. infam.

Nouuel.22 de nupt. §. primæ qui dem. l.1.&.2. C. de secund. nupt.

mulieribus penè semper necessarium propter sanguinis turbationem: quod etiam ostendit aliud de viro constituendum esse, quem quum ait Paulus Iurisc. ad lugendã vxorem non compelli, non vetat tamen lugere, quod & ipsa honestas iubet. Sed quid si quæpiam ante tempus illud nupserit? *Infamia notatur*, inquit Vlpianus, *itémque qui sciens eam duxit*. Coniugium autem propterea dissolui iniquum esset, neque verbo Dei consentaneum, quanuis hoc semel fecerit Iulius Cæsar, Dione teste. Cæterùm vel ex iis intelligi potest quanto æquiora & sanctiora Iurisconsulti sæpe quàm belli nostri Canonici sanxerint, vt qui aliâs quũlibet ad superstitionem vsque religiosi, tamen istud de luctus spatio non ita vrgebãt, *Quoniam*, inquiũt, *iure poli mortuo viro mulier soluta est à lege viri, nubat si vult*. Atqui non dixit Paulus (vt rectè quidam animaduertit) nubat si vult, aut quando volet, sed cui vult, modo in Domino.

c.4. Extrà, de secũdis nuptiis.

Patria potestas. l. Paul. D. de stat. ho. l. si proponis. C. de nupt.

De patria verò potestate prorsus recta sunt quæ sanxerunt Iurisconsulti, vt mirum sit Canonicos quum illa legunt non erubescere. Canonicos autem hic appello recentiores illos, quos neque tunc puduit tã iniqua sancire, ac ne nunc quidem pudet illa defendere, de quibus plenius alibi diximus.

Furore

Furore bene constituunt iidem cõtrahi matrimonium non sini, quia consensu opus est: sed rectè contractum non impediri. Iulianus tamen contrarium censet: quam antinomiam periti interpretes conciliant ex quodam Vlpiani responso, in quo sancitur vel non perpetuo, vel non intollerabili furore coniugium non dirimi: (*Quid enim humanius est*, inquit, *quàm fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse?*) sed perpetuo & intolerabiliter sæuo ac insanabili furore laborantem repudiari posse, & ita quidem vt nuptiæ nouæ concedantur. In eandem sentẽtiam scribit Leo Imperator, tempus tantùm præterea cognoscendo & tolerando illi furori, triennium videlicet viro, vxori verò quinquennium, definiens. Sed agè rationes huiusmodi cõstitutionis expẽdamus. Vlpianus duas tantùm affert, quantum coniicere ex ipsius verbis potui: vnam, quod in istiusmodi sæuo & terribili furore non possit altera persona cum furẽte versari: alteram, quòd fortasse quia liberos non habeat, procreandæ sobolis cupidine teneatur. Atqui illa sanè digna non est cur misera & calamitosa persona deseratur, imò potiùs cur tantò maior eius cura habeatur. At non potest, inquies, furentis consuetudine frui, & tenetur gi-

Furor. l. 16. D. de rit. nupt. §. furor. l. 7. D. de iis q. sunt sui vel alien. iur. l. 22. §. si maritus. D. solut. matr.

Leo Nou. 111. & 112.

gnendorum liberorum desyderio. Concedo vtrunque, sed si valeret hæc ratio, quò tandem esset progrediendum? Itaque frenandum est hoc desyderium, & (quod mirum non est Vlpiano fuisse incompertum) statuere debet qui sic exercetur, sese ad cœlibatum vocari, tantisper dum à Domino liberetur. Sed Leo Imperator alias profert rationes. Ait enim eiusmodi coniunctionem aberrare à fine & scopo coniugij, quoniam cum persona prorsus efferata non possit altera consuescere. Respondeo, in Dei manu & potestate esse, quæ ad aliquem finem rectè institueramus, aliò prorsus cõuertere: decêre verò nos vicissim omnia tum prospera tum aduersa ex ipsius manu accepta fortiter ferre, quod certè non facit qui remedia quærit extra ipsius verbum. At enim, inquit, si nemo sustineat vel ad breue momentũ quempiam cum fera quapiam bellua inclusum tenere, quæ hæc est stultitia, velle cum efferata persona quempiam perpetuò vitam agere? Respondeo, declamatorie potiùs ista dici quàm vti se res habet. Quis enim coniuges existimet veluti vna cauea esse inclusos? & quid impedit quominùs quantumlibet furẽtem ita foletur & sublleuet altera persona, vt & illi & sibi ipsi consulat, & tamen maneat vinculum

culum quod solus ille qui adstrinxit suo tẽpore dissoluat? Præterea sic colligit Leo, *Si propter furorem superuenientem ante contractum re ipsa coniugium, consulitur cuipiam ne in tantam calamitatem incidat, cur ei non multò magis succurretur qui iam in hoc ipsò malo versatur?* Respondeo infinita esse quibus ne eueniãt occurri possit, quibus tamẽ postea nulla ope humana mederi queas. Rebus igitur, quod ad ipsam corporũ coniunctionem siue sponsalium impletionem attinet, adhuc integris superueniente eiusmodi impedimento, meritò videtur Deus ipse quominus id impleatur intercedere: at si rebus non integris superuenerit, res ipsa quidem ostendit Deum eripere longiorem mutuæ corporum coniunctionis vsum: velle tamen ipsum propterea vt vinculum quod adstrinxit penitus dirimatur, præsumendũ nobis non est, quum in verbo suo causam illam nõ expresserit, nos autem exerceat quocũque modo nouit expedire. *Sed plurimæ sunt*, inquit, *multò leuiores causæ propter quas coniugia soluuntur.* Respondeo, in his quoque peccari, quod mox ostendemus: ac proinde hoc quoque argumentum nullius esse ponderis. Stat enim illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato:* quod quum imaginatur idem

Leo tum demum valere si personæ in eodem statu perseuerent in quo tum erant quum coniugium iniretur, planè vim facit Christi verbis: neque si ita res esset, vel dicendum fuisset Apostolis, *Non expedit ergo matrimonium contrahere?* vel ipsi Christo respondendum, *Non omnes capiunt hunc sermonem:* quoniam facilè iam tum fuisset diuortij remedium in plerisque difficultatibus adhibere, si, vt illi putant, ea fuisset Christi sententia.

Ætas. Dio. lib. 56 l. 27. C. de nupt. l. 12. C. de leg. hæred.

Quod de ætate coniugũ lege Papia cautum erat, nequa quinquaginta annis minor sexagenario nuberet: aut hac ætate iunior quinquagenariam duceret, videtur saltem, quod ad posterius caput attinet, optima ratione niti: quoniam alioqui videtur aberrari à præcipuo cõiugij fine, quum quinquagenariis maiores ad concipiendum ineptas esse constet. Itaque quanuis postea Iustinianus hanc legem sustulit, laudo tamen Magistratus qui tam imparia cõiugia in sua iurisdictione non ferũt: verùm semel inita dirimi non posse concedo.

Status personæ. l. 23. C. de nupt.

In genere vero interdicta illa de nuptiis ob personæ statum imparibus, merito videntur à Iustiniano & Canonicis sublata. Coniugia verò inter tutorem & pupillam, curatorem & adultam, præsidem prouinciæ

ciæ & fœminam ipsius iurisdictioni subiectam, optimis sanè de causis prohibebantur, vt & illud, ne coniugia ex rescripto Principũ peterentur. Eousque tamen prohiberi certè non debuerunt vt inutilia censerentur, vel semel inita dirimi possent, sed satis fuit pœnis castigari qui hac in re delinquerent: quatenus etiam Canonicorum moderationem maximè probo. l. 4. C. de inceſt. & inutil. nupt.

In errore qualitatis, teste Harmenopulo, putà, si vir nuptiarum tempore deprehenderit fuisse stupratam ac deuirginatam quam vt virginem duxerat, dirimi matrimonium cẽsẽt Patricius: rectiùs id quidem quàm Canonici, qui cõtrarium docuerunt, quum expressum Dei verbum etiam vt adulteram puniri iubeat, qua de re suo loco diximus. Harm. in prõptuario, lib. 4. tit. 12. c. quod autẽ, 29. q. 1. Deut. 22. 23 Frigiditas.

De seruitute verò & adoptione cur nobis non videatur laborandum iam antea diximus. Suprà, pagina 103, & deinceps. l. 10. C. de repud.

Frigiditate ante coitum apparente, & quidem insanabili (cui cognoscendæ Iustinianus primùm quidem biennium, deinde verò triennium constituit) dissolui non tantùm nuda sponsalia, verùm etiam coniugia iam alioqui (si copulam excipias) penitus contracta, rectè constitutum fuisse antea diximus. Verùm quid si quum antea Nouell. de nupt. c. 2. §. per occasionem. & Nouell. vt liceat matri & auiæ, §. prædictis. c. 1. & 2. 33. q. 1. c. 25 & 27. 32. q. 7.

vir planè vir esset, morbus iste inciderit? Hic verò rebus iam non ampliùs integris, hæc quoque calamitas ab altera valente persona ferri constanter debét. Vires autem ab eo frustrà non flagitabit à quo statuere debet sese ad cœlibatum vocari, vt qui remedium quo vtebatur ipsi ademerit, nec tamen inter diuortij causas morbum numerarit.

Paralysis & alii id genus morbi.

Idem de paralysi, & aliis id genus quibuscunque morbis constituendum, qui commiseratione non pœna digni sunt. Sed quid si, inquies, probè prospiciatur ægrotanti, & ipse etiam consentiat? Respondeo, non esse hîc nobis aliunde quàm ex verbo Dei sapiendum, qui pronuntiat non alia ratione quàm ob vnicum adulterium (matrimonio iam videlicet re ipsa consummato) diuortium faciendum. At cur non possit quispiam, dices, ius suum alteri cedere? Imò verò nullis etiam humanis legibus id facere licet alterius præiudicio. Alter autem ille, Deus ipse est, contra cuius voluntatem non possunt de suis corporibus statuere qui ab eo sunt inter se demum coniuncti, ea videlicet lege vt alter alterius corpore vteretur quandiu ipsi Domino liberet, non autem vt illud alteri vtendum tradere posset: quod si propiùs

piùs consideraſſet Auguſtinus, hanc quæſtionem aliquatenus indeciſam non reliquiſſet.

Auguſt. de ſermone Domini in monte, lib. 1.

Quibus pœnis quiſpiam ſeruus efficiebatur, iis quoque coniugium, vtpotè quod inter ſeruos conſtare non poterat, iure ciuili ſoluebatur. Sed hoc poſtea rectè mutatum eſt à Iuſtiniano, & rectiùs etiam Canonici coniugia inter ipſos etiam verè ſeruos inita cenſuerunt irrita non eſſe, modò videlicet vel tacitus vel expreſſus domini cõſenſus interuenerit, vel nihilominus ſeruilia munera domino præſtentur. Hodie igitur exilij pœna, vel damnatione ad triremes cõiugium minimè diſſoluctur. Nam neque deportatio neque interdictio aquæ & ignis iam olim matrimonia dirimebat, quod apertè ſanciuit Iuſtinianus. Nam Cõſtantinus hac addita conditione, *Si caſus in quem incidit maritus, non mutet vxoris affectionem*, videbatur vxoris arbitrio liberum id tacitè relinquere.

Exilium. Damnationes. l. 24. C. de dona. inter virũ & vx. Nouel. de nupt. §. quod autẽ prius. Extrà, de cõiug ſer.

l. 24. §. Sin autẽ. C. de dona. inter virũ & vx. l. 1 C. de re pud. Nou. de nupt. §. deportatio.

Iam autem placet accedere ad cauſas diuortij quas ipſi Imperatores Chriſtiani iuſtas eſſe decreuerunt. Iſtas igitur enumerat Theodoſius & Valẽtinianus, propter quas vxor virum poſsit repudiare: quibus alij poſtea, nempe Leo & Iuſtinianus, quaſdam adiunxerunt:

l. cõſenſu, & l. in cauſis. C. de re pud. Nou. de nupt. & Nouell. vt licerat matri & auiæ.

1 Adulterium.
2 Homicidium.
3 Veneficium.
4 Molitio cõtra imperium non indicata.
5 Si crimine falsi damnatus.
6 Sepulchrorum dissolutio.
7 Sacrilegium.
8 Si latro, vel latronum susceptor, vel abactor, vel plagiarius.
9 Si familia vel vxore inspiciẽte cum impudicis mulieribus cœtum inierit.
10 Si vxoris vitæ fuerit insidiatus, vel insidiari volentes sciens nõ indicauerit, nec vicisci secundum leges statuerit.
11 Si verberibus ingenua indignis vxorem affecerit.
12 Si vxoris castitati insidiatus, aliis etiam eam adulterandam tradere tentauerit.
13 Si adulterij intentatam actionem non probauerit.

Viro autem vicissim hæ causæ tribuunt potestatem vxoris repudiandæ:

1 Adulterium.
2 Veneficium.
3 Homicidium.
4 Plagium.
5 Sepulchrorum violatio.
6 Sacrilegium.
7 Si latronum fautrix.

8 Si viro ignorante vel nolente conuiuia extraneorum appetierit.
9 Si eo ignorante sine iusta causa foris pernoctarit.
10 Si extra viri voluntatem ludis & spectaculis inhæserit.
11 Si vitæ mariti insidiata sit, aut insidiãtes sciens non indicarit.
12 Si aduersus imperium molita.
13 Crimen falsi.
14 Si manus audaces viro iniecit.
15 Si abortum sponte fecerit.
16 Si cũ viris voluptatis occasione lauetur.
17 Si viuo marito cum aliis de suis nuptiis sit loquuta.

Has igitur causas illi commemorant, quanquam in iis non sibi semper constant. Iustinianus enim ob verbera noluit repudium mitti marito. At Leo causas quasdam alias commemorat ob quas soluta quoque fuerint coniugia, nempe mariti prodigalitatem, religionis diuersitatem, & si quæ promissa sunt non persoluantur, etiam per inopiam.

Nouell. vt liceat matri &auiæ. §. si quis autem. Leo Noui.

Istis porrò etsi non legimus Episcopos expresse intercessisse, tamen longè aliter fuisse in Ecclesia iudicatum, tũ ex veteribus canonibus, tum ex Patrum scriptis liquet: idque sanè meritó. Nam si ista valeant, vbi

Christi verbum illud, *Quod Deus cõiunxit, homo ne separato?* Magna porrò pars eorum scelerum quæ ibi enumerantur capitalia quum sint, an non, obsecro, Imperatores oportuit nihil hîc statuere de diuortiis, sed potiùs officium facere, & si illa euenirent, iusta mortis pœna coniugium finire? Quòd si præpostera misericordia vti malebant, an non satis fuit peccare, ei parcendo quem Deus & ipsæmet eorum leges capitis pœnas luere iubent, nisi etiam coniugia contra expressum Christi interdictũ dirimendo, ad crimen adulterij miseros pellicerẽt? Aliæ verò quædam causæ huc spectant vt adulterium ex iis probabiliter præsumatur. Et sanè difficilem esse adulterij probationem constat, quam etiam Canonici veluti studio quodam videntur magis ac magis obscuram ac perplexam reddidisse: neque iis assentior qui illud x i i. Tabularum, ἀΐδρα ἐν ἀρθροις ἔχοντας, perpetuò requirunt. Non esse tamen ex coniecturis quantumuis probabilibus in re tam graui iudicandum res ipsa clamat, nedum vt non bene probato crimine, coniugium tamen dissoluatur, quod sanè & absurdum & iniquum est. Cur non igitur potiùs officium facit Magistratus, arrepta amplioris quæstionis ex probabilibus coniecturis occa-

occasione, vt veritate cõperta ex Dei verbo iudicetur? Ex causis verò à Leone enumeratis duæ tã sunt leues, vt vix mihi persuaserim vnquam sub Christianis Imperatoribus seriò valuisse, sed ab eo potiùs cõmemoratas vt causæ seruiret. Vnica causa supereſt, nẽpe hæresis siue manifesta impietas, aut falsa prorsus religio, de qua quid constituendum sit vno verbo tam perspicuè declarauit Apostolus, vt qui contrà sentiunt prorsus indigni sint qui audiantur, quamcunque tandem vel Ciuilem vel Ecclesiasticam auctoritatem prætexant. Sed nos de hac re antea plus satis.

Canones quidam expensi.

Iam autem placet Canonicorum præterea quædam excutere. Ac in primis quidem quæ sit eorum de incestuosis quibusdam coniugiis sententia quum suo loco disseruerimus, iis nunc placet opponere quæ hac de re disertè scribit Ambrosius, vt ex hoc saltem liqueat quo iure isti solent auctoritatẽ Patrũ prætexere. Sic igitur Ambrosius ad Paternum quendã amicissimũ suum scribens: *Paterni quidẽ vnanimis mei salutationẽ legi, sed cõsultationẽ haud quaquã paternã, vt velis filio neptẽ collocare ex filia.* Et mox, *Quid tu consulas quæso tecum retractes*, &c. *Tu copulare paras filium tuum & neptem ex filia, hoc est vt accipiat*

Ambros. lib. epist. 3. ep. 66.

sororis suæ filiam, diuersa licet matre quàm socrus editus. Interroga nominum religionem: nempe auunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Nec ipse te reuocat sonus nominum quum hic auum resonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat? quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum? Idem auus & socer vocabere: ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nuncupabitur. Mutuabuntur etiam fratres diuersa vocabula, vt illa socrus sit fratri, ille gener sorori. Nubat auunculo suo neptis, & immaculatorum pignorũ charitas illecebroso amore mutetur? Super hoc igitur meam à sancto viro Episcopo vestro expectari sententiam non opinor nec arbitror. Et mox, *Num ideo licet quia non est prohibitum? Minimè, interdictum est enim naturæ iure, interdictum est lege quæ est in cordibus singulorum: interdictum est immolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis. Ego autem & prohibitum assero, quia quum leuiora interdicta sint, multò magis hoc quod arctioris plenum est necessitudinis, interdictum arbitror.* Item, *Oportet ab ea discedas, intentione quæ etiam si liceret, tamen tuam familiam non propagaret. Debet enim tibi filius noster nepotes, debet etiam neptis charissima pronepotes.* Hæc ille, nec tam ille profectò quàm ipsius naturæ, pietatis, honestatis,

ſtatis, imò Dei ipſius Opt. Maximi vox. Sed & illud expendamus quod conſtituunt ſi quis eam ducat quam priùs per adulterium polluerit. Huius facti quæſtio duplex eſt. Aut enim quiſpiam ἄγαμος alienam vxorem corrumpit quam poſtea, marito ipſius mortuo, ducit: aut quiſpiam iam maritus cum alia ſoluta rem habet, quam poſtea vel mortua vxore ſua, vel etiam adhuc viuente, ducit. In illa igitur priore ſpecie volunt cõiugium ſeparari Canonici, ſi modò ea de qua quæritur vel ſuo marito, vel vxori eius cum qua adulterium committit, mortem machinata ſit: vel conſtante adhuc matrimonio priore, interuenerit aliqua promiſsio de poſteriore ineundo. At qui veteres Synodi ſine exceptione prohibent eiuſmodi coniugia, & meritò quidem, vtpote quæ adulteria ſint: & mira fuit Gratiani oſcitantia, cum quo etiam Lombardus impingit, hanc ex Auguſtino ſententiam, *Denique mortuo viro cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium non poteſt cum quo priùs adulterium fuit*, ſublata negante particula proferentis. Nam etiam ſi fortaſsis in codicem mendoſum incidit, tamen ex iis quæ eo loco præcedunt errorem deprehendere potuit. Cauſa verò cur iſta non appellem coniugia, ſed

Siquis ducat adulterio polluram.

Vide 31. q. 1. & totum titulum. Extrà De eo qui duxit vxo. Leo Nouel. 90. Elib. Cõcil. can. 72. Tribur. cano. 40. 49. 51. c. 2. 31. q. 1. Lib. ſent. 4. c. 35. Auguſt. de nupt. & concub. li. 1. c. 12.

adulteria,ac proinde in Ecclesia Dei prorsus intolerabilia censeam, non tantùm est ciuilis illa quam vnam videntur considerasse qui illas conditiones excogitarunt, quoniam videlicet alioqui periculum esset ne hac occasione mariti vxoribus, & vicissim vxores maritis, mortem machinentur: sed hæc præcipuè, quòd nihil aliud sint re vera quàm adulterij quædam continuatio. Neque his obstat quod excipiet nimirum aliquis, nempe quæ turpi libidine priùs cognoscebatur, posse postea coniugalē affectū induere: quēadmodū nemo negat honestè, mutato videlicet animo, duci posse, cum qua priùs vel manifesta scortatio fuit, vel concubinatus duntaxat, sicut idē Augustinus testatur. Nam qui scortātur, quāuis ritè inter se non copulerentur, tamē quoniam alioqui nulli alij sunt obstricti, ideo possunt postea vitium quod in eiusmodi copulæ malo initio fuit, per Dei gratiam, corrigere: at in adulterio non defectus aliquis inest qui postea possit emendari, sed nihil est præter horrendum crimen, quod sibi seriò displicere quomodo tādem verè dici possunt corā Ecclesia testari qui rursum inter se quanuis honestum coniugij nomen prætexentes, coniungi postulant: quum eos potiùs adulterium commissum lugere,

lugere, omnémque adeò inter se copulam horrere oportuerit? Ego igitur hac de re ita existimo, tantisper dum meliora quispiam doceat. Certè si illa ratio valeat, ne ne tum quidem quum in alterius vitā machinatum est, dirimi matrimonium oporteret, quoniam tum quoque obiici posset, adulteros tum voluisse tollere eam personam è medio quæ obstabat quominus sine periculo possent libidinem explere, quem animum postea in coniugalem affectum mutarint. Denique non patitur quodammodo ipsa rerum natura vt ratum sit coniugium ab eo ipso, nempe adulterio incipiens, quo vno rata alioqui coniugia separantur. Neque est cur nos moueat Dauidis exemplum qui Bersaben duxit, ipsius etiam marito proditorie occiso. Quis enim si hoc imitetur non meritò puniatur, nedum vt hoc exemplo niti possit cuiusquam conscientia? Sed quid si adulter, viuente adhuc sua vxore, iliam adulteram duxerit? Tum verò rectè constituunt Canonici, vt si cū adultera sciēte contractū est illud posterius coniugiū, dirimatur: at illud non rectè, quòd si quis vxorē habens, alterā insciam superinduxerit, volūt vxore priore mortua, confirmari matrimonium

cum secunda, adeò vt ne si velit quidem ipse possit ab ea recedere. Hoc verò quid aliud est quàm polygamiam manifestissimè confirmare? At enim, inquiunt, qui hoc commisit non debet lucrum de suo dolo reportare. Imò cur non id scelus potiùs quàm dolum vocant? & quæso, quod tandem est hoc lucrum, siue illum sceleratum, siue istam vsque adeò turpiter deceptam spectes, si cogatur quidem ille in peccato sciens prudens perseuerare: isti verò fiat illum vnà secum perdēdi potestas? At potuit ille, inquiunt, postea in istam matrimonialiter cōsentire. Scilicet dignum est honestissimum coniugij nomen cuius velamine tanta spurcities tegatur. Sed vtinam tandem fungantur officio suo pij Magistratus, vt nullus istis disputationibus locus relinquatur.

c.1.& 7. Extra, De eo qui duxit vxorē.

Raptus. De raptu verò quanto sanctiora sint ciuilibus legibus constituta, quàm à nostris Canonicis inter stuprum & raptum plerunque non distinguentibus, atque adeò inter se prorsus dissidentibus: quàm turpiter denique Scholastici hac in re Pontificibus sint adulati, qui plenissime volet cognoscere, legat eruditissimam de hac re tota disceptationem Petri Martyris in lib. Iudicum, capite 21. Tria tantum hîc insigni-

l.vn.C. de rapt. virg.

c.1 36.q.1.

gnia nunc annotabo. Vult Aurelianense concilium Ecclesiam patere raptoribus, vt mortis pœnam euitẽt, nec inde extrahi nisi cautione accepta ne occidantur vel exhæredentur. Quid est autem detestandis flagitiis fauere, quid est templum Dei polluere, quid est Magistratibus officium facientibus sese opponere, si hoc non est? Etiam si rapta cõsenserit raptori, vult tamen idem Concilium raptori adimi & parentibus restitui, & id quidem rectè. At bonus Innocentius tertius respondet, *Si puella inuita rapta fuerit, & postea consentiat matrimonio raptoris, nuptias esse contractas:* in fauorem matrimonij scilicet, legibus omnibus diuinis & humanis violatis. & quid est Deo illudere, si hoc non est? Denique vt nihil ad extremam impudentiam deesset, veteres canonas puriores vno verbo eludens Thomas, ait fuisse latos ad criminis detestationem, Papam verò postea rem meliùs considerasse. Caietanus verò non oportere raptam restitui cõtendit, sed sufficere si patri aliquo modo satisfiat. Quid plura? si Lucio Papæ creditur, vnico verbo abolebitur etiam raptus crimen, nempe si dixerit puella verba de nuptiis priusquam raperetur etiam inuitis parẽtibus interuenisse. En quò prouehantur isti religiosi & casti Patres,

c.7. Extrà, de rapt.

Thom. in 2. 2. c. cũ causa. Extrà, de rapt.

Ecclesiæ scilicet Christianę columina. Quæ verò de his fuerit veterũ Synodorum sententia, quærite ex canone Apostolico 67. Chalced. 27. Synodi sextæ can. 93. Basil. can. 22. & 30.

Sterilitas. August. li. 1. De sermone Domini in monte. Idem De bono coniug. cap. 7. c. 18. 32. q. 5. c. 25. & 27. 32. q. 7. Gell libr. 4. cap. 5.

De sterilitate rectè prorsus in Canonibus statuitur, ne ob eam vel aliud eiusmodi vitium diuortium fiat. Est enim vitium illud plerunque occultum, & cui sæpe Deus remedium tunc attulit, quum prorsus desperatum videbatur. Deinde quũ eum qui coniugium init, certũ sit, quod ad sobolem saltem attinet, ab eo totum necessariò pendere qui claudit & aperit vterum pro bona sua voluntate, videtur sanè manus ipsi Deo quodammodo iniicere qui quam ex eius manu accepit repudiet nisi liberos ipsi pepererit. Paratum enim est illud Iacobi responsum, *Num ego sum Deus qui fructum ventris tui inhibuit?* Itaque prorsus iniqua fuit illa primi Romæ facti repudij causa: & quod nonnulli Pontifices suis iniquissimis hac in re dispensationibus, quas vocant, prætexere consueuerunt, nẽpe boni nescio cuius publici interesse, (vt ipsi loquuntur) prorsus inane & vanum est commentum, quod suis sordibus obtendunt. Stat enim illud, non esse nobis facienda mala vt eueniant bona, quãuis mala interdum ferantur

quæ

quæ corrigi non possunt. Quàm autem & publicè & priuatim insignibus familiis etiam ac regnis istiusmodi iniquissima diuortia, iusto Dei iudicio, iam olim nocuerint, nedum vt bono publico concessa sint, vtinam ex tam multis támque insignibus testimoniis non ita constaret! Probo igitur quod in huiusmodi morbis statuitur à puris Canonibus, quibus consensisse leges posteriores Ciuiles ex eo liquet, quòd sterilitatem & cætera eiusmodi mala inter diuortiorũ causas non recensent. Sed viderint rursus iidem Canonici quo modo non à reliquis dissentiat Gregorij tertij rescriptum, à Gratiano citatum. c.18.32.q.7

Incidente quantumuis ratis sponsalibus elephantiasi, nouo matrimonio locum esse, atque adeò ne volentibus quidem sponsis vlteriùs progredi bona conscientia licere, antea contra Canonicos diximus. Sed quid si iam consummato matrimonio superuenerit? Respondent Canonici, quibus nonnulli assentiuntur, compellendam sanam personam ad mutuam alterius consuetudinem: alij contrà tum quoque dirimi coniugium & nouas nuptias contrahi posse iudicant, modò altera pars consentiat, & ipsius alimentis cõmodè consulatur. Ego neutris possum assentiri. Nam quod boni Canonici Elephantiasis. Supra pag. 109. & deinceps. Extrà, tit. de coniug. leprosorũ.

prætexunt, nõ licere videlicet excepta causa fornicationis vxorem dimittere, mirũ est eos proferre audere, qui tam multas præterea diuortij causas excogitarunt, de quibus passim diximus. Valet tamẽ illud profectò, & eousque valet, vt nulli homini liceat illud rescindere. Sed aliud est vxorem dimittere, quàm eousque duntaxat cum alio coniungi quousque bona conscientia patitur. Bona autem conscientia certè non patitur vt eam quoque coniunctionem vel petat vel concedat quispiam qua vti non possit quin & Reipublicæ toti certò noceat, & seipsum ac naſcituros liberos sciens perdat. Sed quid si alter vratur, vel etiam neuter habeat continentiæ donum? Petat vterque & precibus pugnet. Verùm an obtinebit? obtinebit certè vt tentationem vincat, nisi per eum steterit, quoniam in fide precabitur. Certũ enim est eum ad continentiam vocari, cui per Dominum obiicitur impedimentum quominus ordinario aduersus vltionem remedio vti possit: alioqui quid infinitis hominibus fiet, plurimas alias ob causas in nihilo minorem difficultatem redactis? Eadem ratione puto iis satisfieri posse qui nouas etiam nuptias concedunt, quod ego quidem (sit autem hoc bona cum eorum venia dictum qui aliter sentiunt,

sentiunt, & nullo earum Ecclesiarum præiudicio quæ aliter hac de re iudicant) non video quînam sit verbo Christi consentaneum: cui tamen vni in foro conscientiæ standum in his controuersiis prorsus arbitror. Quod autem afferunt de ægrotantis consensu, alibi dixi cur nullo modo videatur admittendum, quoniam videlicet proprietas, siue plenum dominium corporis ad coniugem non transit in contractu matrimonij, sed vsus dûtaxat personam ipsam non egrediens, idcóque coniuges ius quod alter in alterum habet, transferre nullo modo possunt. Sed quod de ægrotantis alimentis adiiciunt, vsqueadeò æquum est, vt qui aliter faciat Christianus censeri non debeat: eo tamen prætextu coniugij vinculum solui non video quînam colligi possit. In summa, manere matrimonij vinculum, ac proinde diuortio, ne ob elephantiasin quidem, consummato matrimonio, locum esse existimo: hactenus tamen vt alter alterius corpore vti bona conscientia non teneatur: imò etiam Magistratus imperio meritò prohibeatur.

Coniugum interfectores. c. 2. & 5. & 6. & 7. 33. q. 2.

Iidem Canonici quenquam negãt suam vxorem posse interficere: quod sanè ne leges quidem ciuiles probant, sed ita tolerant, vt iusto dolori aliquid indulgeant. Sit

hoc igitur sanè in foro conscientiæ damnatum. Sed quod coniugum suarum interfectoribus omnem spem coniugij adimunt, quo iure faciant, ipsi viderint.

An iudicium præire oporteat repudio & diuortio.

Et de his quidem hactenus. Sed duo minimè prætermittenda sunt in hoc argumento. Vnum, an absque legitima cognitione sit iustum siue repudium, siue diuortium: alterum, ad quos earum controuersiarum cognitio pertineat. Quod ad illud prius attinet, quid sit constituendum videtur res ipsa penitus ostendere. Primùm enim si iniquum est quenquam vel in re minimi momenti sedere in sua ipsius causa iudicem, quoties saltem aliorum interest quid in ea statuatur: quanto æquius est id seruari quum de societatis eius vinculo dirimendo quæritur, quæ est totius humani generis veluti exordium, atque adeò cuius auctorem se se Deus ipse profitetur? Huc & illud accedit, quòd vix vlla incidere potest hac in re controuersia, in qua, si de facto controuertatur, testes citandi & attentissimè audiendi non sint. Deinde quum vix quicquam in rebus humanis euenire possit quo vehementiùs quisquam commoueri possit, quis non videt quæ mala sint euentura, si idem sit iudex qui factam sibi iniuriam quæritur? præsertim

sertim verò quo pudore vxor suo arbitratu non tantùm in maritum aget, verùm etiam sese ab eo seiunget? Nihilominus tamen quum maritus sit familiæ caput, multum ei tribuendum videtur. Et constat apud Iudæos voluntaria fuisse repudia & diuortia. Aliud enim fuit de adulterio accusare (quod erat capitale crimen, ac proinde apud iudices necessariò disceptabatur) quàm diuortium petere, quod quum sibiipsi vnusquisque daret, verisimile est tunc à iudicibus peti non consueuisse. Sed & apud Romanos quanuis vetusto iure conqueri licuit, si falsam ob causam nuntius remissus diceretur, tamen quum per libertum diuortium mitti soleret, aduocatis præterea (sicut tandem constitutum fuit) septem testibus ciuibus, puberibus, apparet intra priuatos parietes id fieri consueuisse. Et sanè quum ob priuatas quasuis offensiones diuortia licerent, mirum non est priuatim illa agitari & decidi tunc consueuisse, quum res tota esset in arbitratu eius posita qui nuntium remittebat: neque actio ex sponsu, vel iudicium de malis moribus cò spectaret vt diuortium non fieret, sed huc potiùs vt diuortij infamia penes eius auctorem resideret. Imò etiam expediebat multa eiusmodi priuata delicta

l. 9. D. de diuor.

palàm non fieri, adeò vt plurimum interdum intereſſet eius quoque perſonæ quæ repudiabatur, vt intra domeſticos parietes quicquid eſſet controuerſiæ deciderentur. Aduocari autem conſueuiſſe amicos, vel illud iudicium Cẽſorum declarat quod ex Valerio Maximo aliquando citauimus. Nunc verò quum nonniſi adulterio vel deſertione repudium aut diuortium ſit legitimum (quæ probari neceſſe eſt, vt & mortem ipſam ſi fortè de ea ambigatur) neque nunc ſint priuati arbitrij matrimonia, vtpote quæ conſcia tota Eccleſia fiant: non eſt æquum & honeſtum duntaxat, verùm etiam prorſus neceſſarium publicam cognitionem controuerſiarum, quæ plurimæ & maximæ in hoc argumento ſunt, præire: & priuata auctoritate facta diuortia vſque eò damnari, vt qui non expectata iudicum ſententia alteram duxerit, meritò ſeparetur, tantiſper ſaltem dum cognitum de controuerſia fuerit: nec etiam ſi cauſam poſtea probauerit, priùs ad vxorem temerè ſuperinductam redire ſinatur, quàm culpam offendiculi deprecatus Eccleſiæ ſatisfecerit. Quòd enim Abrahamus Agarem eiecit, huc trahi non poteſt, nec ſine veri iudicis, Dei videlicet, mandato factum eſt.

Valer. lib. 2. tit. 4. De Cenſoria nota.

c. 1. 33. q. 2. c. 9. 35. q. 6. c. 3. Extrà, de diuort. & c. 16 Extrà, de off. deleg.

Gen. 21. 12.

Sed

Sed ad quos iudices pertinet istarum rerum cognitio? Id verò difficile non est existimare partim ex rei ipsius natura, partim ex purioris Ecclesiæ consuetudine. Contractum hunc diximus mixtum esse, quoniam quatenus ad societatem humanam spectat, planè ciuilis est, vt & reliqua hominum inter se commercia: quatenus verò Deus expressè dicitur interuenire, & coniuges copulare, (vnde etiam hic mos est vetustissimus, & planè, vt arbitror, Apostolicus, vt publicè in Ecclesia benedicantur qui hunc contractum ineunt) planè diuinus est & Ecclesiasticus. Huc accedit & illud quòd in iis quæ ad ipsum coniugij vinculum attinent, ex vno Dei verbo cuius primaria est in hoc contractu auctoritas, decidendæ sunt controuersiæ: verbi autem diuini interpretatio proculdubio ad ministerium Ecclesiasticum spectat. Denique quum dissidentes coniuges sui officij admonendi sint ex Dei verbo, &, quoad eius fieri debet ac potest, reconciliandi, tum quoque quum iusta diuortij causa comperitur: quum denique satisfactiones Ecclesiasticæ sæpe iniungendæ sint, quod fieri absque causæ cognitione nec potest nec debet: ad quos alios, obsecro, hæc cura po-

Ad quos iudices pertineat causarum matrimonii cognitio.

tiùs quàm ad Ecclesiam, id est Ecclesiæ presbyterium, illic quoque vbi Magistratus Christianus est, pertinebit? Et fuisse hūc morem totius veteris Ecclesiæ, etiam sub Christianis Imperatoribus ex Canonibus apparet, ex quibus proculdubio presbyterium, nulla cum Magistratus iniuria, iudicabat, sicut vel ex illo incestuosi Corinthij exemplo liquet. Verùm quænam illa erant iudicia? nempe merè Ecclesiastica siue spiritualia, nullis prorsus ciuilibus, siue pecuniariis siue corporalibus pœnis sancita. Absit enim vt sanctos Episcopos vel Presbyteros vsquam existimemus sibi vendicasse vllas ciuilis Magistratus partes. Mors enim Ananiæ & Sapphiræ, excæcatio Elymæ, & siqua ciusmodi facta sunt, extraordinaria & singularia fuerunt, neque in exemplum magis trahenda quàm Phinees factum. Sed rursus quum contractus iste, vt paulò antè dixi, vel maximè ad societatem humanam pertineat, plurimáque merè ciuilia in controuersiis coniugalibus incidant, vt quæ ad ius dotium, ad donationes mutuas, & plurima ciusmodi spectant: atque adeò plurimùm interest Reipublicæ ritè aut minùs ritè ex verbo Dei coniunctos, aut postea separatos, auctoritate quoque

quoque Magistratus, diuinarum etiam legum custodis vindicisque, cognosci: iure suo certè non prophani tantùm, verùm etiam Christiani & religiosi Principes leges de coniugiis posuerunt passim extantes, & ex iis ciuiliter iudicarunt, bonis Episcopis non modò non reluctantibus, verùm etiam hoc inprimis postulantibus. Sit igitur hæc moderatio, vt, quum mixtus sit hic contractus, Presbyterium de iure conscientiæ ex Dei verbo, Magistratus de ciuilibus, ex legibus bonis & æquis iudicet: quòd si diuortio sit locus, Presbyterium quidem ex verbo Dei diuortium faciendũ pronuntiet, Magistratus autem ipsemet dirimat: ita vt nec illud delibet vllam Ciuilis iurisdictionis partem, nec Magistratus ciuilis quæ Ecclesiastici ministerij sunt ad se pertrahat, quin potiùs Ecclesiæ auctoritatem sartam tectam tueatur. Itaque quòd nolunt Canonici in foro conscientiæ valere diuortia, nisi præierit Episcopi iudicium (præerat autem Episcopus Presbyterio, ex cuius etiam non autem ex sua vnius sententia iudicabat) in eo rectè sentiunt. Sed quorsum hoc ad Officiales, Promotores, Procuratores, totam denique illam porcorum colluuiem quæ Ecclesiam Dei iampridem deuastat? quorsum hoc ad illa non

Ecclesiæ tantummodo Christianæ, verùm etiam vniuersi mundi dedecora? Illa verò quorundam ex isto grege vox, matrimonia iam non iure fori, sed iure poli gubernari: nisi ita vt dixi intelligatur, planè intolerabilis est atque adeò Satanica: siquidem Satanicum est amotis, quos Deus ipse posuit, terminis, confusionem in domum Dei introducere. Quæcunque igitur siue Pontificij, siue Episcopales canones ciuiliter de coniugiis, vt & de rebus ferè omnibus statuerunt, ea Christianorum omnium Principum munus est, vel suo nomine edere si iusta sunt, vel vt ab illegitimis legislatoribus sancita abolere: nedum vt vbi instaurata est pura religio, vllo modo ferri tam turpis, tam manifesta, tam denique intolerabilis ἀταξία debeat, quam Episcoporum ambitio extorsit, auaritia eorundem confirmauit, vtraque iam aboleri non sinit. At enim, dicet quispiã, vbi cõstituta non est Ecclesia, neque Christianus est Magistratus, quid agant miseri? nẽpe quandoquidem harpyæ istæ tribunalia Magistratuum inuaserunt, illas adeant oportet quicquid poterunt impetraturi, potiùs quàm temerè quicquam audeant. Quòd si adiri potest Ecclesia, adeatur sanè potiùs & audiatur. Sic enim olim fuisse factitatũ,

&

& ita etiam Christianas ipsas mulieres suis infidelibus maritis nuntium remisisse liquet ex historia honestæ matronæ quam Apologetici prioris initio refert Iustinus, & ex eodem repetit Eusebius: nec Fabiolæ factum quæ flagitiosissimum maritum absque iudicio Ecclesiæ videtur dimisisse, & alteri postea nupsisse, aliter quàm veræ pœnitentiæ testimonio, Hieronymus excusat. Euseb. Eccles. hist. l. 4. c. 17. Hieron. in epitaph. Fabiol.

Concubinas vocabant Romani mulieres cœlibis vnius consuetudine contentas, minimè id tamen coniugali affectu: quoniam nec vlla erat facultatum communicatio, neque in familiam eius transibant, ideóque liberi ex concubina susceptí, legitimi non censebantur. Pellex verò dicitur quæ vnà cum iusta vxore habetur, à Græco nomine παλλακὴ, quod vocabulum tamen Hebreæ est originis. Sed quam Hebræi פילגש vocãt, quales fuerunt Agar, Cethura, Bila & Zilpa, & aliæ in Scripturis commemoratæ: sciendum est nec concubinam nec pellicem fuisse, quales erant Romanis cõcubinæ & pellices, sed vxorem, quanuis nõ eo loco & gradu quo matresfamiliàs haberentur. Vtcunque sit, Romanorum concubinæ, ac multò magis pellices, erant meretricum species, quas mirum non est ab iis fuisse palàm toleratas apud quos scor- De concubinatu.

tari flagitium non erat, vt nec apud Græcos. Apud Hebræos verò fuit hic nævus polygamiæ, de quo in altera tractatione pluribus differuimus. Cæterùm quum manifestè dicat Apostolus, scortatores non fore regni cælestis hæredes, & velit vnumquenque suam vxorem habere, dubium nō est quin concubinatus pellicatúsque omnis sit in Dei Ecclesia intolerabilis: quo magis mirum ac penè incredibile est ipsis Iustiniani temporibus adhuc concubinatum licuisse, qua etiam ex re patet non valere eorum argumentum qui Imperatorum legibus de diuortiis ex eo volunt auctoritatem conciliare, quòd Episcopi non legantur eis reclamasse. Nam simili ratione concubinatum quoque probare oporteret. Fuit igitur hic etiam eorum temporum nævus, donec turpem istum & Christianismo palàm repugnantem morem Leo corrigeret. tanti est momenti ex vno Dei verbo sapere. Sed operæpretium est quæ Canonicorum fuerit hac in re quoque religio indicare, vt eos tandem pudeat qui inde petūt Ecclesiæ instaurationem, & Concilia errare posse negant. Certè si legantur quæ in concubinarios sparsim scripta sunt, & cum iis comparentur quæ in digamos sunt constituta, manifestè videbit quanto minùs i-

Leo nouel. 91.

stis

ſtis diſplicuerint fœdiſsima quæque, quàm coniugium quantumuis legitimè & ſanctè repetitum, vt quo ſpiritu ducantur hinc ſaltem perſpiciatur. Quid plura? cum digamo diſpenſare (ſi illorum plerique credimus) ne diabolus quidem poſsit, nedum Papa: ſed ei qui mortua vxore ex ancilla plures filios habuerat, modò ne ſecundas nuptias eſſet expertus, bonus pontifex Pelagius, de grege paſcēdo valde ſcilicet ſolicitus, Subdiaconatum haud grauatè concedit, *Noſtris*, inquit, *temporibus quibus non merita tantùm* (excipe merita mortis æternæ) *ſed & corpora defecerunt*: nempe libidinibus exhauſta, quorum iampridem exhalans fœtor Sodomam & Gomorrham planè iuſtificat. Afferunt tamen Scholaſtici rationem prorſus dignam quæ ab omnibus cognoſcatur, cur digamus ſit quouis ſcortatore & concubinario indignior qui ad ſacros illos Ordines promoueatur, *propter ſacramenti repræſentationem*, inquiunt, *ſiue propter ſignificationis defectum*, *quia nimirum Epiſcopus Chriſtum vnius Eccleſiæ ſponſum repræſentat, digamus verò carnem diuiſit*. Deus bone, quæ hæc impudentia eſt? Diuiſit carnem qui vnius tantùm vxoris, ſiue primæ, ſiue quotæcunque maritus eſt? non diuiſit carnem qui cum ſcorto, cum concubina, cum

c. Fraternitatis diſtinct. 34.

Vide Spēſam lib. de continētia ſecūdo c. 6.

adultera, volutatus est? Aptior est scortator, concubinarius, adulter ad Christum repræsentandum, quàm castus, quanuis repetito legitimè matrimonio, vnius maritus? & ab istis Catholicis cynædis, quorum vel Satanam ipsum iam pudet, expectabitur diutius Ecclesiæ instauratio? An verò aliquid etiam amplius? Anno Domini quadringentesimo Hispania, sanctissimæ inquisitionis parens, celebri concilio Toletano primo, decreuit *vt qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione non repellatur, tantùm vt vnius mulieris, aut vxoris aut concubinæ (vt ei placuerit) sit coniunctione contentus.* Imò væ vobis impuri Patres, qui contrarium Paulo Euãgelium annuntiatis. Quid amplius? *Christiano*, inquit Isidorus, *non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tantùm aut vxorem, aut certè vxoris loco (si coniux deest) concubinam.* Ergo & tibi Isidore anathema. Nam ex doctrina Pauli non potest quispiam esse membrum scorti siue diaboli, & membrum Christi. Ostende verò scortum non esse quæ cum viro cuius vxor non sit cõsuescat. Quid amplius? Alexander I I I, Clericum concubinã publicè tenentem suspendi quidem vult & interdici (sed ter, quàm maximo & quàm longis-

Synod. Tolet. 1. c. 17 c. 2. distinct. 34.

1. Cor. 7. c. 3. dist. 34.

Ita citat Spẽsa lib. 2. de cõcubinãtia cap. 7.

longissimo circuitu admonitum, vt sanctissimum Tridentinum concilium monet) donec siniſtram à se suspicionem amoueat: redeuntem verò ad dimissam, aut etiam aliam recipientem perpetuò vult excommunicari: non tamen ad abiurandum compelli, ne fraudis diabolicæ instinctu in fornicationem relapsus, periurij quoque reatum incurrat. Quasi verò nõ satis supérque magno periurio se inuoluerit qui scorto est addictus. At enim, inquies, post excommunicationem non potest Ecclesia vlteriùs progredi. Concedo. Sed cur igitur illud de iureiurãdo adiiciunt? nempe quia iam tum partes Magistratus ciuilis sibi vendicabant. Cur non autem pius Magistratus publicum scortatorem, & Ecclesiæ contemptorem, abiicere scortum cogat, ac iustis etiam pœnis coerceat? Sed quiduis nimirum isti potiùs quàm eiusmodi Magistratum tulerint. Quid amplius? Valde quidem inuitus Basilij nomen his sordibus permixtum video, quoniam nihil vnquam tale ipsum cogitasse existimo quale est quod ipsi affingitur: sed tamen ne hoc quidem est dissimulandum. *Scortatio*, inquit, *non est matrimonium, nec matrimonii initium. Quare si fieri possit vt qui per scortationem coniunguntur, separentur, id est melius. Sin autem eis omnino placeat*

Trident. cõcil. sess. 8. decis. 8.

Basil. can. 26.

consortium, scortationis quidem pœnam agnoscant: ne separentur autem, ne quid deterius accidat. Ego verò inter scortationem & matrimonium concedo tantum interesse quantum inter lucem & tenebras: posse tamen elui subsequente matrimonio sordes concubinatus, adeò concedunt ipsi Canonici, vt etiam iubeat Clemens tertius (ridiculè tamen fortasis) *ad remissionem peccatorũ proficere siquis vel publicas mulieres è lupanari eductas vxores duxerit*. Et quum vim illatam virgini peius quiddam esse constet simplici scortatione, duci verò ex Dei verbo possit à stupratore, si parentes consenserint, puella constuprata: viderit auctor Canonis illius Basilio inscripti, cur non potiùs concubinarios vel ad coniugium hortetur, vel si hoc impetrari non possit, penitus separari saltem à Magistratu velit, quàm vt eos pergere in ista turpitudine, nescio cuius pœnitentiæ prætextu, patiatur. Quid enim ipsis possit deterius euenire, quum scortatores non sint regnum Dei possessuri? Sed de his plus satis.

Vide Lepidissimum can. 20. extrà, de spõsalib.

De Eunuchis.

De eunuchorum falso cõiugio dixi quidem aliquid antea: nunc verò quid sentiam semel aperiam. Rogatus aliquando à quadam Ecclesia, quid de eiusmodi hominum matrimonio (si modò matrimonium est) exisli-

existimarem: respondi siue hoc ab initio resciuerit mulier, siue minùs, siue conqueratur, siue in eiusmodi cõiunctione acquiescat, eiusmodi coniunctionem non modò prorsus nullam esse, id est, indignam sancto & honesto matrimonij nomine, sed etiam in omni bene constituta Ecclesia prorsus intolerabilem.

Primùm enim nulla ex iis causis propter quas ordinatum est à Deo matrimonium, in eiusmodi cõiunctione locũ habet. Nam quod ad generationem attinet, quæ est primaria à Deo instituti matrimonij ratio, non modò nullus homo sic generatur, sed etiam horrendo quodam modo plurimi homines perduntur, quum eiusmodi vir mulicbre semen inutile reddat, adeò vt non modò pro scortatore, sed etiam pro homicida eiusmodi hominem habeam. Etsi enim in scortatione magnum vitium inest, tamen in ea simpliciter contra naturam non peccatur, sed tantùm in ἀπαξία. Deinde quod ad alterã matrimonij causam attinet, nempe ad remedium aduersus vstionem & incontinentiam, dico non modò non sic extingui vehementem illum affectum, sed etiam incẽdi quàm maximè, tum ex assiduo obiecti mouentis conspectu, tum etiam ex eius vsu, quem effectus nullus consequatur.

Præterea quòd nonnulli domestica officia prætexunt, etsi colore aliquo non caret, tamen vanum & inane esse res ipsa demonstrat. Qui enim probabile est eiusmodi vel virum vel mulierem sic vnà posse simul consuescere, perinde acsi cõtinentiæ dono essent præditi? Itaque quum hæ tres sint causæ legitimi matrimonii, quarum nulla in hac de qua disserimus coniunctione locum habeat, consequitur nullum esse ipso iure eiusmodi matrimonium: & quod cum tanta turpitudine, atque ita cũ tam immani scelere homicidii cõiunctum est, planè intolerabile meritò iudicari. Nã si quis obiiciat ne in sterilitate quidem alterius aut vtriusque partis primariam illam causam locum habere, respondeo primùm, sterilitatem esse vitium intrinsecum, & quod sensu nõ percipiatur, sed vsu potiùs & experientia. Deinde addo, sterilitatem, quanuis non semper sit reipsa medicabilis, meritò tamen medicabilem præsumi. Dico præterea, etiam si ex sterilium congressu nihil nascatur, tamen aliquatenus naturalem esse coniunctionem, in qua saltem secunda matrimonij causa locum habeat. Ex quibus rationibus efficitur longè aliud esse constituendum de steriliũ quàm de castratorum matrimonio.

Secundò,

Secundò, benedictio eiusmodi nuptiarū quid aliud fuerit quàm manifestum Ecclesiæ ludibrium?

Tertiò, quod tandem vocationis suæ testimonium habere potest in sua cōscientia qui de matrimonio cogitat, & tamen iis caret quæ ad plenum & iustum matrimonium necessariò requiruntur?

Concludo igitur ex his omnibus, rectè constituisse Leonem Imperatorem vt tales coniunctiones non modò non probentur, sed etiam inter scortationes numerentur: & qui eiusmodi nuptiis benedixerit, exauctoretur. Sed quid si rescierit hoc vitium mulier, & tamen in eiusmodi maritum cōsenserit? Respondeo, nullam quidem ei factam iniuriam videri, sed tamen non efficere mulieris scientiam quominus damnetur quod est contra bonos mores, & suapte natura, sicuti diximus, detestabile. Leo Nouell. 98.

FINIS.

INDEX RERVM INSIGNIVM QVAE IN HAC *Tractatione continentur.*

A

ABraham & Saræ coniugium pag.39
Abraham quomodo Agaram abiecerit 280
Absentia quæ sit censenda desertio 237,& 242
absentia sponsi vel sponsæ interueniente quid statuendum 140
Actio ex sponsu quorsum instituta 251
Adulter an audiendus aduersus adulteram 208
adulter an adulteram,& cõtrà, abiicere teneatur 199,& deinceps vsque ad 208.
adulterii conuicti cur non admittendi ad ministerium Ecclesiasticum 210
adulterii pœnæ Canonicæ 209
adulterii accusatio an perpetua 209
adulterium Pontificibus Romanis leue crimen 214
adulterium an necessariò indicandum Magistratui 195,vsque ad 199
adulterii causa diuortio facto, an statim ad nuptias conuolare liceat 255
adulterio penitus dissolui cõiugii vinculum 178, & deinceps vsque ad pag.193
adulterio pollutam duci ab adultero non posse 269
AEtas in cõiugiis ratio quatenus habenda 260
Affines mariti an vxoris affines,& contrà 67
affines quomodo cum cognatis conferantur 50
affinium

affinium nomina 46,& 47
affinium alii attrahunt, alii attrahuntur 46
affinium inter se relatio 47
affinitas, quid 45
affinitas an sponsi vel coniugis morte tollatur 77
affinitas an nudis sponsalibus contrahatur 69
affinitas an quouis coitu contrahatur 72
affinitatis spiritualis vinculum nullum 152,& deinceps.
consanguinei coniugum an inter se Affines 68
affinitatis auctores non sunt inter se affines 46
affinitatis quasi graduum, regulæ 48, & deinceps.
Agnati. 14
Ambrosii locus. 44.122.184.231
Amitini nunquam inter se duo sunt 15
Amitam duxit Ferdinandus Neapolitanus, 86
Amnonis incestus 40
Amram amitam duxit 37
Apostoli quatenus ἁναμάρτητοι 223
apostolicus canon expensus 237
Arelatensis primæ synodi canon expensus 186
Ascendentes 12
Athanasii locus 149
Atheniésium lex de orba à proximo cognato ducenda 67
Augustini locus 38.60.63.117.120.122.123.124.152.154.185.263.269.

B

BAptismi septem dona à Papistis excogitata 157

Basilii locus 58
basilio attributus canon expensus 205,& deinceps.237
eidem alter canon impurus attributus 289
Benedictio malè inhibita in secudis nuptiis 175, & deinceps.
benedictio Ecclesiæ irrita, malis artibus extorta 166
Boazi cum Rutha coniugium non caruit næuo 119
Bucerus in diuortiis concedendis facilior quàm par sit 200

C

CAluini sententia de loco Leuitici 18,18. 60
eiusdem sententia expensa de excitando fratris semine 61
Canonici inter se digladiantes 157.211
Canonici reprehensi 25,& deinceps.32.36.42.43. 48.71.72.73 74 80.81,& deinceps.87.93.97.104. 106.110. 130.133. 134, & deinceps vsque ad 139. 142. 153.176. 182.184. 187. 189. 190.191. 204.210. 211.213.216.227.232.271.272. 273.275.277.283.286. 287.290
de Captiua extranea ducenda lex Mosis expensa 118
Catonis factum turpe 201
Chalcedonensis synodi canon obseruandus 151
Christianorum diritates cur non ita toleranda vt olim Iudæorum 246
Chrysostomi sententia de tollendo anathemate 210

Ciceronis locus 54
de Clandestinis sponsalibus 87,& deinceps.
Claudianum senatusconsultum 34
Cognati 14
Cognatorum nomina 13.14.15
Cognationum gradus quomodo numerandi 19, & deinceps.
Concubina quid. 285
Cõcubinarii apud Scholasticos maior analogia cum Christo quàm digami 287
concubinatus intolerabilis in Ecclesia 286
concubinatum Leo imperator primus sustulit 286
Cõditio manifestè impossibilis nõ obligat, contra Scholasticos 10
cum Conditione inita sponsalia non obligant 9, & deinceps.
Coniugii materia 95
coniugii forma 95
coniugii accidentia 95
coniugii causarum cognitionem tum ad Presbyterium, tum ad ciuilem Magistratu pertinere 281,& deinceps.
coniugii contractus partim diuinus, partim humanus 281,& deinceps.
coniugum interfectoribus coniugium immeritò interdicitur 278
de coniugiis imparibus legum quousque protendatur auctoritas 260
coniugia non satis religiosè culta Romæ 251,& 252

coniugia non pendent præcipuè à contrahentibus 245
coniugia rata posse penitus dissolui 174
in coniugiis spectandum non tantùm quid liceat, sed etiam quid expediat . 45
coniugia iure fori non gubernari an bene dicatur 284
consanguinei coniugum an inter se affines 68
Consensitne qui tacuit 91
Consensus illegitimus non est consensus 166
Consobrinus 16
consobrinorum nuptiæ licitæ 41,& deinceps.
Continentiæ votum cur sit illicitum & ἀδύνατον, ac proinde sponsalia, nedum coniugia non infringat 144,& deinceps vsque ad 152
ad continentiam vocatio vnde intelligatur 145
Copula sponsalia quæuis subsequens obligat 11
Corrupta sponsa obtrusa pro virgine, quid statuendum 100
Cypriani locus 122.150.210

D

DAuid cur vinxerit concubinas suas 74,& deinceps.
Debiti nomen nó rectè à Canonicis explicatum 214
Demosthenis locus 67
Deportatio coniugium non dirimit 263
Descendentes 12
Deserere infidelem an possit fidelis 228

Deserta persona an possit nouum coniugium, superstite deserente, inire 219, & deinceps.
desertor quis 214
desertor est interdum qui in speciem consentit cohabitare 228, & deinceps.
desertor quo loco sit si ignoretur, quid statuendum 235
desertore redeunte, & vxorem repetente quid statuendum 236
an quæuis Desertio coniugium dirimat 231
desertione solui matrimonium 214
vsque ad 228
Deus-dedit Papæ, canon ineptissimus expenditur 154, & deinceps.
Discedere an possit fidelis à fideli 234
Diuortii nouas causas nulli homini licuit verbo Dei adiicere 243, & deinceps.
diuortiorum causæ ab Imperatoribus excogitatæ, cur non admittendæ in conscientiæ foro 264, & deinceps
diuortium quid 6
diuortium cur sic vocatum 162
diuortium primum Romæ serò factum 252
diuortia cur olim priuatim facere licuit 279
diuortia temerè facta Romæ coercita 253
diuortii libellum cur maritus dare poterat, vxor non item 194

E

Elephantiacum sanus sequi non modò non tenetur, sed etiam prohibendus est 275 & deinceps

elephantiasis & morbus insanabilis contagiosus 109
elephantiasis consummatum matrimonium non dissoluit 275,& deinceps.
Emanuel Portugalliæ rex duas sorores duxit 86
ἐπιγαμβρεύειν 62
Epiphanii locus insignis 185
Episcopos an sit verum sese non obiecisse Imperatoribus nouas de repudiis & diuortiis leges ferentibus 247.248
Ἐπισάκτων mulierum origo 105
Error in nomine non vitiat sponsalia, quum de corpore constat 97
errore facta sponsalia quatenus valeant 95,& deinceps vsque ad 102
Error personæ consummato coniugio an obiici possit 172
Euangelium quomodo non aboleat πολιτείας 244
Eunuchorum sponsalia & coniugia irrita & abominanda 108,& 291
Exectio 103
de Extranea ducenda lex Mosis expensa 118

F

FAbiolæ repetitum coniugium 285
Ferdinandus Neapolitanus amitam duxit 86
Fideli ad infidelitatem desciscente, & fidelem deserente an solutus sit fidelis 138
Fornicationis nomine non semper comprehendi idololatriam 132
Frigiditas 103.261
Furor quatenus sponsalia vitiet 102

furor

furor consummatum coniugium non dirimit 257,& deinceps.
sponsalia verbis de Futuro concepta non obligant præcisè 6,& 7,& 9

G

GAllica ecclesia melius quàm Romana iudicauit 104
Gloris filia an duci possit 53
Gradus quid 12

H

HIeronymi locus 122.150.185.195. 200.285.
Higini Pontificis locus 152

I

IDololatria certo respectu minùs graue peccatum quàm adulterium 121,& 249
Impuberum sponsalia quatenus inutilia 92
de Incestu leges diuinæ sunt vniuersales & perpetuæ 11
incestus pœna 78
incestuosa sponsalia quæ 11
incestuosæ coniunctiones non omnes à Mose expressæ 56
cum Infideli sponsalia fidelis valere 113
infidelium coniugia vera & in foro conscientiæ rata 113,& deinceps vsque ad 140
inter Infideles legitima coniugia etiam rata 136
infideles non omnes pares 116
de Infidelibus non ducendis lex Mosis expensa 118,& deinceps.
Iniuria maior non semper efficit potiorem conditionem eius cui est illata 167

iniuriæ condonatio non impedit indicium publici criminis 196
Interdictio aquæ & ignis, coniugium non tollit 263
Inutilla si sponsalia, an semper inutile coniugiũ 163.& 164
Ioseph quomodo iustus cogitans Mariam clàm dimittere 196,& deinceps.
Ius suum an possit coniux alteri cedere 262 277
Iustinianus continentiæ votum perperam vrget 254
iustianus quomodo primus prohibuerit coniugia dissolui mutuo consensu 254
Iustini locus 285

L

LEonis imperatoris nouella reprehensa 257, & deinceps.
inter Legitima & rata an rectè distinxerint Canonistæ 135
Liberi 13
Luctus tempus rectè constitutum 255
Ludouicus duodecimus vxorem cognitam malè repudiauit 95

M

MAgistratus ciuilis leges de coniugiis 282
magistratuum leges ciuiles de inutilibus cõiugiis quatenus valeant 143
Maiores 13
Maritus quousque mulieris caput 194
Martini quinti turpis dispensatio 41.86
Matrimonii characterem manere, insulsum commentum

mentum 183
Meretrices è lupanari ad coniugium educere, meritorium est opus Clemẽti tertio 290
Μνηστεύεσθαι & γαμεῖν differunt 3
in Monasterium detrusio, adulterii pœna à Satana excogitata 213
Morbi turpes 111
morbi diuturni nec tamen copulam impedientes 112
Morositas aut mala tractatio an dirimat coniugium 232
Mors ciuilis non per omnia æquiparatur naturali 249.250
morte dissolui coniugia quantumuis rata 174
Mosis lex de excitando fratris semine explicata 61,& deinceps.

N

Nauarrenæ Reginæ cõiugium cum Cliuensi Duce cur irritum iudicatum 172
Non debere,pro non teneri,Gallicismus 204
Nuptiarum benedictio 5

O

Officialis curia 283

P

Paralysis 103
absque Parentum consensu facta sponsalia non valent 87
Parentes an consummato matrimonio possint intercedere 167,& deinceps.
parentibus an cogantur liberi consentire 90
in Patris facultatibus censentur liberi 87
Patria potestas 87, & deinceps.

Patrinos adhibendi mos 152
Paulus nihil adiecit Christi sententiæ de diuortio 216,& deinceps.248
Pellex quid 285
Pellices Hebræorum,vxores 285.286
Petrus quo iure Ananiam & Sapphirã occiderit 282
Philippus Burgundiæ dux viduam patrui duxit 86
Platonis locus insignis 84
Plutarchi locus 55
Pœnitentia publica non adimit contrahẽdi matrimonii facultatem 212
Pœnitentiæ certum tempus non rectè constitutum 79,& deinceps.
Pontifices Pelagius & Alexander concubinatus fautores 287,& deinceps.
Posteri 13
in Præsens tempus sponsalia verbis concepta, præcisè obligant 78
Prohibitorum graduum cognationis regulæ 29, & deinceps.
Prohibitionum affinitatis regulæ 52, & deinceps.
Propior gradus interdum non prohibetur, remotior autem prohibetur 32
Pudenda fratris quid apud Mosen 58

R

RAhab coniugium quomodo legitimum 119
in Raptu quid constituendum 272
Repudium quid 6

S

SAlomonis Rabini sententia expensa 60
Samsonis coniugia illegitima 120
Scholastici reprehensi 10.82
Scortatio desinere potest in coniugium, adulterium non item 270
Seruitus apud Paulum declarat matrimonii vinculum 219
Seruitus pœnæ non dirimit coniugium 263
Sobrinus 16
sobrino propior 16
Sorores duæ ab vno duci non possunt, nec duo fratres accipi 55,& deinceps vsque ad 66. vide 86
de Sponso vel sponsa duorum quid iudicandum 112
sponsa obtrusa pro virgine, si deprehēdatur corrupta 261
ex sponsu actio 7
sponsalia cur instituta 4
sponsalia veterum 7
sponsalium denuntiatio publica 4
Sterilitas non dirimit matrimoniū 274
Suetonii locus 55
Synodi sextæ expensum decretum 126,& deinceps.

T

TEmpus inter sponsalia & nuptias definiendum 255
Tertulliani locus 114.152
Theodosius etiam post illegitimum diuortium nuptias malè concedit 254

Toletana synodus prima concubinam permittit 288
toletanæ synodi octauæ canon ridiculus 212
Tridentinum conciliabulum à quo spiritu gubernatum 127,& deinceps.
eiusdem diabolicum decretum 168
tridentinum concilium in omnes Patres, atque adeò in Papas præcedentes anathema pronuntiat 170

V

VIduam patrui duxit Philippus Burgundiæ dux 86
Vis aut metus quatenus sponsalia reddat inutilia 94
vis aut metus an consummato matrimonio possit obiici 172
Vitium seu morbus plenam coniugii consummationem penitus impediens 171
Vxor an possit aduersus maritum petere diuortium 193,& deinceps.
vxor infidelis ab infideli repudiata, an ab eodem post baptismum repetenda 130
vxores pro sororibus habere diabolicum commentum 105

LOCI SCRIPTVRÆ

diligentiùs explicati.

Antecedentes numeri caput & versiculum locorum subsequens verò numerus paginam indicat.

GENES.II.vers. xx, pag.112, & 165. Item xx, xii,pag.39. Item xxxviii,xv,&c.pag.62.

EXOD.xxi,vii,pag.88

LEVIT.xviii,xviii,pag.56,& deinceps.

DEVT.v,v,pag.61. Item xxi, i,pag. 118. Itē xxii,xix,pag.208. Item xxiiii,iii, pag.200, & deinceps.

I.SAMVEL.xxv,xliiii,pag.203.

II.SAMVEL.iii, xiiii, pag. 203. Item xiii, xiii,pag.40. Item xx,iii,pag.74.

ESDR.ix,i,ii,pag.118,& 120.

IOB.i,xii,& xviii.pag.88.

PROVERB.xviii,xxiii,pag.200.

IEREM.iii,i,pag.131,& 203.

MALACH.ii,xv,pag.194.

MATTH.ii,xix,pag.196. Item v,xxxii,pag.178, & deinceps. Item xix,v,&c,pag.165,& 180, & 225,& 244. Item xxii,xxiiii,pag.62.

IOAN.viii,xi,pag.202.

ROMAN.vii,ii,iii,pag.180.

I.CORINTH.vii,ii, iii, iiii, xi, xii, xxxix, pag. 123,& 181,& 202,& 223,& 224,& 256.

II.CORINTH.vi,xiiii,xvii,pag.115,& 120.

ERRATA.

Pag.55.lin.12.dele autsororis *& lin.13.dele* fratris aut.

6-29-31